

*Copyright in this work is held by
Fundación IWO Buenos Aires, Argentina.
The Yiddish Book Center is grateful to the
copyright holders for permission to
include this work in the
Steven Spielberg Digital Yiddish Library.*

BOVO BUKH

Elijah Levita

•

*Permanent preservation of this book was made possible by
The Rohr Family
in memory of
their great grandfather*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-00689-0

9780657006891T.PS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אליה בחור

בבא-בוך

בוענאס-אירעס

יוסף ליפשיץ-פאנדא ביים קולטור-קאנגרעס אין ארגענטינע

Elie Bojer — Bovo Buj

Elias Levita — Buovo D'Antona

Copyright 1962, by
CONFEDERACION PRO-CULTURA JUDIA
Ayacucho 483 - 485
Buenos Aires

Impreso en la Argentina
Printed in Argentina
Queda hecho el depósito que previene la ley 11.723

אליה בחור

בּוֹא - בּוֹר

פֿון אַלטיידיש
משה קנאַפּהייס

פּראַגמענטן פֿון פֿאַרשאַרבעטן
צו דער כאַראַקטעריסטיק
און זכּרונות

אַרנינפיר און רעדאַקציע
פֿון
שמואל ראַזשאַנסקי

ער באַנד פֿון ציקל
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור

אַרויסגעגעבן פֿון

יוסף ליפשיץ-פאָנד
ביים קולטור-קאָנגרעס
אין אַרגענטינע

אונטער דער רעדאַקציע פֿון

שמואל ראַזשאַנסקי

קאַרעקטור: שעפּטל נײַהויז

טיראַזש: 1.050 עקז'

יאָר: ה'תשכ"ב — 1962

אַרגענטינער אַפטייל פֿון אַלוו' ייִדישן קולטור־קאָנגרעס

תוכן

<u>זייט</u>	
6	ביאגראַפֿישע שטריכן..... שמואל ראָזשאַנסקי — אליה בחור, דער ערשטער גרויסער יידישער שרייבער
21	בבא-בון — פֿון אַלט־ייִדיש: משה קנאַפּהייס
220	טייטשן.....
221	צו דער כאַראַקטעריסטיק יעקב גלאַטשטיין — אונדזער ליטעראַטור פֿאַרדינט אַ בכבודיק אַרט אין דער וועלט־ליטעראַטור
222	יוסף אַפּאַטאַשו — בנים קאַרדינאַל
226	נ. ב. מינקאַוו — וועגן בבא-בון און וועגן וואַנדערנדיקע סיוזשעטן
231	הערמאַן פֿראַנק — ייִדישע בוך־דרוקערני אין איטאַליע
234	מאַקס עריק — די וואַנדערונגען פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור
237	יעפֿים ישורין — אליה בחור־ביבליאָגראַפֿיע
241	ש. ר. — נאַכבאַמערקונגען
253	
רעפּראָדוקציעס:	
7	שער־בלאַט פֿון ערשטדרוק (1541)
23	אליה בחורס אַרנינפֿיר צו זיין ווערק
112	אילוסטראַציע פֿון בבא-בון צו מ. ווינניכס ייִדיש
115	פֿון יודא א. יאַפּעס רעפּר' בבא ד'אַנטוואַ
169	" " " " " " "
190	אַ שער־בלאַט (1849) פֿון אַ פּראָזע־באַאַרבעטונג
207	אַ שער־בלאַט (תר"ע) פֿון אַ פּראָזע־באַאַרבעטונג
218	אַזוי האַט אליה בחור פֿאַרענדיקט זיין ווערק
233	שער־בלאַט פֿון יעקב שאַצקיס מאַנאָגראַפֿיע
240	פֿינערונג אין ב"א צו די 400 יאָר נאָך אליה בחור

ביאגראַפישע שטריכן

נויט, אַרעמקייט, פּיין. געשטאַרבן אין ווענעציע דעם 28סטן יאנואַר 1549.

*

אַזוי ווי נישטיידן האָבן אין דער רענעסאַנס-עפאָכע געהאַט אין דער וויסנשאַפט פון לשון קודש מער אינטערעס ווי יידן — צווישן די גרעסטע גראַמאַטיקאַלאַגן פון העב־רעיש אין 16טן און 17טן יאָרהונ־דערט געפינען זיך ס'רוב גלחים —

זיינען קריסטן צווישן די ערשטע וואָס כאַפֿן-אויף אליה בחורס לעקסי־קאַלאַגישע אויפטוען. שוין אין 1504, אין פאָדואַ, דרוקט אליה בחור אַ באַאַרבעטונג פון קמחיס גראַמאַטיק און גאָר גיך ווערט זי פאַר נישטיידן אַ טעקסטבוך פון העברעי־שלימוד. סעבאַסטיאַן מינסטער, איינער פון די גרעסטע געלערנטע, האָט אַ ריי ווערק פון אליה בחור איבערגעזעצט אויף לאַטייניש.

איבער דער אינוואַזיע (1509) אַנט־לויפט אליה בחור פון פאָדואַ. פאַר־לירנדיק אַלץ וואָס ער האָט פאַר־מאַגט, זוכט ער אַ מקום מנוחה אין ווענעציע. פון דלות ראַטעוועט ער זיך אַ דאַנק דעם געלערנטן און הור־מאַניסט עדושידיאַ דע וויטערבאַ, וועלכער ווערט שפעטער קאַרדינאַל פון רוים. ביי אים אין פאַלאַץ וווינט

אליה בר' אָשר הלוי אַשכנזי, וועלטבאַרימט ווי אַ העברעי־שער גראַמאַטיקאַלאַג אונטער די נעמען אליה בחור און ELIA LEVITA, איז די צענטראַלע פיגור אין דער ערשטער עפאָכע פון דער יידישער ליטעראַטור. מיט אים ווערט אָפגע־שלאָסן די עפאָכע פון שפּילמענער, פון וועלטלעכקייט אין אַלטיידיש.

*

געבוירן 1469 (?) אין איפשהיים נישט ווייט פון נירנבערג, דייטש־לאַנד, ווי דער יינגסטער פון די 9 זין. צו ערשט געלערנט ביים טאַטן דעם מלמד. פרי אַליין געוואָרן אַ מלמד און אַליין זיך גענומען צום פאַרשן לשון קודש.

מיטן עמיגראַציע־שטראָם פון דיי־טשישע יידן אַוועק אין 1496 (?) קיין איטאַליע, וווּ געוויינט אין ווענעציע, רוים, פאָדואַ, פיזאַראַ. באַשעפטיקט מיט לערנען העברעי־ש, קאַרעגירן מאַנוסקריפֿטן, זעצן („בחור הזעצער“ אין די פריש־אויפגעקומענע דרוקע־רייען), קאַפירן (ביכער פאַר רייכע ייִדן הייזער), אויך פאַרלייענען („צו דינגען אַטא צו זאַגן“), איבערזעצן, שאַפן ווערטערביכער, שרייבן ספרים און — ייִדישע פערזן. מיט די אַלע מלאכות געהאַט יאָרן פון שווערער

און דערפאַר דאַרף מען אויף דעם
 נישט קוקן ווי אויף הלכה מסיגי...
 די דאָזיקע טעאָריע האָט אויפגע-
 בראַכט די פרומע יידן, אָבער אַרויס-
 גערופן אַ גרויסע פאַראַינטערעסי-
 לונג אין די וויסנשאַפטלעכע קרייזן
 פון העבראַיסטן, נישטיידין.
 דער געלערנטער פּאָל פּאַגיוס
 פאַרבעט אליה בחור קיין איסני,
 דייטשלאַנד, צו אַרבעטן אין זיין דרו-
 קעריי ווי אַ קאַרעקטאָר, אַן אַרבעט
 וואָס מ'האַט אין יענער צייט אָנגער-
 טרויט בלויז גרויסע לומדים, דאַרטן
 דרוקט אליה בחור זיינע נייע לעק-

ער פון 1514 ביז 1527, שרייבט פאַר
 אים איבער קבלה־ספרים, לערנט מיט
 אים העברעיִש און ביי אים — גריי-
 כיש און אַנדערע שפראַכן. דאָ שאַפט
 ער זיין העברעיִשע גראַמאַטיק, ספר
 החבור (1517), לוח בדקדוק הפעלים
 והבנינים, ספר ההרכבה, פרקי אליהו.
 איבער דער אינוואַזיע פון קיניג קאַרל
 מוז ער אָבער ווידער אַנטלויפן און
 פאַרלירט ווידער אַ מאָל אַלץ וואָס
 ער האָט פאַרמאַגט, אַפילו אַ סך פון
 זיינע נייע שאַפונגען.
 *

נאָר ווי באַפריינדט ער איז געווען
 מיטן קאַרדינאַל, וועלכער איז אים
 אייניקע מאָל אַנטקעגנגעקומען אין
 זיין גויט, האָט אליה בחור ביי יע-
 דער געלעגנהייט אונטערגעשטראַכן
 זיין יידישן אָני מאַמין, ווי ווייט ער
 איז מחולק, ווי אַ ייד, און גייט זיך
 פונאַדער אַפילו מיט זיינע בעסטע
 קריסטלעכע פריינד.

ווען ער געפינט זיך צוריק אין
 ווענעציע, ווערט ער פון זיין תלמיד
 זשאַרזש דע סעלוו, וועלכער איז דער
 פראַנצייזישער אַמבאַסאַדאָר, פאַר-
 בעטן צו ווערן פראַפעסאָר פון העבר-
 רעיִש אויף אַ קאַטעדראַ אין פאַ-
 ריזער אוניווערסיטעט; אָבער ער
 זאָגט זיך אָפּ.

אין 1538, אין ווענעציע, דרוקט
 אליה בחור מסורת המסורת, ווו ער
 קומט אַרויס מיט דער טעאָריע, אַז
 דער ניקוד און טראַפּ איז נישט גע-
 שאַפן געוואָרן צוזאַמען מיטן תורה-
 טעקסט, נאָר איז געקומען שפעטער,

שער־בלאָט פון ערשטדרוק אין 1541

בְּנֵי רֵאָבֵן

הייַטט דש בוך אין הומש י
 טרעכט • ון קענט וואו
 אלה בחור י

אעכט :

אי ווארדן

יִדְרוֹקֵט

לו

אייגנה אין דער טאט • אויב

אליה המחבר איז יאָיך

דש סרט :

אליה בחור, וועלכער באווייזט זיך מיט זיין שאַרפן אויג אין ליד די שריפה פון ווענעדיג (1509) און מיט זיין בייסיק וואָרט, דראַסטיש, אין זיין פאַשקוויל קעגן אַ קאַנקורענט אַ מלמד, המבדיל (1514), דערשיינט ווי אַ לירישער דיכטער אין זיין צווייטער גרויסער פּאָעמע, פּאַריז און וויענע, געדריקט (נאָך זיין טויט) אין וועראַנאָ (1594). אַ פּאָעמע וועל־כע איז צום באַדויערן בלויז טיילווייז דערגאַנגען צו אונדז. די יידישע ליר טעראַטור - פּאַרשונג האָט געזוכט פּאַרצושטעלן ווי ווייט מעגלעך אליה בחורס אויפטוען.

*

אין 1949, צו די 400 יאָר נאָך אליה בחורס טויט, איז אונדזער לעצטער שפּילמאַן און ערשטער גרויסער ייִדיִשער שרײַבער אַרויסגעהויבן געוואָרן דורך עטלעכע וואַגיקע מאַנאַגראַפֿיעס און באַזונדערע ביכער פון יודאָ א. יאַפע, יעקב שאַצקי, נ. ב. מינ־קאָו, מיט וועלכע עס זיינען אויס־געברייטערט געוואָרן די פּריערדיקע פּאַרשאַרבעטן פון מאַקס עריק און מאַקס וויינרייך. פּונקט איז אין 1949 פּאַרגעקומען דער קאַנגרעס פון פ.ע.נ. (פּאָעטן, עסעיסטן, נאָוועליסטן) אין ווענעציע — האָט דער דעלעגאַט פון ייִדישן פּענ־קלוב, יעקב גלאַטשטיין, רעפּערירט פּאַר די פּאַרשטייערס פון פּאַרשידענע ליטעראַטורן וועגן אליה בחור, זיין שאַפּן און זיין ראַלע פּאַר ייִדן און פּאַר נישט־ייִדן, אַמאַל און היינט.

סיקאַגראַפֿישע ווערק: מתורגמן, שמות הדברים און תּשבי, אַ ווער־טערבוך (712 ווערטער) מיט ייִדיש און דייטש צו פּאַרטייטשן העברעיִש און אַראַמעיש (1541—1542). אליה בחורס שם ווי אַ העברעיִשער שפּראַכקענער איז אַזוי גרויס געווען, אַז געלערנטע פון ווייטע לענדער האָבן צו אים זיך געווענדט מיט שאלות און זיך אויסגעקוקט די אויגן אויף זיינע תּשובות.

*

אליה בחור, דער העברעיִשער שפּראַכקענער, האָט אין אייניקע פון זיינע ווערטערביכער אַפּגעגעבן היפש פּלאַץ פּאַר טייטשן און דערקלערן אַלטיידיש. אָבער זיינע אינטימע איבערלעבונגען, האָט ער אויסגע־דריקט אין פּערזן אויף ייִדיש. אין 1507—1508 שאַפט אליה בחור אין פּאַדואַ זיין גרעסט ווערק אין ייִדיש, די פּאָעמע בבא דאָנטוונאַ, אַ פּאָעטישע איבערדיכטונג פון אַ ראַ־מאַן, וואָס ווערט פּאַפּולער אין אַלע ליטעראַטורן פון אייראָפּע. צום ערש־טן מאַל געדריקט אין 1541 (איסני); נאָך דעם: 1660 (פּראַג), 1661 (אַמס־טערדאַם), 1691 (פּראַנקפורט), 1724 (ווילמערשדאָרף), 1767 (פּראַג), 1796 (פּראַנקפורט). אין ווילנע (1836), וואַרשע (1895) און אַנדערע שטעט פון צאָרישן רוסלאַנד איז „בבא־בד“, באַאַרבעט אין פּראַזע אונטערן טיטל בבא־מעשה און באַבע־מעשה, איבערגעדריקט געוואָרן צענדלינגער מאַל.

אליה בחור, דער ערשטער גרויסער יידישער שרייבער דורך ליטעראטור-געשיכטע צוריק צום לייענער

די יידישע ליטעראטור-געשיכטע, אויפגעבליט אינעם 20סטן יאָר-
הונדערט, בעיקר נאָכן ערשטן וועלטקריג, האָט אָפגעצאָלט אַ היס-
טאָרישן חוב אליה בחור, באַזונדער פֿאַר זײַן בַּאָבֿוּך.
דאָס דאָזיקע ברייטפֿאַרנעמיקע עפישע ווערק פֿון 650 סטאַנסן,¹
געשאַפֿן אין איטאַליע אין 1507, ווערט נאָך די ערשטע 7 אויסגאַבֿ-
בעס פֿון דײַטשלאַנד, האַלאַנד און טשעכיע אַזוי פֿאַרקריפֿלט דורך
פֿאַרשיידענע באַאַרבעטונגען אין פֿראַנצ, געדרוקטע אין ליטע און
פּוילן אין 19טן י״ה, אַז פֿון בַּאָבֿוּך ווערט אַ באַבע־מעטה... די
יונגע ליטעראַטור־פֿאַרשונג האָט אָבער אַן אומגעהייערע ווירקונג.
זי ווערט געקערפֿטיקט מיטן געפֿינען דעם ערשטדרוק.² ער ווערט
צו די 400 יאָר נאָך אליה בחור לוקסוסדיק רעפֿראָדוצירט אין אַן
אַקאַדעמישער ראַם.³ ווענדט מען זיך צום אַריגינאַל פֿון 1541,
כאָטש ״ביון יאָר 1932 זײַנען אַרויס איבער 40 אויסגאַבעס״.⁴
ח'ערט־אויף לייענען די ״באַבע־מעטה״ אין מ'נעמט לערנען דאָס
״בַּאָבֿוּך״, און בײַ דער גאַנצער טראַדיציאָנעלער באַוווּנדערונג
פֿאַר די קלאַסיקערס נעמט מען זיך מער אומקוקן אויף די פֿאַר־
גייערס, פֿיאַנערן, ראשונים, און מ'נעמט פֿאַרשטיין — ווי אין אַנ־
דערע ליטעראַטורן — אַז ״דער ווידערשטאַנד צו רעווידירן די
קלאַסיקערס איז נוצלאַז און אַבסורדאַל״.⁵
אָועק די צײַטן ״ווען מען האָט זיך גאָר אין גאַנצן נישט גע־
רעכנט מיט דער אַלגעמיינער קולטור־היסטאָרישער און סאַציאַל־

¹ אַטאַוואַ רימאָ, אַכטגעזעץ, 8 שורות 8טראַפיקע, 1-3-2-5-4-6-7-8.

² מ. זײַנרייך — ״די ערשטע אויסגאַבע פֿון בַּאָבֿוּך און אירע זעצער״.

ייִוואָבלעטער, ווילנע 1931, ב' 3, ג' 2, ז' 280—284.

³ יודאָ א. יאַפע — אליה בחור, גיריאַרק 1949, ב' 1.

⁴ יעקב שאַצקי — אליה בחור, בוענאַס־אירעס, ז' 44.

5. Azorín — CLASICOS Y MODERNOS, Bs. As. 1949, p. 190.

עקאנאמישער אטמאספֿערע פֿון ליטעראַרישע אַנטוויקלונגען, גלנץ
 ״ווי דער שרייבער זאָל זיך געפֿינען אויסער דער מענטשלעכער גע-
 זעלשאַפֿט״⁶. והאָ ראיִה: אליהּ בחור און זיין שאַפֿן. דאָ זעט מען:
 ס'איז גאָר נישט קיין צופֿאַל, וואָס ״די ערשטע קלאַסישע ווערק
 זינען געשאַפֿן געוואָרן ניט אין דײַטשלאַנד, נאָר אין איטאַליע״⁷.
 און ס'איז נישט קיין קאַפּריז, וואָס אַ למדן האָט אַזעקגעגעבן זיין
 ציטט אויף איבערשמעלצן אין פֿערוזן איטאַליענישע ראַמאַנען, וועלכע
 האָבן נאָך קרוֹב אַ האַלבן יאַרטויזנט נאָך אַזוי פֿיל קינסטלערישע
 שיינקייט און מענטשלעכע וואַרעמקייט, אַז איינער פֿון אונדזערע סאַ-
 לידסטע געלערנטע זאָגט: עס ״איז אַן אויפֿגאַבע פֿאַר אונדזערע
 פּאָעטן איבערצודיכטן דאָס בַּא־בוך אין אונדזער הײַנטיקער שפּראַך״,
 ווייל ״אין אַ גוטער באַאַרבעטונג מוז די ליבע, אַלטע ״באַבע־מעשה״
 אונדזערע נאָך הײַנט זיין אינטערעסאַנט פֿאַר קינדער און דערוואַק-
 סענע״⁸. און אַ קריטיקער, אַליין אַ פּאָעט, פֿאַלט גאָר אַרײַן אין
 התפעלות און זאָגט: ״ווען מע זאָל קענען ברענגען זינע ווערק צום
 ייִדישן לייענער אין אַ צוגענגלעכער פֿאַרעם, אין דער איצטיקער מאַ-
 דערנער שפּראַך, וואַלטן צוגעקומען אין אונדזער ליטעראַטור וויכ-
 טיקע און אינטערעסאַנטע ווערק״ — אויך פֿאַרן הײַנטיקן לייענער
 — און ״זיי וואַלטן געוואָרן אַ טייל, און גאָר אַ וויכטיקער טייל, פֿון
 אונדזער לעבעדיקן וואַרט־אויצר״⁹.

די אויפֿלעבונג פֿון שפּילמאַניזם און וועלטלעכקייט

דער דאָזיקער אינטערעס צו ייִדישער וואַרטקונסט פֿון ווינטן
 אַמאָל איז אויפֿגעשטיגן אַ דאַנק דער טענדענץ צו וועלטלעכקייט,
 וואָס האָט באַהערשט די מוחות אין און נאָך דעם ערשטן וועלטקריג.

⁶ ש. ניגער — קריטיק און קריטיקער, ב״א 1959, ז' 214.

⁷ ב. באַראַכאָוו — ליטעראַטור און לעבן, נ' 1 (3טער יאַרגאַנג), נ״י 1915.

⁸ מאַקס וויינרייך — בילדער פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור־געשיכטע, ווילנע 1928, ז' 171.

⁹ נ. ב. מינקאָוו — אליהּ בחור און זיין בבא־בוך, נ״י 1950, ז׳ 56—57.

דעמאלט איז דאך קיינעם אפילו אויפן געדאנק נאך נישט געקומען — וואס מ'האט שפעטער, אין דער צווייטער וועלט-מלחמה, געזען מיט די אייגענע אויגן — אז „א ריי בירגערקריגן נאך דער צווישן-פֿעלקערלעכער בלוטבאד קאנען פֿירן בלויז צו אַ נניעם תוהו ובוהו, צו נניע דעסטרוקטיווע מאַסן-פּסיכאָז און צו אַן אַ שיער פֿיקטיווע „באַפֿרונגען“¹⁰.

די יידיש-וועלטלעכע קולטור האט נאך 1917 אָפּגעהאַלטן גרויסע דערפֿאַלגן און איינער פֿון זיי איז געווען דער אויפֿבלי פֿון דער יידישער ליטעראַטור-פֿאַרשונג.

אליה בר' אשר הלוי אַשכּנזי, באַרימט ביי ייִדן אונטערן פּסעווד־נאָנים אליה בחור און הויכגעשאַצט אין דער גויישער וועלט אונטערן נאָמען עליאַס לעוויטאַ, איז דער פּראָטאַטיפּ פֿון דעם ייִד „מוט דעם וואַנדערשטאַק אין האַנט“. ער קען דינען ווי אַ קלאַסישער בנשפּיל פֿון דער ייִדישער פֿעיקייט אַרבינצופאַסן זיך אין נניע לענדער, ווערן היימיש אין דער פֿרעמדער קולטור, זיך אַיננטושבֿן גאַנץ שנעל אין אַן אַנדער וועלט און קענען אַ שמייכל טאָן, אַפֿילו ווען ס'איז „אַנגע-זאַליעט אויפֿן האַרצן“... און ווי באַלד ער קריגט נאָר די קלענסטע געלעגנהייט, ווערט ער שעפֿעריש צו מאַל אין דער אומזיכערסטער פֿרעמד.

דער דייטשישער ייִד אין איטאַליע, אין אַ תקוֹפֿה פֿון גרויסע געשעענישן

אליה בחור, אַ געבוירענער ביי נירנבערג, האָט מסתמא שוין אין וויגעלע זיך אָנגעהערט פֿון גירושים אין זינן „הנמאָט“. דייטשישע ייִדן ווערן אַרויסגעטריבן פֿון שפּאַניע (1435), אויגסבורג (1439), בייִערן (1450), ערפֿורט (1458), מיינץ (1462), ווירצבורג (1489), מאַג־דעבורג (1493), נירנבערג (1498), און נאָך און נאָך. דעם רעקאָרד

¹⁰ חיים גרינבערג — מענטשן און ווערטן, ב"א 1961, ז' 226.

פֿון פֿאַרפֿאַלגונגען שלאָגט שפּאַניע. גראָד ווען עס האַלט שוין ביים סוף פֿון מיטלעלטער, דערפֿירט טאַרקוועמאַדאָ די אינקוויזיציע צו דער גרעסטער סטאַטיסטיק פֿון רציחות. לויפֿן יידן איבער אייראָפּע. איינער פֿון זיי, אַ געראַטעוועטער אין נעאַפּאַל, פֿאַרצייכנט פֿאַר די קומענדיקע דורות, עס זאָל דינען פֿאַר אַן אַנלערנונג: „מזנע קינדער האָבן שוין געוואָסט, אַז אונדזערע גרויסע אומגליקן הייבן זיך אָן פֿון די קלענסטע זאַכן... דעריבער האָבן אַלע מיינע קינדער באַשלאָסן אויסצוואַנדערן איידער נאָך דער שלעכטער אָנהייב זאָל דערגרייכן זיין אומגליקלעכן סוף“¹¹. דערפֿאַר ווערט „זינט דעם 14טן י"ה אי-טאַליע אַ לאַנד פֿון אימיגראַציע פֿאַר דער גערודפֿטער דיאַספּאָרע“ און „פֿון די צוויי קאָנקורירנדיקע איטאַליענישע רעפּובליקן, וואָס זינען געוואָרן צענטערס פֿון דעם ים-האַנדל, איז פֿאַר יידן געווען אַפֿן נאָר ווענעציע“¹². איז אליה בחורס פֿאַרלאָזן דייטשלאַנד קודם-כּל אַ טיפּיש אויסוואַנדערן פֿון אַ דייטשישן יידן אינעם 15טן י"ה. פּונקט ווי זיין באַזעצן זיך אין ווענעציע איז טיפּיש געווען פֿאַר גע-רודפֿטע יידן פֿון פֿאַרשיידענע לענדער. אַנוסיס פֿון שפּאַניע האָבן זיך דאָרטן באַגעגנט מיט אַשכּנזישע יידן. עס „איז אויך דאָס פּוילישע יידנטום געשטאַנען אין אַ גענוג ענגן קאָנטאַקט מיטן איטאַליענישן יידנטום“ און „עס איז נישט קיין ספֿק, אַז אין דער בליצזייט פֿון דער אַשכּנזישער אימיגראַציע, ביז דער מלחמה פֿון דער ליגע פֿון קאַמבריי און אַ קורצע צייט נאָך איר, איז יידיש געווען די הויפטשפּראַך פֿון די אַשכּנזישע יידן אין איטאַליע“ און „נאָך מער: יידיש האָט אַפֿילו באַאיינפֿלוסט דעם העברעיִש פֿון צפֿון-איטאַליע, פּונקט ווי אין מיטל-עלטערישן דייטשלאַנד און אין פּוילן“¹³. יידיש איז געוואָרן אַ קוואַל

¹¹ ר' שמואל אושקי: „טרייסט צו די ליידן פון ישראל“, ביי די טייכן פון פֿאַרטוגאַל פון אליהו ליפּינער, ייוואַ, ב"א 1949, ז' 177.

¹² שמעון דובנאָוו — די וועלט־געשיכטע פון יידישן פֿאַלק, ב' v, ב"א 1952, ז' 353—360.

¹³ משה אַביגדור שולוואַס — „דאָס אַשכּנזישע יידנטום אין איטאַליע“, ייוואַ־בלעטער, ב' xxxiv, נ"י 1950, ז' 163—168.

פֿון דערפֿאַרונג נישט בלויז פֿאַרן ייִדן, נאַר אויך פֿאַר קריסטן. „גערמאַ-
ניסטן האָבן פֿון ייִדיש־דינטש אַ סך צו לערנען — זאָגט אַפֿילו אַן
אַרטאָדאָקסישער קעגנער פֿון ייִדיש — און בכלל קאָן מען איצט
נישט רעכט פֿאַרשטיין דאָס אַלטע דייטשלאַנד, ווען מ'קען ניט די
געשיכטע פֿון דייטשישע ייִדן“¹⁴.

אַ וואַנדערנדיקער ייִד, אַ געלערנטער דערצו, אַ פֿאַרשער, בפרט
נאָך אַ פֿילאָלאָג, ווי אליה בחור, האָט געוויס אויפֿגעכאַפט די טראַנס-
צענדענטאַלע געשעענישן אין זיין לעבנסציט. אַפּגערעדט שוין פֿון
גוטנבערגס דערגרייכונג. „די איטאַליענישע ייִדן האָבן די ערשטע
אויסגענוצט דאָס דאָזיקע גרויסע אויסגעפֿינס. שוין אין די יאָרן
1470 און 1480 זינען געדרוקט געוואָרן העברעיִשע ספרים אין די
דרוקערייען פֿון מאַנטוע, פֿעראַרע, באַלאַניע און נעאַפּאָל. זינט דעם
אַנהייב 16טן ייִה ווערן די איטאַליענישע דרוקערייען די הויפט-
צושטעלערס פֿון ספרים פֿאַרן ייִדנטום“¹⁵. פֿון אויסערגעוויינטלעכער
באַדייטונג איז די ווירקונג פֿון פּראַטעסטאַנטישן וועגווייזער מאַרטין
לוטער (1483—1546): „אין גאַנץ דייטשלאַנד, גענויער, אין גאַנץ
מערבֿ-איראָפּע, זינען מענטשן געזעסן און געקנעלט איבער די
שוואַרץ-אותיותדיקע עמודים פֿון דער ניי איבערגעזעצטער און גע-
דרוקטער ביבל“¹⁶. אַ סך ייִדן האָבן אין דעם געזען אַ סגולה קעגן
אַנטיסעמיטיזם. „האָט זיך ביי די ייִדישע געלערנטע דערוועקט דער
ווינטש קומען צו הילף זייערע קריסטלעכע קאלעגן און שאַפֿן פֿאַר
זיי הילפֿליכער, וואָס זאָלן דערלעכטערן דאָס באַקענען זיך מיט דער
ביבלשפּראַך“¹⁷.

¹⁴ מ. גידעמאַן — ייִדישע קולטור־געשיכטע אין מיטלאַלטער, בערלין
1922, ז' 15.

¹⁵ שמעון דובנאָוו — ד"ר, ז' 383—384.

¹⁶ הערבערט וועלס — וועלט־געשיכטע, ב' 4, ווילנע 1930, ז' 264.

¹⁷ ישראל צינבערג — די געשיכטע פֿון דער ליטעראַטור ביי ייִדן, ב'
4, נ"י 1943, ז' 60.

מיט יידיש איז געשען עפעס ענלעכס ווי מיט העברעיזש. די „קריסטלעכע געלערנטע, הומאניסטן פֿון 16טן יאָרהונדערט, בדי זיך צו פֿאַרטיפֿן אין דער רבנישער ליטעראַטור, האָבן זיך אינטערעסירט אויך מיט יידיש“¹⁸. דורך דעם זינען אַנגעשטעלט געוואָרן באַצויגן-גען צווישן יידישע געלערנטע און קריסטלעכע. ביי אליה בחור קומט דאָס צום אויסדרוק אין דער העכסטער מדרגה: 13 יאָר אַרבעט ער אינעם פֿאַלאַץ פֿון קאַרדינאַל עדזשידיאַ דע וויטערבאַ אין רויס, לערנט אים העברעיזש, לערנט ביי אים גריכיש און זעצט פֿאַר אים איבער קבלה-ספֿרים. טאַלעדאַנק, פֿרייהייט פֿון געוויסן, אָט די צוויי יסודות פֿון וועלטלעכקייט, נישט מורא האָבן פֿאַר מענטשן פֿון אַנדערע וועלטן, פֿאַרקערט, זיך מיט זיי באַקענען, ווערט נאַטירלעך פֿאַר אונ-דער דיכטער פֿון ווענעציע. זעען מיר, ווי „אין זיין פּערזאָן ווערט פֿאַרקערטער די שייכות צווישן דער הומאַניסטישער באַוועגונג אין אייראָפּע, דער הויפט אין איטאַליע, און דער יידישער ליטעראַטור“¹⁹. ער איז אַן עדות פֿון אַנטדעקונגען און געשעענישן, וועלכע ענדערן דעם גאַנג פֿון דער געשיכטע. אין 1492, ווען ייִדן ווערן אַרויס-געטריבן פֿון שפּאַניע, ווערט אַנטדעקט אַמעריקע. קאַפּערניק (1473—1543) דערווייזט, אַז די ערד דרייט זיך אַרום דער זון און לעאַנאַרדאָ דאַ ווינטשי (1452—1519) ברענגט אַריין אַן איבערקערעניש מיט זיין פֿאַנטאַזיע אין דער קינסט און אין טעכניק.

אַבער נאָך אלע השפּעות קומט אליה בחור כסדר צוריק אין געטאַ. ער לעבט מיט יידישקייט אַפֿילו ווען ער וווינט יאָרן לאַנג ביים קאַרדינאַל וויטערבאַ אין פֿאַלאַץ, אין רויס. ער איז מוחל דעם טיטל פֿון פּראָפּעסאָר אין פּאַריזער אוניווערסיטעט. היימיש מיטן דלות, קומט ער ווידער צווישן אייגענע, אין ווענעציע. „איינע פֿון די סיבות פֿון דער שטאַרקייט פֿון דער קהילה אין ווענעציע איז טאַקע געווען

¹⁸ ב. באַראַכאָו — די ביבליאָטעק פֿונעם יידישן פּילאַלאָג, דער פּנקס, ווילנע 1913, קאַלום 1.

¹⁹ ש. ניגער — בלעטער געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראַטור, נ"י 1959, ז' 27.

דאָס, וואָס דאָ האָט עקסיסטירט אַ געטאָ זינט 1516²⁰. האָט „די פֿאַר-
מיליע דערהאַלטן איר ייִדישע שפּראַך (ייִדיש האָט דעמאָלט פֿאַרנו-
מען אַ טעריטאָריע פֿונעם דניעפּער ביז ווענעציע), אַזוי ווי די מנה-
גים“²¹. דאָ האָט אליה בחור ווידער און נאָך אַ מאָל זיך אַ נעם גע-
טאָן צו איינער פֿון זיינע באַליבטע מלאכות, צום זינגען און צום זאָגן,
וואָס איז פֿאַר אים אויך געווען אַ קונסט, מיט וועלכער ער האָט ליב
געהאַט זיך צו שפּילן, ווי אַ ראַטאָווער שפּילמאַן.

די שפּילמענער און זייער ליטעראַטור

אונדזער פּרינציפּאלער טעאַרעטיקער וועגן שפּילמאַן און שפּיל-
מאַניזם — טערמינען וואָס זיינען געוואָרן זייער פּאָפּולער ביי יידן —
זאָגט אַליין, אַז „דער טערמין ייִדישער שפּילמאַן איז אַ טעכניש-
וויסנשאַפֿטלעכער“, וואָס „מיר האָבן אים אַרײַנגעבראַכט, פּדי צו אונ-
טערצושטרײַכן די אַנאַלאָגיע“, אָבער „עס איז נישט צו גלייבן, אַז
אַזוי האָבן טאַקע געהייסן אונדזערע פֿאַלקסדיכטערס אין דער ייִדי-
שער גאַס“²². אונדזער בעסטער פֿאַרשער פֿון ייִדישע טעאַטער־שפּילן
איז מיטלעלטער שטעלט אָבער פֿעסט, אַז אין אליה בחורס צייטן
האָבן חוץ פֿאַלקסדיכטערס זיך „באַוויזן ייִדישע מוזיקערס, טאַנצ-
מיסטערס, בעלער־אַינאַרדענערס, אַקטיאָרן, רעזשיסאָרן; ס'האָבן אויך
נישט געפֿעלט יידן קאַמפּאָזיטאָרן, דראַמאַטיקערס פֿון טעאַטער־
קונסט“, מען האָט אויסגעזונגען נישט בלויז לידער, נאָר אַפֿילו ראַ-
מאַנען, ווי מ'זעט עס „אין דער הקדמה צום בַּאָבֿון פֿון 1507 וועגן
ניגון, מיט וועלכן מ'דאַרף זינגען דעם ראַמאַן, וואָס איז אַנגעשריבן

²⁰ משה אביגדור שולוואַס — ד"ר, ז' 171.

²¹ שטיף — „אַ געשריבענע ייִד' ביבליאָטעק אין אַ ייִד' הויז אין
ווענעציע אין 16טן י"ה, צייטשריפט, אינסטיטוט פֿאַר וויסנשאַפֿטלעכע ייִדישע קול-
טור, ב' 1, מינסק 1926, קאַלום 147.

²² מאַקס עריק — „אינווענטאַר פֿון דער ייִד' שפּילמאַן־דיכטונג“, צייט-
שריפט, ב' 3, מינסק 1928, קאַל' 545.

אין פֿערזן²³. אונדזערע שפּילמענער זינען געווען אַזעלכע פֿאַלק-
זינגערס ווי דער מינענזינגער אין דייטשלאַנד, טרובאַדור אין פֿראַנק-
רייך, טראָואַטאַרע אין איטאַליע, כּוּגלאַר אין שפּאַניע און (שפּעטער)
דער פּאַזאַטאַר אין אורוגוויי און אַרגענטינע.

ייִדיש, געבוירן סוף 10טן י"ה בנ"ם רייך, אויף דער גרענעץ פֿון
דייטשלאַנד און פֿראַנקרייך, ווערט טאַקע שוין פֿון רש"י באַנוצט ווי
עבֿרֿיִיִטש, ווי בלע"ז²⁴, און פֿון „14טן י"ה האָבן בני די דייטשישע
יידן עקסיסטירט ניט בלויז איבערזעצונגען פֿון תּפֿילות, נאָר (אויך)
ספּעציעל געגראַמטע רעליגיעזע לידער"²⁵. בעיקר איז אָבער ייִדיש
באַשאַפֿן געוואָרן פֿאַר דעם וואַכעדיקן לעבן, צו באַקענען זיך מיט
דער גויִשער וועלט און פֿאַרוויילן זיך.

אויף לשון קודש האָבן יידן געדאַוונט, אויף מאַמע־לשון — גע-
רעדט דבֿרי חול.

זינען די ערשטע שאַפֿונגען אין ייִדיש געווען בעיקר וועלטלעך
אין דער טעמע און אידייע. על פי רובֿ אַנאַנים. איבערזעצונגען פֿון
געזונגענע לידער און באַאַרבעטונגען פֿון פּאַפּולערע ראַמאַנען. פֿריער
פֿון דייטש, שפּעטער פֿון איטאַליעניש. אין פֿערזן — ווי עס איז גע-
ווען אין דער מאַדע אין אַלע ליטעראַטורן פֿון מערבֿ־אײראָפּע, ווען
מ'האַט באַשריבן קאַוואַלירן, העלדישקייטן, אינעם זשאַנער פֿון עפיק
— אַלע ליטעראַטורן הייבן זיך אָן מיט עפיק. איז דער העלדן־ראַמאַן,
דער הויפטזשאַנער פֿון דער ערשטער עפּאָכע אין דער ייִדישער לי-
טעראַטור, אַנגעהויבן אין דייטשלאַנד און אַפּגעשלאַסן אין איטאַליע,
געווען אַ שליסל־אַקט צו דער גויִשער וועלט און אַ געלעגנהייט, אָז
דער ייד זאָל פֿאַרגלייכן די העלדישקייטן פֿון תּנ"ך מיט די מנהגים

²³ יצחק שיפּער — געשיכטע פֿון ייִד' טעאַטער־קונסט און דראַמע, ב'
1, וואַרשע 1927, ז' 41.

²⁴ בלשון עס זך, באַנוצט אין רבּנישער און נייִהעברעיִשער ליטעראַטור
פֿאַר אויסדרוקן „אין אַ פּרעמדער שפּראַך“ (ניט אין העברעיִש).

²⁵ ישראל צינבערג — די געש' פֿון דער ייִד' ליט' ביי יידן, ב' 6, ז' 32.

פֿון די מיטלעלטערלעכע קאוואלירן, זייערע דועלן, קיניגן, פרינצן, אַדללינט.

תחילת ווערן אין די איבערזעצונגען אויף יידיש פֿאַר די שפּיל-מענער אויסגעמיטן בלויז די קריסטלעכע מאַמענטן, ווי אין דײַטריך פֿון בערן און הילדערבראָנט. דער אַרטור-ראַמאַן, דער מוסטער פֿון מיטלעלטערלעכען ריטער-עפּאָס אין די אייראָפּעיִשע ליטעראַטורן, אַרײַנגעבראַכט אין דער ייִדישער (אַפֿשר נאָך אין 13טן י״ה), האָט גערייצט און באַוויגט אַרײַנצוברענגען תנ״כישע ריטערלעכקייטן, טאַקע ווונדער פֿון בראַווור, אָבער אַן ווילדע פּיִשופֿן און צעקערענקטע פֿאַנטאַזיעס. ייִדישלעך. און אַז שוין יאָ ייִדישלעך, פֿאַר וואָס זשע ניט שעפֿן פֿון ייִדישע קוואַלן? באַוויזן זיך פֿאַעמעס געבויטע אויף יהושע און שופֿטים, אויף עקידת יצחק און אסתר המלכה, נאָר דאָס גרעסטע ווערק איז שמואל-בן, וואָס (צוזאַמען מיטן אויפֿגעהיטן ניגון) פֿאַרדינט ווי צום גיכסטן אַרײַנגעבראַכט צו ווערן אין הײַנטיקן ייִדיש, פּדי צו ווערן אַ הײַנטיק לייענבוך „פֿון אונדזער לעבע-דיקן וואַרט-אוצר“, פּונקט ווי די מײַסטער־ווערק פֿון דעם גרעסטן שפּילמאַן, וועלכער איז דער ערשטער גרויסער ייִדישער שרײַבער און „דער לעצטער שפּילמאַן“²⁶.

אונדזער שפּילמאַן פֿון ווענעציע, אַ פֿאַרדאגהטער ייִד וואָס האָט ליב תּוֹרָה, שײַנקייט און געלעכטער

אליה בחור איז מסיים די שפּילמאַן-עפּאָכע, וואָס האַלט פֿון 13טן ביז העלפֿט 16טן י״ה, ווען מ'האַט בײַ דער זײַט פֿון ספֿר צום לערנען געגרייט אַ בוך צום לייענען. נישט געווען נאָך קיין דרוקערייען — האָט דער שפּילמאַן ס'רובֿ אויך קאַפּיסט, געמאַכט ביכער האַנט-שריפֿטלעך. האָט אַ בוך געקאַסט טײַער — האָט מען עס גיכער גע-קענט הערן פֿאַרלייענען ווי לייענען. האָט די פֿרוי פֿון ייִדיש מער

²⁶ מאַקס עריק — די געש' פֿון דער ייִד' ליט', ז' 179—202.

גענאָסן ווי דער מאַן — האָט די רײכע פֿרוי געהאַלטן פֿאַר אַ יחוס צו זײַן פֿאַטראָנעסע: אַרײַנגעמען אין שטוב אַ שפּילמאַן, ער זאָל „צו־קלײַבן פֿאַסיקע תּפֿילות און קורצווײַליקע געשיכטעס“, אויך „אַ זינג צו טאָן“ פֿאַרן הויזגעזינד און געסט, אַזוי אַז ס׳זאָל זײַן „מקודש ומחול“²⁷. דאָס איז אויך געווען בײַ אליה בחור: מקודש ומחול — אליה בחור חכמה זיך אַפֿילו אין זײַנע האַרבסטע רײן וויסנשאַפֿט־לעכע ווערק, טוט ער עס אַוודאי אין זײַן שפּילמאַנישן רעפּערטואַר, וווּ ס׳איז פֿאַראַן חוץ פֿאַעטישע מײַסטערשאַפֿט און שפּאַנענדיקע דער־צײַלקונסט אויך סאַטירע און הומאַר, איראַניע און קאַריקאַטור, ווי מיר זעען אין ב־א־בֿוֿך.

פֿאַר דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור איז ביז גאַר וויכטיק, וואָס דער ערשטער גרויסער ייִדישער שרײַבער (נישט קײַן אַנאַנימער) איז געווען דער גרעסטער העברײַער פֿון זײַן צײַט, אַ למדן. ווי אַרײַנגעטאָן ער איז תּמיד געווען אין תּנ״ך און תּלמוד, האָט ער געהאַלטן פֿאַר נײַטיק אַרײַנצוברענגען אין ייִדיש איינעם פֿון די פֿאַפּולערסטע ראַמאַנען אין די נישט־ייִדישע ליטעראַטורן, ב־א־ דײַאַנטוואַ, נעמט איינעם פֿון זײַנע וואַריאַנטן (פֿון אַרום 1400, פֿון טאַסקאַנאַ) און שאַפֿט אים איבער — אַזוי איז די איבערזעצונג: ממש אַן אַריגינעלע שאַפּונג. „מיר שטעלן־פֿעסט — האָט שוין אין 1917 געשריבן אַ געלערנטער, דערצו פֿון רעליגיעזע קריזן — אַז עליאַס לעוויטאַ האַלט זיך ניט שקלאַפֿיש בײַ זײַן מוסטער“, מ׳געפֿינט דאָ גאַר „היפש וואָס כאַראַקטעריזירט די דערצײלונג ווי אַ ייִדישע“, מ׳זעט אַפֿילו ביבלישע השפּעות (ווי מ׳זוכט פֿאַרן אַלטן קײַניג אַ יונג ווייבל — דאָס איז אין די גײַשע בואָו־ווערסיעס נישטאַ; דאָס קומט פֿון מלכײַם א׳), ווי דער פֿאַרגלײַך מיט המנען“²⁸. ער פֿאַרייִדישט

²⁷ י. אַפּאַטאַשו — אַ טאַג אין רעגענטבורג און אליה בחור, וואַרשע

1934, ז' 110.

²⁸ M. Schüler — "Das Bovo-Buch", *Zeitschrift für Hebraeische Bibliographie*, XX, Jahrgang, Frankfurt am Main 1917, S. 88.

פרינצן — מאַכט זיי היימיש פֿאַרן ייִדישן לייענער — פֿירט אַרײַן היפש לשון קודשדיקע ווערטער, בײַ שמחות, ברייתן, מאַכן געשעפֿט און דרייען אַ קאַפּ... מער ווי דער שטייגער איז דאָס ייִדישע געמיט, וואָס ליגט ווי אַ חותם אויפֿן גאַנצן ווערק — ער מאַכט זיך פֿריילעך, דער פֿאַרדאַגהטער ייִד, ווי אַ ייִד פֿון רענעסאַנס-צײַט, ווען מ'האַט פֿון זיך אַראָפּגעוואָרפֿן דאָס שעמהיטל... די לײַכטקייט פֿון דערצײלן שטראַלט-אַרויס פֿון דער קאַמפּליצירטער פּאָעטישער טעכניק, צע-וואַרעמט, האַלט געפֿאַנגען — ס'וילט זיך לייענען, מעג די מעשה זײַן אַ באַבע-מעשה... און דאָס איז (אין אַלע צײַטן, דערצו בײַ פֿערזן) גאָר אַ זעלטענע מעלה. צו דעם איז „דער אַטאַוואָ רימאַ-סטאַנס געווען אליה בחורס שפּאַגל-נײַער אויפֿטו“, בֿפֿרט נאָך ווען מ'פֿאַרגעסט נישט אין דער „אַקערשט שפּראַצנדיקער שפּראַך“, אַזוי מײַנסטעריש באַהערשט, אַז אונדזער אַכטגעזעץ „זאָל זיך נישט דאַרפֿן שעמען פֿאַר דעם איטאַליענישן מוסטער“²⁹ אַט די פֿאַרעם באַוויזן זיך אין דײַטש ערשט אין אַ יאָרהונדערט אַרום, אין ענגליש נאָך שפּעטער און גאָר שפּעט אין רוסיש. איז אַודאי אונדזער דיכטער אַ פּיאָנער, וואָס האָט געשאַפֿן אין דער ייִדישער פּאָעזיע אַ שול, די ווענעציאַ-נער שול.

אליה בחור האָט אָפּגערייניקט באַוואָזן פֿון אַלע קריסטלעכע מאַ-מענטן און פֿאַרגעשטעלט די מענטשלעכע און אוממענטשלעכע נייגונג-גען פֿון דער גויישער וועלט: (1) ווי ס'יונגע וויבבל גרייט זיך צו אַ יונגן האַר, וועלכער זאָל דערמאָרדן איר אַלטן מאַן, זי זאָל קענען בלײַבן מיטן יונגן, און וויל אויך דעם זון אָפּרוימען, זי זאָל נישט האָבן קיין שטער; (2) די ליבע איז אָבער שטאַרקער פֿון טויט, דער פּרינץ איז אַלעמען מנצח, די ריינע ליבע זיגט און ס'קומט נקמה פֿאַר דעם מער-דער און פֿאַר דער געמיינער מאַמען. איבער וועלדער, איבער ימען, דורך טורמעס און פֿאַר תּליות — די ליבע פֿירט צו די גרעסטע גבֿורות.

²⁹ יודאָ א. יאַפע — אליה בחור, ז' 18.

האַט „דאָס בַּבֶּא-בוך פֿון אליה בחור במשך פֿון הונדערטער יאָרן געהאַט אַ מעכטיקע השפּעה אויף דער ייִדישער פֿאַלקס-פֿאַנטאַזיע“ און טיילן פֿון דעם בוך זינען אַרײַנגעגאַנגען אין דעם באַשטאַנד פֿון ייִדישן פֿאַלקס-מיטאַס“, אַז „אַלערליי נעמען און אויסדרוקן פֿון דער בַּבֶּא-מעטאָה זינען אַרײַנגענומען געוואָרן אין דעם אוצר פֿון דער ייִדישער שפּראַך“, אַז דער מאָדערנער דיכטער-דענקער פֿאַרגינט זיך צו „באַהויפטן, אַז אויך שלום עליכם איז אין תּוך פֿון דער זאַך אויך געשטאַנען אונטער דער השפּעה פֿון אליה בחורס בבא-מעשה“.³⁰

די פֿאַנטאַזיע האָט געוויס צוגעדינט אליה בחור, צו לאָזן הערן באַהאַלטנערהייט, וואָס אַ ייד האָט אין יענער צײַט נישט געקאַנט זאַגן אָפֿן: בבא זאָגט זיך אָפֿ פֿון פֿאַרלאָזן זײַן אמונה, ווי אַ ייד וואָס איז געגאַנגען אויף קידוש השם: ער זאָגט אים דרייט: — דעם גאַט, וואָס כּײַהאַב אים, / פֿאַרבייט אײַך נישט... דער גאַט ווײַזט ווונדער... / אײַך לאָז זיך לעבעדיק באַגראַבן / פֿאַר זײַן געבאַט וואָס האַלט מיך אונטער. / וואָס מער אײַך לייד, אַלץ מער כּײַדערקען אים... / אַפֿילו ווען מע זאָל מיך ברענען...

איז פֿאַר אונדז ווי אַ לערע פֿאַר דורות, וואָס אַ וואַרטזאָגער פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור האָט אין 1949 געהאַט די זכּיה אויפֿצור-טרעטן אויף דער 21סטער קאַנפֿערענץ פֿון די פֿען-קלובן צו לייגן אַ סימבאָלישן קראַנץ אויפֿן קבר פֿון אליה בחור — צו די 400 יאָר נאָך זײַן טויט אין דער זעלביקער ווענעציע — פֿון וואָנען זײַן שם האָט געקראַגן גרויסע פֿליגלען, פֿון „די מײַסטערס פֿון דער פֿאַרגאַנג-גענהייט“, בײַ וועלכע מיר זוכן „טרייסט אַדער אַפֿשר גאַר באַשייד פֿאַר די יסורים פֿון אונדזער שווער-געטראַפֿענעם דור“.³¹

שמואל ראזשאנסקי

³⁰ י. טרונק — „בבא-מעשה“, קוואַלן און ביימער, נײַ 1958, זײַ 222

—225

³¹ יעקב גלאַטשטיין — „ייִדיש אין ווענעציע“, אין תּוך גענומען, 1949—1959, בײַ 1 בײַא 1960, זײַ 27.

בַּא-בּוּךְ

בַּא דִּיאָמוֹנאַ

ראַמאַן אין פֿערדן

111

איר,

אליה לוי, דער שרייבער,
צו דינסט אַלע ייִדישע ווייבער,

קום איצט מיט מיין וואָרט דעם באַדאַכטן —
עס לוינט זיך דערויף צו פֿאַרטראַכטן.
איך ווייס, און איר מעגט עס מיר גלייבן.
אַ סך פֿון די פֿרויען דערלויבן
זיך גאָר אויף צו האָבן פֿאַראיבל
אויף מיר, וואָס איך היפּער זיי איבער,
זיי מיניטן, אַז מיר איז נישט ניא
צו דרוקן די עבר־טייטש־ביכער,
וואָס ליינען ווילן זיי גערן
אין שבת און יום־טוב, צו ווערן
דערפֿרייטע פֿון דעם וואָס זיי וועלן
געפֿינען אין בוך צום געפֿעלן.
נו, וויל איך דעם אמת אייך זאָגן,
עס דינט מיר מיין רעכט צו פֿאַרמאָגן:
מיט הייליקער שריפֿט כּיהאַב געשריבן
ניין ביכער, געשטיפֿט, און געבליבן
איז — פֿאַרטיק צו ווערן וואָס־גיכער,
ווייל מ'איז מיטן מאָרגן ניט זיכער.
די טעג מיניע זיינען געציילטע.
איך דאַרף זיך דעריבער אָן איינל טאָן.
די לידער באַלד ווערן פֿאַרגעסן
נאָך מיר אין געציילטע מעת־לעתן.
זאָל קיינער אין דעם מיר ניט שטערן,
געדרוקט וועלן אַלע זיי ווערן.
אַ סך זיינען זיי און איך וויל
וואָס־גיכער דערגרייכן דעם ציל.

אֵיךְ אֵיךְ אוי דער שרייבר • דינר
 אַר ורוואן ווייבר • מיט אירן
 אוב מיט צולען • אוב איך אש מיך אלזו בידולען
 • אוב שטיט אויך וואל צו נאָבן • דש זיר אַיטל־כִּי 5
 ורוואן בור אובל הבן • ווארום איך גיט אויך בור
 זיא דרוק • זייבר טויטש בוכר אין שטוק •
 דש זיא זיך מונן דינן דר זייאן • אוב שבתות
 אוב ימים טובים דינן זייאן • בון די ווארהייט 10
 זין וויל איך • עג דולט מיך אויך זיין רעכט אוב
 בליך • דא וויל איך אין דער הייליגן נשריסט •
 עכט אדר גוין בוכר הונן שטיסט • אוב מיט
 דער דרוק אין די וועלט הון מכן קוואן • זא הון איך 15
 זיר אויך בור נכונן • דיא וויל איך האלט אן עבר
 זייבר טאגן • אוב הויט אדר מירמ קיר איך אויף
 די נאָגן • דא ווערן אל זייני בוכר אוב זייני אדר
 • ור נעשן אוב נלינגט דר כידר • דרום זול זיר 20
 קייגט דר בון רוקן • איך וויל זיא אל בוך אנגדר
 דרוקן • אוב ווערן איר האט בוך אזו ויל •
 ווערט זיר אנדרט גיט צו קורן דש זיל • אוב וויל
 אן היבן בשעה טובה • אן דעם דוויגן בוך דש דא 25
 הייטש **בִּנְיָא** • אוב דש איז ווער איך
 אוב נעט וואר • דש עז איז בון זיר אוב
 דרייסן יאר • דש איך עז אויף איינס וועלט בוך
 א ב

זאל זײַן אין אַ גוטער מינוט.
 דער אויסקלייב זעט־אויס צו זײַן גוט —
 כ׳הייב־אָן מיטן בב־א־בוך איצט.
 שוין אָט פֿיר און דרייסיק יאָר איז,
 ווי כ׳האַב עס פֿון אַ וועלש־י־בוך געמאַכט.
 אָבער פֿיל האָב איד דאָ צוגעטראַכט.
 אַז מער נאָך געגעבן מיין אייגנס,
 וועט יעדער זיך דאָ איבערצינגן,
 וואָס וועט אינעם בוך זיך פֿאַרטיפֿן.
 פֿאַראַן דאָ טייל פֿרעמדע באַגריפֿן,
 קוים טרעפֿט, עס פֿאַרשטייט נישט ווער ריכטיק,
 געהאַלטן דערפֿאַר כ׳האַב פֿאַר וויכטיק
 צו געבן דעם אויסטייטש פֿון ווערטער.
 סוף בוך, נאָכן אַלף־בית, ווערט איר
 געבעטן צו זוכן דעם שליסל.
 מיין פֿאַרוואָרט אַצינד וויל איד שליסן.
 איד קאָן אײַך נישט געבן דאָ, ליידער,
 דעם ריכטיקן ניגון נאָך איידער
 איד ווייס צי ס׳קען ווער פֿון אײַך נאָטן.
 כ׳זואַלט גערן געהאַלפֿן מיט ראַט אײַם.
 אַליין אָבער זינג איד עס מיט
 אַ מאַטיוו פֿון אַ וועלטענעם ליד.
 ווער ס׳שאַפֿט דערצו בעסער געזאַנג,
 דעם קאָן איד נאָך זאַגן מיין דאַנק.

קאפיטל איינס

א, גאט, געלויבט זאל זיין דיין נאָמען
אויף אייביק! זאל מען זיך דערציילן

פֿון זינע ווונדער. ווי די שטראָמען
פֿון מויל צו מויל די לויברייד אַנליך,
זיין קראַפֿט און מאַכט מיט לויב דערמאָנען.
געגרונט־פעסטיקט ער האָט די זינלן
פֿון יועלט, פֿון ערדקויל, פֿון דער רונדער,
פֿון הימלהייכן ביז די גרונטן.

זאל גאָט מיך שטאַרקן און מיר געבן
באַנייטע כוחות, כ'זאל באַווייזן
דאָס ווערק פֿאַרענדיקן, דערלעבן
צו זען עס פֿאַרטיק, ריין, אָן גרייזן.
דאָס אַלץ, וואָס כ'וויל אין דעם פֿאַרוועבן,
צו קאָנען וואַרהאַפֿטיק עס ווייזן
אין אַט דעם מעשה־בוך מנינס באַ.
ס'זאל גרויס און קליין הנאה האָבן.

געווען אין לאַמפּאַרטן אַ ריטער,
געקענט האָט אים די גאַנצע געגנט,
אין פֿירן שטרעטן אַ געניטער.
דעם הערצאָג גווידאָן ווער ס'באַגעגנט
דער־פֿילט אין האַרצן זינס אַ ציטער,
פֿאַרשפּאַרט אַ וואַרט צו ריידן קעגן.
שוין איבעריק דאָ צו באַטאָנען:
די קרוין געטראָגן פֿון אַנטאָנע.

געלעבט אַ שיינעם טאָג אין שטאָט דאָ.
 ווי פֿאַר אַ לעביונג ס'פּאַסט צו לעבן.
 אין ווילטאָג שטענדיק זיך געבאָדן.
 פֿון אַליץ, וואָס ס'לעבן האָט געגעבן,
 גענאָסן פֿריי, אָן זאַרג, אָן שאַטן.
 די פֿרויען פֿלעגן צו אים קלעפּן.
 ער פֿלעגט מיט זיי זיך נעט פֿאַרווינלן...
 און שוין טוט זיך די עלטער אַנזלן.

ער פֿילט אַ קעלט אין אַלע גלידער
 און אומזיכער זײַן טראָט נעמט זוערן,
 פֿון טאָג צו טאָג ער פֿילט זיך מידער.
 — זאָל גוט דער הערצאָג זיך באַקלערן —
 די פֿרײַנד אים ריידן צו ווי ברידער —
 אַ יונגע פֿרוי דאַרף אים געהערן,
 זי זועט דערוואַרעמען דאָס ליב אים,
 און אים אַ גרייטע הילף פֿאַרבלײַבן.

געבראַכט מ'האַט אים אַ יונגפֿרוי איינע
 אַהער פֿון בורגנלאַנד דעם העלן.
 זי איז געווען אַ זעלטן שיינע,
 דעם הערצאָג איז זי ווילגעפֿעלן,
 געצערטלט זי: — בראַנדאַניע מײַנע,
 ס'זועט דינסט זײַן אַליץ וואָס דו וועסט וועלן!
 דעם טאָג האָט זי פֿאַרבראַכט ווי מעגלעך,
 די נאַכט בלויז — ביטער, אומדערטרעגלעך.

די הערצאָג־טאַכטער האָט געליטן
 פֿון אַלטן גווידאַנס צערטלעכקייטן.
 ווי גערן וואַלט זי אים פֿאַרביטן,
 דעם גאַנצן קעניג, אויף אַ צווייטן.

דאך ביז צום יאָר בראַנדאַניע גיט אים
 אַ זון, דעם הערצאָג, ווי ביי לייטן,
 אַ שייַן, געראַטן קינד... זיי האָבן
 געגעבן אים אַ נאָמען: באָאָ.

אין הערצאָגס האַרץ איז אויפֿגעשטיגן
 די גרויסע פֿרייד פֿון פֿאַטער ווערן.
 אַ קוואַטער פֿאַר זיין קינד געקריגן —
 דער בורגראַף איז געקומען גערן
 צום הערצאָגס גרויסן פֿאַרגעניגן;
 געשטעלט צו דינסט, אָן שום באַקלערן,
 זיין סאַנסימאָן־שלאָס אינעם וואַלד
 האָט באַלד דער ריטער סיניבאַלד.

איז דעמאָלט גווידאָן אויפֿגעשטאַנען
 אין איינעם פֿון די אינדערפֿריען,
 געהייסן גלייך די פֿערדלעך שפּאַנען
 און מיטן קינד זינס אויף די קניען
 געאַיילט צום שלאָס — צען מייל פֿון דאַנען —
 ס'זאַל סיניבאַלד זיין זון דערצייען:
 — דיין ווייב וועט געבן ס'קינד צו זייגן,
 פֿאַרוויגן אים צום שלאָפֿן לייגן.

דאָס קינד איז שוין אין שלאָס פֿאַרבליבן
 אין סאַנסימאָן ביי סיניבאַלדן.
 דעם בורגראַפֿס ווייב האָט גערן ליב אים,
 פֿאַרשפּילט אים, זייגט אים, ריין זי האַלט אים.
 ער וואַקסט אַ יונג מיט לייבנריפֿן,
 איז מוטיק, דרייסט, ער קאָן זיך האַלטן.
 די יונגע כוחות אין אים שפּאַרן,
 קוקט דרייסט אין אויגן פֿון געפֿאַרן.

עס לערנט סיניבאלד אים פֿעכטן,
 זיך שיצן, אַנפֿאַלן און שלאָגן,
 נישט שווינען, הרגענען און שעכטן.
 ער פֿלעגט זיך אויף זיין רייטפֿערד טראָגן
 אַהיים צו גאַסט באַגלייט פֿון קנעכט, און
 די מאַמע פֿלעגט אים נישט פֿאַרטראָגן,
 זי זעט אין אים זיין טאַטנס שאַטן,
 אין טאַטן איז דער זון געראַטן.

זי קאָן צומאַל זיין שטים נישט הערן.
 וואָס האָט זי דאָ נאָך צו דערוואַרטן?
 בנים קאַלטן קעניג וועט זי ווערן
 אַליין, ווי ער, דאָ, אַ פֿאַרשטאַרטע.
 דורך טאַטע-מאַמע מוז געהערן
 אַ יונג צעבליטע פֿרוי, אַ צאַרטע,
 אַזאַ מין אַלטן הינערפֿרעסער —
 איז איר פֿאַרדראָס דערפֿאַר נאָך גרעסער.

זי מוז אָן אויסוועג דאָך געפֿינען
 אַפֿילו מיט איר לעבן צאַלן.
 זי וויל נישט דאָ פֿאַרגעל-און-גרינען...
 ווען זי קריגט עמעצן, וואָס זאָל אים
 באַזיטיקן... און אויף איר זינען
 קומט-אויף אַ מאַן, וואָס וועט די ראַלע
 דערפֿילן גלענציק, מיט דערפֿאַלג:
 דער הויפטמאַן ריצאַרד וואַלט געפֿאַלגט...

זי רופֿט אים אָפּ געהיים, פֿאַרטרוילעך
 צו זיך, אין אירע בודואַרן;
 — דו ביסט מיר טריב — זאָגט זי יונגפֿרוילעך —
 איך ווייס, דו זועסט מיך נישט גענאַרן.

איך שענק דיר טויזנט גאלדשטיק ... פועל איך —
 דאן ציילסטו אָפּ דאָס געלט אין באַרן.
 קוים ווילסטו עפעס וואָס אָפּווענדן —
 דאן שרײַ איך, האָסט געוואָלט מיך שענדן ...

עס שווינגט אַ ווייל דעם הערצאָגס ריטער,
 ער וואָקלט זיך און ענטפֿערט ענדלעך:
 — איר זינט, מאַדאַם, דאָך מײַן געביטער ...
 וואָס איר לעבט-דורך איז מיר נישט פֿרעמדלעך;
 כּוועל אַלצדינג טאָן פֿאַר אײַך אָן ציטער ...
 און אין געדאַנק ער זעט די רענדלעך,
 וואָס וועלן דאַרפֿן אים געהערן;
 — נו, זאָגט וואָס איר פֿאַרלאַנגט, כּוועל הערן ...

בראַנדאַניע זאָגט אים: — מוזסט זיך אַנילן,
 צום הערצאָג דאָדאָן זיך דערשלאָגן
 קײַן פֿראַנקרײַך. דאַרפֿסט אים אַלץ דערציילן,
 אַז קומען זאָל ער גיך צו יאָגן ...
 מײַן מאַן האָט ווען מיט זינע פֿנילן
 געטויט זײַן פֿאַטער — זאָלסטו זאָגן —
 איך וועל אים העלפֿן, ער זאָל קאַנען
 דערלעבן אין אים אַ נקמה.

און איבערגעבן זאָלסט דעם בריוו אים,
 אַהער, קיין לאַמפּאַרט. זאָל ער וויסן,
 וואָס גיכער מוז ער זיך פֿאַרשיפֿן,
 זײַן כּוח ווײַזן און דערשיסן
 מײַן מאַן, וואָס וועט אויף יאָגד דאָן שטיפֿן ...
 אַ חיה, ס'הייסט, האָט אים צעריסן,
 מיט זינע קנעכט דאַרט וועט ער דאַרפֿן
 אין וואָלד געשיקט אויף אים זיך וואַרפֿן.

און נאך דעם קומען מיט די קריגערס
 און אַננעמען די שטאָט די גאַנצע.
 איך וועל זיך פֿרייען מיטן זיגער,
 דעם הערצאָג דאָדאָן פֿון מאַגאַנצאָ.
 דער שלאָס וועט שיינען ווי אַ שפיגל
 און איך וועל מיט מײַן חתן טאַנצן
 אויף אונדזער קנס-מאַל שנעל פֿאַרגרייטן,
 זיך אָפּנעמען פֿאַר אַלע צייטן.

דעם בריוו נעמט ריצאַרד אַ פֿאַרטראַכטער
 און גיך האָט ער זי אָפּגעזעענט.
 געאַינלט פֿון שלאָס אַנטקעגן נאַכט-צו
 אין פֿערדגאַלאַפּ אויף ווייטע וועגן.
 נישט אויפֿגעהערט קיין ווייל צו טראַכטן
 פֿון הערצאָגס אומגליק פֿול מיט רעגונג.
 פֿאַרביטערט זיך דעם וועג דעם גאַנצן
 און קומט פֿאַרטאָגס אָן אין מאַגאַנצאָ.

ער קומט אין פֿאַלאַץ אָן צו רייטן
 פֿאַרמאַטערט, מיד, פֿון וועג פֿאַרשטויביקט.
 דער יונגער קעניג שטייט פֿון ווייטן,
 די מעשה זעט אים אויס אומגלייביק,
 באַטראַכט דעם בריוו פֿון אַלע זייטן,
 ער פֿילט, אַ שלאַנג וואַלט אים פֿאַרטויביקט.
 מיט כעס באַפֿעלט ער: — נעמט דעם ריטער!
 גרייט-צו צום שמייסן נאַסע ריטער!

אין קאַמער פֿירט אים אָפּ, אין נאַסן!
 ס'קומט הענגען דעם ווער ס'פֿרוווט פֿאַרראַטן.
 די פֿרוי איז פֿאַלש און אויסגעלאַסן,
 זי מיינט, זי וועט מיד, ווי מײַן טאַטן.

פֿאַרנאַרן ... כ'פֿיל, מיך פֿילט אַ האָס אָן ...
 היי, נעמט, זעצט־אַינן אים הינטער קראַטן!
 ס'שטייט ריצאַרד בלייך ווי אַ פֿאַרברעכער:
 — מײַן הער, באַזינט איך, זײַט באַרעכנט!

צום ערשט פֿאַרשט־אויס, ווי ס'פֿירט זיך, ריכטיק,
 און משפֿטן וועט איר מיך שפּעטער.
 הייסט שינדן ס'לייב מײַנס, מיך פֿאַרניכטן,
 אויב איר געפֿינט מיך אַ פֿאַררעטער.
 ס'ווערט דאָדאַנען מיט איין מאָל ליכטיק:
 ס'איז דאָך צו גלייבן אים, ווי וועט ער
 זיך אויסטראַכטן אַזוינס ... אַ סבֿרה,
 ביים אַלטן לינדט די פֿרוי דאָרט צרות.

ער הייסט אים, ריצאַרדן, זיך קלייבן
 צוריק אַהיים און איר דאָרט זאָגן,
 ער גיט זײַן הילף איר, זי זאָל בלייבן
 אין לעבן גליקלעך און פֿאַריאַגן
 די שאַטנס פֿון איר זאַרג, פֿאַרטרייבן ...
 דער ריטער האָט זיך שנעל געטראָגן,
 געבראַכט מיט זיך דעם גרוס ... באַגינען,
 ער ווייסט, מע וועט זי קראַנק געפֿינען.

ער גיט איר אָפּ דעם גרוס געטרײַ און
 גיט־צו: — דײַן ווילן וועט דערפֿילן
 דער פֿרינץ ... זי הייבט־אָן קרעכצן, שרײַען,
 און הוסט ... דעם הוסט נישט אינצושטילן,
 נאָר לונג־און־לעבער אויסצושפּייען,
 זי וויל נישט ס'לעבן אירס פֿאַרשפּילן,
 אוי, וויי, די זײַטן אירע שטעכן ...
 די מוטער וויל איר ס'האַרץ צעברעכן.

דער הערצאג קומט־אַרײַן פֿאַרשלאָפֿן
 און זעט זײַן ווייב ליגט קראַנק — אַ גוסס:
 — מײַן ליבע קרויך, וואָס האָט געטראָפֿן?
 נאַ, נעם דעם האַרן־כּוּט — טרינק־אויס עס.
 ס'איז אויף רפֿואה, מילך פֿון שאַפֿן.
 איד שרעק מיר, האַרץ מײַנס, פֿאַר דיין אויסזען...
 איד גיב דיר אַלץ, וואָס ס'איז דיין ווילן,
 פֿון הימל ס'טעלערל אַפֿילו.

זי ליגט קוים אײַן אויף איר געלעגער:
 — איד וואָלט אײַך נישט געוואָלט באַמזען,
 איר זײַט דאָך, הער, אַ גוטער יעגער...
 וואָס שפּילט אַ ראָל, ווען ס'הייבט־אָן פֿרײַען,
 צו גיין אויף יאַגד... אַ ווילד־פרעט מעג איד...
 עס זאָל זיך אויפֿן פֿײַער פֿרײַען...
 דאָס הייס געבראַטנס כּוואָלט געגעסן
 און אין די לײַדן גיך פֿאַרגעסן.

ער לײַגט זיך צו צו איר און ביידע
 פֿאַררײַדן זיך ביז ס'הייבט־אָן טאַגן.
 ער לאָזט זיך צו דער יאַגד־געבנדע,
 הייסט ברענגען פֿאַנצער, פֿײַל און לאַגל,
 און זאָלן שאַלן די טראַמפּײַטן,
 דעם יאַגד־אַרויספֿאַר אַנצוזאָגן
 פֿאַר אַלע קנעכט, וואָס וואַרטן גרײַטע
 מיט אים אין וואַלד אַרויסצורײַטן.

בראַנדאַניע שיקט נאָך אים, זי וויל אים
 בלוז זאָגן, אַז ער קאַן אין פֿאַנצער
 פֿון היץ, חלילה, זיך פֿאַרקילן;
 — ס'איז נישט קײַן שווערד־געפֿעכט, דערמאַנט זיך...

די דינערס לאַזט דאָ פֿאַר דעם ציל איז
גענוג צוויי קנעכט, און דאָס אין גאַנצן ...
דער יאָלד לאַזט אַלצדינג מיט זיך מאַכן:
— גערעכט: ווער דאַרף די אַלע זאַכן? ...

דער הערצאָג, פֿול קוראָזש, איז מונטער
דעם זעלבן טאָג אַרויסגערייטן,
באַגלייט פֿון זינע קנעכט אַרונטער,
געלאַזט אין טאַל זיך און געשניטן
דעם וועג צום וואַלד מיט זונקויל צונטער,
ווי אין געהיים ליגט דאָדאָן מיטן
געבראַכטן חייל זינעם — גאַנצע
פֿירהונדערט יונגען אָנגעפאַנצערט.

דער קעניג מיט די הינט ביינאַנד איז
אין טונקלען וואַלד אַרײַנגעדױנגען.
ס'גייט דאָדאָן תּיכּף אַ קאַמאַנדע:
— מיט פֿייל־און־בױגן גרייט זײַן, יונגען!
און באַלד גרײַפֿט־אָן די גאַנצע באַנדע ...
ס'פֿאַלט גױדאָן צו דער ערד געזונקען,
אדורכגעשטאַכן ס'לייב מיט פֿיילן
פֿון אַלע זײַטן, נישט צום ציילן.

קאפיטל צוויי

די לאַנד־פֿאַרדאַרבערס פֿרײַ זיך האָבן
א לאַז געטאַן מיט שוואַרץ געפֿאַכע
אין פֿרעמדער שטאַט אַרײַן, ווי ראַבן,
געכאַפט זיך צו דער מאַרד־מלאכה.
דאָס האָב־און־גוטס זיי שלעפֿן, שטאַפֿן
זיך אַן די רויבזעק טעג און וואַכן,
באַפֿאַלן, רײַסן טיר־און־לאַדן,
אין מאַרש סקאַנדירן: דאָ־דאָן! דאָ־דאָן! ...

ס'האַט נישט אומזיסט דער מלך שלמה
געזאַגט אונדז אין די ביכער זײַנע:
קיין טרײַשאַפֿט זוך נישט בני קיין פֿרוי מער,
געפֿינסט קיין איינע נישט קיין רײַנע.
פֿון טויזנט ווייבער — בלײַבט צו טרוימען —
זיך אַנצוטערעפֿן כאַטש אויף איינער,
וואָס זאָל אין אומגליק זיך נישט טרײַבן,
מע זאָל אַ וואַרט איר קאַנען גלייבן.

די שטאַט האָט יאַמערדיק באַדויערט
דעם אַלטן הערצאַגס טויט פֿאַטאַלן,
באַוויינט זײַן אומקום טיף אין טרויער:
— פֿון פֿיילן פֿײַנטלעכע געפֿאַלן ...
— פֿאַררעטעריש אויף אים געלויערט,
אוי, ווי! — געשרײַען האָבן אַלע,
אי גרויס, אין קליין, אי רײַך, אי אַרעם:
— וואָס ס'איז פֿון אונדזער לאַנד געוואָרן?!

פֿיל שטאַטלייט האָבן זיך געקליבן
 נקמה נעמען אין זיי ביידע
 פֿאַר אומברענגען דעם האַר, דעם ליבן,
 מיט שווערד און שפּיז אין הענט שוין גרייטע —
 דעם מערדער שטעכן איז געבליבן.
 בראַנדאַניע שיקט זיי רופֿן איידער
 די גאַנצע עדה ווערט פֿון פֿנייער
 אַרומגעכאַפט צוליב די שרײַערס.

מיט גוטע רייד זי נעמט זיי פֿאַנגען:
 — אויב אַנך איז גוידאָן טרײַ געוועזן,
 וועט דאָדאָן אַניערע פֿאַרלאַנגען
 אַנטקעגנקומען אָן שום וועזן
 מיט פֿעלד־ און ווינגערטנער־געשאַנקען,
 מיט פֿלייש און האַניק, מילך און קעזן;
 פֿון אַנך וועט קיינער דאַרפֿן הַנייאַר
 נישט צאָלן צאָל און צינדן און שטפּיער.

דעריבער פֿאַלגט מיין עצה גערן,
 איר זאָלט דעם יונגן הערצאָג אַכטן
 און טרײַ אים דינען און אים הערן.
 — וואָס מאַכן מיר מיט אים איצט? — טראַכטן
 די שטאַטלייט — אַנדערש וועט נישט ווערן
 שוין סײַ ווי... בלייבט זיי בלויז פֿאַראַכטן
 בײַ זיך אין האַרץ אים. און זיי שווערן
 אים טרײַ זײַן — מער דערפֿון נישט קלערן.

אויך בבֿאן האָט עס אויפֿגערודערט
 ס'געוויין, די יאַמערדיקע גוואַלדן
 אין שטאַט וווּ ברודער הרגעט ברודער —
 פֿאַר שרעק אַוועק און זיך באַהאַלטן.

און סיניבאלד אין בלויון פלודער
 אים זוכט-אום אין פרימאָרגן קאַלטן,
 אין הויף, אין הויז, אין יעדן ווינקל,
 געפֿינט אין ערגעץ נישט דאָס ייִנגל.

ער זוכט אין קיִשטאַל, דאָ און דאָרטן,
 דערנאַכדעם וווּ די פֿעסער שטייען
 און ביי די זעק, ער לויפֿט אין גאַרטן
 און רופֿט אים, הערט נישט אויף צו שרענען,
 צום סוף געפֿונען אויף אַן אָרט אים
 אין פֿערדשטאַל אַנגעדרייט אין דרינען.
 ער נעמט אים אין די אַרעמס אָפֿן:
 — וואָס האָט דאָ, זאָג, אַווינס געטראָפֿן?

— נו, זיי נישט, קינד, אַזוי דערשראָקן!
 און סיניבאלד דערציילט אים ערלעך,
 אויף יאָגד געשיקט אין בלויון ראָק אים,
 גווידאַנען ... דורכגעפֿיילט געפֿערלעך ...
 איצט קלייבט מען זיך די פֿינט צו שלאָגן,
 די דאָדאָן-לייט ... נאָך אומדערקלערלעך,
 ווי נאָך, מיין קינד, אויף וואָסער אופֿן ...
 מע דאַרף קיין סאַנסימאָן איצט לויפֿן.

זיי לאָזן זיך בנינאַכט, אין רעגן,
 אַרויס פֿון שטאַט. געהיים עס שלייכן
 אין דרינען גרופֿעס אויף די וועגן.
 נישט גרינג דעם פֿעסטונגשלאָס צו גרייכן —
 אויף ממילן ווייט, העט אָפֿגעלעגן.
 דעם אויפֿשטאַנד-פלאַן וויל ריצאַרד שטרייכן,
 ער שלעפט זיך מיט די זעכציק מענער,
 נאָר קיינער קען ניט זיינע פלענער.

צו דאָדאַן האָט ער, דער פֿאַררעטער,
 געבראַכט דעם בריוו מיט אַלע פרטים.
 ער ווייסט, אַז פֿריער אָדער שפעטער —
 די זאַך פֿאַרטראַכט — זי מוז געראַטן.
 בראַנדאַניען פֿאַלגט ער און פֿאַרגעטערט.
 פֿאַר איר, אַ, וועט ער ווי אַ שאַטן
 אין פֿייער גיין, אויב זי וועט וועלן,
 אַבי ער זאָל איר נאָר געפֿעלן.

פֿאַר דאָדאַנען איצט ריצאַרד קלאָר קען
 באַריכטן וואָס ס'איז פֿאַרגעקומען:
 — כ'וויל קיין זאַך נישט פֿאַר אַינך פֿאַרבאַרגן...
 אויך בבאָן האָבן זיי גענומען,
 די סיניבאַלדער לייט, וואָס זאָרגן,
 דער ווידערשטאַנד צו שטאַנד זאָל קומען.
 פֿאַר צאָרן דאָדאַן זידט און ברענט:
 — כ'וועל קריגן זיי אין מנינע הענט!

איך וועל שוין וויסן וואָס צו מאַכן
 מיט זיי, אַז ס'זאָל זיי אַלע קלעמען.
 איר דאַרפֿט נישט טאָן קיין גרויסע זאַכן,
 מיט אַייער פֿערד זיך גיך פֿאַרנעמען
 אַהין, דעם אַלטן באַק באַוואַכן,
 אים זאָגן, ס'איז נישטאָ פֿאַר וועמען
 זיך שרעקן דאָ בניאַכט אין זועג און
 ער זאָל זיך לאַנגזאַמער באַוועגן.

און ריצאַרד אויף זיין פֿערד נעמט יאָגן
 דורך נאַכט און רעגן איבער וועגן,
 מיט שווייס און מי זיך קוים דערשלאָגן
 צו סיניבאַלדן: — מעג איך פֿרעגן,

נאך וואָס זיך אומזיניק צו פלאַגן
אויף גליטשיק-שמאַלע וועגן-שטעגן
צו יאָגן מיטן קינד אָן אַטעם?
ווער האָט עס מורא פֿאַרן שאַטן?

געצוימטער שוין די גרופעס רייטן,
מיט שוים די פֿערד פֿאַרמאַטערט פּרייַכן,
און פּלוצעם קומט זיי אָן פֿון ווייטן
אַ רייטאַרמיי, ווי אויף אַ צייכן,
זי שנעידט דאָס פֿעלד פֿון ביידע זייטן...
— אַ האַלבער מניל בלויז אונדז צו גרייכן —
זאָגט סיניבאַלד — נו, גיך, געגאַנגען!
מע קאָן אונדז נעמען דאָ געפֿאַנגען.

און ריצאַרד זאָגט אים: — כּוועל אַ יאָג טאָן
אַ קוק טאָן, זען, ווער ס'איז, פֿון וואַנען...
צו יענעם לאַגער שנעל ער טראָגט זיך:
— פֿאַרנעמט זיך זייטיק, לינקס פֿון דאַנען,
אין קרני פֿאַררינגלט אים און שלאָגט אים!
און סיניבאַלד האָט ערשט פֿאַרשטאַנען
ווי מיאוס ער איז אַרנינגעפֿאַלן,
פֿאַרשפּילט דעם שאַנס. ס'איז אַלץ פֿאַרפֿאַלן.

דער אַלטער סיניבאַלד לאָזט וויסן
זיין זון, דעם שטאַרקן טיריק: — הער נאָר,
דער ריצאַרד מאַכט דאָ פֿוילע ווייזן,
ער מיינט, ער וועט מיר אַנטאָן הערנער...
דו שפּאַן די פֿייל אָן, מאַך זיך שייסן —
אַנטלויפֿט ער ווי אַ פּחדן גערנער —
וועסטו דערין אַ סימן האַבן:
ער וויל אונדז אַלעמען באַגראָבן.

— איך האָב עס, פֿאַטער, שוין פֿון לאַנג אָן
 באַמערקט די שטיק פֿון דעם פֿאַררעטער,
 נישט איין מאָל אים געוואָלט דערלאַנגען...
 נו איצטער, פֿאַטער מינער, כ'בעט דיך,
 דערלויב מיר, וועל איך מיט דעם שטאַנג אים
 אויף טויט דערשטעכן, דעמאָלט וועט ער
 שוין מער קיין צרות נישט פֿאַרשאַפֿן —
 מיר וועלן קומען צו אַ האַפֿן.

און טיריץ לאַזט גאַלאַפּ זיך לויפֿן
 דעם אינטריגאַנט דאָרט ליקווידירן:
 דו וועסט פֿון מיר זיך נישט אויסקויפֿן!
 אַרויסגעלאַזט אים די געהירן,
 צוריקגעאַנלט: — איצט נעמט אַנטלויפֿן!
 ס'וועט זיך פֿאַרראַט זיך מער ניט שפירן...
 אויב ווילט איר, ס'זאָל די הויט אַנך גאַנץ זיין,
 טאָ נעמט אַ מניל זיך פֿאַר אַ פֿאַנצער...

די פֿערד אליין אויך, ווי זיי וואָלטן
 דערפֿילט די נאַענטע געפֿאַרן,
 מיט פֿרישן כוח אַנגעשטאַלטן
 זיי יאָגן אויף דער גאַנצער פֿאַרע.
 דעם שונא האָט עס אַפּנעגאַלטן,
 פֿון אַלע זיטן נעמט ער שפֿאַרן.
 נאָר בכֵּא בלויז בלייבט הינטערשטעליק,
 ער שפֿאַרנט ס'פֿערד, נאָר ס'גייט פֿריטשמעליעט.

עס גיט אַ שפרונג אויף הינטערווייזלעכץ
 און וואַרפֿט דעם יונג פֿון זיך אַרונטער.
 דער קליינער פֿילט זיך גאָר נישט פֿריילעך.
 באַלד נעמען אים די פֿינגר געבונדן.

געקומען זינען יענע גריינלעך
 קיין סאַנסימאָן געזונט און מונטער.
 מע קוקט זיך אום און: — וויי געשריגן!
 ס'איז באַ וווּ געבליבן ליגן ...

געגאַנגען איז דעם פֿינד אין בבאָן,
 פֿאַר יעדן פֿריז אים זען צו ברענגען.
 איצט האָבן זיי אים אָן קאַטאַוועס
 אַ גאַנצן, און צוריק זיי לענקען ...
 אין שטאַט צעבילן זיך די פֿלבים.
 די פֿענצטער הייסט מען באַלד פֿאַרהענגען.
 זיי האָבן בבאָן מיט איראַניע
 געבראַכט צו דאָדאָן און בראַנדאַניע.

קאפיטל דריי

איצט לאַמיר לאָזן שטיין די סוויטע,
באַטראַכטן בבאָס גאַנצע גלידער,

און זען וואָס ס'טוט זיך בני די ריטער
אין סאַנסימאָן-שלאָס אין דער נידער.
ס'איז ס'לעצטע ברויט דאָרט שוין צעשניטן
און ס'גרניפֿט דער הונגער אָן זיי ביטער.
זיי רייטן צו די פֿאַרשטעט אויבן
און ברענען, פֿאַנגען, כאַפֿן, רויבן.

זיי ראַבעווען אויף אַלע זניטן,
אויף אַלע וועגן זיי באַפֿאַלן,
און שפּניכלערט פֿולע זיי פֿאַרגרייטן.
זיי ברענגען מילכקי אין די שטאַלן,
און ווייזן און בוימל, גרינס פֿון בייטן.
זאָל גרייט זיין אַלץ אויף שווערע פֿאַלן.
קוים דאַרפֿן זיי אַרויס אין קריג — קען
דער טיטוול זיי צו מאַל באַזיגן.

דער הערצאָג דאָדאָן ברענט פֿון צאַרן:
— דאָס קאָן ניט זיין! איך וועל נישט לאָזן
דאָס לאַנד צו גרונט גיין. פֿון דער צרה
כ'מוז פֿטור ווערן. ס'וואַקסט די העזה
אַריבער גרענעץ. זאָל מען פֿאַרן
קייז פֿראַנקרײַך און אין האַרן בלאָזן:
מײַן ברודער קומען זאָל צו רייטן
פֿון דאָרט מיט טויזנט שפּיזן גרייטע.

קומט אלבאָריגן אָן צו רינטן
 אין גרויס פּאַראַד מיט די פּראַנציוזן.
 זיי קרענזן-אום פֿון אַלע זינטן
 די פּעסטונג סאַנסימאָן פֿון דרויסן.
 די סיניבאַלדער אַבער נייטן
 זיי אַפּצוטערעטן מיטן בלויון
 געביין ... אַ פּנג די גראַבע פֿעלן
 באַטרעטן וועלן דאָ די שוועלן.

באַלד ציט זיך צ'ריק דער טייל פּאַרלוסטיק,
 באַפּעסטיקט זיך אויף נייע פּלעצער.
 די פּעסטונג מאַכט זיך פֿריילעך, לוסטיק,
 ווי זעלנערישע שפּאַסער, לצער.
 און ווידער פּאַלט באַפּעל טיפּברוסטיק:
 — אין אַנגריף! ... און מע פּאַלט ווי קלעצער.
 מע שלאַגט זיך שוין באַלד דרני יאַר פֿולע,
 אַ סך אַנטלויפֿן ווי די דולע.

איז דאָדאָן זיך אליין מטריח.
 פּאַרלאַזט אַנטאַנאַ זיך צו שלאַגן,
 שטעלט-אויף ס'געצעלט אין פּעלד: — דאָ קניי איך
 און שווער, ווער ס'וועט אַ וואָרט זיך קלאַגן,
 איז גלייך פֿון שייד די שווערד מנין צי איך!
 און איין מאַל, איידער ס'נעמט נאָך טאַגן,
 אים חלומט זיך, עס שפּילט אָן אַרגל,
 און בבאָ שננדט אים דורך דעם גאַרגל.

דעם ברודער ער דערציילט צו מאַרגנס:
 — איך בין אין קאַסטן שוין געלעגן
 און ער האָט מיך נאָך אַלץ געוואָרגן.
 — איך זאָג דיר, ברודער, זאָלסט נישט פֿרעגן,

דו דארפסט זיך אויף אן אמת זאָרגן,
דעם חלום איז דאָך נישט געלעגן
צו זאָגן ליגן... מוזסט זיך ווענדן,
די מאַמע זאָל איר זון פֿאַרלענדן.

— גערעכט, נישטאָ קיין אַנדער מיטל.
לויף גיך אין שטאָט, מנן ווייב לאָז וויסן.
זי פֿילט סני ווי צום זון אַ ביטול.
זי וועט אים גלייך אויף שלאָס פֿאַרשליסן,
אים אַנטאָן ס'משוגעים-קיטל
און אומברענגען מיט ליכט געוויסן,
נישט וויכטיק גאָר אויף וואַסער אָפֿן —
פֿאַר מיר וועט זי אין פֿניער לויפֿן.

קומט דאָדאָנס ברודער אין אַנטאָנע.
בראַנדאַניע הערט און ס'ווערט אַזש הייס איר,
מיט ציטער טראַכט זי, וועט זי קאַנען
דערלאָזן... ס'איז אַ ביטער עסק,
ער וועט נישט אויפֿהערן צו מאַנען...
זי מאַכט זיך האַרץ און זאָגט: — דאָס ווייס איך
אַליין וואָס טאָן... מיט בבאָן, כ'לעבן,
וועל איך מיר שוין אָן עצה געבן.

און אַלבאַריגן איז צופֿרידן
אָוועקגעריטן פֿון אַנטאָנע
צו דאָדאָנען: — פֿאַרשפּאַרט זיך היטן
און מורא האָבן פֿאַר אַ סכּנה.
בראַנדאַניעס ווילן האָט אַנטשידן...
ער מעג פֿאַרגעסן שוין פֿון טראַנען.
וואָס נאָר דו ווילסט — וועט זי דיך פֿאַלגן
און בבאָן ביז אויף טויט פֿאַרפֿאַלגן.

בראנדאָניע שיקט די דינסט: — גיי, רוף אים,
 איך דאַרף אים, בבאן, האָבן נייטיק.
 — האָסט, ליבע מוטער, מיך גערופֿן?
 — מײַן קינד, קום-מיט... — זי זאָגט מיט ווייטיק
 און פֿירט אים פֿאַר דער האַנט, די חצופֿה,
 פֿאַרבײַ אַ קאַמער טונקל, ליידיק:
 — וואַרט-צו, מײַן קרוין... ס'וועט ליכטיק ווערן...
 כ'וועל גלפֿך צוריק צו דיר זיך קערן...

און מיט אַ רוין, קאַלט געוויסן
 פֿאַרשפּאַרט די טיר נאָך איר אַרויסגיין.
 די האַנט איר ציטערט ביים פֿאַרשליסן.
 זי טראַכט: דער יונג וועט דאָ שוין אויסגיין.
 עס הייבט אים, בבאן, אַן פֿאַרדריסן;
 ווי לאַנג ער וואַרט! ... ער זעט אַ מויז גיין...
 צי האָט די מוטער אים פֿאַרגעסן?
 ווי ס'נאָגט דער הונגער! ס'ווילט זיך עסן...

פֿאַרקלעמט האָט בבא אַנגעהויבן
 צו שרײַען, וויינען, רופֿן, בעטן.
 אים הערן אָבער ווענט בלויז טויבע.
 מיט שרעק בראַנדאָניע טראַכט: זי וועט אים —
 ס'זאָל זײַן געשריי נישט מער פֿאַרטויבן —
 אַ ווילדקרויט געבן, ס'זאָל אים זעטן,
 און נאָך דעם וועט ער בלפֿבן ליגן
 פֿאַרשטאַרט. גענוג זיך אַנגעשריגן...

זי גרייט אַליין אים צו דאָס מאַכל,
 אַ הינדל הייסט זי פֿאַר אים בראַטן.
 זי רייבט דאָס קרויט אַרײַן אין יאָיכל,
 דאָס הינדל זאָל דערין זיך זאָטן.

דער אַלטער דינסט, שוין באלד אָן שכל,
מיט רייד פֿאַרשטעלטע אָנגעבאַטן,
זי זאל איר ליבן זון דערלאַנגען
דאָס עסן, ווײַל ער קאָן פֿאַרצאַנקען...

— אַ גאַנצן טאָג דאָרט אָפּגעזעסן
אָן עפעס וואָס אין מויל צו נעמען.
אַליין האָב איך אין אים פֿאַרגעסן,
איך מעג אין ווײַטן האַלדז זיך שעמען.
גי, ברענג אים ס'הינדל, זאל ער עסן,
דאָס הערצל מוז אים גוט שוין קלעמען...
דאָס קאַמערווייב ברעכט-אויף דעם קאַמער
און טרעפט פֿאַרשוואַכט אים, האַלב-פֿאַרכאַמערט!

דער טאָג איז שוין געווען דער דריטער,
ווי ער איז צווישן אַט די ווענט דאָ.
ער קריכט צו איר מיט הענט צעציטערט.
זי קוקט און קוים וואָס זי דערקענט אים.
פֿון הונגער איז אין מויל אים ביטער,
פֿון דאָרשט ער פֿילט אַ פֿייער ברענט אים.
ער וויל זיך צוכאַפֿן צום עסן
נאָך פֿאַסטן גאַנצע דריי מעת-לעתן.

— ניין, קינד מנינס, דו זאָלסט נישט דערוועגן
דערצו זיך צורירן, וועסט טייער
דערפֿאַר באַצאָלן פֿאַר די פֿלעגע.²
איך ווייס, דיך ברענט אין האַרץ אַ פֿייער.
די הון, געקאַכט פֿאַר דינעטוועגן,
וועט דיר שוין אינשפּאַרן צו שרייען,
ס'וועט ברענען אין דיר ווי אַ קינדל:
דיין מאַמע האָט געסמט דאָס הינדל.

אויב ווילסטו, זון, איך זאל דיר ווייזן —
 דו מיינסט, אן אלטע מעג שוין בלאַפֿן —
 אַט זע דעם הונט פֿון פֿאַדערהניזל,
 וואָס איז דאָ איצט אַרנינגעלאַפֿן —
 פֿאַרווכן כ'גיב אים פֿון די שפּניזן,
 ווערט גלייך זיין בויך אים אויפֿגעלאַפֿן.
 זי גיט אַ שטיקל הון דעם הונט,
 געשוואַלן פֿאַלט ער אויפֿן גרונט.

דערזען וואָס ס'איז פֿון הונט געוואָרן —
 נעמט בבא ווילד אין קאַפּ זיך שלאָגן
 מיט פֿויסטן: — וויי צו מיינע יאַרן!
 כ'וועל לויפֿן וווּ מיך וועלן טראַגן
 די אויגן... אַנדערש כ'בין פֿאַרלאָרן...
 דורך גאַנץ אַנטאַנאָ נעמט ער יאַגן,
 גאַס-אויס, גאַס-אַינן, אין מיסט זיך ראַיעט,
 פֿאַרשמירט מיט בלאַטע, קויט און צואה.

ער שלעפט זיך אום דאָ אָפּגעלאָזן
 און קלייבט פֿון מיסט די אָפּפֿאַל-רעשטן.
 אין ערגעץ וויל מען אים נישט לאָזן
 אַרנין, ער פֿילט זיך און זיין וועש שטינקט.
 דאָס שטאַט-טויער באַוואַכט, פֿאַרשלאָסן.
 דעם דאַרשט דאָס רינשטאַק-וואַסער לעשט אים.
 ער ניוכעט, שנאַפט און זוכט אַן אויפֿן,
 ווי דורכן טויער דורכצולויפֿן.

צו זיין פֿון יענער זייט, פֿון דרויסן,
 אין שרעק מע זאל אים נישט דערקענען
 און זען דאָס קלאַגעדיקע אויסזען.
 ער ניצט אַ וויל אויס, ווען עס זיינען

די טויערליכט מיט שאלאמויזן ³
 פארפארעט בני א שמוגל-סצענע,
 און מנדט-אויס פלינק די שארפע בליקן,
 זיך ווי א קאץ אדורכגעקריגן.

ער לאזט אין פעלד אריין זיך לויפן
 און אין דער קווער עס דורכגעשניטן.
 א שוואכקייט נעמט אים באלד צעשרויפן
 די גלידער זינע מאטע, מידע.
 דער אימפעט יאגט אים, טראגט-ארויף אים
 צום וואל ⁴ וואס פירט צום ים אין נידער.
 פון הונגער עסט ער ס'גראז דערשלאגן
 און נעכטיקט דא ביז ס'הייבט-אן טאגן.

ער טראכט פארביטערט פון זיין מוטער.
 לענג-אויס דעם ברעג דאס יינגל וואנדערט,
 נישט ווייט פון שקייפאניע רוט ער,
 שלאפט-אין פארמאטערט אויפן ראנד דא.
 א שיף קומט-אן, דערנענטערט צו דער
 פארווילדטער בוכטע און פארענקערט.
 און פלוצעם עמעצער פארווונדערט
 באמערקט אים אויף אן איילן הונדערט.

ער זאגט עס באלד די קויפליכט אלע
 פון בארבאריע אויפן בארטן,
 זיי זעען ס'ליגט א מאן אנטפאלן:
 — מע דארף צו אים ארונטער דארטן
 און זען ווער ס'איז! אין אלע פאלן
 דערלאנגען הילף דארט אויף אן ארט אים,
 מע דארף נישט פרעגן וואס און וויפל,
 אים ברענגען תיכף מיטן שיפל.

מע טרעפֿט אים דאָרט פֿאַרְחלשט כראָפּען,
 זיך נישט צו רירן מיט קיין אַבֿר.
 עס העלפֿן נישט די שטאַרקונג־טראָפּנט,
 אַ שענערן מע לייגט אין קבֿר.
 מיט עסיק רנבן זיי דעם קאַפּ אים,
 די גלידער אַלע אויסגעדייווערט.⁵
 מע גיט אים שנאַפּס אַ פֿולן לעפֿל,
 און קוים ער האָט אַן אויג געעפֿנט.

עס נעמט באַלד איינער אויפֿן קאַרק אים,
 מע פֿירט אים אויף דער שיף אַריבער.
 מע גיט אים מיטלען אויף צו שטאַרקן,
 ביז די פֿאַרשוואַכטקייט גייט אים איבער.
 אַן אויפֿגעוואַכטער פֿאַר זיך שטאַר קוקט
 נאָך אַלץ פֿאַרכאַמערט ווי פֿון פֿיבער:
 — ווי קום איך גאָר אין אַ קאַיוטע,
 געבראַכט אַהערצו פֿון נישט־גוטע?

און ביסלעכווייז צו זיך געקומען,
 איז בבא אויפֿגעריכט געוואָרן.
 זיין שיינקייט האָט צוריק באַקומען
 איר גלאַנץ און חן, און זינע האָר אים
 באַשניצען ס'פנים, נאָר עס שטומען
 די אויגן זינע, כאַטש שוין קלאַרע.
 — מײַן ליבלינג! — רופֿן אים די הערן,
 און וואָס זיי בעטן טוט ער גערן.

ער לויפֿט־אַרום שוין, אויפֿגעהינטערט,
 באַדינט די קויפֿלײַט ווי געהעריק.
 ער זינגט זיי לידער גראַב פֿאַרשניטע,
 זיי זויערן פֿון געלעכטער נהרג.

איז נישט קיין ווונדער, וואָס די לזט דאָ
צעקריגן שאַרף זיך, אומאויפֿהעריק;
די קריגעריי איז איבער בבא,ן
ס'וויל איטלעכער אים פֿאַר זיך האָבן.

ס'מאָנט יעדערער אויף אים די רעכטן;
דערזען האָט איינער אויפֿן ברעג אים,
דער צווייטער אויפֿגעווען די נעכט און
געפֿלעגט אים, ווען ער איז געלעגן.
ס'לייגט-פֿאַר דער דריטער: — נעמט, דערשטעכט אים,
פֿאַרשפֿאַרט מען זיך דאָ אויפֿצורעגן!
זיי מאַכן-אַן אַ גרויס געפֿילדער,
די קולות זוערן שאַרפֿער, ווילדער.

די שיף איז ווייט פֿאַרויס געשווומען
און אינעם ים זיך קלאָר געשפיגלט.
דעם רודער אין די הענט גענומען,
האָט בבא גלייך געלאָזט צעוויגן
די מאַסטן טיף אין אויסבייג קרומען,
די קויפֿלזט זאָלן זיך נישט קריגן,
עס פֿאַסט דאָך נישט ס'זאל זיין צוליב אים,
אַ גוטער אויסוועג איז געבליבן.

און בבא קערעוועט דעם רודער,
ער פֿרוווט זיי אַלע איבערשרייען;
— איך רייד צו אַנך איצט ווי אַ ברודער
און פֿאַלגט אַן עצה אַ געטרעיע.
הערט-אויף זיך רייסן פֿאַרן פֿלודער,
כ'האָב דאָ קיין סך נישט וואָס צו ברייען,
כ'וועל ווייטער אַלע גלייך סערווירן,
נאָר צו אַ פֿאַרט איר מוזט מיך פֿירן.

ס'וועט זיכער דאך נישט מער ווי רעכט זיך
 מיך אויפן פארטמארק דארט פארקויפן
 און מיט די געלטער פון מיין קנעכט זיך
 וועט איר זיך טיילן אויף אן אופן
 א גלייכן — קיינער זאל נישט קרעכצן.
 די שולד נישט דארפן ווארפן אויפן
 אומשולדיקן. אין אייך אלץ ווענדט זיך.
 טא וואס נאך קלערן? גיט די הענט זיך!

די קויפלייט ווערן שטארק דערשטוינטע:
 ווי קומט צום בחר אזא דרייסטער
 געדאנק. א טאן פון א געקרוינטן?
 זיי ווילן וויסן קלאר ווי הייסט ער?
 פון וואגען נעמט ער זיך? ווו ווינט ער?
 און בלא זאגט זיי: — פריינד, וואס ווייסט איר,
 מיין פאטער-מוטער זינגען ארעם,
 פון גאט, דעם האר, געפלאגט געווארן.

מיין פאטער שטאמט פון די מאדיארן,
 די מוטער מיין איז א פראנצויזין.
 כ'בין אויסגעשטאנען פיל געפארן,
 זי איז געגאנגען אין די הויזן.
 פארשאפן האט זי שטענדיק צער אים
 און מיך געטריבן און געשטויסן.
 דעריבער כ'האב ביי זיך באשלאסן:
 צוליב דעם שלעכט — דאס לאנד פארלאזן.

די קויפלייט ווילט דעם יונגס דערציילן
 פון אים, זיין מאמען, דער מכשפה.
 די שיף אין רחבות שלינגט די מנלן.
 דער ציל זעט גאענט אויס, אן צווייפל.

און פלוצעם נעמען וואַלקנס אַנילן,
 די ווינטן ריטן ווי אַ טיפּון,
 אַ גליק וואַלט זיך, ווען זיי כאַטש קאַנען
 דערצייען ביזן פּאַרט אַנקאַנע.

דער שטורעם שטאַרקט זיך מיט געוואָיע.
 דער ווירבלווינט וואַרפֿט זיי אַנידער.
 פֿון אויגן קוקט־אַרויס שגעון,
 זיי שרייען, וויינען, זאַגן ווידוי.
 מע וואַרפֿט אין ים, וואָס רעוועט, בראַיעט,
 די שווערע פעק .. די כוואַליעס ווידער
 אין אויפֿגעקאַך די שיף נאָך גיכער
 אַרויף־אַראַפּן זי אין וויכער.

אין דונערבליץ נעמט ס'וואַסער פֿלייצן
 אין שיף אַריין פֿון אַלע זיטן,
 עס גרייכט די קני, דעם בויך, די פֿלייצע ...
 מע נעמט אין לאַנגן וועג זיך גרייטן ...
 צעפֿליקטע זעגלען — לויזע לייצן —
 זיי זאַגן־אָן דעם בראַך די ווינטן.
 און אומגעריכט, אין גאַס פֿון רעגן,
 ליכט־אויף אָן אינדזעלע אַנטקעגן.

מיט לעצטע פּוּחות נעמט מען טרייבן
 די שיף וואָס נייגט זיך שוין צום זינקען.
 די ווינטן ווערן שטילער, הייבן
 זיך אָן צו לייגן, און דער זין קען
 באַנעמען שוין דאָס גליק פֿון בלייבן
 ביים לעבן, די מאַטראַסן שפּרינגען
 פֿון שיף אַרונטער און דערלאַנגען
 אַרויף די בינדשטריק אויף די שטאַנגען.

די זון גייט-אויף אן אויסגעקלאָרטע,
 מע זעט די שטאַט שוין אַרמאַניע.
 די מענטשן לאָזן זיך צום פּאַרט דאָ,
 ס'נעמט גרויס און קליין אַהערצו ציען.
 דער קעניג מיט די הערן דאַרטן —
 ער הייסט אַרמיניאַ — אויך זיי מיזען
 זיך צוצוקומען, זען, באַטראַכטן
 די שיף פֿון שטורעם דאָ געבראַכטע.

די קויפֿלעכט טוען זיך פֿאַרנייגן,
 דער קעניג זאָל זיי וועלן הערן;
 זיי האָבן עפעס פֿאַרצולייגן
 וואָס וועט אים גראַד געפֿעלן ווערן,
 אַ זאך וואָס איז זיי ליב און אייגן ...
 דער קעניג דאַרף קיין סך נישט קלערן,
 ס'זעט נייטיק זיין אים צום געשפּאַנדל:
 ס'גייט וועגן בבאָן דאָ דער האַנדל.

דערציילן ווער ער איז, פֿון וואַנען.
 דערנאָכדעם ווייזן זיי אים אָפֿן.
 ער טויג, דער יונג, צו פֿערד-געשפּאַנען,
 צו דעם איז ער ווי צוגעטראָפֿן.
 באַטראַכט מען אים פֿון דאַרט, פֿון דאַנען,
 אַ לויף אַהין, און — צוריקגעלאָפֿן,
 אָט ווי מע וויל אַ פֿערד פֿאַרקויפֿן,
 און אויף-און-אַפּ מע הייסט אים לויפֿן.

קאפיטל פיר

קומט

אלע נענטער דא אהערצו
און גיט א קוק, ווי ס'איז געווארן
פֿאַרוואַנדלט ס'זינדל פֿונעם הערצאָג,
ווען גאָט האָט אויסגעלאָזט זיין צאָרן,
גענומען און פֿאַרשטיינערט הערצער.
די חרפה פֿלאַקערט ווי אַ דאָרן!
צוליבן געלט מ'האַט גאָט פֿאַרלאָזן,
דעם הערצאָגס זון — אַ קנעכט געלאָזן.

נו, אונדזער בבאָן איז געראַטן!
גיט-דורך דורך וואַסער, פֿייער, קראַטן.
ווי נאָר דערזען דער קעניג האָט אים —
ער טראַכט פֿון דעם וואָס האָט געהאַט אים,
און באַלד זיין פֿרייז זיי אָנגעבאַטן.
זיי דינגען זיך: — הונדערט דוקאַטן.
דער קעניג פֿרוווט זיך: — עפעס מיבער...
נו, נאָט אייך ס'געלט און גיט דעם דינער.

ער שענקט אים באַלד ווי אַ מתנה
אָוועק דעם הויפטמאַרשאַל: — הער אויבער,
זייט פֿאַרזיכטיק, ס'שמעקט מיט ספּנה...
האַלט אויפֿזיכט איבער אים, בנים קויבער,
אין שטאַל... קוים פֿאַלגט ער נישט דיין מאַנען —
דו רייסט אים אויס דעם שוואַרצן שויבער...
נאָך דעם וואָס כ'זע אין זיינע אויגן,
מוזסטו אים האַלטן קאַפּ געבויגן.

דער מאַרשאַל פֿירט אים אין די שטאַלן
און הייסט אים טאַן, וואָס דינערס טוען.
ער נעמט די רייטפֿערד זינע אַלע
און וואַשט זיי, באַרשט זיי, הייסט זיי רוען,
צעיאַגט זיך מיט זיי ביז צום פֿאַלן.
און כאַטש אַליין נאָך קרוּע-בלוע,
מיט יעדן טאַג דאָך ווערט ער שענער —
געפֿעלט די פֿרויען און די מענער.

ער איז שוין מער נישט יענער ווילדער,
אַ וואַקס געטאַן נאָך צוויי יאָר דינען.
אַ קאַפּ געלאַקטע האַר, געגילדטע —
נישטאַ זינס גלייכן אין דער מדינה.
ווי נאָר ער לאַזט זיך רייטן, פֿילט ער:
די גאַנצע שטאַט האָט אים אין זינען.
דעם קעניגס טאַכטער איז געוואָרן,
ווי אים איצט, פֿולע אַכצן יאָרן.

קיין שענערע איז נישט פֿאַראַנען.
איר לויטער לייב האָט נישט קיין גלייכן.
דאָס אַרט, וווּ זי איז אַנגעשטאַנען,
האַט בלויז דאָס גליק געקאַנט דערגרייכן.
גערופֿן האָט מען זי דרוּזיאַנע
די שיינע... שטייט זי אין דער הייך און
ביים פֿענצטער זעט זי פֿון דער ווינטן
ווי בבא קומט אַהער צו רייטן.

למען האַמת מוז מען זאָגן,
אַז ס'איז געפֿעלן איר דער יונג ווויל.
ער שפּאַרנט ס'פֿערד און נעמט זיך יאָגן,
ער מאַכט דאָס פֿערד זאָל טאַן אַ שפּרינג-אויף

אַן אייל די הייך, דערבני ניט שלאָגן
 עס מיט דער שפיצרוט... זאָגט די יונגפֿרוי
 צו אירע חברטעס ביים פֿענצטער:
 — ווי שייך ער איז! אַ פֿראַכט! דער שענסטער...

זי קאָן נישט אויפֿהערן צו טראַכטן
 פֿון רינטער־יינגל ווונדערשיינעם.
 ווי זאָל מען נישט אַזעלכן אַכטן?
 ווען זי קאָן זיין מיט אים אין איינעם,
 ער זאָל צו איר אַ בלויון לאַך טאָן...
 פֿון גליק־געדאַנק איר גלוסט זיך וויינען.
 קוים קאָן זי אים נישט טרעפֿן באַלד...
 זי פֿילט, ווי ס'האַרץ אין איר אַנטפֿאַלט.

און אין אַ זוניקן באַגינען
 איז בבא־אויף זיין פֿערד געריטן
 אין זיין שפּאַצירלויף זיך פֿאַרכלינען.
 דרוואַנע האָט אים דורכגעשניטן
 דעם וועג אַנטקעגן מיט אַ מינע
 וואָס זאָגט: — זע, כ'האַב דיך נישט געמיטן,
 אַ וואָרט בלויו זאָג און איך וועל שפּרינגען
 אַרויף צו דיר, מיין ליכטיק יינגל.

נאָר בבא־רייט זיין וועג דעם גלייכן.
 עס העלפֿט איר נישט דאָס חנדלען, ווינקען.
 פֿאַרשעמט זי נעמט צוריק זיך שליכטן,
 שוין ניט מיט טריט אַזעלכע פֿלינקע.
 דאָס פנים אירס ווערט מאַטער, בלייכער.
 איר גייט נישט אַזיין דאָס, עסן, טרינקען.
 אין בעט עס וואַרפֿט זי ווי אין פֿיבער,
 זי שלאָפֿט נישט, קוים די נאַכט קומט־איבער.

נאך בבאן האלט זי אין איין בענקען.
 זי קומט צום פאטער, ווען ס'נעמט טאגן,
 און זאגט אים: — כ'וועל עס איבערקרענקען...
 און הייבט פאר אים אן וויינען, קלאגן.
 — מ'זיין ליבע טאכטער, דארפסט באדענקען
 זיך, קאנסט דיין טאטן אַלצדינג זאגן,
 דו ביסט מ'זיין טרייסט אין אלע זארגן —
 וואָס ווילסטו, קינד, אין פרייען מאַרגן?

— מיין ליבער פאטער, זאלסט מ'ך הערן,
 עס איז נישט פון די גרויסע זאכן.
 כ'בין נישט קיין קינד מער, נעם מ'ך ערנסט,
 זאג-אָן, מ'זאל גרייט די קיך מיר מאַכן,
 כ'וויל מיט אַ מאַלצינט שיין באַערן
 די פריינדינס מיינע, זאלסט נישט לאַכן,
 די סאַרווערס, וויל איך, זאלסט דערלויבן,
 אליין איך זאל זיי קאַנען קלויבן.

דער פאטער האט געטאָן אַ שמייכל,
 אין בעט זיך אויפגעזעצט פאַרשלאָפֿן:
 — דאָס אַליק, וואָס ס'זאָגט-אַרויס דיין מיינכל,
 דערפילט זועט ווערן מיט פאַרהאַפֿן.
 דו קליבט סערווירערס אויס מיט שכל.
 — איך נעם דעם יונגן בחור בבא.
 אויך זינע דינערס וואָלט איך וועלן.
 — נו, — זאָגט דער קעניג — גיי באַשטעל אים!

זי שיקט אים זאָגן, אַז זי דאַרף אים,
 און אַט דערשיינט פאַר איר דער ריטער.
 זי הערט-אויף שפילן אויף איר האַרפֿע,
 באַקוקט אים און דאָס פנים גליט איר.

אזוי ווי פֿון געטראַנקען שאַרפֿע,
 זי פֿליסטערט פֿול מיט הייסן ציטער:
 — מײַן ליב געשטאַלט, מײַן שטערן העלער,
 זועסט מיר סערווירן אויף מײַן טעלער.

און בבא זאָגט: — מיט פֿאַרגעניגן.
 עס קומען-אָן די געסט אין סטראַיען.
 אויף רינד געדעקטע טישן ליגן
 געבראַטנס, הינער, פֿיש און סלאַיען
 מיט אַנגעמאַכטן — אַלץ צו קריגן.
 נאָר איר, דרוואַנען, נאָגט און נאַיעט,
 זי עסט גאָר בבאָן מיט די אויגן,
 איר לוסט געשפּאַנט איז ווי אַ בויגן.

אַלץ שטאַרקער וואַקסן די באַגערן,
 איר לוסט צו אים פֿאַרשטעלט איר זינען.
 די יונגפֿרויען פֿאַררויטלט ווערן,
 זיי זעען אַלץ, און נישט אָן קנאה
 מע קוקט זיך איבער ... צו פֿאַרווערן —
 אַזאַ געזעץ איז נישט דערשינען ...
 איין קוש בלויז איז פֿון אַלץ דאָ בעסער.
 זי לאַזט-אַראַפּ אויף דר'ערד דאָס מעסער.

האַט בבאָ שניעל געטאָן אַ לויף-צו
 מיט גרינגקייט פֿון אַ פֿויגלס שוועבן
 און נאָכן מעסער, ווי צום אויפֿצוק,
 זיך אונטער טיש אַ וואַרף געגעבן.
 זי — נאָך אים דאָרשטיק, נאָר אַ זויף צו
 טאָן — מאַכט זיך זוכן פּונקט דערנעבן:
 — צי ביסטו בלינד? האַסט נישט קיין אויגן?
 איז ס'מעסער דען אַוועקגעפֿלויגן?

זי כאפט אים קושן און באטאפן
 אים ס'פנים אט ווי זי זאל שטיפן,
 די פריילינס זאלן זיך נישט כאפן —
 זי זאגט: — ס'איז ס'מעטער שארף געשליפן...
 דער יונג שפרינגט-אויף. די מיידלעך גאפען,¹
 גלייך ווי א גאנדז וואלט אים באפליפן...
 פארשעמט ער לאזט דעם קאפ ארונטער,
 דאס גאנצע פנים — רויט ווי צונטער.

צי האט עס נישט געזען דא עמעץ,
 די יונגפרויען ארום די טישן?
 ווי האט זי נישט געהאט קיין שמץ
 פון בושע דאס צו טאן אים צווישן
 די אלע געסט. ס'איז אן א גרענעץ
 איר אויפפיר... און ער כאפט זיך ווישן
 די באקן זינע רויט צעפלאמטע.
 די געסט שוין גייען זיך פונאנדער.

ער האלט זיך קוים, נאך אומצופאלן,
 און בעט זי זאל אים נישט פארהאלטן,
 ער דארף שוין זיין איצט אין די שטאלן,
 די פערד דארט קוקן-אויס דעם אלטן.²
 — נו, גיי, מנין ליבער, זי א בעלן
 צו ווייזן אפטער דיין געשטאלט דא,
 אין ווינסן הויז פון דיין פרינצעסן...
 אויך ער קאן זי מער נישט פארגעסן.

צוריק האט בבא זיך פארקליבן
 אין פערדנשטאל, ווו ער איז נייטיק,
 דרוואנען איז אין הארץ פארבליבן
 א בענקעניש נאך אים, א ווייטיק.

איז טעג אַרום, אַן ערך זיבן,
 קיין אַרמאַניע קומט צו רייטן
 דער פרינץ מאַקאַבראַן גאַר געאַזליקט,
 זיין וווינאַרט — ווייט אויף הונדערט מייל ליגט.

זיין פֿאַטער קעניגט אין אַ לענדל,
 אַ ווייטס און פֿרעמדס, אַן אַפגעלעגנס.
 דער יונגער ריטער איז ביז ענד דול
 נאָך דער דרויאַנען. אין געשלעגן
 איז גרייט צו גיין, ווען ס'זאָל זיך ווענדן,
 זי זאָל זיין זינע, ס'גאַנץ פֿאַרמעגן
 ער גיט אַוועק איר צו געפֿעלן.
 מיט טויזנט פֿערד ער קומט זיך שטעלן.

דער קעניג גרייט פֿאַר אים אַ פֿאַלאַץ
 מיט טעפּיכער, מיט גאַלד באַשלאַגן.
 מע פֿראַוועט וועטשערעס און אַלע
 פֿאַרברענגען, טרינקען ביז ס'נעמט טאַגן.
 מע פֿירט די פֿערד דאַן פֿון די שטאַלן
 און אין גאַלאַפּן אַלע יאַגן.
 דער קעניג גרייט פֿאַר אים אויך טאַקע
 אַ שווערד-געפֿעכט, אַ בלוט-ספעקטאַקל.

דער טאַג פֿון רינג האָט זיך דערנענטערט.
 די שטאַט איז פֿול מיט רייטער-העלדן,
 טשעמפּיאַנען, קעמפֿערס פֿון די צענטערס,
 פֿערזאַנען וויכטיק-הויכגעשטעלטע.
 מע טראַגט פֿילפֿאַרביקע געווענדער.
 באַלקאַנען, פֿענצטערס פֿול באַשטעלטע,
 באַלייגט די דעכער ... ס'וויילן אַלע
 די סטראַיען³ זען, די רעגיאַנאַלע.

דרוויאנע קומט געקליידט אין בלויען,
 באַגלייט פֿון יונגפֿרויען פֿאַרנעמען,
 עס בלענדט די אויגן פֿון די סטראַיען.
 די שענסטע ערטער זיי פֿאַרנעמען —
 די לאַזשע מירמלשטיינע, גרויע.
 די לופֿט געדיכט, שטורקאָצן ברענען.
 בײַ זײַט אין בלויען וועסט און הויזן
 וואַקסט־אויס אַ מאַן מיט לאַקן־קרויזן.

ער שטייט אַ גרייטער מיטן האַרן.
 דרוויאנע דאַרף אים הייסן בלאַזן,
 ווי אויף סיגנאַל, אַז ווייטער טאַרן
 זיי קיינס נישט פֿעכטן, מ'קאָן פֿאַרלאָזן
 אַ מאַל אויף אייביק ס'פּלאַץ, באַוואַרנט
 האַט שטרענג ס'געבאַט. דאָס לעבן לאָזן
 מוז שטענדיק יעדער אומגערעכטער ...
 מיט העלמען שטענגן־אויף די פֿעכטערס.

צו שניידן גראַז אַוועק איז בבֿא
 אין פֿעלד און בונטן צוויי גענומען,
 באַלאַדן ס'פֿערד, וואָס איז געלאַפֿן,
 מיט פֿעלדבלימלעך אין עק, צום רומל.
 ווען ס'האַט אַרום שוין גוט געאַוונט,
 איז בבֿא אויף זײַן פֿערד געקומען
 צום טויער שטאַטישן צו רײַטן,
 דאָס פֿערד זײַנס אויסגעצירט אין קווייטן.

די וועכטערס ווערטלען גראַב זיך איבער
 און עפֿענען דאָס טויער ברייט אים.
 ער קומט אין שטאַט אָן, שטאַלץ, אַ גיבור.
 און פּלוצעם הערט ער פֿון דער ווייטן

א שרייען, יובלען, פליפן, שיפען...
 ער זעמט צום פלאץ אהינצו ריטן
 און זעט מאקאבראָן דועלירן.
 די קעגנערס זינען גיך פֿאַרלירן.

זיי פֿאַלן אַלע ווי די פֿליגן.
 זיין האַנט געאיבט איז אין דועלן.
 די פֿעכטערס אַלע אויבן ליגן,
 אַלץ נייַע קעגן אים זיך שטעלן.
 מיט זינע אומבאַשטרעמטע זיגן
 ער וויל דרוויאַנען וווּילגעפֿעלן.
 קוקט בבא צו דעם שטרעמט פֿון פֿעכטער
 און פֿלאַצט-אַרויס מיט אַ געלעכטער.

ער רופֿט זיך אָן צו זיין געזעלן:
 — דו קאַנסט זיך אויף מײַן פֿויסט פֿאַרלאָזן,
 אַליין כ׳וואַלט אויך געקאַנט זיך שטעלן
 מיט אים צו פֿעכטן מיט ירגזון...
 איך ווינטש זיך בלויז, ער זאָל מיר פֿעלן...
 איך דאַרף אַ מעשטאַץ זיך צו לאָזן
 אין אַנגריף... — אוי, ס׳איז נאָר צום לאַכן:
 ער וועט דיך אויסצודרייען מאַכן.

כאַפט בבא ס׳פֿערד און לאָזט זיך לויפֿן,
 פֿון גראַז וואָס גיכער זיך באַפֿרייען.
 אין רעיון זעט: מאַקאבראָן בלוי פֿון
 די קלעפּ... אַט לויפֿט ווער דאַרט... פֿאַרטנייעט
 באַפֿאַלט אים בבא אויף אַן אופֿן
 אַ מיאוסן, ווי אַ פּוּח-גייער,
 ער רייסט ברוטאַל די שוּצטאַץ אויס אים
 און דעם שטאַפֿעט — ער גיט אַ שטויס אים...

געבראכט האָט בבא בידע בונטן
 אין שטאַל, און זוכן אָנגעהויבן
 אין ווינקלען... ס'לעמפל — אָנגעצונדן —
 וואַרפֿט אָן צעשוּיבערט שאַטנס טויבע
 אויף זענט. ביים טויער אויסגערונדטן
 געפֿינט אין קאַסטן, אונטער שטויבן,
 אַ לאַנגן, שווערן, דיקן ריגל.
 אַז וויי ווער ס'דאַרף מיט דעם צו קריגן...

נישט לאַנג באַטראַכט דאָס לאַנגע אַיזן,
 געכאַפט עס ווי אַ גרויס געשענק אים:
 — איך וועל אים, דעם מאַקאַבראַן, ווייזן!
 ער וועט מיך האַבן צו געדענקען.
 פֿאַר זינע אויגן וועלן קרייזן
 צעפֿייערטע זיך ווייזן... ווען קען
 ער האַבן אַזאַ שאַנס? ... און גליקלעך
 צום פֿלאַץ קומט: בבא אויגנבליקלעך.

— לאַזט-דורך! לאַזט-דורך! — קלינגט שטאַלץ
 זיין קול אים —

איך מוז מאַקאַבראַנען דערלאַנגען!
 פֿאַר אַלע וועל איך אים באַצאַלן!
 ער שפּאַרט זיך גיך דורך מיטן שטאַנג, און
 מאַקאַבראַן פֿלינק — געניט די ראַל אים —
 גריפֿט אָן בני שטאַל- און אַיזן-קלאַנגען.
 נאָר בבא האַלט זיך פֿול מיט ערע:
 ער מוז בני אים אַ קריפל ווערן!

ס'גיט בבא טרעפֿלעך אַ פֿאַרפֿאַר אים
 אין זינט. מאַקאַבראַן פֿאַלט-אַרונטער
 פֿון פֿערד אויף דר'ערד מיט קלונג פֿון שפּאַרן.
 די קנעכט געשווינד אים הייבן-אונטער.

ער פֿילט אַ ווייטיק שאַרף אין אַרעם.
 מע זעצט אים אויפֿן פֿערד צעצונטערט
 באַגלייט פֿון הילכיקע געהוילן,
 געפֿנף, געלאַך פֿון גאַנצן עולם.

ער קאָן נישט אויפֿהייבן די אויגן,
 פֿון חרפה וואַלט ער זיך באַגראַבן.
 ווי נאָך איז ער פֿון פֿערד געפֿלויגן,
 אַז אַלע מענטשן זאָלן האָבן
 צו לאַכן... זען אים אויסגעצויגן...
 די קנעכט באַפֿאַלן מיט אַ גאַב אים.
 דרוזיאַנע זעט דעם גאַרן צאָרן
 און הייסט דאָן בלאָזן שנעל אין האַרן.

ווי נאָך זי האָט געלייגט איר וועטאַ
 און מ'האַט געהערט דעם האַרן בלאָזן —
 פֿאַרבלייבן אַלע אויף די ערטער.
 דרוזיאַנע נעמט דאָס פּלאַץ פֿאַרלאָזן.
 די טאָץ גיט בבא דעם שטאַפֿעט אָפּ,
 דעם ריגל ציריק אין שטאַל געלאָזן.
 אַ מידער, שווער די פֿיס קוים שלעפט ער,
 ער לייגט זיך שלאָפֿן אַ דערשעפטער.

אין קאָפּ איז נאָך אַ רויש געשטאַנען
 פֿון די געשרייען דאָרט, די גוואַלדן,
 אי פֿול מיט לויב, נאָך מער מיט טענה.
 דעם הייסן קאָפּ אין גראָז באַהאַלטן,
 פֿאַרנורעט טיף, נישט ווייט פֿון דאַנען
 גערימט ווערט שטאַרק זיין דרייסטע האַלטונג,
 זיין אומדערשראַקנקייט, בראַוורע,
 זיין ריטערלעכער שטאַלץ און גבורה.

דרוויאָנען איז דער כּעס אַריבער
פֿאַר זיין צעשטערן די אימפּרעזע.
אין פֿערדשטאַל זינעם איז איר ליבער,
ווי דאָרט בניס טיש, וווּ מ'האַט געגעסן
די הינער, געגדז מיט מינעס טריבע.
זי וואָלט איצט בעסער דאָ געזעסן,
וווּ בבאָ ליגט און שלאָפֿט אַ מידער
מיט גלאַנציקע פֿאַרבראַנדזטע גלידער.

ווי רויזן ברענען זינע באַקן.
זי שטעלט זיך אויף די קני אַנידער.
געשטרעקט ליגט בבאָ אויפֿן נאַקן,
איר גאַלד געלאַקטער שלאַנקער רייטער.
דאָס בלוט אין איר — צערוישט, צעפֿלאַקערט.
זי וועקט אים אויף מיט הייסן ציטער:
— מנין ליבער, זע, ווער ס'זיצט דערנעבן,
אַ שאַרף געטראַנק דיר אפֿשר געבן?

— וואָס ווילסטו, יונגפֿרוי, וואָס באַגערסטו
פֿון מיר, דו, איידעלע, כּווייל וויסן?
— ווען איך וואָלט הננט ניט זיין דאָרט, הערסטו,
מע וואָלט אויף שטיקער דרך צעריסן...
געווינקען כּ'האַב צו דיר אין שווערסטן
מאַמענט. האַסט נישט געוואָלט געניסן
פֿון מיר, מנין הילף, וואָס כּ'האַב דיר גערן
געבראַכט, זאַלסט נישט געשעדיקט ווערן.

ער דרייט זיך אויס גאַר מיטן רוקן,
קאָן מער די אַלע רייד נישט הערן,
ער וויל צו מאַל אויף איר נישט קוקן.
— וואָס ווילסטו מיר מנין האַרץ באַשווערן?

איך וויל דאך דין גישט ביין פֿאַרצוקן,
בלוין איין באַגער: כ'וויל דיר געהערן.
אָן דיר איז ס'לעבן פּוסטלעך, וויסטלעך.
כ'האַב, זע, אַזעלכע שיינע בריסטלעך...

זי עפֿנט ס'בליווקעלע און ווויזט אים
צוויי ליכטיק ווינסע, רונדע ברוסטן;
— וואָס פֿאַר אַ מאַן ביסטו? פֿאַרשטייסטו
דען גישט, אַז אויסגיין כ'קאַן פֿון גלוסטן?
— וואָס ווילסטו פֿון מיר? וואָס דערגייסטו
די יאַרן מיט דיין גלוסטן-שמוסטן? ...
פֿאַרשטעלט די אויגן זיך פֿאַר שאַנד ...
ס'איז אליה בחור ביים פֿאַרשטאַנד.

זי ווייסט גישט וואָס מיט זיך צו מאַכן,
ווי זיך אַהינטאַן, ווי זיך לענקען.
ס'זעט אַלץ איר קאַמיש אויס, צום לאַכן.
זי פֿילט, זי וועט עס איבערקרענקען;
— נו, אפֿשר פֿאַר אַ וועזן שוואַכן
ווילסט עפעס שענקען צום געדענקען,
צו מנין אַוועקגיין ... איך בין אויסן
זאַלסט שענקען מיר דיין קרענצל רויזן.

ער וואַרפֿט עס, בבא, אומגעדולדיק,
דאָס רויזנקרענצל, האַלב-פֿאַרוויאַגעט.
עס פֿאַלט אויף דר'ערד. און ווי פֿאַרשולדיקט
זי קריגט-אַרויס פֿון זיך, דרוויאַנע;
— איך האָב דיר שוין דיין קאַפּ צעדולטיקט ...
הייב-אויף דאָס קרענצל, האַסט פֿאַרשטאַנען,
און טו עס אָן מיר אויף מנין קאַפּ,
אַגישט אין קאַרצער גייסט-אַראַפּ! ...

ער הייבט עס אויף מיט פֿוילע גלידער
 און קראצט זיך, ווי עס וואָלט אים בננסן.
 ער טוט איר ס'קרענצל אָן. זי ווידער
 פֿאַלט־צו צום מויל זינסט און קושט הייס אים:
 — ווי גליקלעך בין איך ... ווי צופֿרידן ...
 נאָר איין זאָך זאָג מיר דאָך: ווי הייסן
 דיין טאַטע־מאַמע... ווער זיי זינען?
 וווּ וווינען זיי? איך וויל זיי קענען.

און בבא ענטפֿערט איר פֿאַרלעגן:
 — דו ווילסט עס וויסן? מ'וועל דיר זאָגן:
 אויף יענער זינט פֿון ים, בני ברעגן
 פֿאַרווילדטע — האָבן זיי געשלאָגן
 דעם קליינעם זון ... ווי אָפֿט זיי פֿלעגן
 פֿון בעט אַרויס — אין גאַס אים יאָגן ...
 פֿון לאַנד צו לאַנד אַרומגעוואַנדערט ...
 וואָס נאָך? ... דאָס אַלץ איז מיט אַנאַנדער.

דרוויאַנע האָט זיך פֿינגט גענאַרן:
 — לויט דינע רייד און דיינע אויגן
 דערקען איך, אַז דו שטאַמסט פֿון האַרן.
 דער בעטלער־זון איז נישט געשטויגן ...
 דו לייקנסט ... ווילסט, אַז ס'זאל מיך אַרן ...
 נאָך וואָס זשע דאַרפֿסטו עס? וואָס טויגן
 די פֿאַלשע שטיק? זאָג קלאַר און אָפֿן ...
 האַ, יאָ, מיין ליבער, כ'האָב געטראָפֿן?

זיי ריידן לאַנג נאָך און פֿאַרברענגען.
 ער ווייסט איר צו דערציילן זאָכן
 פֿון זיך און פֿון זיין לאַנד אַ מענגע.
 ער מאַכט זי אָפֿט ביז טרערן לאַכן.

זיי ווייסן נישט, אָז איצט אומברענגען
 דאָס לאַנד, דערפֿון אַ תל צו מאַכן,
 איז גרייט אַ שטאַרקער פֿינד. צוליב איר
 אַהער צום טויער זיך פֿאַרקליבן.

דאָס איז דער סולטאַן פֿון סולטאַנען
 געקומען מיט זיין זון צו ריטן.
 צען טויזנט מאַן מיט פֿערד-געשפּאַנען
 געבראַכט מיט זיך אַהער פֿון ווייטן.
 דער טורעם-וועכטער האָט פֿאַרשטאַנען,
 אַז דאָס דאַרף גרויס געפֿאַר באַטייטן,
 ער בלאַזט אין האַרן אויף אַליאַרעם:
 — עס קומט דער סולטאַן מיט זיין האַרעם!

דער קעניג שטייגט-אַרויף דערשראַקן
 אויף פֿעסטונג-מויער מיט די טרעפּן:
 — וואָס וועט דער סולטאַן גוטס מיר זאָגן?
 — מײַן זון איז ווערט, דו זאָלסט אים געבן
 דיין טאַכטער מיט די שיינע לאַקן,
 אַנישט באַצאָלט איר מיטן לעבן.
 און גיסטו זי אים אָפּ מיט גוטן,
 פֿאַרבלייבסטו פֿריינד מיר און מחותן.

דעם סולטאַנס זון האָט נישט קיין גלייכן
 מיט זיין געשטאַלט — צעיערט, דראַקאַניש.
 ווער ס'זעט אים — מוז אַ מינל אים ווייכן,
 אַן אומגעלומפּערטער, ער קאַן נישט
 אָן געוואַלט באַגיין זיך ביים דערגרייכן
 די צילן זיינע. רעדט לאַקאַניש,
 דאָך נורטעוועט דער שטורעם טיפֿער...
 אַ ווילדע בריאה, דער לוציפֿער!

צעוואקסן, קנאַכיק, ווילד, צעשוּיבערט.
 די מוטנע אויגן — טונקל, תהומיק.
 דאָס פנים שאַרף, פאַרשפיצט — אַ רויבער.
 די רוגזע ריזלט-אום אומצוימיק
 אין בלוט אים. אינגעעקשנט, טוב ער,
 ווען ס'גייט אין יושר, ווערט מפלומרשט.
 פֿיל קעניגרייכס פֿאַראונטערטעניקט.
 מיט געוואַלט און קראַפֿט, באַהערשט און קעניגט.

דער קעניג קוקט אויף אים פֿון טורעם
 און מאַכט צו אים — דו, פוסטער הייד, דו!
 אומזיסט דיין אַנמאַכן אַ שטורעם.
 דיר פֿעלט דען ווייניק היידן-מידן?
 דו זוך דינסט גלייכן, אין דיין פֿורעם,
 און פֿון מיין טאַכטער וואָג נישט ריידן!
 דו האַסט מיט איר דאָך נישט געגעסן
 פֿון איין קרויטפֿעסל... מעגסט פֿאַרגעסן.

איך זאָל מיין קינד דעם טיטול געבן!
 איך וועל אַליין זי ליבערשט שעכטן.
 לוציפֿער שרייבט: — קום פֿון די טרעפּן
 אַראָפּ, וועסטו מיט מיר זיך פֿעכטן!
 עס וועט אַיך קאַסטן אַינער לעבן!
 אַרונטער קום מיט דינע קנעכט, און
 אַרויס, מיר וועלן מיט אַיך שטרייטן!
 דער קעניג שרייבט: — צום שטרייט זיך גרייטן!

ער האַלט אַ רעדע צו די קריגערס:
 — מיר האָבן זיך נישט וואָס צו שרעקן,
 מיט אונדזער וואָפֿן זע'מיר זיגערס;
 זייט זיכער, אַז עס וועט אונדז קלעקן

אָוועקצולייגן די באַטריגעריס.
 באַלד שטראַמט דאָס פֿאַלק פֿון אַלע עקן.
 מאַקאַבראַן אויך קומט-אַן צו אַנלן
 מיט זיין אַרמיי מיט שפּיזן, פֿנילן.

ס'האַט טייל נאָך טייל זיך גיך געזאַמלט.
 די רייען וואַקסן — נישט צום ציילן.
 מע קומט באַוואַפֿנט, און מיט שטאַמל
 קומט אויך ציוויל. עס אַנלן טיילן —
 צוועלף טויזנט מאַן שוין גרייט. און דעמאָלט
 דער קעניג און מאַקאַבראַן אַנלן
 מיט העלעם אויף קאַפּ און שאַרפֿע שפּיזן,
 מיט זיי — דער מענטשנשטראַם נעמט פֿליסן.

אויף יענער זייט פֿון טויער הייבן
 זיך אַן די שטרענגן מיט די היידן.
 נישטאַ ווער ס'זאַל פֿאַרווונדטע קלייבן,
 מע פֿאַלט אין שלאַכט פֿון ביידע זייטן.
 דאָך שטינגט דער קאַמפֿלוסט, נישט צום גלייבן,
 מע קאָן די קריגעריס ניט צעשיידן.
 דער קעניג אויף זיין פֿערד קומט-אונטער
 און מיט מאַקאַבראַן ס'שלאַכטפֿאַלק מונטערט.

די קריגלייט וואַרפֿן זיך און שלאַגן,
 אויף רעכטס און לינקס דעם שונא צופֿן.
 די היידן יאַמערן און קלאַגן.
 עס טרעטן-אַינן אַלץ נניע גרופֿן.
 אַט וועלן זיי דעם פֿינגר פֿאַריאַגן,
 זיי שטויסן אים שוין אָפּ און שטופֿן
 אויף צ'ריק... וואַקסט-אויס דאָ אויף זיין העלפֿאַנט
 לוציפֿער, נעמט די היידן העלפֿן.

עס פֿאַלן פֿון די פֿערד די ריזטערס.
 לוציפֿער ווערט נישט מיד צו קוילען.
 מיט לאַנגן שטאַנג אין האַנט זיך ריזט ער,
 באַגלייט זיך אַנלויף מיט געהוילן.
 מאַקאַבראַן קעגן אים ריזט היטער:
 — דיין געלקייט זאָגט, אַז דו וועסט פֿוילן...
 דו, זע, מײַן שטאַנג וועט דיר דערלאַנגען —
 טאָ גיב זיך בעסער גלײַך געפֿאַנגען.

לוציפֿער לאַזט זיך אויך ניט שפּײַען
 אין קאַשע פֿון דעם גאַלד געקליידטן,
 מיט ווילד געוואַי און אויסגעשרייען
 פֿאַרפֿאַרט מאַקאַבראַנגען אין זײַט אים,
 אַז יענער פֿאַלט פֿאַרקנוילט אין דרייַען.
 לוציפֿער הייסט אים אַנטאָן קייטן,
 ער זאָל זיך מער נישט קאַנען רירן,
 און גלײַך אין הויפטקוואַרטיר אים פֿירן.

באַלד יאָגט ער ווידער אויף זיך העלפֿאַנט
 און שלאָגט די קריגערס אויף די וועגן,
 זיך פּנים אויסגעקרוימט און געל פֿון
 רציחה, בלוטדאַרשט און געשלעגן.
 ס'קאַן קיינס זיך קעגן אים נישט העלפֿן.
 ער פֿאַקט דעם קעניג. אַן שום פֿרעגן
 גיט אים פֿון פֿערד אויף דר'ערד אַ שלנדער
 מיט קרוין און קעניגלעכע קליידער.

לוציפֿער כּריפּעט, שוימיק שיפּעט:
 — פֿאַר דינע שטיק כּװעל דײַך באַשטראַפֿן!
 דער קעניג בעט זיך, קוים ער זשיפּעט:
 — כּװיל שליסן שלום... כּװיל די וואַפֿן...

— קוקט־אָן אים, זעט נאָר זוי ער כליפעט!
 היי, נעמט אים! בינדט אים! ר'איז אַנטוואָפֿנט.
 אויך אים פֿירט־אָפֿ! אי דעם, אי יענעם,
 אַהיים מיר מוזן ביידע נעמען.

ס'האַט גלנץ לוציפֿער אָפּגעצויגן,
 געמאַכט מיט די באַזיגטע פּליטה.
 דעם קעניגס סוויטע, פֿייל פֿון בויגן,
 לאַזט גלנץ זיך רייטן אין די ווינטן.
 נאָך זיי איז אויך דאָס פֿאַלק געפֿלויגן —
 אויף אומקום אַלע פֿאַרגעברייטע.
 דעריאָגט די היידן ... פֿון די שיידן
 זיי ציען שווערדן בלאַנק און שנעידן ...

קאפיטל פינף

מא זאלן זיי זיך דארטן ריכטן
ווי הענער פאר די קעפ איינס ס'צווייטע.

דערציילן וועלן מיר די מעשה.
וואס ס'טוט זיך איצט אין שטאל ביי בידע.
פון שטאט דערגאנגען ערשט די נוסן
אהער צו זיי, די אגסטן, לידן.
ס'דערטראגט זיך צו דרוואנעס אויער:
די שטאט די גאנצע ליגט אין טרויער.

פארשטעקט דא אין דער שטאל זיי זענען
געווען, פארגעסן אין מהומה,
און נישט געוויסט, אז שונאים ברענען
די טריט פון פאלק; אז צוגענומען
איז שוין דער קעניג פון דער סצענע.
און בלא זאגט: — איך קאן ניט שטומען.
איך לויף גענוי זיך אלץ דערוויסן.
כ'וועל דעמאלט וויסן וואס באשליסן.

זי קושט אים און זי לאזט אים לויפן.
ער קומט צום טויער: פול מיט טרויער
ער טרעפט די קריגערס אויף אן אופן
אזא — פול מיטלייד און באדויער.
ער פרעגט זיי אויס און ס'ריכטט אן אוי פון
זיין האלדז ארויס זיך... אומגעהויער
איז גרויס דאס אומגליק מיטן אלטן —
ווי וועט דער קעניג איבערהאלטן?

וואָס זאָל ער אָנהייבן צום ערשט טאָן
ווען אַלץ זעט-אויס צו זיין פֿאַרפֿאַלן?
מיט קלאַרן זין פֿון אַ באַהערשטן
צוריק אין שטאַל אַרענגעפֿאַלן:
— זיי וויסן, קינד, צו אַלעם ערשטן,
דער סולטאַן איז די שטאַט באַפֿאַלן.
זיין זון, דער אַכור, איז דער קברן
פֿון פֿאַטער דיין און פֿון מאַקאַבראַן.

דרוואַנע וויינט זיך שטאַרק פֿונאַנדער —
ווי קאָן זי אירע טרערן צוימען?
צוליב איר זינד נאָר האָט די באַנדע
געקאָנט אַזוי געשווינד אַפֿרוימען
דעם פֿראַנט און מיטנעמען אין וואַנדער
איר פֿאַטער... — וויין נישט, אָן פֿאַרווימען
איך שווער דיר, כּוועל דיין פֿאַטער ברענגען!
אויב נישט, טאָ זאָל מען מיך דאָן הענגען.

— אויב נעמסטו-אונטער די נסיעה
אין ווינטן וועג דורך ווילדערנישן,
וועל איך באַוואַפֿענען דיך פֿרענער
מיט שאַרף געווער פֿון קאַפּ ביז פֿיס, און
ווי אים, מײַן ברודער, זאָל זיך מנען —
איז אויסגעגאַן אין מאַטערנישן
פֿאַר פֿאַלק און לאַנד, פֿאַר אַלץ אין איינעם —
כּוועל אַנטאָן דיר דעם פֿאַנצער זינעם.

דו מעגסט זיך אין דעם פֿאַנצער פֿילן
נישט ערגער ווי דער גרעסטער גיבור.
דו וועסט דערגרייכן דינע צילן,
וועסט איבער יעדן שטער אַריבער.

נאַר איינס בלויז מוזסטו מיר דערפֿילן,
דיןן סוד פֿון האַרץ פֿאַרטרוי מיר, ליבער,
כ'האַב דיך געבעטן שוין, מנין גוטער:
ווער, זאָג מיר, איז דיין פֿאַטער-מוטער?

— דעם אמת איצט דיר זאָג איך, הער'צו,
אַז ס'גייט דיר שטאַרק אַזוי אין לעבן:
מנין פֿאַטער גוידאָן איז דער הערצאָג
געווען פֿון שטאַט אַנטאַגאַ... נעבעך
געפֿאַלן טויט פֿון פֿיילן פֿערציק,
וואָס דאָדאָן האָט אין אים געגעבן.
מנין מוטער זעט עס דורך די פֿינגער...
ער ווערט איר מאָן, זינל ער איז יינגער.

ווי נאַר דרוזיאַנע הערט זיין יחוס,
גלייך הייבט זי אָן פֿון פֿרייד צו טאַנצן.
זי לויפֿט און קומט-צוריק: — נעם גיך עס,
דאָס אַלי, וואָס דיר געהערט: דעם פֿאַנצער
כ'וועל אַנטאָן דיר, אויב ס'איז דיר ניחא,
מיט מנינע הענט. איצט קום צום ראַנד צו
און נעם דאָס פֿערדל מינס, רונדעלע,
איך שענק דיר אויך מנין שווערד פומעלע.

די שווערד איז שאַרף, נאַר האַר צו שערן,
זי טיילט אין צוויי אַדורך אַ פֿאַדעם.
און אַט דאָס פֿערד וועט אַליך דיך הערן.
אים קאָן נישט קיינער טאָן קיין שאַדן,
ער קאָן זיך קעגן הונדערט ווערן,
פֿאַרפֿישוֹפֿט איז ער דורכן שטן.
ער טראַגט זיך גרינג דורך טאַל און הייכן,
ס'וועל ער קיינער אים נישט קאַנען גרייכן.

ס'זיצט בבא אויפֿן פֿערד אַ גרייטער
 צו פֿייל-און-בויגנשע געלאַפֿן.
 דרוויאַנע וויינט: — מײַן ליבער רייטער,
 זאַל דער וואָס האָט די וועלט באַשאַפֿן
 דיר זיין אַ היטער און באַגלייטער,
 זאַל גאָט דיר ברענגען צ'ריק צום האַפֿן!
 נו, בייג זיך צו... וועסט באַלד נישט ווערן...
 זי קושט אין מויל אים הייס דורך טרערן.

פֿאַרטוליעט צו דער ברוסט זי האַלט אים
 אין אירע אַרעמס אַינגעשלאַסן.
 זי האָט זיך נישט וואָס צו באַהאַלטן...
 פֿון גליק ר'האַט רעכט ווי נישט גענאָסן,
 איצט מוז ער גיין מלחמה האַלטן...
 צום שטאַל גענענט, פֿון היץ באַגאַסן,
 דעם קעניגס פֿעטער מיטן שטעקן,
 גראַף אוגלין, ווי ער וואַלט זיי וועקן:

— וואָס מיינסטו מיט זיך, האַ, דרוויאַנע?
 דו שעמסט זיך נישט אַזוינס צו פראַווען
 אַט דאָ אין הויף מיט די געשפאַנען?
 און נאָך מיט וועמען? ... אַלע בראַווע
 געפֿינען זיך דאָך ווייט פֿון דאַנען...
 דאָס פֿאַלק גייט-אום פֿאַרוואַרט, פֿאַרהאוועט.
 דיין פֿאַטער ליגט באַוואַכט פֿון שווערדן,
 און דו גיסט-אַפֿ זיך מיט אַ פֿערדינג? ...

ווי פֿאַסט עס גאָר פֿאַר אַ פֿרינצעסין
 אַרומצושפּרינגען ווי אַ באַקל?
 וואַלסט בעסער שוין אין שטוב געזעסן —
 פֿאַרריכט ער זיך דעם גאַלד-בינאַקל —

מע דאַרף דיר שמעסן אין געזעסל...
 און בבא גיט אים אַ צעשאַקל:
 — ווי וואַגסטו, האָ, זי גרינג צו שעצן? !
 און מיט דער פֿויסט ער גיט אַ זעץ אים...

גראַף אוגלין טוט אַ פֿאַל אַנידער,
 דערפֿילט אויף ס'ניי אַ קלאַפּ אַ פעסטן,
 אַן ס'גייט אַ גרויל אים דורך די גלידער,
 ער פרוווט מיט שטעקן זיך פֿאַרמעסטן,
 נאָר בבא — אויף זיין פֿערד שוין פֿליט ער...
 דרוויאַנע שיקט אים נאָך די בעסטע
 געזעגן-וונטשן אויפֿן וועג אים...
 דער גראַף אים דראַעט מיטן שטעקן.

איז וועג טרעפֿט בבא דעזערטירן,
 וואָס קערן-אום זיך פֿול מיט פחד
 דאָס בידנע לעבן צו פֿאַרלירן,
 און בבא, קעמפֿעריש צעפֿאַרעט,
 לייגט-פֿאַר זיין הילף: — איך וועל איך פֿירן
 אַקעגן היידן ווי אַ כמאַרע...
 ווער ס'לויפֿט פֿון שלאַכטפֿעלד — דעם דעריאַגט מען,
 ווער ס'ווערט זיך נישט — אַט דעם דערשלאַגט מען.

ער נעמט-צונויף אַ גרויס געזאַמל
 פֿון נאַכגעיאַגטע דורך די היידן —
 דערשלאַגן, מאַכטלאַז און צעטאַמלט.
 ער מוטיקט זיי מיט גוטע רייד, און
 באַגניסטערט כאַפֿן זיך צום צאַמל
 אויף מער מיט אים זיך ניט צו שייַדן,
 קיין אַנדער אויסוועג איז נישטאַ מער.
 אין וועג זיי טרעפֿן פֿנין און יאַמער.

ס'איז גרויס די היידנס מערדערניצען,
 אַ חורבן אומעטום זיי מאַכן.
 און בַּאָס קעמפֿערישע רייצען
 באַגעגענען דעם שונאס וואַכן.
 עס גיסט זיך בלוט. פֿאַרווונדטע שריינען.
 דעם פֿעלט אַ האַנט, אַ פֿוס ... עס קראַכן
 די שאַסן פֿון די ביקסן אַפֿטער ...
 וואָס טוט זיך דאָ מיט בַּאָן — שלאַפֿט ער?

ער גיט זיך חשבון פֿון דער לאַגע
 און מיט אַן אַפֿטייל אַנילט באַזונדער
 אויף הינטן פֿונעם שונאס לאַגער.
 רונדעלען לייגט די לייצעס אונטער
 די אויערן און גיך באַלאַגערט
 און יאָגט די היידן פֿון די גרונטן.
 מיט פֿרייע הענט פֿלינק מאַנעוורירט ער.
 די היידן מיינען: אַ גערירטער! ...

רונדעלע שפּרינגט און בַּנַסט און קאַפעט
 מיט פֿיס אויף הינטן און אויף פֿאַרנט.
 מיט שווערד שניידט בַּבָּא זיי פֿאַרסאַפעט,
 מיט שפּיז אין צווייטער האַנט ער שפּאַרנט
 דאָס פֿערד ... וואָס ווילדער ס'ווערט זיין אַפּווער,
 אַליץ שאַרפֿער שלאַגט ער, יאָגט דערצאַרנט.
 קיין שוצטאַץ לאַזט נישט גאַנץ זיין וואַפֿן.
 זיין קלאַפּ איז גראַד, אין פּונקט געטראַפֿן.

גאָר אומגעריכט אין ברען פֿון שטרײַטן,
 ווען בַּבָּא לאַזט זיך גיין מיט שטורעם,
 אַרום אויף לענגן און אויף ברייטן
 עס ליגן טויטע אויפֿגעטורעמט.

דערזעט ער ווי לוציפֿער רייט־אום,
טוט־אָן די שלאַכטלייט גרויס יסורים.
טייל באַמבלען זיך שוין אויפֿגעהאַנגען,
טייל וואַרטן נאַקעט ביי די דראַנגען.

ער טראַגט זיך אויף זיין העלפֿאַנט זיכער
און מיטן שטאַנג ער האַקט און קוילעט.
ס'וויל בבא זיך שוין דאָרט וואָס גיכער,
ער זעט ווי קאַפּ נאָך קאַפּ זיך קוילערט
אַראַפּ פֿון דר'ערד, און ווי אַ וויכער
דער צאָרן איבער אים איז שולט.

רונדעלע פֿליט מיט אים אַהינצו:

— ס'איז אַלץ — זאָגט בבא אים — דיר ווינציק??!

ער שטייט צעצונדן קעגן יענעם
מיט ביזע אויפֿגעקאַכטע בלוטן;
— ביסטו דער טימול פֿון גיהנום
וואָס רעכנט־אַפּ זיך טויטלעך, בלוטיק?
דו זעסט די שפּיז? דו ווילסט באַקענען
מיט איר זיך נענטער — זני־זשע גוטיקס...
לוציפֿער קוקט אויף אים מיט שמייכל:
צי רעדט ער ערנסט, צי אַן שכל?

— ווי קומסטו, אַרעם קינד, אַהער דאָ
מיט אַט דיין אומשולדיקן אויסזען?
דיין אַרט איז דאָך ניט צווישן מערדערס.
מיט מיר קום־מיט אין פֿאַטערס הויז! זע,
צום טיש וועסט גרייטן אים. באַקלער דיך
און ווער אַ הייד — אַט דאָס כ'בין אויסן...
אַ שאַד דיר ס'לעבן צו באַרױבן...
— איד לאַך פֿון דיר און פֿון דיין גלויבן!

לוציפֿער מעסט אים מיט זיין בליק אָפּ,
 דאָס זינגל וויל ער נעמען גערן
 און געבן אים צו זיך אַ שיק אָפּ.
 ער וועט אים נישט אַנטרונען ווערן.
 ווען נייטיק — גיט ער אים אַ פֿליק אָפּ,
 אין אויגנבליק, קיין קלאַנג צו הערן...
 זיין שפּיז גיט בבא אים, נאָך איידער
 ער קוקט זיך אום, אין האַרץ אַ שלנדער.

לוציפֿער גיט זיך באַלד אַ וואַקל,
 ער קאָן אין זאָטל מער ניט זיצן.
 די שפּיז שטעקט טיף אין לזב, סך־הכל
 דרנפֿערטל אייל איז דורך דער שפּיץ אים...
 זיין קאָפּ — אַ ברענענדיקער פֿאַקל,
 פֿאַר זינע אויגן שפּריצן בליצן.
 די היידן וואַיען ווי די וועלף דאָן,
 ווען ס'פֿאַלט לוציפֿער פֿון זיין העלפֿאַנט.

מיט בבאן יאָגט דער גאַנצער אָפּטייל
 אַרײַן אין לאַגער פֿונעם שונא.
 זיי ווילן נישט פֿון פֿירער אָפּשטיין
 און צאָלן־אָפּ, אַז ס'זאָל זיך לוינען...
 דער פֿינד וועט קאָנען אויפֿן קאָפּ שטיין —
 וועט ער די ערד דאָ נישט באַוווּינען...
 וווּ נאָר זיי טרעפֿן־אָן די היידן,
 די פֿעל זיי שינדן זיי און שניידן.

ווען ס'איז געפֿאַלן טויט לוציפֿער,
 פֿון שלאַכטפֿעלד ווייט געווען דער סולטאַן.
 געפֿאַרשט די ציפֿער פֿון אַ שיפֿער
 פֿון די געפֿאַנגענע... ס'איז פֿול דאָן

געווען ס'געצעלט מיט זיי. ס'האָט ווי ווער
 געהאַלטן קוים זיין קאַפּ צעדולטן.
 דער קעניג און מאַקאַבראַן, ביידע
 אין מיט, געבונדן דורך די היידן.

דער סולטאַן אויף פֿאַרהער גענומען
 האָט איצטער איינעם נאַכן צווייטן.
 ווי פֿייל פֿון בויגן איז געקומען
 פֿאַרווונדעט אַ שטאַפֿעט צו ריטן.
 דעם סולטאַנס וואַך לויפֿט־אויף אַרום אים.
 פֿאַרבלוטיקט שפּרינגט פֿון פֿערד דער ריטער —
 צעשראַמט די באַק, אַ האַנט צעריסן;
 — אַדוני סולטאַן, הערט, זינט וויסן,

מ'האַט אנער זון אויף טויט דערשלאַגן.
 שוין באַלד נישטאַ ווער ס'זאָל זיך ווערן.
 כ'מוז ליידער שוין צום פֿראַנט זיך יאַגן,
 צוריק אַהין כ'מוז גלייך זיך קערן.
 דער סולטאַן בלייבט אַ וויל צעטראַגן,
 צום קעניג ווענדט ער זיך דערצערנט:
 — איר אַלע מיטן לעבן וועט
 באַצאַלן, כ'שווער אייך בני מחמד!

אין דיר וועל איך נקמה נעמען,
 אַהיימצו מיט עטאַפּ וועסט וואַנדערן.
 כ'מוז דיך פֿאַר אַלע דאַרט פֿאַרשעמען,
 אַפֿילו ווען דו גיסט גאַנץ פֿלאַנדערן
 מיר אָפּ... — פֿאַרציט ער ביז די ברעמען.
 ס'לויפֿט פּלוצעם אָן צו פֿוס אָן אַנדערער:
 — איך וויל, מנין הער, אייך געדיק מעלדן;
 נישטאַ שוין מער בני אונדז קיין העלדן!

ס'איז אבער ליבער זון געפאלן,
 דערהרגעט דורך א יונגן ריטער,
 קוים אכצן יאָר ... ער שלאָגט אונדז אַלע
 מיט בייזער גבורה ... שוין נישט ווייט ער
 געפֿינט זיך מיט זײַן גאַנצן שפּאַלער י...
 „די וואָפֿן וואָרפֿט!“ — מיט צאָרן שרײַט ער.
 ער קאָן אונדז יעדער רגע גרייכן ...
 — ווי מאַכט מען, אָז ער זאָל אונדז ווייכן?

דער סולטאַן ברעכט-צונויף, נעמט וויינען:
 — איך בין בײַ גאַרנישט מער געבליבן ...
 אוי, וויי, מײַן קינד ... מע קאָן נאָך מיינען,
 אָז איך האָב דיך צום טויט געטריבן ...
 די פֿיל געפֿאַנגענע אין איינעם
 ער הייסט גלייך בינדן זיי צו זיבן.
 מיט זיך אַהיים וועט ער זיי פֿירן ...
 נאָר ס'גייט אַ בריי אים די געהירן.

ער זעט דעם פֿאַרפֿאַסטן פֿון ווייטן
 מיט קראַפֿט און מאַכט פֿאַרויס זיך אַיילן ...
 אין ציטערניש דאָס האַרץ פֿאַרגייט אים:
 — איך ליג שוין טיף אַצינד נײַן איילן ...
 באַווייזט שוין נישט זיך וואָס פֿאַרגרייטן.
 צום ים-ברעג האָט ער בלוין צוויי מײַל און
 מיט קנעכט מיט צען ציט-אַפּ, מאַכט פּליטה ...
 און שוין קומט בבא אָן צו רייטן.

מיט זײַנע ריטער-מחנות בראַווע,
 דעם סולטאַן יאָגן ביזן פֿאַרט אָן
 מיט אויסגעשריייען ראַש — אַ לאַווע.
 דער סולטאַן איז שוין אויפֿן באַרטן

פֿון זעגלשיף מיט זינע שקלאפֿן.
מע זעט, דער זעגל זומסט זיך דאָרטן
אין בלענד פֿון אויפֿגעשווימטע כוואַליעס,
און בבא שרייט אים נאָך: — קאַנאַליע.

דו וועסט אַ צענטן שוין פֿאַרזאָגן!
וואָס גיכער לאָזט ער זיך איצט לויפֿן
צו די געפֿאַנגענע... דערשלאָגן
ער טרעפֿט רעם קעניג אין אַ הויפֿן
פֿול שמוץ, געבונדן: — כ׳זועל אייך זאָגן,
ס׳אַ גליק... — פֿאַר געלט עס נישט צו קויפֿן...
געבענטשט די שעה... די טרערן שטיקן...
אַבי כ׳זע אייך אַ לעבעדיקן...

צום קעניג אין דער מיט גענענט ער,
די הענט און פֿיס פֿון שטריק באַפֿרייט אים.
דער קעניג וויינט פֿון פֿרייד, די הענט ער
צו בבאן ווענדט זיי אַ דערפֿרייטער...
מאַקאַבראַן קומט צו אים צו נענטער:
— מיר וועלן, פֿריינד, זיך מער ניט שיידן.
מע שטופט זיך אים די האַנט צו געבן,
אַנישט קאָן זיין באַדראַעט ס׳לעבן...

— איצט הערט מיך אויס, מײַן ליבער קעניג! —
זאָגט בבא מיט אַ קול אַן ערגסט —
איך בין אייך, קעניג, אונטערטעניק,
מע דאַרף נאָך נעסטן פֿיל צעשטערן,
און ווער ס׳זועט זײַן אונדז ווידערשפּעניק,
דערשיסן אויפֿן אָרט, אַן קלערן.
דער קעניג זאָגט אים: — ליבער ריטער,
דו טו ווי ס׳הייסט דיר דיין געביטער.

איד וועל אַ לעבן לאַנג געדענקען
 דיין אַנשטעל מיך דאָ צו באַפֿרייען.
 דו וועסט קיין שיסלען מער ניט שווענקען,
 די פֿערד נישט טיילן מער קיין קלבען.
 דו ביסט מײַן הויפט-באַראַן. און שענקען
 איך שענק דיר דאָס, וואָס ס'איז דיר טזער.
 זאָגט בבא, נישט קיין סך צו דולדן:
 — דאָס אויסלייזגעלט, די הונדערט גולדן...

באַצאָלט איר האָט מיך אויסצוקויפֿן ...
 געאַרדנט לאָזן זיי זיך ריטן.
 דער קעניג אויסגעגליכט זיצט אויפֿן
 געפֿלעקטן פֿערד און בני דער זינט אים
 רייט בבא שטאַליק. די היידן לויפֿן.
 מע וועט זיי סיי ווי אַלע טייטן.
 זיי קומען גיך אָן אין אַנטאַנע.
 מע נעמט זיי אויף מיט וויסע פֿאַנען.

די פֿרייד אין שטאַט איז אין לשער!
 פֿאַנפֿאַרן שאַלן און טרומייטן
 באַגלייטן זיי, די לאַנד-באַפֿרייערס;
 אין גרויס פֿאַראַד מיט שטאַליץ זיי ריטן
 אַרײַן אין שטאַט, די זין געטרײַע,
 פֿאַרשטויבט פֿון וועג. מע זעט פֿון ווייטן,
 אין רויש פֿון פֿרייד, געזאַנג און רעגונג,
 זוי ס'גייט דרוזיאַנע זיי אַנטקעגן.

קאפיטל זעקס

איך דאַרף אַנז דאָ נישט איבערטרייבן
דאָס האַלדזן, קושן זיך בניזאַמען.
אין קעניגלעכן פּאַלאַץ בלייבן
שוין איבער בבא מיט דרוואַנען.
זי זאָגט צום פּאָטער: — פּאַר אַ ווייב אים
איך דאַרף געהערן, ווייל פֿון פּלאַם ער
האַט העלדיש דיך אַרויסגעקריגן,
צום העכסטן ראַנג מיט דעם געשטיגן.

איך האָב געטריישאַפֿט אים געשווירן,
אַז פּאַר אַ מאַן זאָל איך אים נעמען.
ער איז אַ הערצאַג־זון געבוירן —
פּאַר וואָס זאָל איך זיך מיט אים שעמען?
פּאַר אים דאַרף יעדער פּאַלן כּורעים,
דו האָסט פּאַר זיך נישט אַבי וועמען...
איך וויל נאָר אים און נישט קיין אַנדערן,
נאָר ער דאַרף הערצאַג זיין פֿון פּלאַנדערן.

— מײַן ליבע טאַכטער — זאָגט איר פּאָטער —
דו שטעלסט זיך אַנז פּאַר אים אַזוי פֿיל...
נו, מילא, ס'ערנוואָרט מײַנס האָט איר
דערויף... הייסט ברענגען דאָ צונויף פֿיל
פּאַרנעמע געסט... אַט דאָס בלוזיז ראַט איך...
דערפֿרייט זי לויפֿט־אַרויס אין הייפֿל,
רופֿט בבאן גלייך צום טיש זיך זעצן,
און נאָך אַ צײַט מע רופֿט זיי עסן.

זי הערט נישט אויף צו לאַכן, שפעטן,
 זי ס'דלט זיך מיט בבאן הניטער.
 דער קעניג הייסט פֿאַר אים אויסבעטן
 דאָס שיינע בעט אין שיינעם חדר.
 אַ גאַנצע דינערשאַפֿט דאָ וועט אים
 באַדינען טרייַ פֿון הנינט און ווייטער.
 און בבא לייגט זיך פֿרייַ פֿון זאָרגן
 און שלאָפֿט די נאַכט דורך ביז צו מאָרגנס.

פֿאַר פֿרי שוין קלינגט די שטאַט די גאַנצע,
 אַז בבא ווערט דעם קעניגס איידעם.
 פֿאַר פֿרייַד כאַטש נעם און לאָז זיך טאַנצן.
 ס'וועט בבא מיט דרוזיאַנען — ביידע
 אַ ברכה פֿאַרן גאַנצן לאַנד זיין.
 נישטאַ קיין שרעק מער פֿאַר די היידן.
 דאָס לאַנד וועט אויפֿגעריכט איצט ווערן,
 די רז וועט קיינער מער ניט שטערן.

נאָך פֿרישטיק האָט מען אויסגעקליבן
 פֿאַר בבאן פֿון אַ גאַנצער קופּע
 אַ קייט אַ גאַלדענע מיט זיבן
 בריליאַנטן, און אַ סאַמעט-יופּע
 וואָס איז פֿון קעניגס זון געבליבן.
 מע רעדט פֿון אים זוי נאָר אַ גרופּע,
 מע ציט די הוט פֿאַר אים, מע גיט אים
 די האַנט און מזל־טובֿ מע ביט אים.

עס ווערט גראַף אוגלין גרין, פֿאַרזויערט,
 ווען ס'גרייכט צו אים: — ווי איז עס מעגלעך?
 ער ווערט אַרומגעכאַפּט פֿון טרויער:
 — פֿאַר מיר וועט זיין דאָ אומדערטרעגעלעך

צו בלייבן... כ'פיל שוין, ווי ער לויערט
 אויף מיר... מנין לאַגע וועט זיין קלעגלעך.
 ער קומט צום קעניג מיט קוראזש, און
 זיין קאַפּ און אַרעם אין באַנדאָזשן.

דער קעניג קוקט אים אָ און שמייכלט
 אַרײַן אין באַרד און טראַכט פֿון רעטער,
 זײַן רעטער, וואָס פֿאַרמאַגט מער שכל
 אין נאַגל ווי זײַן שײַנער פֿעטער
 אין גאַנצן קאַפּ און פֿולן בנכל:
 — נו, ליבער פֿעטער, וואָס זשע וועט איר
 פֿאַרלאַנגען גוטס? איר ווילט וואָס בעטן?
 דער גראַף טוט זיך אַ נײַג אַ נעטן:

— וואָס וועל איך, קעניג, לאַנג דאָ ברייטען,
 גענוג אַ ווייטיק און אַ בושע...
 ס'איז דאָך צום הימל נאָר צו שרייטען,
 אַז ס'זאל אַ קרוינפֿרינצעסין קושן
 אַ פֿערדיונג... נײַן, נישט צום פֿאַרצײען?
 און הענט, ווי קאַן איך האַבן רו שוין,
 אַ קעניג גיט זײַן קינד בידײַם
 אין הענט וואָס פֿאַפרען² זיך בנים קליינען...

— מיך ווונדערט שטאַרק אויף דיר, מנין פֿעטער!
 נאָ, זע אַ חוצפּה, וואָס אַ גראַף קען!
 דו רעדסט דאָך רײַד פֿון אַ פֿאַררעטער!
 אַזאַ גערייד — פֿון הינט דאָס האַווקען,
 אויב מילד שוין — פֿון אַ ליץ, אַ שפּעטער.
 און ווײַל דו ווילסט נישט — וויל איך דווקא.
 וואָס העלפֿט דער יחוס, פֿאַטער, מוטער,
 אַז ער, דער מענטש, איז נישט קיין גוטער?

און אוגלין איז אַרויס דערצערנט
פֿון קעניגס שטוב ווי אָפּגעגאַסן...
דעם קעניגס וואָרט ווי דאָרן דערנט
און שפּיזט זיין לייב פֿון גרויס פֿאַרדראָס אים,
אַזש פֿון זיין אויג פֿאַרגרינט אַ טרער רינט:
— איך וועל צום שידוך נישט דערלאָזן!
ער שיקט נאָך זיין געזעל דעם גרויען:
— איך וויל אַיך, הערט, אַ סוד פֿאַרטרויען.

און גלייך לייגט-אויס זיין פּלאַן דער גראַף אים,
דערמאָנט ווי בבא האָט געהאַט אים
צעשלאָגן, אים געלאָזט אַ שלאָפֿן...
ס'וועט קיינעם נישט חלילה שאַדטן,
קיין שטראַף קומט נישט, ווען איבער שקלאָפֿן
מע פֿירט גערעכט אויס אַטענטאַטן.
— מיר מעגן אים צום טויט דערשלאָגן!
און ווען, און ווי — וועל איך אַיך זאָגן.

צום ערשט לאָזט מאַכן שטרענג געהיים מיר
אַ נאַכשליסל צו בבאס צימער,
און שטעלט אַ וואָך דאָרט הינטער ביימער,
ביים וועג... אַ צוויי-דריי וואַכלייט, צי מער,
ווי איר פֿאַרשטייט... ביינאַכט איך גיי מיר
אין הויף, אויף מיין שפּאַצירוועג, היין-הער...
איר גיט אַ ווונק, ווי אַיך איז אייגן —
דעם פֿויגל פּאַקן מיר אין שטינגל.

ס'קומט נאַכט אָן, בבא לייגט זיך שלאָפֿן.
גראַף אוגלין הייבט זיך אויף די שטיגן
און רופֿט נאָך זיך די קנעכט מיט וואָפֿן.
אַ צי די טיר, ער זעט אים ליגן,

ס'געזיכט מיט העלן שיין פֿאַרלאָפֿן
פֿון ליכט וואָס ברענגט ביים בעט... זיי קריגן
אַן אָפּשיי, טרעטן-אַפּ פֿאַמעלעך...
צוקאַפּנס שטאַרט די שווערד פּומעלע.

— וואָס איז מיט אַינך? — מאַכט ער פֿאַרצווייפֿלט —
די שווערדן האָט איר אויסגעצויגן...
די וואָך איז אויסגעשטעלט אין הייפֿל...
באַהערשט אַינך! שרעק האָט גרויסע אויגן.
צעהאַקט אויף שטיקער אים, דעם טינול,
און ווייזט צו וואָס איר קאַנט נאָך טויגן.
אויב האָט איר מורא זיך צו רירן —
איך לאַז-אַרויס אים די געהירן.

דאָ רופֿט זיך אָן אַן אַלטער וועכטער,
וואָס איז דאָ הינטער אים געשטאַנען:
— אַן עצה פֿאַלגט און אַ גערעכטע.
נאָר לאַמיר גיך אַוועק פֿון דאַנען.
קוים קומט ער אויף — אַזוי אונדז שעכט ער.
אַ ביסל ווייטער לאַמיר שפּאַנען.
איך וויל אַינך, קינדער מנינע, ראַטן,
נישט פֿאַלן זאָל אויף אונדז קיין שאַטן.

זיי שאַרן זיך אַרויס אין דרויסן,
דעם אַלטנס פּלאַן מיט קאַפּ זיי הערן:
— איר זעט, ווי ענלעך איז מנין אויסזען
צום קעניגס... וועל איך קראַנק איצט ווערן.
אין בעט כּוועל קרעכצן, ווי אַ גוסס,
מנין קול וועט שוואַך זיין, קוים צו הערן.
איר שיקט נאָך בבאָן ווי ס'נעמט טאַגן;
„דער קעניג רופֿט דיך!“, זאָלט איר זאָגן.

דעם קעניגס באַרד איז אויך אַ גלנכע
 און גלנך ווי ער איך שפּיל מײַן ראַלע.
 ווי נאָר ער קומט אַרײַן צו שלנכך,
 באַפֿעל איך אים מיט אַ יללה:
 — דו מוזסט דעם סולטאַנס פֿעסטונג גרייכן...
 און דאָרטן קריגט ער זײַן מפּלה...
 ער וועט אַ בריוו דעם סולטאַן ברענגען:
 „דיין זונס באַגרעבער... ווילסטו — הענג אים!“

די עצה איז זיי ווילגעפֿעלן.
 זיי לאָזן אויסריכטן אַ בעט אים
 מיט רייכער דעק פֿון לייבנפֿעלן.
 דער קראַנקער לייגט זיך... צוויי שטאַפֿעטן
 צו בבאָן לויפֿן מיט באַפֿעלן:
 — איר מוזט צום קעניג גיין... איר וועט אים
 באַזוכן גלנך, ווי זײַן פֿאַרלאַנג איז...
 ער ליגט אין היץ... דער קעניג קראַנק איז...

ער כאַפט אויף זיך זײַן אונײַפֿאַרעם
 און לויפֿט פֿאַרשרעקט פֿון קעניגס גורל.
 דער קראַנקער שטרעקט צו אים זײַן אַרעם:
 — הם... אויב דו ווילסט ניט זײַן פֿאַרלוירן...
 צום סולטאַן מוזסטו תּיפֿף פֿאַרן.
 איך טרוי נאָר דיר... דו ביסט אַן מורא...
 ס'טאָר קיינער, הערסט, דערפֿון נישט וויסן,
 אַנשיט קאָן בלוט אומזיסט זיך גיסן...

זאָלסט אויך דרוזיאַנען גאָר ניט זאָגן,
 אויב ס'לעבן איז דיר ליב און טייער...
 דו ווילסט דען זי זאָל דאָרפֿן קלאַגן?
 דו קומסט צוריק ווי דער באַנטיער,

דרוואַנע וועסטו דאָן פֿאַרמאַגן —
 דו האָסט נישט אויף דער וועלט קיין טרעפערס...
 איך וועל זי פֿאַר אַ ווייב דיר געבן
 און איר וועט ביידע גליקלעך לעבן.

— מיין ליבער קעניג, זינט געזעגנט,
 כ'וועל גליבן אין וועג אַרײַן זיך קליבן...
 ער אַנלעט אין הויף, צום שטאַל אַנטקעגן.
 רונדעלע וויל זיך נישט אויפֿהייבן,
 קיין ריר טאָן זיך וויל נישט דערוועגן.
 דרוואַנע, מיינט עס, הייסט אים בליבן.
 ווי קאָן ער בליבן? ר'האַט דאָך ליגן
 דעם בריוו אין בוזעם שטרענג פֿאַרויגלט...

און בבא איז געשווינד געלאָפֿן,
 אין גרויסן פֿערדשטאַל אויסגעקליבן
 דאָס בעסטע פֿערד. מיט שווערד באַוואַפֿנט
 און שפּיז בײַ זײַט — ער רײַט אין טריבן
 באַגין דורך פֿעלד מיט רינדער, שאַפֿן.
 ער יאָגט דורך באַרג און טאַל — באַשריבן
 אין קינדער־מעשיות וועגן רײַטער,
 אַזוי געשען איז מיט אים ווייטער.

דורך טעג און נעכט איז ער געריטן
 מיט וועגן־שטעגן, שמאַלע, ברייטע,
 ווי ס'טרעפֿט, סכּנות פֿיל געמיטן,
 ביז קוים דערזען די ערשטע היידן.
 פֿון הונגער, דאָרשט און היץ געליטן.
 אַ בעטלער, זעט ער, זיצט פֿון ווייטן —
 אַ בלאַנדער דײַטש איז עס געוועזן —
 טרינקט וויין, פֿאַרבײַסט מיט ברויט און קעזן.

ער ווינטשט אַ גוטן אָפּעטיט אים
און שלינגט דאָס עסן מיט די אויגן.
ער פֿרעגט: — צי קענט איר די געביטן?
ווי קריג איך פֿינלן דאָ צום בויגן?
דער יעקע זאָגט אים, אַז ער וועט אים
פֿון זינע געבן, אויב זיי טויגן...
און בבא זעצט זיך צו אויף דר'ערד,
און ביי דער צוים ער האַלט דאָס פֿערד.

ער ביסט־אין ס'ברויט, נאָר ס'ברויט ווי ליים איז,
דער קעז — אין מויל אים נישט צו נעמען,
אַן עסן — נאָר ווי פֿאַר בהמות:
— דו קענסט די עלטסטע?... רוף־אַן נעמען...
— אויב ווילסטו וויסן וואָס געהיים איז,
דאָן טאָרסטו נישט מנין וויין פֿאַרשעמען
און פֿאַרן וויין דו מוזסט מיר צאָלן,
אויב ווילסט קיין ביקס נישט הערן קנאַלן...

ער גיט אים פֿון זיין גלאַזפֿלאַש טרינקען...
דער יעקע טויג זיך צום באַטריגן.
מיט שלאָפֿגעטראַנק איז טרינקען גרינגער
דעם וויין. און בבא בלייבט דאָ ליגן
בנים וועג אין שווערן שלאָף פֿאַרזינקט ער.
דאָס דיטשל קוקט נישט אויף קיין גליקן,
דעם גאַלדענעם, דעם קרוינפֿרינץ־רינג ער
גלייך נעמט־אַראָפּ אים פֿון זיין פֿינגער.

דער בעטלער שאַרט זיך צו צום בניטל
און קייטל־טאָפּ אים פֿון זיין רימען.
ער נעמט אים צו די שווערד צום שטרענגן,
מע פֿלעגט זי ווי די בעסטע רימען.

זעצט אויפֿן פֿערד אויף, שנעל נעמט ריינטן.
 ער לאָזט אים איבער אויף אַ סימן
 דעם בעטלערקויש מיט ליימברויט טרוקנס.
 פֿאַרכאַמערט ליגט ער אויף זיין רוקן.

דאָ פֿיר און צוואַנציק שעה געלעגן
 אין שלאָף איז בבא ווי געהרגעט.
 דעם צווייטן טאָג ער נעמט זיך וועקן.
 פֿון שטענדיק אָן ער דורך געפֿאַר גייט.
 זיך אויפֿצוהייבן וועט אים קלעקן
 די פּוּחות זינען שוואַכע, קאַרגע?
 די אויגן בריִיען אים און קלעפּן.
 די פֿיס ווי וועט ער קאַנען שלעפּן?

— וווּ איז מײַן פֿערד אַהינגעקומען?
 די שווערד וווּ איז? בײַ וואָס געבליבן?
 דעם בײַטל אויך אים צוגענומען.
 ער שעפטשעט קוים מיט בלייכע ליפּן:
 — אָן געלט וווּ וועל איך דאָ דערשווימען?
 אָט נאָר זיך ווי אַ קינד צעכליפען...
 ער גיט אַ קוק — אָן וויי די אויגן —
 דעם רינג אים אויך אַראָפּגעצויגן!

דערזעט דעם בעטלאַקאַרב דערנעבן
 און ס'הייבט אים אָן צו ווערן קלאַרער.
 דאָס האָט דאָס דינטשל אים געגעבן
 צו טרינקען פֿון דער פֿלאַש און שפּאַר ער
 האָט אויסגעזשלאַקעט... איצט נאָך קלעפּן
 זיך אַלץ די אויגן... וויי, ווי טאָר ער
 געטרױען שלעפּערס? — וויל ער שרײַען —
 דער יעקע האָט אים אָנגעפֿרייערט!

ער רעדט צו זיך מיט פעס, חרטה:
 — ביסט אומבארעכנט אין דיין האַנדלען!
 אַרײַן ביסט, ברודער, אין אַ בלאַטע,
 אַ הונגעריקער וועסט איצט וואַנדלען...
 ער זוכט אין אין קויש צו זען וואָס האָט ער
 פֿון דאָרט צו נעמען... נישט קיין מאַנדלען,
 קיין פֿינגן, טייטלען... ברויט המוציא,
 אַ ווייל אים שטילן וועט די נויט זי.

דאָס איבעריקע לאָזט ער איבער,
 ער זאָל זיך קאַנען פֿרײַ באַוועגן.
 ער מײַנדט אין וועג אויס וואַלד און גריבער,
 די אַלע אומזיכערע שטעגן.
 דאָס אומגליק מאַכט פֿון מענטש אַ גיבור
 און לערנט מעסטן אַליץ און וועגן.
 ער גייט דורך בראַבאַנט און באַרגאַניע
 ביז וואָן ער קומט קיין באַבילאָניע.

אין גרויסן שטאַטישן האַרמידער
 ער פֿרעגט זיך נאָך, ווער קאָן אים זאָגן,
 וווּ וויינט דער סולטאַן? ר'איז אַ מידער
 און וויל נישט בלאַנדזשען ביז ס'וועט טאַגן.
 מע ווייזט אים דאָ און דאָרט, אין נידער,
 ביז ענדלעך קומט ער אָן נאָך פּלאַגן
 אין סולטאַנס פּאַלאַץ מיט די זיילן.
 פֿיל הערן קומען-אַן צו אַיילן.

דער סולטאַן קוקט אויף אים פֿאַרדעכטיק.
 פֿאַרנייגט זיך בַּבֵּא, גיט דעם בריוו אים.
 דער סולטאַן פֿילט, ער פֿאַלט אוממעכטיק,
 נאָר באַלד נעמט בויםלדיק צעטריפֿן

נקמה-פניערל, א שלעכטיקס,
 ס'צעפלאקערט באַלד זיך ביז די טיפֿן.
 ער הייבט-אָן שרייען, כריפען, קלאַגן:
 — אוי, דער האָט מיר מנין זון דערשלאָגן!

מנין ליבער זון, אוי, פֿוילט שוין, ליידער...
 אוי, מחמד, דערבארעמדיקער!
 ער הייסט, מע זאָל די אייבערקליידער
 אַראָפּרייסן פֿון אים, ס'זאָל ניכר
 דער שאַנדפֿלעק זינער זמן איצט, איידער
 מע וועט פֿון ליב זינס שניידן שטיקער.
 די דינערס דרייען אים אַרונטער
 די הענט. ער גיט זיך זיי נישט אונטער.

ער שלאָגט צוריק אויף אַלע זינטן,
 ער בייסט און רייסט, שטויסט-אָפּ זיי אַלע.
 דער סולטאַן שטייט און קוקט פֿון ווייטן,
 ווי היידן ווי די פֿליגן פֿאַלן...
 אויך בבא כאַפּט-אַרײַן... די לינט אים
 אין פֿנים מיט די פֿויסטן קנאַלן
 און אויפֿן רוקן דורך אַ טריק אים
 די הענט זיי בינדן... זאָל ער בריקען.

פֿון שטאַט מע פֿירט אים אַ באַוואַכטן
 אין קייטן — הענט און פֿיס געשמידטע.
 ס'איז צוגעפֿאַלן דער פֿאַרנאַכט דאָ.
 דעם סולטאַנס טאַכטער, מאַרגאַריטע,
 מיט אירע שקלאַפֿינס האָט פֿאַרבראַכט דאָ
 ביז אַזונט-צו אין פֿעלד געריטן.
 בנים היימקער איצט דערזעט זי פֿלוצעם
 די *Calif* פֿון דער עקזעקוציע.

די הינט, דאָס פֿינפֿל, וואָך — אַלץ קענטיק:
 — מע הענגט... מע הענגט... ס'איז אַלץ זיי ווינציק...
 זי זעט דעם שיינעם יונג אָפהענטיק,
 און אויפֿן פֿערד זי יאָגט אָהינצו:
 — אַ גרויסער שאָד, ס'זאל זיין געענדיקט
 מיט אים... זי פֿילט, זי האָט אים גינציק...
 זי לאָזט זיך לויפֿן פֿייל פֿון בויגן
 צום סולטאַן. מיט פֿאַרווינטע אויגן

זי פֿאַלט פֿאַר אים אויף דר'ערד אַנידער:
 — מיין פֿאַטער, טייערער, דערבאַרעם!
 — שטיי-אויף, מײַן שיינע מאַרגאַריטע,
 זאַל, קינד, דיר קיין שום זאַך נישט אַרן...
 וואָס נאָר דו ביטסט זיך אויס — מע גיט דיר...
 — ווי ס'איז דיר, פֿאַטער, ליב דיין האַרעם:
 „באַפֿרײט דעם רײַןער!“ — שיק זיי זאַגן...
 — דיין ברודער האָט ער טויט געשלאָגן...

— צו טויטן אים האָט ער באַוויזן?
 דאָן מוז ער זיין אַ שטאַרקער ריטער!
 מײַן ברודער האָט אַ שווערן ביסן
 מסתם מיט אים געהאַט און ביטער
 געראַנגלט זיך מיט אים, פֿאַרביסן,
 און איר — אַ גרינגן טויט אים גיט איר?
 צום מײַנל לאָז די קאַץ צו בעסער...
 איך וועל אים קוילען אָן אַ מעסער...

— דו ביסט גערעכט, כ'גיב דיר אים איבער
 צו צאַפלען זיך אין דינע נעגל.
 זי כאַפט דאָס פֿערד און לויפֿט: — מײַן ליבער
 אין בלוט און טויטשווייס דאַרט זיך פֿרעגלט...

שוין אויסער שטאָט זי יאָגט צעפֿיבערט,
 זי זעט, דער הענקער דאָרט פֿאַרהעקלט
 די פֿעטליע אויף זיין האַלדז פֿאַרצאַפֿלט,
 אָט ציט מען באַלד אָפֿער דעם שטאַפֿל...

— וואָרט־צו אַ רגע, גראַציאַ! — שרייט זי —
 איך קום! איך קום!... מיט שוים אויף ליפֿן
 זי יאָגט אָן אָטעם: — האַלט! באַפֿרייט אים!
 אין סולטאַנס נאָמען, הענקער, גיב אים
 מיר איבער... און צו בבאָן: — פֿרייט זיך!
 מע וועט אַנך אויפֿן האַק נישט שיבן...
 דעם סולטאַנס טאַכטער קומט דיך רעטן,
 דזיין לעבן האָט זי אויסגעבעטן.

זי שפּרינגט פֿון פֿערד אַראָפּ. די קניען
 אין ציטערניש פֿון אַנגסט, פֿון מורא.
 מע נעמט־אַראָפּ אים פֿון דער תּליה...
 אַ ווינל און ער וואָלט זיין פֿאַרלוירן.
 פֿאַרנעפֿלט, מוטנע איז זיין ראיה:
 ווי אומפֿאַרשטענדלעך ס'פֿירט דער גורל...
 און מאַרגאַריטע זאָגט אים: — זאָרג נישט,
 קיין זאָך פֿאַר דיר איצט איך פֿאַרבאָרג נישט.

איך לייג דיר פֿאַר מיין פֿאַטערס ברירה:
 אויב ווילסטו אין מחמדן גלייבן,
 דאָן מאַכט ער בטול באַלד די גזירה,
 ער וועט דערצו נאָך דיך דערהייבן...
 דו מיין נישט כ'פּלאַפּל, כ'מעלה־גרה,
 ער וועט — דאָס ערנוואָרט זינס: גלייב אים —
 אַ קייט אַ גאַלדענע דיר שענקען,
 דו זאָלסט אין זיין גענאָד געדענקען.

וואָס זאָל ער, בבא, איר דערקלערן?
 וואָס האָט ער איר אויף דעם צו זאָגן?
 ווען ס'זאָל די וועלט זיך איבערקערן...
 די רייד צו מאָל נישט צום פֿאַרטראַגן...
 עס וועט זיך די ערשטע שטערן,
 און ביידע אויף די פֿערד איצט יאָגן.
 זי הערט נישט אויף אַרײַנצוטענהן
 אין אים, נאָר ער איז שטום — אַ שטיין נאָר...

אין פֿאַלאַץ, פֿול מיט ליכט, דערשיינט ער
 און פֿאַרן סולטאַן קניט אַנידער.
 דער סולטאַן פֿרעגט אים: — נו, ווי מיינט איר,
 נאָך וואָס האָב איר געבראַכט אַיך ווידער
 אַהער? ... צי האַלטסטו, כ'בין אַ פֿינד דיר?
 דו שטאַלצער מאַן און בראַווער ריטער,
 דו ווער אַ הייד און כ'שענק דיר ס'לעבן,
 איך וועל דיר דינע זינד פֿאַרגעבן.

און בבא קוקט אים אָן, דעם גראַבן,
 געהילט אין קליידער פֿאַרביק-בונטע,
 און זאָגט אים דרייט: — דעם גאַט, וואָס כ'האַב אים,
 פֿאַרבייט איר נישט... דער גאַט וועט ווענדער...
 איך לאָז זיך לעבעדיק באַגראַבן
 פֿאַר זיין געבאַט וואָס האַלט מיך אונטער.
 וואָס מער איך לינד, אַלץ מער כ'דערקען אים...
 אַפֿילו ווען מע זאָל מיך ברענען.

איז הייליק טבער מיר דער נאָמען,
 דער נאָמען פֿון באַשעפֿער מיינעם.
 ער העלפט דעם קראַנקן, בלינדן, לאָמען —
 חוץ אים אין נויט איך קען נישט קיינעם.

אן אים קאן אויסגיין מײן נשמה
 אין איינזאמקייט, אין ים פֿון פֿינען.
 פֿאַרבייטן קאָן נאָר בלוז אַ שוטה
 אַ לעבעדיקן פֿאַר אַ טויטן.

דער סולטאַן הערט די רייד פֿאַרשניטע
 און ס'פֿלאַקערט-אויף אין אים דער צאָרן:
 — צעלייגט אין מיטן פֿלאַץ אַ שניטער!
 דער יונג איז מיר אין אויג אַ דאָרן!
 און מאַרגאַריטע זוינט: — וואָס גייט איר
 דאָ טאָן? צי זינט איר נישט ביים קלאָרן
 געדאַנק? וואָס יאָגט איר מיט דער ומיתה?
 צום ערשטן זעצט אים אײַן אין תּפֿיסה...

— דו דאַרפֿסט נישט, טאַכטער מינע, וויינען.
 איך זועל עס דיר צוליב טאָן, מילא,
 דו זאָלסט נישט וועגן טאַטן מיינען,
 אַז ער איז אַ טיראַן, אַ קוילער.
 גיי דו, פֿאַרלייג מיט אים אַ טענה —
 ער ווערט די צווייטע האַנט פֿון מלך...
 קוים אונדזער עדה וויל ער מײַנדן,
 דאָן וועט מען שטיקער פֿון אים שניידן.

באַלד קומען דינערס און פֿאַרוואַרפֿן
 אויף אים אַ שטאַרקן שטריק, אַ לאַנגן,
 זיי פֿירן אים אַוועק און וואַרפֿן
 אין גרוב פֿול עקדישן און שלאַנגען.
 זי פֿילט אים מיט אין גרויסן צער פֿון
 זײַן עלנט, און אַרײַנדערלאַנגען
 האָט מאַרגאַריטע נישט פֿאַרגעסן
 אים יעדן טאַג דאַרט ס'ביסל עסן.

דער טורמע-גרוב איז טיף צען קלאַפֿטער.
 זי קומט צום רושט³ פֿאַרלייגט פֿון אויבן.
 זי שרייט און רופֿט, צי איז פֿאַרשלאַפֿט ער?
 צי הערט ער? רעדט זי צו אַ טויבן?
 צי אַפּווער-מיטלען זיך פֿאַרשאַפֿט ער?
 צי וויל ער טוישן פֿאַרט דעם גלויבן?
 נאָך וואָס אומזיסט אין קעלער פּוילן?
 זי קלאַגט און יאַמערט מיט געהוילן.

— וואָס רופֿט איר מיך? אַ שאַד די טרערן —
 שטייט בבא מיטן קאַפּ פֿאַרריסן —
 איך וויל די רייד פֿון אַנך נישט הערן,
 איר יונגפֿרוי איידעלע, זינט וויסן,
 כּוועל אַנדערש ווי איך בין נישט ווערן,
 כּוויל קיין שום זאך פֿון אַנך געניסן...
 זי האָט אים ס'עסן, מאַרגאַריטע,
 געלאָזט און ביז אוועקגעריטן.

זי האָט געמיינט, אַז איבערקרענקען
 וועט זי דעם אַפּזאָג זינעם האַרבן.
 דאָך אים נישט אויפֿגעהערט צו ברענגען
 דאָס עסן, אַז ער זאָל נישט שטאַרבן
 פֿון הונגער... זי בלויז מוז געדענקען
 אין אים: — אוי, סאַראַ גרויסער נאַר בין! —
 זי פֿלעגט נישט איין מאָל צו זיך זאָגן,
 גענומען זיך אַן עיל צום טראַגן...

ער איז פֿאַרעקשנט אין זיין ליידן,
 ער ליגט שוין דאָרט חדשים זיבן.
 דאָך האַפֿט זי אַלץ נאָך צו די היידן
 אים ברענגען... נאָר ער איז פֿאַרבליבן

פֿאַרהאַרטעוועט. ווער וועט אַנטשיידן?
 ס'האַט מאַרגאַרעטע זיך געקליבן.
 אויב נישט מיט גוטן צו באַווייזן.
 צו צווינגען אים מיט שלעכטס און ביזן.

זי קומט צו אים אין אַ באַגינען
 און זאָגט: — איך שווער דיר ביי מין לעבן,
 אַז איך וועל דיר נישט מער באַדינען,
 כּוועל מער קיין עסן דיר נישט געבן.
 — עס טוט מיר לייד! — זאָגט ער אָן שנאה —
 כּ'קאָן סיי ווי ס'לעבן מער ניט שלעפּן.
 — כּוועל זען ווי נאָך דו וועסט זיך פֿילן,
 מיט וואָס דו וועסט דיין הונגער שטילן...

זי לאָזט אַ גאַנצן טאָג אים פֿאַסטן.
 ס'וועט זיין בלוז פֿאַר זיין טובה וועגן.
 ס'וויל קיינער נישט מיט אים קיין שפּאַס טאָן.
 אויב ווערט ער הייד — וועט זיין פֿאַרמעגן
 זיין גרויס... ווער ס'האַט ביז איצט פֿאַרהאַסט אים,
 וועט ליב, מיט פֿרייד אים גיין אַנטקעגן.
 נאָר בבא האָט אין דאָרשט, אָן עסן,
 אין גאָט דאָך נישט געוואַלט פֿאַרגעסן.

זי הייסט איר טרענען קנעכט דערלאַנגען
 אים יעדן טאָג דאָס ביסל עסן.
 און בבא ליגט אַזוי געפֿאַנגען
 אין עלנט, פֿון דער וועלט פֿאַרגעסן.
 ביז איינמאָל, ווען ער איז געגאַנגען
 אַהיין-צוריק, אין די מעת-לעתן,
 אין קעלערטיף ער האָט אין ווינקל
 זיך אַנגעשטויסן ביי אַ קלינגל.

8.116

פֿאַרגראַבן איז אין דר'ערד געלעגן
 אן אַלטע שווערד, פֿאַרזשאַווערט, שטומפּיק:
 — מיט גאַלד צו גליַך איז ווערט די רגע! —
 צעשריַנט ער זיך אין קעלער דומפּיק.
 ער וואַרפֿט זיך אויפֿגראַבן מיט רעגונג.
 פֿון גליק איז גלנכגילטיק ער צום פּיק
 פֿון מיזל, וואָס איז אים באַפֿאַלן;
 — איך בין איצט מער שוין נישט פֿאַרפֿאַלן!

דער צוועלפֿטער חודש איז אַריבער,
 ווי מאַרגאַריטע האָט געבעטן
 בניּם סולטאַן: — גיב אים מיר נאָר איבער...
 דער סולטאַן זאָגט איר, אַז מע וועט אים
 פֿאַרלייגן ס'שטריקל איצט, דעם גיבור...
 ווי יעדער איינער וויל זיך בעטן
 אזוי אַ שלאַפֿט ער: — זאָל מען ברענגען
 דעם אַרעסטאַנט דאָ פֿאַרן הענגען!

באַלד לויפֿן גאַנצע צוואַנציק ריַטערס.
 נין לאָזן זיך אין טורמע־קעלער
 מיט שטריק צו בינדן אים, פֿאַרשייטע,
 מיט שיכור־הייזעריקע קולער.
 און בבא כאַפט די שווערד — דערוויַטערט
 לאָזט אַלע דורכגיין, און פֿאַמעלעך,
 אויף הינטערוויַלעכץ, נעמט ער שנידן
 און האַקן איבער קעפֿ די היידן.

צעטומלט פֿאַלן מיט געשרייען
 די נין מיט רוק־און־לענד צעשלאַגן,
 פֿון ווייטיק קאַרטשען זיך אין דריַצען.
 אין היך דערגייט דער טומל, ס'קלאַגן...

און פֿרישע ניין אַרונטער גייען.
 נאָך איידער עמעץ פֿרוווט וואָס זאָגן,
 ליגט שוין דער ערשטער אויסגעצויגן
 מיט אויפֿגעריסן־טויטע אויגן.

מע לאָזט זיך איינער נאָכן צווייטן
 אויף גראַבן שטריק — אַ צי אַרונטער.
 און בַבאַ גלייך דערלאַנגט פֿון זייט אים.
 אַ פֿאַל טוט, וווּ אַ פֿלאַץ, צום גרונט ער,
 דער הייד, צו מאַל אָן אַ געשריי טאָן.
 ס'געדויערט קוים אַ שעה אַ רונדע
 ווי אַלע ליגן אויסקולאַקעט.
 ער טוט־אויס איינעם מוטער־נאַקעט

און ציט אויף זיך אַרויף די קליידער.
 איצט זעט ער אויס אַ הייד אָן עכטער.
 אַ טולפֿאַן נעמט ביים צווייטן ריזטער,
 אַרום דעם קאַפּ זינעם פֿאַרפֿלעכט ער.
 די צוויי דאָרט אויבן וואַרטן הינטער,
 זיי וויצלען זיך, דעם קעניגס וועכטער,
 ווי נאָך געבונדן, ווי אַ הינדל,
 מע ברענגט אין זאַל דאָס קיינעמס זינדל.

זיי זעען, יענע זיך פֿאַרזוימען,
 צום גרוב־ראַנד גייען־צו צום רונדן;
 — וואָס דויערט עס ביי אייך אַזוי, מען
 וואַלט לאַנג געקאַנט אַ סטאַדע בינדן!
 איר פֿירט דאָך אים נישט דורך קיין קוימען!
 ער שרייט אויף היידיש, בַבאַ, אונטן;
 — היי, ציט די שטריק! געבונדן ענדלעך!
 ער האָט ביז איצט געווערט זיך שענדלעך!

געבויגן ביידע זעלנערס ציען
 אַרויס פֿון קעלער אויף דער שטריק אים.
 ער גיט אַ פֿאַל אויף זינע קניען,
 פֿאַרפֿאַרט אין בויך דעם מיט אַ בריקע,
 פֿאַרשפֿאַרט דעם אַנדערן זיך מיטן,
 און וואַרפֿט זיך אויף אים צום דערשטיקן.
 צערעכנט זיך מיט דעם און יענעם,
 און לויפֿן נעמט ער פֿון גיהנום.

ער לויפֿט מיט אימפעט דורך דאָס טויער,
 וואָס שטייט אָן וואַך איצט, פֿרני און אָפֿן.
 דער וועכטער מיט צעבלוטן אויער
 איז קוים צום סולטאַנס שוועל דערלאָפֿן:
 — דער מערדער איז אונדז פֿון זיין לוייער
 באַפֿאַלן ווי אַ וואַלף די שאַפֿן...
 די שעה פֿון טרויער האָט געשלאָגן...
 הייסט גלייך אים נאַכיאָגן, דעריאָגן.

דער קעניג שטייט צעקאַכט, צערודערט
 (נאָר מאַרגאַריטען טוט הנאה):
 — כּווייל זען אַבריאָן מיט זיין ברודער,
 צוויי הונדערט פֿערד אויף נייע טלאָען!
 אַבריאָן, האַלט אין האַנט דעם רודער!
 פֿאַר יעדן פֿרני, אין ווייניק שעהען —
 דער סולטאַן ווערט פֿון רייד פֿאַרכלינעט —
 דער מערדער מוז זיך דאָ געפֿינען.

אַבריאָן רינט פֿאַרויס באַוואַפֿנט,
 ער וויל אַליין אים אונטערקאַפֿן.
 אַ מניל צי צוויי דעם וועג פֿאַרלאָפֿן,
 ער מוז דעם בחורעץ דערשנאַפֿן.

און תיכף, ווי ער וואָלט געטראַפֿן —
 ער זעט, עס לויפֿט ווער... — כ'מוז אים צאַפֿן
 זיין בלוט! ס'איז בבא! כ'וועל באַפֿאַרבן
 מיט רויטס זיין פֿנים: — דו מוזסט שטאַרבן!

ער שטרעקט די שפיז צו אים פֿאַרהויבן,
 נאָר בבא האָט זי פֿלינק געמיטן,
 אַ יאָג געטאָן גלייך, נישט צום גלייבן,
 פֿאַרזעצט די שווערד דעם פֿערד אין מיטן...
 דאָס פֿערד אַ פֿאַל טוט אין די שטויבן,
 עס זעצט דאָס בלוט פֿון בויך צעשניטן.
 אַבריאָן וויל פֿון זאַטל אַפֿרינגען,
 נאָר ס'לאָזן נישט די טרעטער־רינגען.

ער קאָן די פֿיס אַרויס ניט שלעפֿן,
 ער קוקט אויף אים מיט בליקן שטומע...
 די שווערד אין קאַפֿ אים גלייך געגעבן
 האָט בבא, דורכגעהאַקט דעם גומען.
 אַבריאָן טוט אַ פֿאַל אָן לעבן.
 ס'האַט בבא לויפֿן גלייך גענומען.
 פֿון ווייטן זעט ער שוין די ריזער:
 — ווילסט לעבן, בבא? נעם, מאַך פֿליטה!

ער שניידט דאָס פֿעלד אַדורך אין קווער און
 פֿאַרנעמט זיך איבער דעם פֿאַרוויי — העט
 אַראָפֿ צום ים, נישט אומצוקערן
 דעם קאַפֿ, צו זען דאָס גרויסע חיל,
 וואָס טרעפֿט אַבריאָן טויט — קלאַר, ווער אים
 דערהרגעט האָט — פֿאַרשפֿאַרט מען שריצען.
 — ס'האַט בבא אים צום טויט דערשלאָגן? —
 הייבט־אָן זיין ברודער וויינען, קלאַגן.

זיי שטייען דא אַ וועגל אויף ערע,
 געבליבן איז זיי מנל דאָרט וויפל
 צום ים... ער וועט שוין זיי געהערן...
 ביים ברעג טרעפט בבא אויף אַ שיפל.
 ער זאָגט: — איך וועל אַ קוכער ווערן...
 מיט סאַמע היידן איז די שיף פֿול.
 זיי האָבן אים אַרויפֿגענומען.
 דערוועגל איז ס'חייל אַנגעקומען.

די שיף פֿון ברעג, שוין אַפּגעשטויסן,
 אַרויס מיט זעגלען אויסגעשפּרייטע.
 אַבראַנס ברודער ווילד נעמט ברויזן,
 מיט פֿויסטן דראַעט ער די היידן:
 — ער איז אַ מערדער! גיט-אַרויס אים!
 עס קומט אים, דעם באַנדיט, צו טייטן!
 מע דאָרף אים פֿאַרן סולטאַן ברענגען,
 אַנישט וועט ער אייך אַלע הענגען!

דער שיפֿמאַן נעמט דעם רודער ווענדן
 צוריק אים אויפֿן ברעג צו לאַנדן.
 דאָ כאַפט אים בבא פֿאַר די הענט אָן:
 — צי מעג, אַ, זאָגט, אַ קאַפיטאַן דען
 אַ תּלין ווערן און פֿאַרשענדן
 זיך גוטן שם צוליב אַ באַנדע?...
 — איר ווילט, דער סולטאַן זאָל מיך הענגען?
 — איז רעכט ביז אייך מיך אומצוברענגען?

אויב נישט מיט גוטן, איז מיט ביזן —
 אַליין דעם רודער נעם איך איבער!
 די קויפֿלינט שפּאַרן זיך צום אַניזן
 אַרום דעם בריקל. — זעט'ס אַ גיבור!

אַראַפֿ-גיין! מיר'ן דיר דאָ ווײַזן!
 ס'האַט בבא גלייך אַראַפּגעטריבן
 דעם קאַפּיטאַן: — אין ים כ'וועל וואַרפֿן...
 איר וועט מער שרײַען נישט באַדאַרפֿן.

ער רופֿט־צונויף באַלד די מאַטראַסן:
 — ווער ס'וועט נישט הערן די באַפֿעלן,
 אין ים אַראַפּ מע וועט אים לאָזן...
 — איר זײַט אונדז — זאָגן זיי — געפֿעלן,
 איר קענט זיך, הער, אויף אונדז פֿאַרלאָזן.
 מיר פֿירן אַנך וווּ איר וועט וועלן...
 ער הייסט זיי נישט קיין צײַט פֿאַרלירן:
 — ווײַזן איר פֿאַרט, זאַלט איר מיך פֿירן.

זיי קערעווען די שיף אויס תּיכּף.
 די היידן שרײַען נאָך און דראַען.
 דער הויפט־מאַטראַס פֿאַרצײט די פֿניקע,
 שפּיט־אויס: — באַ, זאָלן זיי דאַרט וואַיען.
 מיט שאַנד טרעט־אַפּ פֿון ברעג די שניקע.
 אַבריאַנס ברודער, פֿול בזיון,
 קומט פֿאַרן סולטאַן ווי אויף ווידוי...
 צופֿרידן בלײַבט בלויז מאַרגאַריטע.

קאפיטל זיבן

איצום וועל'מיר לאָזן בבאָן פֿאַרן —
דער ים-וועג איז אַ לאַנגער, שווערער,

דאָך איז זײַן לעבן שוין באַוואָרנט —
און כּוועל אַיך זינגען, ליבע הערער,
פֿון דעם וואָס ווייטער איז געוואָרן,
ווען ס'איז פֿאַרשוונדן דער פֿאַרערער
פֿון דער דרוואַנע, און אויך שפּעטער
פֿון אוגלינען דעם הויפט־פֿאַררעטער.

דעם זעלבן טאָג, ווי איר געדענקט,
מע זיצט ביים טיש און ס'זיפֿצט דרוואַנע,
ס'איז עפעס ס'האַרץ איר שווער און ענג:
— איז בבאָ נאָך נישט אויפֿגעשטאַנען?
צי אפֿשר לײַדט ער פֿון אַ קרענק?
מע זאָגט איר שטיל: — ר'איז נישט פֿאַראַנען.
דער פֿאַטער מאַכט צו איר: — אוודאי
אויף יאָגד געריטן... אַט אַ ליאַדע

מינוט און ער וועט זײַן צוריק...
דער טאָג איז דורך מיט לאַנגע שעהען.
דרוואַנע פֿילט ווי ס'וואַלט אַ שטריק
געשטיקט ביים האַלדז... אין שויב נעמט גראַען.
דער אומרו קוקט־אַרויס פֿון בליק
צוזאַמען מיט אַ שרעק־שגעון.
ס'ווייסט קיינער נישט וואָס איר צו זאָגן.
דערוואַרט זי האָט זיך קוים ס'זאָל טאָגן.

זי קומט צו גיין מיט שווער געמיט
 צום פֿאָטערס שוועל אינעם באַגינען;
 — מיין ליבער פֿאָטער, העלף מיר מיט
 כ׳זאַל קאַנען בבאָן אָפּגעפֿינען.
 איך פֿיל, אַז ער איז נישט באַהיט
 פֿון שלעכטס, פֿאַרוועבט אין נעץ פֿון שפּינען.
 הייס, פֿאָטער, בלאָזן די טרומייטן,
 אויב האָט מען אים געזען וווּ רינטן.

— גערעכט, מיין קינד. ס'איז טאַקע שלעכט.
 כ׳בין שטאַרק מיט דעם איבערגענומען.
 זאַל זיין מ'האַט אים געמאַכט צו רעכט?
 וווּ איז ער פֿאַרט אַהינגעקומען?
 געווען אַ פֿלינקער אין געפֿעכט...
 איך וועל נישט האַבן, הערסט, קיין רו מער.
 מע מוז דאָס רעטעניש באַשיידן...
 גי, לאָז אַ שאַל טאָן די טרומייטן.

דרוויאַנע לויפֿט פֿאַרוויינט, פֿאַרצאָגט,
 פֿאַרווירט, געטראָגן ווי פֿון שטורעם.
 מיט טרערן אין די אויגן זאָגט
 דעם עלטסטן אויפֿן טויער-טורעם:
 — רופֿט-אויס, ווער אין זיין האַרץ פֿאַרמאַגט
 דעם סוד פֿון בבאָס לעבן-שפורן,
 זאַל אים ס'געוויסן מער נישט דולדן...
 דער קעניג גיט אים טויזנט גולדן.

אויב ער וועט אויסזאָגן דעם סוד,
 מע וועט אים ערן און באַלוינען.
 אין אַלע גאַסן פֿון דער שטאָט
 מע הערט זיך צו דערצו מיט שטוינען.

ס'הערט ווער פֿון אוגלינס קנעכט: — אַ שאַד,
מיט געלט באַלוינען אים און שוינען
זיין קאַפּ... דרוזיאַנען מוז ער מעלדן...
ער וועט אַ העלד זיין צווישן העלדן...

ער כאַפט דעם יומטוֹבֿדיקן ראַק
און לויפֿט אין קעניגס הויף. דערפֿרעגט דאָ
זיך אויף דרוזיאַנען און ער זאָגט
איר אַלצדינג אויס אַן אויפֿגערעגטער,
אַ שולדיק איז דער גראַף, וואָס האָט
אַרגאַניזירט דעם גאַנצן סעקטאָר
פֿון דער געהיימדינסט פֿאַר זיין צוועק, און:
— דאָס צעטל וועט אייך אַלץ אויפֿדעקן.

דרוזיאַנע לויפֿט צום פֿאַטער בראַוו
און דאָך צעטראַגן ווי פֿון זינען
זי וואַלט אַראָפּ: — וווּ איז דער גראַף?
דו מוזסט אים, פֿאַטער, גלייך געפֿינען,
דעם הונט — אים קומט די העכסטע שטראַף!
אי אים, דער שפּיץ, אי אַלע שפּינען...
— מײַן קינד, וואָס האָסטו צו דיין פֿעטער?
— נאַ, פֿאַטער, זע! אַט לייען דאָס צעטל!

— ס'טוט וויי, מײַן טאַכטער... ס'איז מיר באַנג...
דער אוגלין מיטן פֿרומען פּנים
זאָל פֿעיק זיין צו זיין אַ שלאַנג!
כ׳וועל אַלצדינג טאָן, וואָס איך וועל קאַנען!
ער הייסט אַ וואַך צעשטעלן לאַנג
אויף אַלע גאַסן און באַלקאַנען
צו כאַפֿן אוגלין מיט זיין באַנדע
און הענגען זיי צו אַלעמס שאַנדע.

די גאסן ווערן דורכגעקעמט.
 מע כאפט זיי איינעם נאָכן צווייטן.
 אויך אוגלין ווערט אין גאָס דערקענט.
 געוואַלט פֿון שטאַט אַרויס גראַד רייטן.
 מע פֿירט זיי ענג צונויפֿגעקלעמט
 צום טויער צו, וווּ ס'וואַרטן גרייטע
 די תּליות פֿאַר די שטאַט-פֿאַררעטער,
 די שותפֿים פֿונעם שיינעם פֿעטער.

דער גראַף איז אומפֿאַרשעמט, ער בעט
 מע זאָל אים זיין פֿאַרברעך פֿאַרגעבן.
 — פֿאַררעטער זייט איר און איר וועט
 דערפֿאַר באַצאָלן מיטן לעבן.
 ווי ס'וויל דער האַר, אַזוי געשעט.
 ס'פֿאַרמעג זיינס ווערט די קנעכט געגעבן.
 דרוויאַנע הערט נישט אויף צו קלאַגן:
 — זוער ווייסט, ווי בבא מוז זיך פּלאַגן...

זי שיקט איצט אַפֿט פֿון אַרט צו אַרט
 דערוויסן זיך אויף מערק און וועגן.
 זי ווייסט נישט ווי דערגיין די וואַך
 און הערט נישט אויף זיך נאַכצופֿרעגן.
 ווער ס'זאָגט ער איז געשטאַרבן גאָר,
 געפֿאַלן טויט אין גאַס-געשלעגן,
 און ווער: „אין תּפֿיסה ליגט געפֿאַנגען“...
 „דער סולטאַן האָט אים אויפֿגעהאַנגען“...

— מײַן טאַכטער, — זאָגט דער פֿאַטער, — כ'קאַז
 נישט צווען, ווי דו וועסט פֿאַרויזן.
 נאָך בבאן קרייט נישט מער קיין האַזן...
 אויף וועמען האַסטו זיך צו שטיצן?

דין יוגנט, קינד מינס, שטייט אין קאן,
 איד רייד עס ערנסט, אן שום וויצן.
 איד וויל, זאלסט גליקלעך זיין אין לעבן...
 מאקאבראן מיין איד דיר צו געבן.

דרוואַנאָ העשעט, שליוכצט און וויינט:
 — וואָס וועט מיט מיר דאָ טאָקע ווערן?
 כ'האָב מורא שטאַרק, ס'האַט אים דער פֿינד
 פֿאַרצוקט. כ'וועל מער פֿון אים נישט הערן.
 נאָר כ'בעט אַנד צוואַרטן. פֿון היינט
 ביז פֿולן יאָר דאָן קאָן איד שווערן,
 אויב קומט ער נישט אַהער קיין פֿלאַנדערן,
 כ'נעם מער מאַקאָבראָן ווי אַן אַנדערן.

נאָר כ'וויל דיר, פֿאַטער, בעטן בלויז,
 אַז ביזן טאָג ווען דו וועסט גרייטן
 די חתונה אין אונדזער הויז,
 זאָל ער זיך האַלטן פֿון דער ווייטן
 פֿון מיר, ווייל ס'איז מיין צער נאָך גרויס.
 דער קעניג זאָגט שוין אַן באַצייטנס
 מאַקאָבראַנען די נאַָ פֿריידיק —
 ער וואַרט אויף אים... ער דאַרף אים נייטיק...

ער קומט אין פֿאַלאַץ עלעגאַנט.
 דער קעניג זעצט אים סאַמע אויבן,
 און זאָגט אים קלאָר אַלץ מיט אַנאַנד:
 — איד דאַרף זי דאָך פֿאַר דיר נישט לויבן...
 מאַקאָבראַן שטרעקט איר אויס די האַנט:
 — אויב די פֿרינצעסין וועט דערלויבן...
 ער טוט צו אירע פֿיס אַ פֿאַל-צו:
 — מיין גליק! — ער נעמט זי קושן, האַלדזן.

קאפיטל אַכט

און בבא פֿאַרט אַלץ אויפֿן ים
מיט שטורעמווינטן און מיט רעגנס
באגלייט פֿון דונערס, בליצנפֿלאַם...
מיט וועלט זיך שיער נישט געזעגנט.
אַ חודש צייט געשלעפט זיך סתם,
ביז פֿלוצעם טויכט-אַרויס אַנטקעגן
אַ שטאַט אַ שיינע מיט געבייען.
— אַהינצו פֿאַרט! — נעמט בבא שרייען.

די שיף פֿאַרנעמט זיך מיטן וועג,
וואָס פֿירט אַהין צו דער יבשה.
זיי טרעפֿן-אַן, נישט ווייט פֿון ברעג,
אַ פֿישער מיט די האַר צעפֿלאַשעט
פֿון וויינט ובאגריסט מיט האַנטבאָוועג.
און בבא רופֿט אים אויף זיין לשון.
דער פֿישער אין די הויכע שטייגער
נעמט בבאן גלייך צו זיך אין שיפֿל.

און בבא פֿרעגט דעם פֿישער: — נו,
צו וועמען, זאָג, געהערט דאָס לאַנד דאָ?
דער פֿישער קוקט צו אים זיך צו:
— אַ פֿרעמדער? ס'מאַכט נישט. ס'איז פֿאַראַן דאָ
אַ סך פֿון ווייט. די שטאַט איז פֿול
מיט געסט. זיי קומען נאָך אַנאָנד דאָ.
דער פֿרינץ מאַקאַבראַן, אונדזער מלך,
האַט חתונה... דערפֿאַר איז פֿריילעך...

דער קעניג פֿון אַרמאַניע האָט
 זיךן שיינע טאַכטער פֿאַר אַ ווייב אים
 געגעבן... נאָר מע זאָגט אין שטאַט:
 געטריי וועט זי, דרוויאַנע, בלייבן
 דעם ריטער בבא, וואָס בסוד
 אַוועק איז ערגעץ... ווער קאָן גלייבן?
 אַזוי צי אַנדערש, כאָטש אומגערן,
 וועט זי מאַקאַבראַנען געהערן.

ס'איז בבאן פֿונעם פֿישערס רייד
 געוואָרן קאַלעמוטנע, ביטער:
 — קיין רגע איז נישטאָ קיין צייט...
 צו ברוכים-היושבים פֿונעם ריטער
 באַווייזן מוז איך — צו זיךן לייך...
 עס וועט אים דורכלייפֿן אַ ציטער...
 דרוויאַנען וועט עס ערשט זיךן ניחא...
 ער הייסט דעם פֿישער לאַנדן גיכער.

דער פֿישער פֿירט אים צו צום ראַנד,
 נישט ווייט פֿון פֿאַרט וווּ ס'שטייען שיפֿן.
 ס'זאָגט בבא אים אַ שיינעם דאַנק.
 דער פֿישער נייגט זיך פֿאַר אים טיף און
 קריגט, אַנשטאַט לויף, אַ דריק די האַנט.
 ער לאָזט זיך מיטן ברעג דעם שיפֿן.
 ער טרעפֿט אַ בעטלער אויפֿן וועג אָן
 אין קליידער אַנגעשטויבט פֿון וועגן.

דאָס בערדל צוגעשוירן בלאַנד,
 דער מאַנטל לאַנג ווי בני מאַנאַכן.
 ער האָט אים יאָ און נישט דערקאַנט
 נאָך זיינע רייד און זיינע זאַכן.

שטולן דעןן בֿון הנהר ארט • דעם זעלביגן הט זי
 איר אי געווארן • איין נאכץ יאר הט זיא
 אויף אין ניוארט • אבר ער איז נבליבן בֿור אורן
 • אונז די וויל ער איר זיא ביט הט קובן ווערן
 • זא ביזט זיא וקאברן אבר נאר און
 300. גערן :

בבא דער וואר אין זיינס הערצן ברא • דא ער די
 ריד הט בֿור נומן • ער נדרוכט קיינש זיין
 איז ביט דא • זא ברעיס הושעביס וויל איד
 נאיד קומן • ווי ווערט וקאברן אבר איינש איז
 בא • וויא וויל איד אין וואכן גורן אונז ברומן
 • אונז זיין ליבי דרוגיאנה וויל איד איד איד רר
 נעבן • וואקש היש ער זיך דען ישר אויף דש
 301. אבד זעבן :

דער ישר בֿורט אין אויף איין סאון • אן איינס
 אורט דא די וויט אויז שטיין • דא דאנקט
 בבא דעם ישר שון • דער ישר ווש זיך נא
 אים נא • ער העט גערן גיהט אין פסעביל
 זא און • אבר בבא דער הט קיין זין אייג •
 נא • דער שטט הוב ער אן זא שטרוון • דא
 ביינגט אים איין וועלר דער קאס בֿון רואן :
 302.
 ער קאס אין אנטאנאן אויף דער באן • זיט זיינס
 ז :

פֿאַרדעכטיק קוקט אים נבֿא אָן;
— איך לייג אייך פֿאַר אַ טויש צו מאַכן,
דעם גוטן ראַק מײנעם איר קריגט אים
פֿאַר אינער מאַנטל דעם צעפֿליקטן.

— פֿאַרדרייט מיר נישט, מײן הער, דעם קאַפּ,
קיין גוטן ראַק וויל איך נישט טראַגן.
פֿאַרנעמט זיך בעסער, טראַגט זיך אָפּ!
אַ רינכן בעטלער וועט מען יאָגן.
מיר העלפֿט דאָס אַרעמקלייד, וואָס כ'האַב,
עס זאָל מיר קיינער נישט אָפּזאָגן...
אַ שלײַדער גיט ער בֿאַן, ליידער;
ס'רײַסט בֿאַ ביזן אויף אים די קליידער.

ער זעט, דער בעטלער טראַגט פֿאַרגרייט
אַ שווערד פֿאַרשטעקט אונטערן קלייד, און
די שווערד דערקענט ער לויט דער שייד —
פּומעלע!... אים געשענקט בנֿם שיידן
האַט דאָן דרוואַנע פֿאַרן שטרייט.
אים אויסגענאַרט דאָרט בײַ די היידן
האַט אָט דער בעטלער: — דו פֿאַררעטער!
דעם גנבֿ פּאַקט מען פֿריער, שפּעטער.

פֿאַרשלעפֿערט מיך בנֿם הייד דו האַסט,
פֿאַרכאַפט מײן פֿערד און וואַפֿן אָפּן.
פֿאַרדינסט דערפֿאַר מע זאָל דיך פּראַסט
און פּשוט מיט דיין קאַפּ באַשטראַפֿן.
דער בעטלער שטאַמלט: — כ'ווייס וואָס ס'קאַסט
דער פּרינץ... אָט האַסטו, נאָ דיין וואַפֿן.
— איך וועל דיר קיין שום זאַך ניט שענקען;
דו וועסט מיך האַבן צו געדענקען.

ווי האַסטו, זאַג, געמיינער יונג, —
 מע דאַרף פֿון דיר די הויט זיין שינדן? —
 אַהינגעטון מיין גאַלד'געם רינג?
 און מיט מיין פֿערד ביסט גלייך פֿאַרשוונדן,
 פֿון מיר אַוועק מיט אַזאַ גרינג
 געוויסן... הילפֿלאַז ווי אַ בלינדן —
 זאַגט בבא אויפֿגעבראַכט, פֿול האַס ער —
 געלאַזט מיך פֿונקט ווי אויפֿן וואַסער.

— כ'באָדויער אַלץ וואַס כ'האַב געטאַן.
 זייט מוחל, האַר, דעם שטיף, דאָס שפיצל.
 ס'קומט קיין מאָל נישט קיין גוטס דערפֿון
 אַרויס... כ'ניץ מער נישט ס'קלאַון-מיצל...
 — דו, יעקע גנב! צויגנון!
 איך וואַלט דיך אויפֿן אַרט צעפיצלט!
 ער הייבט אים אָן צו פֿאַטשן, שלאַגן.
 זיי נעמען איבער פֿעלד זיך יאָגן.

דער בעטלער שרעקט און קוויטשעט דין:
 — האַט מיטלייד, הער, איר וועט מיך טויטן!
 ס'וועט אייך נישט געבן קיין פֿאַרדינסט...
 איך האָב אַ סוד... כ'וואַלט אייך געטרויט אים...
 ס'קאָן זיין פֿאַר אייך אַ גרויס געווינס...
 צום אויפֿטאַז פֿיל... אויך וועם צו נויטן...
 — ווילסט ווידער מיך אין לאַפע קריגן?
 איך לאַז דיך טויט, קוים זאַנסטו ליגן.

דער בעטלער פֿאַרעט זיך נישט לאַנג
 ביי זינע פֿלעשלעך און גראַפֿינקעס.
 אין איינס געפֿינט זיך שלאַפֿגעטראַנק,
 וואַס ער האַט אים געגעבן טרינקען;

אין צווייטן — קעגן ביס פֿון שלאנג;
פֿון דריטן מישט־צונויף אַ שמינקע
און גיט עם בבאן; — וועסט זיך זאלבן
אַרום די אויגן, קריגסטו פֿאלבן

אויף גאַר דיין פנים... געל און גרין
מע ווערט... לחלוטין ווי געענדערט.
נעמט בבא, שמירט זיך מיטן גרים
און ווערט — נישט ער, אַ צווייטער, פֿרעמדער,
אין גאַנצן ענלעך גאַר צו אים...
דעם בעטלער־יונג אין זיך דערקענט ער.
דער יעקע קוקט אויף אים און לאַכט
און וויינט אים אַלצדינג ווי מע מאַכט.

ער נעמט דערנאָך זיין ברייטע הוט
און קנייטשט זי אויס מיט שפיצן־עקן
און גיט זי בבאן; — נאַט איך, טוט
אויך אָן דעם מאַנטל מיט די פֿלעקן,
פֿון אויבן ס'טיכל קניפט־צו גוט
אַרום דעם האַלדז, און נעמט דעם שטעקן —
אַ האַר נישט מער און נישט פֿאַרלוירן —
אַן עכטער שפּאַניער פֿון געבוירן...

זיין גוטן ראַק גיט בבא אַפּ
דעם בעטלער — זאַל ער זיך עס האַלטן;
— דאָס אַלץ, וואָס כ'האַב באַדאַרפֿט, איצט כ'האַב...
נעמט לויפֿן, גליטשט זיך אויס און פֿאַלט־אום.
שטייט־אויף, לויפֿט ווייטער ביז אַראָפּ
אין שטאָט — דאָ הערט ער שוין די גוואַלדן...
צערווישט, צעקאַכט — די שטאָט די גאַנצע.
מע זינגט אין גאַסן, פֿאַרלעך טאַנצן.

אין ווינקל אויף אַ פּלאַץ ער זעט,
 ווי ס'זיצן מאַנסלייט בני אַ טאָוול,
 מע שפּילט אין ביינדלעך אויף געוועט,
 פּאַרשפּילט ווער, בלייבט ער ווי אַן אַבל.
 דאָ שטעלט זיך בבא אָפּ און רעדט:
 — הערט-אויס אַ ווינל, איך קום פֿון בבל...
 צום גליק פֿון קעניג בעטן וועל איך
 פֿאַר בבאס אַנדענק: שענקט אַ העלער!

— זוי וואַגסטו אים דערמאָנען גאָר?
 זיין נאָמען טאָר געדאַכט נישט ווערן.
 מאַקאַבראַן הייסט דאָך פֿאַר די האָר
 דערטרינקען דעם וואָס וועט נישט הערן
 זיין אויפֿרוף... היט זיך מיט אַ וואָרט...
 די קעניגין פֿאַרגיסט נאָך טרערן...
 — איר ווילט נישט קיין נדבָה געבן,
 טאָ ווייזט מיר כאָטש דעם פּאַלאַץ, כּלעבן...

ער קומט אין הויף פֿון פּאַלאַץ דאָו
 און זעט, מע קאַכט, מע טראָגט געבראַטנס.
 — האָט מיטלייד מיט אַן אַרעמאָן,
 גיט עסן מיר אין בבאס שאַטן,
 וואָס איז אין פּאַלאַץ דאָ פֿאַראַן,
 וועט אייך דער קוכן זיין געראַטן.
 דער קוכער שטייט באַשיינט פֿון פּלאַמען:
 — אַוועק, דו שלעפּער, אין זיין מאַמען...

— עס פֿעלט אייך דען דאָס ביסל זופּ?
 — געגאַנגען! ווייטער! נישט געשטאַנען!
 דער קוכער וויל אים טאָן אַ שטופּ,
 ער זאָל אַרויספֿליען פֿון דאַנען.

נאָר בבא מיט זיך שטעקן פרוזנט
 זיך ווערן... פוחות נאָך פֿאַראַנען
 גענוג... עס ווערט ס'געשלעג פֿאַרשאַפֿטער,
 דעם קוכער אינעם פֿייער וואַרפֿט ער.

אויף זיך געשריי האָט דער געהילף,
 וואָס האָט זיך צוגעקוקט פֿון ווינטן,
 ווי ס'וואַלט געווען פֿאַר אים אַ שפּיל —
 געכאַפּט דעם בעזעם צום פֿאַרשייטן
 און פֿרעכן בעטלער, און ער וויל
 מיט האָס און קראַפֿט אויף אים אַ ריכט טאָן,
 נאָר בבא — וואָס איז דאָ צו זאָגן? —
 צום טויט אים אויפֿן אַרט דערשלאָגן.

אויף שוועל, באַרוישט פֿון קיך-גערוך,
 וואַקסט-אויס אַ סאַרווער מיט אַ בעקן,
 דערציילט אים בבא מיט אַ שפּרוך,
 בני וועמען ס'האַלט זיך ס'גליק ביים עקן,
 און ווער עס מאַכט ערשט אַ פֿאַרווד...
 דער סאַרווער זעט, ס'איז נישט צו לעקן
 קיין האַניק דאָ: — איר וועט איצט קריגן
 אַ שוואַמענוזף זיך צו דערקוויקן.

— דו זעסט די טויטע? — נעם און שלעפּ
 זיי גלייך אין דרויסן! לייג אין רינשטאַק!
 דערלאַנגט האָב איך זיי ביידע קלעפּ,
 נאָ, זע מיט וואָס — מיט אַט דעם גרינשטאַק...
 איך גיי איצט צו די קאַרפּנקעפּ
 אין טאַנצזאַל בעטלען דאַרט, אין בינשטאַק.
 — זיי רויק, דאַרפֿסט זיך גאָר ניט זאָרגן,
 די זאָך וועט בלייבן שטיל, פֿאַרבאַרגן.

אין זאל קומט בבא און ער בלייבט
 א ווייל אין טיר. די פארלעך טאנצן.
 עס צייט זיך, קלעפט זיך לייב צו לייב.
 ער זעט דרוויאנען שנינען, גלאנצן.
 די טאנצמוזיק אים רופט און טרייבט.
 ער שארט זיך צו און שטרעקט די האנט זיך:
 — דעם בעטלער א נדבה גיט אים
 פאר בבאס זעל וואס האט געליטן!...

זוי נאר דרוויאנע האט דערהערט
 דעם נאמען, איז זי בלייך געווארן,
 פון טאנצזאל זיך צוריקגעקערט
 אין צימער און פאררוקט די שטארן.
 די גוטע שטימונג איז צעשטערט.
 זי שיקט דעם בעטלער רופן, ווארן
 זי וויל אים געבן א נדבה:
 — וואס קענט איר זאגן וועגן בבא?

גיט זי א פֿרעג אים אויג אויף אויג
 און בעט אים העפלעך פלאץ פֿארנעמען.
 דער בעטלער גיט זיך א פֿארנייג:
 — נישטא זיך מיט דער וואר צו שעמען...
 דער סולטאן, אט די אלטע צויג,
 האט ביידע אונדז געוואלט פֿארברענען...
 די תפיסה מאכט פֿון מענטש א שאטן...
 ער האט דארט אויסגעהויכט זיין אטעם.

ס'האט שפעטער צו מיר אפגעגליקט.
 איך האב די תפיסה אויפגעבראכן
 און אויף דער פֿריי ארויס צוריק.
 דרוויאנע האט די הענט פֿארבראכן.

די טרערן קוים אין זיך דערשטיקט:
 — געהאָפֿט אַ מאָל צו זען כ'האַב דאָך אים...
 — נו, הערט שוין אויף, הערט־אויף צו וויינען...
 צו גריזשען גיט מיר כאָטש די ביינער.

דרוואַנע שטייט ביים פֿענצטער, ווישט
 די אויגן אויס און הייסט מע זאָל אים
 דערלאַנגען ברויט און פֿלייש און פֿיש,
 בעט אַלע איבער, אַז זיי זאָלן
 אַליין זיי לאַזן דאָ ביים טיש.
 זי זאָגט אים, זי וועט גוט באַצאָלן —
 ער זאָל פֿון בכאַז איבערגעבן...
 מאַקאַבראַן גלייך באַווייזט זיך: — כ'לעבן,

וואָס טוסטו דאָ, דרוואַנע? זאָג!
 פֿאַרנעמסט זיך מיט אַ שלעפּער עפעס...
 — ס'האַט גאָט אים צוגעשיקט דעם טאָג...
 איז וואָס, אַז איינער גייט אין טרעפעס?
 גענוג אין וועג זיך אָנגעפלאַגט...
 געוואַלגערט זיך, געשפּאַנט דורך סטעפעס...
 געבראַכט פֿון פֿאַטער מיר אַ בשורה,
 אַז ער איז קראַנק, ער לינדט יסורים.

— נו, זאָל שוין זיין מיט דעם גענוג!
 דו דאַרפֿסט נישט יעדן איינעם טרויערן.
 דעם גאַסט־שליח לאַז צו רו.
 ס'איז נישט די צייט איצט אויף קיין טרויער.
 כ'האַב אויך אַ בריוו, אַז ס'איז נישט גוט...
 עס לויפֿן־אַן דרייַ יינגלעך: — אוי, הערט,
 אין שטאַל דאַרט טוט זיך, איר זאָלט וויסן,
 רונדעלע האָט זיך אָפּגעריסן...

און לויפֿט צעווילדעוועט אין שטאַל...
 מיר זאָגן אַינך קיין האָר נישט ליגן...
 מע קאָן נישט צוגיין פֿאַר קיין פֿאַל...
 ער לאָזט נישט צו... אַ סך דאָרט ליגן
 צעשלאָגן שוין... מאַקאַבראַן באַלד
 לויפֿט זען, ווער ס'האַט פֿון פֿערד געקריגן.
 — וואָס האָט אַזוינס דען דאָ געטראָפֿן,
 וואָס אַלע לויפֿן? — פֿרעגט ער, בבא.

דרוויאַנע זאָגט אים: — ס'איז מײַן פֿערד.
 איך האָב עס בבאָן לאַנג געגעבן.
 זינט בבא איז אַוועק עס ווערט
 ווי ווילד, אויב עמעץ וויל אים טשעפען.
 איך האָב נישט איין מאָל שוין געקלערט,
 ס'איז מאַדנע אים באַשערט צו לעבן.
 דאָס פֿערד איז טאַקע גאָר אַ זעלטנס.
 ווען בבא קומט — אַ ס'קערט דאָן וועלטן...

— ווי ווילד דאָס פֿערד דאָרט זאָל ניט זײַן —
 זאָגט בבא איר — וועל איך עס צוימען.
 איך ווייס ווי נאָר זיך אומצוגיין
 מיט פֿערד, די ווילדסטע... ווי אַזוי מען
 באַצווינגט זיי און מען נעמט זיי אַיין.
 — ס'וועט אַינך פֿאַרגיין דאָס לאַכן, קוים מען
 וועט נאָנט צום שטאַל זיך בלויז באַווייזן,
 איר מעגט צו מאָל זײַן שטאַרק ווי אַיין.

זיי לאָזן ביידע זיך אַהיין —
 אַן אויפֿגעלויפֿן אין הויף געטראָפֿן.
 ס'ליגט איינער טויט. דאָס פֿערד האָט אים
 אַ קאַפּ געטאָן. זײַן בויך איז אַפֿן.

צעבריקעט ס'האט זיך מיט אַ מין
רציחה... הין, צוריק געלאָפֿן...
מאַקאַבראַן און די קנעכט אין ווונדן —
דאָס פֿערד צוריק קוים אָנגעבונדן.

אַ גיי גיט בבא צו דער שטאַל,
צעפראַלט די טיר... ווי נאָר רונדעלע
דערזעט אים, רינטט ער אָפּ זיך באַלד
און שפּרינגט פֿון שטאַל אַרויס פּריטשמעליעט...
עס ווערט אַ גוואַלד... ומע לויפֿט, מע פֿאַלט:
— פֿאַרהאַלט! פֿאַרהאַלט! דעם וועג פֿאַרשטעל אים!!
ס'לויפֿט יעדער וווּ די אויגן טראַגן.
מיט אָנגסט נעמט אויך מאַקאַבראַן יאָגן.

ער לויפֿט פֿון הויף צעחושט פֿון שרעק.
דאָס פֿערד האָט אַלעמען צעטריבן,
ווי ס'האָט זיך באַלעבאָס דערשמעקט.
דרוואַנע בלויז איז דאָ געבליבן
בני בבאן... ס'פֿערד — זי זעט — באַלעקט
אים... ס'הירזשעט פֿריידפֿול, שטעלט זיך דיבאַם.
און בבא רויק פֿירט בנים צוים אים
אין שטאַל אַרײַן — זעט זי מיט שטוינען.

רונדעלע גייט געלאַסן שוין
און לייגט זיך קאַפּ אויף בבאס אַרעם.
ס'ווישט בבא אים אַרום דעם שוים
און גלעט די גריווע אים: — מנין אַרעם
באַשעפֿעניש, דו האָסט זיך קוים
דערוואַרט אויף מיר... אויף לאַנגע יאָרן...
זיך מאַנטל טוט אַ פֿאַל אויף דר'ערד.
דרוואַנע זעט, ער טראַגט אַ שווערד.

— ווי קומט אַ שווערד צו אַט דעם טיפּ?
 און גלייך דערקענט זי: ס'איז פומעלע!
 עס גיט אַ ציטער איר די ליפּ:
 — פֿון וואָנען קומט צו דיר, זאָג שנעלער,
 די ריטערשווערד? אַן ענטפֿער גיב,
 ווי פֿאָלגט געהאַרכזאַם דיר רונדעלע?
 האַסט בבאַס כּוח אין די הענט,
 ס'געזיכט דאָך פֿרעמד, כּוואַלט נישט דערקענט...

דיין מיאוס געשטאַלט כּיפרוווּ נאָך אַ מאָל
 מיט צו אַדלמאַן פֿאַרגלייכן,
 נאָר ווי המבדיל בין קודש לחול
 איז קעגן דיר צו שטעלן שניך אים...
 טאָ ווי אַזוי דערקלערן כּוואַל,
 וואָס דו קענסט בבאַס יעדן צייכן?
 קענסטו נישט באַווייזן געבן —
 וועט דאָס קאַסטן דיר דיין לעבן?

גיט בבאַ צו צום וואַסערשאַף
 און וואַשט-אַראַפּ דעם גרים, די פֿאַרבן.
 זיין פנים ווייזט אין גאַטס באַשאַף:
 — קוק-אַן... דערקענסט מיך?... איך... דיין האָר בין?...
 זי פֿאַלט-צו, האַלדזט אים, קושט אים: — שאַ,
 מיר קאַנען ביידע דאָ נאָך שטאַרבן...
 מאַקאַבראַן, ווייס, וועט דיר ניט שווינגן,
 אוי, וויי, מ'וועט היינט אונדז פֿירן לייגן...

— דו הער זיך צו, באַנעם וואָס כּירייד,
 דו דאַרפֿסט זיך וועגן גאַרניט זאַרגן.
 ווי נאָר וועסט זען אַז ס'איז שוין שפעט,
 זאַלסטו אַראַפקומען פֿאַרבאַרגן.

רונדעלע וועט אַ לויף טאָן העט
 אויף וויפֿל מניל דאָרט ביז פֿרימאָרגן.
 — ווי מאַכט מען — וויי, די שלייפֿן קלאַפֿן —
 אַז ס'זאל מאַקאָבראָן זיך נישט כאַפֿן?

— נו, זאָל עס דיר נאָר נישט טאָן באַנג.
 ס'וועט גאָר נישט זיין פֿאַר דיר לרעה.
 נאָ, נעם דאָס פֿלעשל שלאָפֿגעטראַנק
 און זאָל ער טרינקען מיט הנאה.
 ער וועט פֿאַרזינקען באַלד אויף לאַנג
 אין טיפֿן שלאָף, אויף לאַנגע שעהען.
 זוי נאָר דו זעסט, ער איז אַנטשלאָפֿן
 געוואָרן — קומסטו מיט מיין וואָפֿן.

— דיין איינפֿאַל, בבא, מיטן כּוס
 צו טרינקען — איז מיר שטאַרק געפֿעלן.
 מע וועט פֿאַרשפֿאַרן בלוטפֿאַרגאָס
 אומזיסט-אומנישט... מיר ביידע וועלן
 שוין איבער זיך זיין באַלעבאָס,
 זוי נאָר ס'וועט אָנהייבן צו העלן.
 אַז ס'פֿלעשל איז ביי מיר אין טעשל,
 וועט ער שוין טרינקען ס'גאַנצע פֿלעשל.

זיי קושן זיך אַ ווייניג, זיי דריקט
 צום האַרץ אים צו: — איך מוז שוין אַנילן...
 זי לאַזט זיך גיין געשווינד צוריק
 און קומט אין זאָל זיך צו פֿאַרוויילן.
 זוכט־אַפֿ מאַקאָבראָן: — ס'איז אַ גליק,
 דער בעטלער קאָן דאָס פֿערד מניס היילן.
 אין דריי טעג — זאָגט ער — וועט ער ווייזן,
 דאָס פֿערד זאל מער נישט קאַפֿען, בניסן.

— אויף פֿערד, ווי ס'איז צו זען, ער קען
 זיך גוט... הייס געבן אים צו עסן
 און טרינקען... זאג אים, ווען כ'וועל זען,
 ער האלט זיך וואָרט, כ'וועל נישט פֿאַרגעסן
 צו שענקען אַ מעדאַל אָט דעם
 וועטערינאַר... געוויס וועט עס אים
 פֿאַרגרינגערן זיין ברויט-געבעטל...
 הייס אויפֿשטעלן פֿאַר אים אַ בעטל.

— אַט דאָס — האָט זי ביי זיך געקלערט —
 האָב איך געהאַלט פֿון אים צו הערן...
 געשווינד נעמט בבאָס גאַנץ געווער,
 פֿאַרפֿאַקט אין אַ מאַטראַץ, ס'זאל ווערן
 אַרויסגעטראָגן אומגעשטערט.
 זי רופֿט אַ קנעכט: — דו מוזסט מיר שווערן,
 וועסט דעם מאַטראַץ נאָר איבערגעבן
 דעם בעטלער בלויז ביים שטאַל דערנעבן.

דער דינער נעמט דאָס בעטגעוואַנט
 און גייט דעם הויף דורך מיט די וואַכן:
 — איר וועט דאָ שלאָפֿן ביי דער וואַנט...
 אַ פֿאַלאַץ, נאָר ס'איז נישט צו מאַכן,
 ווי ס'איז דער האַר, אַזוי איז ס'לאַנד,
 דער שטאַרקער טראַכט נישט וועגן שוואַכן...
 דער קנעכט פֿאַרשווינדט. ס'וויל בבאָ שלאָפֿן,
 פֿאַקט-אויף דעם פֿאַק, געפֿינט זיין וואַפֿן.

דרוויאַנע גייט צום פֿלהיטאַנץ
 אַט גלייך ווי זי וואַלט אַלץ פֿאַרגעסן.
 אין גאַלדן קלייד זי שנינט און גלאַנצט.
 מע בעט די געסט אַרײַן צום עסן.

און ווען מען האלט שוין נאך דער גאנדו.
 מע פֿירט די פֿלה צום באַזעצן.
 ס'זינגט-אויף דער ברחן זינע גראמען
 און חתן-פֿלה מ'פֿירט צוזאמען.

אין חדר זייערן אַרײַן.
 מאַקאַבראַן שליסט די טיר אויף ריגל:
 — איצט זע איך ערשט זוי דו ביסט שײַן!
 און קניט פֿאַר איר אין בליאַסק פֿון שפּיגל.
 זי גיסט אים אָן אַ פּוס מיט ווייזן
 געמישט מיט שלאַפֿגעטראַנק פֿון קריגל:
 — מיר דאַרפֿן אויסטרינקען צו ביסלעך...
 ס'א גוט געטראַנק... אי שאַרף, אי זיסלעך...

איר וועט זיך פֿילן קרעפֿטיק, פֿריש...
 נאַט, גיט אַ טרונק... איך וועל אויך גערן
 אַ גלעזל נעמען, כאַטש מיר מישט
 זיך באַלד דער קאַפּ... אָן שום באַקלערן
 מאַקאַבראַן טרינקט דעם פּוס און גיסט
 אַ צווייטן אָן. ס'הייבט-אָן אים ווערן
 פֿאַרטונקלט אונטער אויגן-לעדלעך,
 עס נעמען טאַנצן פֿאַרבן-רעדלעך.

ער פֿאַלט-אַנידער אויפֿן בעט.
 די אויגן לויפֿן-אום פֿאַרנעפֿלט.
 ער וויל עפעס, ער בעט, ער רעדט
 צו איר... זי ווייסט נישט וואָס ער פרעפֿלט.
 ער שטילט זיך אַנן. דרוויאַנע זעט,
 ער ליגט פֿאַרוואַרפֿן מיטן קעפל
 אָט ווי אַ הינדל אַ געקוילעטס.
 זיין מאַכט איז מער אויף איר ניט שולט.

זי שלניכט זיך שנעל אַרויס פֿון שטוב,
פֿאַרשליסט די טיר און לויפֿט נאָך שנעלער
פֿון אַלע טרעפּ, ווי פֿון אַ גרוב
זי וואָלט אַוועק... זי טרעפֿט רונדעלען
געזאַטלט שטיין, און בבא טוט
זי גלנץ אַ נעם אַרויף... פּומעלע
אין זינט... אַ פֿיר מיט ביידע שפּאַרן,
און נעלם אין דער נאַכט געוואָרן

זיי זינען ביידע אויפֿן פֿערד,
וואָס איז געפֿלויגן פֿניל פֿון בויגן
אַ מנלן זיבעציק. ביז זי'ס ווערט
שוין טאָג — צום וואָלד זיך אויסגעבויגן,
אַדורכגעשניטן אים אין קווער
און נאָך אַ צענדלינג מנל געצויגן,
זיך אַנגעטראָפֿן אויף אַ קוואַל און
אַראָפּ פֿון פֿערד און צוגעפֿאַלן

זיך קוויקן מיטן פֿרישן קוואַל,
מיט זיך אַליין זיך אויך דערקוויקן,
און ווי צום קוואַל ער גיט אַ פֿאַל
צום לינב אירס, ווי אַ ווינב באַליגן.
דרוזיאַנע שרייט, אַט ווי אין שטאַל
די הויט פֿון גנב וואָלט מען פֿליקן.
זי גיט אים נאָך אַליק, כאַטש פֿאַרלירן
קאַן זי דערנאָך די ציינער אירע.

קאפימל ניין

ייר לאָזן זיי איצט איבער דאָ.
זיי זאָלן מיט דער פֿרייד זיך טיילן
ביים ברונעם אין דער אַפרו־שעה —
זיי פֿרעגן נישט בני אונדז במילא —
און זען, וואָס בני מאַקאַבראַן האָט
זיך אָפּגעטאַן, און אייך דערציילן,
וואָס ס'איז אין פּאַלאַץ זיך פֿאַרלאָפֿן,
ווען זי, דרוזיאַנע, איז אַנטלאָפֿן.

צו מאַרגנס, אין דער פֿרי, מע זעט
ס'פּאַרפֿאַלק איז נאָך בני זיך פֿאַרשלאָסן.
ס'איז גרויסער טאָג שוין, ס'איז שוין שפּעט,
און נישט די כלה, נישט דער חתן
איז אַלץ נאָך נישט אַרויס פֿון בעט.
— מע דאַרף זיי וועקן! — האָט באַשלאָסן
מאַקאַבראַנס פֿאַטער — צייט צו עסן...
ווי קאָן מען זיך אַזוי פֿאַרגעסן?

— גענוג געוואָרט! — ער טראַכט נישט לאַנג
און מיט די פֿויסטן הייבט־אַן קלאַפֿן
אין טיר... ס'דערגייט נישט קיין שום קלאַנג.
צו מאַל קיין שאַרד נישט צו דערכאַפֿן:
— נאָך נישט געזעטיקט דעם פֿאַרלאַנג?
דאָס הייסט, דעם טאַטן בלוט פֿאַרצאַפֿן...
ער הייסט זיך ברענגען צוואַנג און אַניזן
און הייבט די טיר אָן אויפֿצורייסן.

מע ברעכט זי אויף, מע לויפט מיט שרעק
 אַרײַן אין צימער מיט איין אָטעם.
 צעקנאָדערט ליגט די סאַמעט־דעק
 און אונטער קנויל געפֿונען מ'האַט אים,
 מאַקאַבראַן אין סאַמע עק
 פֿון בעט, אַ בלייכן, ווי אַ שאַטן,
 צעכראַטטעט ליגן אויפֿן פֿנים.
 ווער וועט דערמינטערן אים קאַנען?

עס ווערט אַ שטופּערײַ אין טיר.
 ער ליגט מיט אומגעקערטע ווייניסל,
 צעגלאַצטע, אָן באַוועג, אָן ריר.
 מע מינטערט אים מיט אַ געטרייסל,
 אין קעל אַרײַן מע גיסט אים ספירט.
 דאָס ליב זײַנס פעטשלט מען, מע שטייסלט...
 אַ פֿייערטאָפּ מע הייסט דאָ מאַכן,
 מע ריבט אים ביז ער נעמט דערוואַכן.

דער פֿאַטער פֿרעגט: — מאַקאַבראַן קרוין,
 וואָס האָט מיט דיר אַזײַנס געטראָפֿן?
 מאַקאַבראַן ענטפֿערט: — זאָג מיר שוין
 דרויאַנע זײַ? איך בין געשלאָפֿן...
 זי האָט מיר שלאָפֿגעטראַנק פֿאַרשוימט
 געגעבן טרינקען און אַנטלאָפֿן...
 אוי, וויי, וווּ איז זײַ? — נעמט ער קלאָגן —
 כ'האַב מורא, פֿאַטער, דיר צו זאָגן...

ס'איז נאָר אַראַפּצוגיין פֿון זין,
 וואָס מיר איז איצט דאָ אַפּינגעפֿאַלן,
 גענייגט צו גלייבן, פֿאַטער, כ'בין,
 אַז בבא איז געווען אַ בעלן

צו זיין דער בעטלער... לויפט אהין
 אין שטאל און זעט, צי נישט פֿאַרפֿאַלן
 איז ער געוואָרן... הייסט אים בינדן
 ער קאָן אין אויגנבליק פֿאַרשווינדן.

די קנעכט באלד זינען דאָרט אַוועק,
 די שטאַל אַ ליידיקע געטראַפֿן,
 זיי קומען גלייך צוריק מיט שרעק:
 — די טיר פֿון שטאַל צעפּראַלט איז... אָפֿן...
 — וואָס האָט איר מיך נישט אויפֿגעוועקט
 אַ ביסל פֿריער?... אַלץ פֿאַרשלאָפֿן...
 איך וואָלט זיין האַלדז אים דורכגעשניטן...
 ער איז מיט איר אַוועקגעריטן...

כִּהאַב דיר, דרוואַנע, אַלץ געטרויט,
 מנין גליק געבויט אויף דיר... איצט, ליידער,
 האָב איך אַ חתונה אָן ברויט...
 איך וועל נישט אויפֿהערן צו לינדן
 דאָס גאַנצע לעבן ביזן טויט.
 ער הייסט די קנעכט זיך גיכער גרייטן
 אין וועג און זיין באַפֿעל צו פֿאַלגן:
 אים, בבאָן, נאַכיאָגן, פֿאַרפֿאַלגן.

— דו הער, מנין זון, דיין טאַטן פֿאַלג.
 קיין שלעכטס וועל איך דאָך דיר נישט ראָטן.
 ס'איז איצט צו שפּעט שוין, אַז דו זאַלסט
 אַפֿילו גרייכן זייער שאַטן.
 איך וואָלט פֿון דיר נאָר בלוין געוואָלט:
 באַדאַכט זיך גוט, ס'זאַל דיר געראַטן.
 קוים ווילסט זיך דוקא נאָך אים יאָגן,
 טאָ הער זיך צו וואָס כּוועל דיר זאָגן.

דו וויסט דאך, אַז מיר האָבן איצט
 פֿאַרשפּאַרט אין תּפֿיסה יענעם קריפל,
 האַלב־מענטש, האַלב־הונט, וואָס זינט ער זיצט
 איז ביזער נאָך זיין צונג און ליפל.
 ער לויפֿט, ווי ס'לויפֿט אַ ווינט, אַ בליץ,
 שפּרינגט דורך אַ תּהום ווי דורך אַ גריבל,
 שוין אָנגעטאָן אזוי פֿיל שאַדן...
 ער קאָן פֿאַרפֿאַלגן ווי אַ שאַטן.

ס'דערוואָרט אים הענגען, פעלוקאָן,
 דער ווילדער וואַלט געקאָנט דיר ברענגען
 אַ נוץ בניּם נאָכיאָגן... אַ שפּאַן
 בניּ אים — איז גאַנצע מנילן־לענגן.
 אויב ער וועט ביידע ברענגען, דאָן
 זאָג־צו, אַז דו וועסט אים נישט הענגען.
 — איך דאַנק דיר, פֿאַטער מיין געטרענער,
 כ'הייס פעלוקאָנען גלייך באַפֿרענען.

ער קומט צו שפּרינגען גיך און פֿלינק
 און פֿאַר מאַקאַבראַן קניט־אַנידער
 מיט אויגן טעמפּ און שטאַר ווי בלינד,
 מיט ברייט צעוואַקסן־ברוינע גלידער.
 מאַקאַבראַן זאָגט אים זיין באַדינג:
 — מיר וועלן בלייבן גוטע ברידער;
 ווען דו וועסט ביידע מיר באַזאָרגן,
 דאָן וועסטו לעבן פֿרני, אָן זאָרגן.

ער גיט זיך, פעלוקאָן, אַ ניג:
 — מיין האַר, איך גיב אַן אַנזל זיך צו און
 איך וועל זיי כאַפּן אין דער שטניג,
 ביז דאָן וועל איך קיין ווינל נישט רוען...

נאָר פֿיילן, בעט איך דין, דערלייג
וואָס מער... אַוועקלייגן וועסט דו אים...
מע גיט אים אָפּ זיין גאַנצן וואָפֿן,
פֿאַרכאַפֿטן בעת מ'האַט אים אַנטוואָפֿנט.

אויף אַלע פֿיר ער איז אוועק,
געלאָפֿן דאָ און דאָרט, גענישטערט
מיט לוסט נאָך רויב אין בלוטגעיעג,
געשמעקט האָט אים דער לויף, ווי נישט ער
באָדאַרף אַרויסגיין אין געשלעג.
אים פֿרייט דאָס אַלץ, וואָס ער דערווישט דאָ,
יאָגט-אום און שריינט מיט קולי-קולות,
עס שלאָגן וויינט אָפּ די געהוילן.

בנים קוואַל ליגט בבא איצט און שלאָפֿט,
זיין קאַפּ אין שויס דרוואַנעס האַלט ער.
דרוואַנע הערט אין שרעק ס'געלאָף
און די פֿאַרטענדיקע גוואַלדן,
דאָס ריטשען ווערט אַלץ מער און אָפֿט.
זי פֿילט ווי ס'וואַלט דעם קאַפּ איר שפּאַלטן.
וועקט בבאן אויף פֿון שלאָף: — כ'האַב מורא...
מיר זינען, דאָכט זיך, שוין פֿאַרלוירן.

צום פֿערד און פּאַנצער — בלויז אַ שפּאַן.
די שווערד כאַפֿט בבא גלייך צום פֿעכטן;
— איך זע דאָרט עמעץ לויפֿט... אַ מאַן...
אַוודאי אויסן אונדז דאָ שלעכטס טאָן.
— ווער ווייסט, צי ס'איז נישט פעלוקאַן...
אויב יאָ, וועט ער אונדז ביידע שעכטן...
— ער לויפֿט אויף אַלע פֿיר — אַ חיה...
דרוואַנע הייבט-אָן וויינען, שריינען.

איר ראָזע פֿאַרב, דאָס רויטע מויל,
 גערינצלט, גרין-און-בלוי פֿאַר מורא.
 — דו וויסט — זאָגט בבא איר — גאַנץ וויל,
 אַז ס'איז נישט אַלץ נאָך אָנגעווירן.
 — מיט הינט זיך שלאָגן כאַפט אַ גרויל!
 — אַ האַלבער הונט איז אויך אַ סחורה?
 און שוין איז פעלוקאַן פֿאַראַנען:
 — די זונה נעם און קום פֿון דאַנען!

זאָגט בבא: — גולק, לאָז אַ ווייל,
 איך קאָן דיר, גרויסער העלד, דאָ ווייזן,
 אַז כ'האַב נישט מורא פֿאַר דיין פֿייל,
 דו דאַרפֿסט זיך שרעקן פֿאַר מיין אַניון.
 שפּרינגט פעלוקאַן אָפּ אויף אַ מייל —
 אַזאַ מיין שפּרונג איז נאָר צו פּרייזן —
 און גלייך אַ פֿייל אַרויסגעצויגן
 און שיסט אויף בבאָן מיטן בויגן.

כאַפט בבא ס'פֿערד זינס פֿאַר דער צוים,
 ווי נאָר די פֿייל ער האָט געמיטן,
 און לאָזט זיך לויפֿן — בוים צו בוים...
 די צווייטע פֿייל — פֿאַרבניגעריטן,
 אַזוי די דריטע, פֿערטע... קוים
 די לעצטע שוין אַרנינגעשניטן
 אין בוים... נעמט בבא איצטער יאָגן
 דעם אָגריף יענעמס אַפּצושלאָגן.

די שווערד ציט יעדער פֿון דער שייד
 און ס'נעמען קרייצן זיך די שווערדן.
 מע שלאָגט זיך מיט אַ ווילדער פֿרייד
 בבא דרייט זיך אויפֿן פֿערד און

שפרינגט-אונטער, שניידט פֿון זייט אויף זייט.
פֿון ביידין רינט דער שווייס אויף דר'ערד דאָ.
נאָר קעגן פעלוקאָנס רציחה
נעמט בבאָס פֿלינקייט זוי צעקריכן.

רונדעלע העלפֿט זיין באַלעבאָס
און לאָזט נישט פעלוקאָן צו נענטער.
די פֿאַרע זעצט פֿון זיי, ווי דאָס
וואַלט גאָר אַ קאַלכאָויוון צעברענטער
געדעמפֿט אַזוי. נאָר בבאָ לאָזט
נאָך אַלץ נישט נאָך, כאַטש מער דערקענט ער
שוין נישט דעם קעגנער, און אין צווישן
ער פֿאַלט פֿון פֿערד מיט קאַפֿ-פֿאַרמישונג.

ווי נאָר רונדעלע האָט אַראָפּ
פֿאַרלירן פֿון זיך בבאָן, ווערט ער
צעווילדעוועט. ער לאָזט נישט אָפּ,
ער קאַפעט, שלאָגט און צו דער ערד ער
זואַרפֿט פעלוקאָנען מיטן קאַפּ
אַראָפּ און פֿיס אַרויפֿגעקערטע.
ער דרייט זיך איבער מיט אַ צוקן
און שפרינגט רונדעלען אויפֿן רוקן.

רונדעלע אָן דער צוים אַצינד
טראָגט פעלוקאָנען צווישן קוסטן
און דערנער, ווי אַ ווינט געשווינד,
צעשיילט דאָס פֿנים, רייסט די ברוסט אים,
צעווונדיקט — ווי פֿון הונדערט הינט:
— וואָס האָט זיך מיר געדאַרפֿט צו גלוסטן
מיט אַט דעם בבאָן אַנצוהייבן,
אַז כּיזאַל אָן הענט און פֿיס פֿאַרבליבן.

ער שפרינגט פֿון פֿערד און פֿאַלט אויף דר'ערד,
און זעט די שווערד האָט ער פֿאַרלוירן.
געבליבן איצטער אָן געווער.
טראַכט בבֿא: — כ'האָב שוין מער נישט מורא.
ס'איז פעלוקאַנען, כ'זע, באַשערט
אַז איך זאָל אים דעם טויט זיין גורם.
דאָ ריכטט אַ בוים אַרויס דער האַלבהונט,
דעם קאַפּ אים, בבֿאן, צו צעהאַלבן.

ס'מנדט בבֿא אויס דעם קלאַפּ פֿון בוים,
וואָס האָט אים שיער ניט צעשמעטערט.
ער זעט דעם קריפל, ס'מויל פֿאַרשווימט...
זיך לאָזן פֿון דער בריאה — וועט ער
פֿאַרשפּילן אויך דרויזאַנען... שוין
גיט ער אַ וואָרף זיך און אַ קלעטער,
ווען מיטן בוים פֿאַלט־אום אויך יענער...
און ווידער ריכטט מען זיך ווי הענער.

דרוויאַנע זעט, אַז בבֿא וועט
דערביי קיין כבוד נישט דערלאַנגען.
זי לויפּט צו פעלוקאַנען, בעט:
— מיר ווייסן גוט, אַז פעלוקאַן קען
אונדז פֿאַנגען, נאָר מאַקאַבראַן־שד,
וואָס וואַלט אים לאַנג שוין אויפֿגעהאַנגען,
וועט נאָך דעם סײַ ווי סײַ אים הענגען,
איז זאָל זיך פעלוקאַן באַדענקען

אַצינד, כל־זמן ס'איז נאָך ניט שפעט.
אַמער וואַלט איר זיך אַניפֿאַרשטאַנען,
צוזאַמען זיך צונויפֿגערעדט...
אַיך קאַן נישט קיינער אונטערטאַנען...

אַלץ בעסער פֿון מאַקאַבראַנס גלעט...
און ציט וואָס גיכער אָפּ פֿון דאַנען.
איר זאָלט מאַקאַבראַנען נישט טרויען,
אויף זינע רייד איז נישט צו בויען.

— גערעכט! — לויפֿט צו צו איר דער ריז —
דזן קלוגן ראָט כּוועל פֿאַלגן גערן,
נאָר בבא אַינגעשפּאַרט דאָך איז,
זאָג רו אים מער זיך נישט צו ווערן...
ער זאָל ניט זיין אַזוי קאַפּריז.
מיר וועלן ברודערשאַפֿט זיך שווערן,
וועהן ער וויל — אַהין מיר ריזן;
מאַקאַבראַנען אַ פֿינג מיר ווערן.

דערפֿרייט פֿון זינע רייד זי רופֿט
אים, בבאָן! — וואָס איז דיר געלעגן
ס'געשלעג מיט אים? ס'גיט נישט קיין נוק.
איר זאָלט מער ביידע נישט דערוועגן
זיך רינסן פֿאַר די קעפּ. מיט אונדז
ער וועט זיך לאָזן גיין אין וועג און
מיט אים אין איינעם וועטער וואַנדערן
ביז צו מנין טאַטנס היים אין פֿלאַנדערן.

וואַרפֿט בבא באַלד זיין שווערד, וואָס פֿאַלט
אין זאַמד, און גייט מיט אַרעמס אָפּן
אַנטקעגן פעלוקאַנען, באַלד
ווי אַלטע גוטע פֿריינד, אָן וואָפּן,
זיי רוען ביידע אָפּ בניס קוואַל.
רונדעלע, וואָס אין וועלט געלאָפּן,
זיי גייען כאַפּן... פעלוקאַן דאָ
געפֿינט צוריק זיין שווערד בניס ראַנד דאָ.

און בבא זאָטלט־אָן דאָס פֿערד,
 אָהינטער אים זיצט־אויף דרוזיאַנע.
 ס'לויפֿט פֿעלוקאָן, ווי אים באַשערט,
 אויף אַלע פֿיר, אַ שפרונג — אַ שפּאַן ערד.
 רונדעלע רירט קוים אָן די ערד,
 קיין גיכערס איז שוין נישט פֿאַראַנען.
 ער שטייגט אויף בערג, שפּרינגט איבער גריבער.
 אַט זעט אַ שלאַס זיך קעגנאיבער.

זאָגט פֿעלוקאָן: — מיר איז באַקאַנט
 צו וועמען ס'קער דער שלאַס אין ווייטן.
 פֿאַרלאַנגסטו, ברודער בבא, דאָן
 וועל איך דיך דאָרט אָהין באַגלייטן.
 דאָרט וווינט אַ גראַף, אָן אַדלמאַן,
 געפֿירט מיט פּרינץ מאַקאַבראָן שטרעיקן,
 דערשטאַכן שיער מיט זיין שפיז אים.
 דער פּרינץ וואַלט אים אויף טויט צעריסן.

קאַנסט זיכער זיין, אַריאָל דער גראַף
 אונדז אויפֿנעמען וועט גאַר בכבוד:
 זיין האַרץ פֿילט־מיט די פּינן פֿון שקלאַף.
 — מיר האָבן גוט אַרנגעטראַפֿן... —
 גיט־צו דרוזיאַנע — דער גראַף איז בראַוו,
 זיין ווייב טרויאַן, מײַן ליבער בבא,
 איז דאָך מײַן ליבלעכע קווינע.
 מיר וועלן דאָ אַ היים געפֿינען.

זיי רייטן אַנליק ביזן שלאַס
 און טרעפֿן טירן צוגעשפּאַרטע.
 דער וועכטער קומט צו לויפֿן: — וואָס
 פֿאַרלאַנגט איר, געסט, דאָ אומדערוואַרטע?

דער גראַף באַווייזט זיך: — ווער איז דאָס?
 דער זעלבער פעלוקאַן? צי נאַרט ער
 נישט אָפּ זיך? דורך מאַקאַבראַן־שוטה
 געשיקט געוואָרן אים צו טויטן?

דער גראַף זעט כּבאַן מיט דער פֿרוי
 און הערט זיי רייזן הויך אין דרויסן.
 ער קוקט זיך צו צו זיי גענוי
 און קענטלעך איז אים זייער אויסזען.
 ער רופֿט זיין ווייב: — טרויאַן לעב, קרוין,
 דו קוק זיי אָ דאָרט אין די קרויזן...
 — איך שווער — זאָגט זי — ביים בורא־עולם,
 דרויאַנע! כּקאַן בני זיך נישט פּועלן

נישט אויפֿצונעמען ביידע אין
 מנין הויז... איך מוז מנין קרובֿה געבן
 אַ ברייטן שלום, ווי איך בין
 אַ ייִדיש קינד... און טאַקע שעפֿן
 פֿון ביידע נחת... איך געפֿין,
 דאָס פֿאַרל איז אַ ווונדער, כּלעבן...
 — דרויאַנע מנין! — זי שרייט אָן אויפֿהער.
 — יאָ, לאַז־אַרנין אונדז, ליבע קרובֿה!

דער גראַף אַריאָן זיין ווייב זאָגט־אָן:
 — דו הייס זיי פעלוקאַן פֿאַרטרייבן;
 ער איז אַ ווילדער און ער קאַן
 מיר שלעכטס טאָן... ווען זיי וועלן בלייבן
 אַליין, דאָן כּלאַז זיי גערן דאָ
 אַרנין... און זאָג זיי, אַז געטרייבן בין
 איך זיי — זיי וועלן רו דאָ טרעפֿן...
 נו, גיי און זאָג עס זיי מנין גרעפֿין.

די גרעפֿין האַרכט איר מאַן און פֿאַלגט.
 דרוזיאַנע וויל דערפֿון נישט וויסן:
 — אַן פעלוקאַן מיין דינער זאַלט
 איר מיך נישט בעטן וואָס געניסן,
 אַפֿילו ווען איר גיט מיר גאַלד.
 ער וועט קיין שלעכטס נישט טאָן געוויס אים.
 דער גראַף זאָגט דאָן זיין ווייב דער גרעפֿין:
 — נו, אויב אַזוי, טאָ גיי און עפֿן!

זיי רינטן גלניך אַריין אין הויף.
 בנים מאַלצניט־טיש מיט ווייניג און בלומען
 זיי גיבן־איבער דעם פֿאַרלויף,
 וואָס ס'איז מיט זיי אַלץ פֿאַרגעקומען.
 מע פֿירט דאָן ס'יונגע פֿאַר אַרױף
 מיט מאַרמאַרט־רעפּ, געדרייטע, קרומע,
 אין שלאַפֿצימער מיט פֿעל און טעפֿיד.
 נאָר פעלוקאַן בלויז פֿלאָגט זיך, נעבעד.

מע בעט אים אויס פֿאַר זייער טיר,
 ער זאָל עס זױ אַ הונט דאָ ליגן.
 אַ שולדגעפֿיל דרוזיאַנע שפּירט,
 זי זעט ער זאָל צו זעט כאַטש קריגן
 צו עסן דאָ, און ווייניג, און ביר...
 ער שלאַפֿט דאָך גוט כאַטש בײַ די שטיגן.
 אַלץ בעסער דאָ ווי דאָרט אין תּפֿיסה...
 מאַקאַבראַן הייבט נישט אָן צו וויסן,

אַז זיי פֿאַרברענגען דאָ אין שלאָס.
 אים לייגט זיך גאָר נישט אויפֿן שכל,
 ס'זאָל פעלוקאַן — צו זיין פֿאַרדראָס —
 זיי ביידע דאָרט נאָך אַלץ נישט גרייכן.

א גרופע קנעכט ער גיט א לאַז
 אַרויס אין זועג, זיי זאָלן גלייך אים
 פֿאַרכאַפֿן און אַהיים אים ברענגען,
 מע זאָל אין מיטן שטאַט אים הענגען.

און ווידער גייען טעג פֿאַרבני,
 מאַקאַבראַן ווייסט נישט וואָס צו קלערן.
 אין שלאָס בנים גראַף אַריאָן דערווייל
 געלעכטער לאַזט זיך פֿריי איצט הערן.
 אויף יאָגד אין דרביען גייען זיי
 אין וואַלד... ווער וועט זיי פֿרווון שטערן.
 זיי טרעפֿן איין מאַל, ווי זיי רייטן,
 אַ פֿויער האַקן האַלץ פֿון ווינטן.

דער פֿויער האַט נישט לאַנג געקלערט:
 ער מוז דאָס אַלץ מאַקאַבראַן זאָגן.
 פֿון גאָט אַליין איז אים באַשערט
 אַ פֿערד און וואָגן צו פֿאַרמאַגן.
 ער לאַזט ס'צעזעגטע האַלץ אויף דר'ערד
 און גלייך צום פֿאַלאַץ נעמט ער יאָגן,
 ער לויפֿט מיט וועגן זיטיק־קרומע
 אַ טאַג און נאַכט, און אַנגעקומען

ער איז אין שטאַט, און גלייך אוועק
 צום פֿריינד מאַקאַבראַן, קוים דערלאַפֿן,
 אי שטאַרק דערפֿרייט, אי פֿול מיט שרעק.
 די טירן אַלע טרעפֿט ער אָפֿן.
 מאַקאַבראַן פֿרעגט אים, וואָס באַצוועקט
 זיין רייסן זיך אַהער אין שעה פֿון
 נאַכמיטאָג־שלאָף? דער פֿויער בעט אים,
 ער זאָל אים אויסהערן, ער וועט אים

דערציילן וואָס, נאָר ער פֿאַרלאַנגט,
 ער זאָל אים געבן פֿערד און וואָגן...
 — נו, רייד! — געזען כ'האַב פעלוקאַן...
 און בכא אויף אַ פֿערד זיך טראָגן...
 אויף יאָגד איז וואַלד... נישט ווינט... אַ שפּאַן
 פֿון שלאָס... אַריאַנס... כ'וועל אַלצדינג זאָגן...
 — און זי, דרוויאַנע? כ'הער דיך גערן...
 איך זאָג דיר צו, באַלוינט וועסט ווערן.

מאַקאַבראַן הערט אים אויס מיט קאַפּ,
 ער הייסט די קנעכט אים געבן עסן
 און אויף אַ ראַק פֿון בעסטן ישטאַף,
 אַ סומע געלט אויך נישט פֿאַרגעסן...
 איצט וועט ער איננעמען דעם שלאָס
 אין גיכע בליציקע מעת־לעתן.
 זיי וועלן ס'לעבן דאָרט פֿאַרלירן...
 דרוויאַנען מוז ער גלייך קאַסטרירן...

אין גאַנצן לאַנד ער מאַכט באַקאַנט:
 צום זאַמלפּונקט אַהער זאָל שפּאַנען
 ווער האַלטן ס'קאַן אַ ביקס אין האַנט!
 די מחנה ציט זיך ווינט פֿון דאַנען
 אַזש ביזן שלאָס — צוועלף טויזנט מאַן —
 אַזוי פֿיל וויפֿל ס'איז פֿאַראַנען
 אין לאַנד געניט אין קריג. זיי קרייזן
 אַרום דעם שלאָס מיט שטאַל און אַיזן.

פֿון אַלע זיטן איז דער שלאָס
 דורך דער אַרמיי געווען באַלאַגערט.
 עס פֿאַלט אָן אויפֿהער שאָס נאָך שאָס,
 נאָר בלייבן בלייבט די זעלבע לאַגע.

געבויט אים האָט דער באַלעבאַס,
 דעם שלאָס, אַזוי אַז ס'איז קיין פֿראַגע
 צו קאַנען אָט די פֿעסטונג נעמען.
 דעם אַנגרייפֿער בלייבט בלויז זיך שעמען...

מאַקאַבראַן ווערט דערצאָרנט, ביז.
 עס העלפֿן נישט די ביקסן, פֿנילן.
 אין שפּניכלער דאָרט פֿאַרגרייט איז שפּני
 אויף לאַנגע יאָרן, נישט צום ציילן.
 ער שיקט אַ קנעכט אַהין און הייסט
 אין שלאָס אַריאַנען מיטצוטיילן,
 אַז פֿרינץ מאַקאַבראַן ווינטשט זיך, בעט, אים
 אויף אַ באַראַטונג צו פֿאַרבעטן.

פֿון שלאָס קומט באלד צוריק דער קנעכט:
 — אַריאַן האָט די אוידיענץ באַוויליקט.
 מאַקאַבראַן לאַזט זיך צום געשפרעך
 אַליין... אַרום דאָס פֿאַלק אַן ציל ליגט.
 — עס וואַלט געווען נישט מער ווי רעכט,
 ווען איך דעם דרזלינג וואַלט פֿאַרטיליקט
 מיט אַנער הילף... איר וועט דערלויבן
 אַ פֿאַרשלאַג, וואָס וואַלט איך דערהויבן...

איך בין מאַקאַבראַן, ווי דו זעסט —
 איך וועל נישט אַפּטרעטן פֿון דאַנען,
 ביז וואַנען גרויסמוטיק דו וועסט
 מיר נישט אַרויסגעבן דרוזיאַנען
 מיט ביידע פֿייגל פֿון דער נעסט...
 אויב ביסטו מיט מיר אַינפֿאַרשאַנען —
 דיין שיינע טאַט וועט ס'פֿאַלק געדענקען,
 איך וועל אַ גאַנצע שטאַט דיר שענקען.

— דו ביסט נישט, זע איך, ביים פֿארשטאָנד!
 ווי וואָסטו מיך אַזוינס צו בעטן?
 אַפֿילו ווען דאָס גאַנצע לאַנד
 דו שענקסט מיר... כ'מין, דו מיינסט צו שפעטן
 פֿון מיר... ס'וואָלט זיין די גרעסטע שאַנד
 פֿאַר מיר, ווען איך קאָן זיי נישט רעטן.
 דו זאָלסט דערפֿאַר, מאַקאַבראַן, וויסן:
 איך וועל דיך ווי אַ הונט דערשיסן.

מאַקאַבראַן איז אוועק פֿון שלאָס,
 ווי ס'וואָלט אַריאָן אים אָפּגעשמיסן.
 ער פֿרעסט זיך אויף פֿון גרויס פֿאַרדראָס.
 אויף שטיקער וואָלט ער אים צעריסן.
 ער קומט אין צעלט און אויפֿן שלאָס
 ער שליסט זיך אָפּ געקרענקט, פֿאַרביסן.
 עס קערט זיך אום אַריאָן צופֿרידן:
 — כ'האַב אָפּגעוואָרפֿן אַלץ אַנטשידן.

— איך האָלט — זאָגט פעלוקאַן — מע דאַרף
 אַצינד מאַקאַבראַנען פֿאַרטרייבן.
 דער צין — אין ביקס, די פֿייל איז שאַרף —
 אַ שלאָג טאָן, ס'זאָל קיין שפור נישט בלייבן!
 — אַ טויזנט מאַן אין אַנגריף כ'וואָרף! —
 גיט־צו אַריאָן — איר מעגט מיר גלייבן.
 און אויף די פֿיס די שלאָסקנעכט שטעלט ער:
 — צום טויער אַלע! — שנעל באַפֿעלט ער.

אין סאַמע שפיץ גייט פעלוקאַן,
 איז האַנט געשפּאַנט איז פֿייל־און־בויגן.
 ס'רײַט בבא נאָך אים אויף אַ שפּאַן
 און ס'רײַט אַריאָן צום פֿערד געבויגן

מיט זיין אַרמיי פֿון טויזנט מאָן,
פֿון יושרדיק געפֿיל באַווויגן.
נישט ווייט פֿון שלאָס אַוועקגעריטן,
אין לאַגער זיך אַרײַנגעשניטן.

דאָס בלוט אין פֿעלוקאָן צעקאַכט,
די פֿילן פֿליען אויגנבליקלעך.
ער מאַכט ביים שונא אָן אַ קאָד,
זיי פֿאַלן אין די חמרים ווירקלעך.
אויך בבא מיט דער שווערד צעפֿאַכט
אויף קעפֿ, צעהאַקט דעם פֿאַנד אויף שטיקלעך.
ער יאָגט-אַרום אין העלעם און פֿאַנצער,
קײן איינער בלייבט נישט דאָ קײן גאַנצער.

ער שלאָגט זיך ריטערלעך זוי ס'קער
און שטעכט אין ברוסט די שונאים זינען,
די סאַמע עלטסטע — מיט דער שווערד.
רונדעלע, ס'פֿערד זינס, שוינט נישט קיינעם,
וואַרפֿט-אַן אַ שרעק און אומגעשטערט
ער ברעכט זיי מיט די פֿיס די ביינער.
עס ווערט אַ פֿאַניק, מ'הערט אַ ברומען;
— אַריאָן! אַריאָן איז אָנגעקומען.

ס'איז נאָר געווען צו ווערן טויב
פֿון די געשרייען, פֿאַניק-גוואַלדן.
עס הייבט מאַקאַבראַנען דער הויפט
פֿאַר כּעס פֿון אַרט — נישט אַפֿצוהאַלטן.
ס'האַט באַלד געדיכט אַ וואַלקנשטויב
דעם רײַטער-טייל אין זיך באַהאַלטן.
מאַקאַבראַן, ביז די צײַן באַוואַפֿנט,
פֿאַרויס, דער ערשטער, איז געלאָפֿן.

ער זעט פֿון זײַנט, ווי פעלוקאָן
 מאַכט צווישן זײַנע לײַט אַ שחײַטה.
 ער וויל אים אָנגרײפֿן פֿון פֿלאַנק,
 נאָר פעלוקאָן האָט אים געמײַטן,
 און אַנשטאַט אים האָט ער דערלאָנגט
 און טאַקע זיך אַרײַנגעשניטן
 אין לאַגער פֿון זײַן פֿײַנד אַרײַגען —
 אַט געמט ער אים אין זײַנע שפּאַנגען...

דער אַלטער פֿאַלט פֿון פֿערד אַראָפּ
 אין מיסט און שרײַט: — כ'גיב זיך געפֿאַנגען!
 מאַקאַבראַן שטרענג באַפֿעלט: — פֿירט־אַפּ
 אין שטאַב אים, גיכער! מאַרש, געגאַנגען!
 ער מוז באַצאָלן מיט זײַן קאַפּ!
 דער פֿײַנד מוז ווערן אויפֿגעהאַנגען...
 און בבא זאָגט צו פעלוקאָנען:
 — איך בין דעם אַלטן נישט מקנא.

זיי ציען זיך צוריק אין שלאַס
 מיט דער אַרמײַ — צעקלאַפּט, צעשפּליטערט —
 פֿאַרפֿאַלגטע דורך מאַקאַבראַן, וואָס
 איז פֿון נצחון אַ צעגליטער,
 מיט צאַרן שרײַט ער: — גיכער לאָזט
 אַרײַן! דאָס טויער עפֿנט, ביטען...
 נאָר ס'איז די פֿעסטונג שוין פֿאַרהעמערט,
 עס קאָן זי קײַנער מער נישט געמען.

אין שלאַס הערשט טרויער, ס'הייבט זיך אָן
 מיט ווײַל געווייזן און באַלד מיט קלאַנגן.
 די גרעפֿין שליוכצט: — וווּ איז אַרײַן
 געבליבן? זײַ, ווער קאָן מיר זאָגן?

וואָס וועט מאַקאַבראַן מיט אים טאָן?
פֿון שלאָס נעמט גיך מאַקאַבראַן יאָגן.
אין זיין געצעלט ער איז געקומען
אח צו אַריאַנען זיך גענומען.

ער זאָגט אים: — נו, פֿאַררעטער, דו
מיינסט טאַקע, אָז איך וועל דיך שווינען?
— מײַן הער, איך בעט אייך, הערט זיך צו,
זינט זיכער אָז עס וועט אייך לוינען.
איר זינט דאָך איידל, קלוג גענוג.
איך בין נישט פֿון די פּיסק-פֿאַרשונינען...
אַ זקן... אויב איר לאַזט מיך לעבן,
וועל איך די פֿינד אייך איבערגעבן.

מאַקאַבראַן הערט אים אויס און זאָגט:
— און דו ווילסט נאָך איך זאָל דיר טרויען?
— נו, גלייבט איר מיר נישט? ווייסט, כִּפֿאַרמאַג
צוויי ליבע זיין... אַ גרויס בזיון
פֿאַר זייער פֿאַטער און אַ קלאַג —
ער גיט זיי אַינז אַ משפּון... בויען
איר קאַנט אויף מײַנע רייד דאָ גערן,
דאָס אַליק, וואָס כִּזאַג, דערפֿילט וועט ווערן.

באַלד שרײַבט אַריאַן אַ בריוו צום ווייב:
„זיי וויסן, אָז מע וועט מיך הענגען.
איז בעט איך דיך, טו אַליק, וואָס כִּשרײַב,
און זע, מע וואָל די זיין מיר ברענגען
אהער דאָ גלייך... געזונט פֿאַרבלײַב...
ס'טוט וויי דאָס האַרץ נאָך זיי פֿון בענקען...
ס'וועט לינדערן דעם פּסק דעם האַרבן,
כִּוועל נאָך דעם קאַנען רויק שטאַרבן.

דו זאלסט ניט שרעקן זיך, אז עס
 קאן עפעס שלעכטס מיט זיי פאסירן.
 כ'פארזיכער דיר, מנין ווייב, דו וועסט
 זיי זען צוריק, מע וועט זיי פירן
 אהיים מיט כבוד, פונקט ווי געסט.
 איך וויל נישט מער קיין ווארט פארלירן.
 א חוץ אינך דריי כ'האב נישט קיין ליבערס..."
 ער גיט דעם קנעכט דאס בריוול איבער.

ווי נאך די גרעפין זעט דעם בריוו
 צעווייגט זי זיך. די טרערן פליסן.
 רופט בבאן און דרויאנען גיד:
 — וויי, וויי! מע וועט מנין מאן דערשיסן.
 — נאך דעם ווי איך פארשטיי ס'געשריפטס —
 זאגט בבא — קאן מען נאך נישט וויסן.
 מאקאבראן קאן זיך איבערלייגן,
 צי ס'לוינט דעם גראף ארעקצולייגן.

די גרעפין יאמערט אלץ און קלאגט,
 איר הארץ ווערט שיער ניט צעשפרונגען:
 — נאך ווייניק וואס דעם מאן דערשלאגט
 ער, וויל ער נאך די שיינע יונגען...
 פארניכטן אלץ וואס זי פארמאגט...
 די יונגען זינגען, ווייזן צונגען...
 ס'געפעלט זיי גאר די אוואנטורע,
 וואס ס'פירט מאקאבראן דער מטורף.

דער קנעכט נעמט ביידע זין אוועק,
 צו פירן ברענגט זיי צו אריאנען.
 פון פאטער-ליבשאפט ווי דערוועקט
 ער נעמט זיי גלייך אין זינע ארעמס

און פרייט זיך מיט זיי אן א ברעג.
 מע מוז די שלאָפֿציט זיי דערמאָנען.
 ער לייגט זיך מיט די קינדער שלאָפֿן
 באַוואַכט פֿון זעלנער־וואַך מיט וואָפֿן.

צו מאַרגנס פֿרי שטייט-אויף דער גראַף,
 די קינדער ביידע לאַזט ער שלאָפֿן.
 באַפֿרייט ער גייט איצט דורך די וואַך,
 די תּפֿיסה-טיר פֿאַר אים שטייט אָפֿן.
 ער קומט אין שלאַס מיט אַנשטעל בראַוו:
 — כ'בין פֿון מאַקאַבראַנען אַנטלאָפֿן!
 דאָס ווייב האָט אים מיט פֿרייד באַגעגנט:
 — געמיינט אויף אייביק ביסט געזעגנט...

זי האַלדזט אים און זי קושט אים לאַנג:
 אבי ער איז נאָך צום דערקענען...
 מיט אומרו פֿול זי פֿרעגט אים באַנג:
 — נו, און די קינדער, זאָג, וווּ זינען?
 — מעגסט זאָגן כאַטש דערפֿאַר אַ דאַנק! —
 שפּילט-אַפֿ אַריאָן אַ חוּזק-סצענע:
 — אַ קינד? נישט דאָס, וועט זיין אַן אַנדערס...
 אַן מיר בלויז — פֿאַלט דאָס הויז פֿונאַנדער.

ס'קומט בבא מיט דער שיינער מויד
 אַרבינצולויפֿן און זיי כאַפֿן
 אַרום אַריאַנען, וואָס דעם טויט
 האָט אויסגעמיטן... זיי דערשנאַפֿן
 צו מאַל נישט, אַז צוליב זיין הויט
 איז ער איצט גרייט זיי ס'בלוט צו צאַפֿן
 און ווי אַ גזלן איבערגעבן
 אין הענט פֿון טיבול זייער לעבן.

אריאן געהיים רופט־אפ צוויי פֿריינד,
 די צוויי געטרײסטע אונטערטאנען,
 צו זיך אין קאבינעט אַרײַן,
 דערציילט זײַן פּלאַן זײַ: — נו, פֿאַרשטאַנען?
 אין קאַן שטייט מער ווי ס'לעבן מײַנס
 די קינדער מײַנע צוויי, וואָס אַנען
 צו מאַל נישט, ס'דראַעט זײַ צו הענגען...
 מע מוז דערפֿאַר אַ קרבן ברענגען...

איר דאַרפֿט זײַן פֿאַרזיכטיק דערפֿאַר
 און קומען שפּעט בײַ נאַכט באַוואַפֿנט...
 געדענקט, איר שפּילט זיך מיט געפֿאַר!
 באַפֿאַלט זײַ דאָן נאָר ווען זײַ שלאַפֿן...
 מיט בלאַנקו וואַפֿן גוט געשאַרפֿט
 איר לײַגט־אַוועק זײַ ווי די שאַף און
 דרויאַנע זאָלט איר לאָזן לעבן...
 מאַקאַבראַן לעבעדיק צו געבן.

— מיר האָבן, גראַף, די רײד געהערט,
 מיר וועלן אַלץ דערפֿילן גערן.
 אַ סך דערפֿון שוין לאַנג געקלערט:
 מע דאַרף פֿון בײַדע פֿטור ווערן.
 דורך זײַ איז ס'לעבן דאָ באַשווערט.
 מע קען אין ערגעץ זיך נישט קערן.
 אין שלאַס מיר זײַנען אַנגעשלאַסן,
 מע וועט אונדז אויסגיין דאָ נאָך לאָזן.

שוין באַלד נישטאַ קיין ווען, קיין ברויט...
 באַערט צו זײַן איז בעסער אײַדער
 צו שטאַרבן מיט אַ הונגערטויט.
 — נו, גײט זיך איבערטאָן די קליידער!

געדענקט, נישט טאן קיין שלעכטס דער מויד.
 די יונגען — זייער רעכט טוט, ליידער,
 גענוי, אט ווי ס'פארלאנגט מנן פלאן דא.
 איצט גייען זיי זיך שטיל פונאנדער.

געווען איז שפעט שוין אין דער נאכט,
 און בבא לייגט זיך צו דרוואנע,
 ווי יעדע נאכט, אן שום פארדאכט.
 נאר רוען ס'לאזט נישט פעלוקאנען
 א פארגעפיל, אז מ'האט פארטראכט
 צו טאן זיי שלעכטס. דאס ביזע אנען
 האט אים פון בעט ארויסגעטריבן.
 און פלוצעם איז ער שטיין געבליבן

און אויפגעכאפט די שארפע רייד
 פון גראף, וואס האט צום ווייב געשריגן
 אויף יענער זינט פון טיר פארשיינט.
 דאס ווייב האט אויך דארט נישט געשוויגן:
 — דער מאַרד זאל נישט געשען! — זי שרייט —
 דיין פסק וועסטו פון גאט נאך קריגן?
 אריאן לויפט-צו צו איר צעצונטערט
 און לאזט א פלאם אין באק אַרונטער.

ער וויל ארויס פון צימער שנעל.
 זי לאזט נישט: — כוועל נישט איבערהאלטן!
 ס'שפרינגט פעלוקאן אפ פון דער שוועל
 און קומט צו בבאן צו מיט גוואלדן:
 — א סכנה, ברודער, לויערט... העלף!
 מע וויל די קעפ אונדז אלע שפאלטן.
 אריאנען האסטו דאך פארגעטערט...
 דער אלטער גראף איז א פאָררעטער!

אן אויפגעקאכטער בבא ווערט,
 ער לויפט דערצאָרנט נאָך זיין וואָפֿן.
 ס'דערלאַנגט אים פעלוקאָן זיין שווערד.
 צום אַלטנס טיר איז ער דערלאַפֿן.
 ער הערט, דער גראַף דאָרט וועלטן קערט,
 ער שלאַגט זיין ווייב, זאָל גאָט אים שטראַפֿן,
 שוין גאָר נישט ווי אַ גראַף, אַ ריטער...
 מיט קאַנטשיק-ריטער ס'לייב אירס ברייט ער.

ס'לויפט בבא פֿונעם בילד פֿאַרווירט,
 ער קאָן זיך אויף די פֿיס קוים האַלטן.
 ס'שלאַגט פעלוקאָן מיט קאַפּ אין טיר.
 ער ברעכט זי אויף מיט אַ גוואַלד און
 פֿון שייד די שווערד ציט און מיט איר
 צעהאַקט דעם קאַפּ וואַלט ער דעם אַלטן,
 וואָס שטייט מיט קנוט בנייט ווייב געבויגן.
 אַ וטטוים — דער גראַף פֿאַלט אויסגעצויגן.

ס'גיט פעלוקאָן אים קלעפּ און אַיילט
 אַוועק און לאַזט די גרעפֿין קלאַגן.
 ער זוכט-אַפּ בבאָן און דערציילט
 ווי ער האָט אים, דעם גראַף, געשלאַגן:
 — מע טאָר נישט זוּימען מער קיין ווייל...
 זי הערן פּלוצעם, ווי עס יאָגן
 אַ מאַן צוויי הונדערט גלייך אַהער דאָ —
 באַוואַפֿנטע מיט שפּיזן, שווערדן.

— נאָך גוט, זואַס ביידע זע'מיר גרייט! —
 זאָגט פעלוקאָן, פֿון אויפֿרעג ברענט ער.
 זיי שפּרינגען גיך אָפּ אין אַ זייט
 און וואַרטן ביז עס קומען גענטער

אהער אין הויז אַרײַן די לײַט
און וואָרפֿן זיך אויף זיי צעברענטע
מיט שווערד־געפֿעכט אויף אַלע זײַטן...
אַרום שוין ליגן פֿיל געטייטע.

צעטומלט לויפֿט דער טייל דאָ, דאָרט,
מע לויפֿט ווױהין די אויגן טראָגן.
ס'טרעפֿט בבא אײַנעם מיט אַ באָרד,
וואָס ווײַזט, ער וויל אים עפעס זאָגן:
— שוין פֿופֿציק יאָר, אויף ערנוואָרט,
ווי כ'טו זיך ווי אַ זעלנער שלאָגן.
איך וויל אַנך מיט מען עצה דינען,
מאַקאַבראָן זאָל אַנך גישט געפֿינען.

— נו, גיכער, אַלטער, זאָג שוין, ווילסט,
איך זאָל דיך לאָזן דאָ אַ קאַלטן?
— קומט הינטער מיר... פֿאַרוואַקסן ווילד
איז דאָ דער שטעג, וואָס פֿירט באַהאַלטן
אין הייל אַרײַן... אַט איז דער ציל...
זיי האָבן ביידע זיך פֿאַרהאַלטן:
נאַט, גיט אַ קוק, וואָס כ'וויל אַנך ווײַזן:
די שווערע טיר געשמידט פֿון אײַזן.

זאָגט בבא אים: — אַ שײַנעם דאַנק!
דער אַלטער אויפֿן אָרט פֿאַרשווינדט, און
צוריק לויפֿט בבא גלײַך צום פֿלאַנק,
הייבט אָן אויף ס'נײַ די פֿעל זיי שינדן,
און ווידער דויערט עס גישט לאַנג —
זיי לויפֿן, פֿאַלן, ווי די בלינדע,
צעטומלט שפּרינגט מען פֿונעם מויער.
מאַקאַבראָן וואָרט נאָך אַלץ ביים טויער

צוזאמען מיט זיין מיליטער.
 אריאן האט ס'טויער אויפגעשלאסן:
 — איצט וועט שוין מער נישט זיין קיין שטער...
 מ'האט שזיער מיך נישט טויט געלאזן...
 — כ'באדויער, גראף, געטאן ס'האט ער,
 דער הונט געוויס... ער ווערט דערשאסן...
 ס'זוכט בבא אפ באַלד פעלוקאנען:
 — מע מוז אַנטלויפֿן שוין פֿון דאַנען!

נישט זוינט איז דאָ אַ הייל, איך ווייס,
 אַ טיפֿע הייל, אויף לאַנגע מנילן.
 געזאָגט האָט מיר דערפֿון אַ גרייז.
 מיר דאַרפֿן גיך אַהיין זיך אַנילן,
 ווייל ס'וועט מאַקאַבראַן, ביז און דרייסט,
 אונדז יענע מעשֿה דאָ דערציילן...
 און בבא זעצט זיך מיט דרוואַנען
 אויף זיין רונדעלע, און צוזאַמען

זיי לאָזן זיך אַרביין אין הייל,
 ווען ס'הייבט שוין אָן אויף בלוי צו טאַגן,
 אַרויס פֿון הייל שוין אָן געאַניל...
 אין נניטן חודש איז אין טראַגן
 דרוויזאַנע, און נאָך פֿערציק מניל
 זי הייבט זיך עפעס אָן צו קלאַגן...
 איז נאָך פֿאַמעלעכער זיי רייטן.
 אַט זעען זיי אַ וואַלד פֿון ווייטן.

זיי רייטן לאַנג נאָך, ביזן ראַנד
 פֿון וואַלד אַהער דאָ זיי דערגייען.
 אַ פֿניער מאַכט באַלד פעלוקאַן,
 זיך אַנצוואַרעמען ביים פֿניער.

דרוואַנע פֿילט זיך אין איר שטאַנד
אַלץ ערגער. ס'כאַפּוֹר־אַן זי ווייען.
זי וויינט און קלאַגט: — ווי וועל איך קאַנען
געווינען דאָ? כ'בין אין ספּנה...

איך קאָן נאָך גיין דאָ פֿון דער וועלט...
איך וועל זיך נישט קיין עצה געבן...
קיין בעט צו מאַל נישט, קיין געצעלט...
עס זאָל דאָס קינד כאַטש בלייבן לעבן...
זאָגט פעלוקאַן: — נו, וויין נישט! ס'פֿעלט
דיר גאָר נישט... בבא איז דערנעבן...
ער וועט אין צייט דיך אונטערהייבן,
און איך, יאָ, איך וועל זיין די הייבאַם.

דער שטירץ־וויי איר דעם מוח רירט,
זי גייט צו קינד מיט אַנגסט און שוויסן.
איר דאַכט, אָט ס'לעבן זי פֿאַרלירט.
ס'כאַפט פעלוקאַן אין שירץ אין ווייסן
דאָס קינד, און ווידער זי דערשפּירט
ס'נעמט עפעס אין איר ס'לייב צערניסן.
זי שרייט: — איך מוז אויף ס'ניי געווינען!
מיר דאַכט זיך, ס'שטיקט מיך, ווי אַ קליין, און

באַלד נאָך איינס קומט אויף וועלט אַרויס.
איצט ווערט איר אויסגעקלאָרט דער זינען.
דערפֿילט זיך איצט שוין לייכט און לויז.
פֿון דאָרשטיקייט זי שלינגט די סלינע.
ווען זי האָט כאַטש אַ בעטל בלויז...
זי קווענקלט זיך מיט קרומער מינע:
אויף הוילער ערד די קינדער ליגן...
— איך וועל שוין זען פֿאַר זיי וואָס קריגן! —

מאכט פעלוקאָן — כוועל טאָן אַ בליק,
 דעם וואָלד אין ברייט איך וועל אַ שננדי טאָן.
 — פֿאַרזוים נישט לאַנג, קום באַלד צוריק!
 זאָגט בבא אים — דו זאָלסט אַ שריי טאָן,
 קוים טרעפֿט זיך וואָס... ער אַנילט געשיקט
 דורך צווינג-געפֿלעכט און זעט פֿון ווייטן
 אַ קלויסטער שטיין, אין זייט אַ קוימען;
 — אַ בעלזן כ׳בין אים אויסצורוימען...

ער איז אַוועק צום הויז סוף זועג
 און קלאַפט אין טיר אָן מיט אַ שטעקן.
 אַ מאַנאָך דורכן פֿענצטער שטעקט
 אַרויס זיין קאַפּ. עס כאַפט אַ שרעק אים
 אַרום, שפּרינגט-אַפּ און לויפֿט-אַוועק
 אויף וויפֿל זינע כוחות קלעקן
 און קומט צום אַפּט¹ מיט שרעק-העווייה:
 — דאַרט... ביי דער טיר... נישט מענטש, נישט חיה...

ער טרעט נישט אַפּ. ער האַקט און קלאַפט.
 — וואָס זאָל מען מיט דער בריאה מאַכן?
 — ווער קאָן עס זיין דאַרט? — זאָגט דער אַפּט,
 און צו די אַנדערע מאַנאָכן:
 — אַהינצו גייט, דערגייט, דערשנאַפט...
 זיין צושטאַנד זעט נישט אויס צום לאַכן.
 ס׳איז אַבער דאָך אַ גרויסע העזה...
 אַריין דאָ זאָלט איר אים נישט לאַזן.

צום פֿענצטער טוען זיך אַ לאַז
 מאַנאָכן צען מיט שוואַרץ געפֿלאַטער.
 אַן אַלטער מאַנאָך שרייט: — פֿאַרלאַז
 דאָס אַרט! אַ שאַד די צייט געפּטרט...

וואָס קלאַפּסטו אין דער טיר, נאָך וואָס?
 דו וועסט נאָר ווערן בלויו פֿאַרמאַטערט!
 — כּוועל מאַכן ס'זאָל אינך ווערן זויער! —
 און קלעטערט שוין איבערן מויער.

ער שפּרינגט-אַרונטער ווי אַ באַק.
 צעפּלאַשעט די מאַנאַכן טראַגן
 זיך אָפּ. זיי לויפֿן איבער שטאַק
 און שטיין. צום אָפט מיט יעלות יאָגן.
 דער אָפט באַפֿעלט: — צעוויגט דעם גלאַק,
 אויף שטורעם קלינגט און אויף טרעוואַגע!
 זיי לויפֿן זיך צונויף אַלץ ענגער
 מיט קנוטן לאַנגע און מיט דרענגער.

זיי שטייען שטרענגע צו אים צו:
 — דו קאַנסט אין קלויסטער דאָ נישט בליבן.
 וואָס האָט אַ הונט צו טאָן ביי אונדז?
 דו ווילסט זיך לערנען לייענען, שרעבן?
 מיר לערנען מענטשן, נישט קיין הונט...
 מיט כוח וועל'מיר דיך פֿאַרטרייבן!
 נישטאָ קיין אָרט דאָ פֿאַר קיין שלעפּערס!
 טייל וואַרפֿן אים אין קאַפּ די טרעפּעס.

באַלד גיבן זיי זיך אַ פֿאַרשאַרץ
 אַרויף די אַרבל ווי די שלעגער,
 עס ווערט אַזש פעלוקאַנען שוואַרץ
 פֿאַר זינע אויגן אין דער רגע.
 ער ציט די שווערד פֿון שייד וואָס שטאַרצט
 אָפֿער... און ס'גיסט זיך בלוט — אַ רעגן.
 דריי קאַרטשען זיך שוין אינעם גראַז און
 אַ סך צעלויפֿן זיך ווי האַזן.

עס כאַפּט דעם אַפּט אַרום אַ גרויל,
 און גלייך פֿון פּלאַץ איז ער אַנטלאָפֿן.
 נאָר פּעלוקאַן איז אויך נישט פֿויל
 און ביז זיין שטיבל נאָכגעלאָפֿן.
 ער בלייבט דאָ מיט אַן אָפֿן מויל:
 די טיר פֿאַרהאַקט האָט ער געטראָפֿן.
 דער אַפּט האָט שוין די טיר פֿאַרריגלט,
 צום פֿענצטער צו און הויך געשריגן:

— וואָס דאַרפֿסטו, פֿרעמדער, דאָ אין הויף?
 וואָס ווילסטו, זאָג, פֿון אונדזער לעבן?
 — דערפֿילט צו מענטשן אנער חובֿ!
 איך וויל, איר זאָלט מיר עסן געבן.
 — דאָס אַלץ? און ס'רופֿט דער אַפּט צונויף
 די קוכערס פֿון דער קיך דערנעבן:
 — אַ מאַלצינט, וויל איך, זאָלט איר מאַכן!
 אוי-וואָ!... גיי שאַף זיך מיט מאַנאַכן...

— אומזיסט די שרעק! — זאָגט פעלוקאַן —
 די שלעגערס מוז מען זייער רעכט טאָן.
 וואָס האָב איך דען פֿון אַיך פֿאַרלאַנגט?
 איך הונגער שוין פֿון אייערנעכטן,
 איז אַנשטאַט פיבוד — אַ געזאַנק...
 — גלייך גענדו און הינער זאָל מען שעכטן! —
 באַפֿעלט דער אַפּט — טייל זאָל מען זידן,
 טייל בראַטן, וואָרן כִּשלים אַ פֿרידן

מיט אַט דעם שטאַלצן אַדלמאַן.
 די קוכערס שטייען שוין ביים קאַכן
 די עסנס, ס'זידט שוין טאַפֿ און פֿאַן.
 אַ קעבל האָט מען אויך געשטאַכן.

מאָנאָכן שאַרן זיך בני וואָנט,
פֿון זוינקלען ערשט אַרויסגעקראַכן.
זיי זינגען דאָ בניס טיש פֿאַראַנען,
וון ס'זיצט דער אָפּט מיט פעלוקאַנען.

אַן אויסגעהוּנגערטער ער ריבט
איצט, פעלוקאַן, אויף ביידע באַקן
דאָס עסן, מיט אַ שמייכל הייבט
דער אָפּט אָן רייזן: — זאָג זשע טאַקע
וואָס דו באַגערסט — באַקומסטו, גלייב...
— דאָס אַליץ, וואָס מ'האַט געבראַט, געבאַקן,
דערלויבט פֿאַר מיינע לייט באַזאָרגן,
אַנישט ברענג איך אַהער זיי מאָרגן...

דער אָפּט דערהערט מיט וואָס דאָס שמעקט,
אַן ס'זינגען לייט מיט אים פֿאַראַנען,
פֿאַלט־אַנן בני אים דאָס האַרץ פֿאַר שרעק,
אַז ס'איז אים נישט צו זיין מקנא:
— נעם וואָס דיר גלוסט מיט זיך אוועק! —
זאָגט בלייך דער אָפּט צו פעלוקאַנען.
— אויב איר דערלויבט מיר, איז אַ צייכן,
אַז איך דאַרף הייליק עס דערגרייכן.

איך מוז אַיך פֿאַלגן וואָס איר הייסט...
ער נעמט די הינער פֿון די שטענגן
און שיט זיך אָן אַ זעקל ריזן.
די פריסטערס קוקן־צו און שווינגן,
די ליפן זיי פֿאַרבניסן ביזן.
ער זוכט, געפֿינט נאָך פֿלוימען, פֿינגן
און וויינפערלעך, און באַניקערן,
און ראַזשינקעס איז אויך אַ קערן...

ער נעמט א גרויסן הויפן שמאלץ
 און פערלקאשע, גרויפן, ניסלעך,
 א זעקל מעל און צוקער, זאלץ,
 און סלאיען אינגעמאכטס אויף זיסלעך,
 א פעסל טרויבנויין אן אלטס,
 פון אלץ אין שפייכלער דא צו ביסלעך,
 וואס לאזט זיך קניען, שלינגען, נאָגן —
 ער ברענגט דאָס אלץ אין קיך צו טראָגן.

איצט נעמט ער זיך צום קיכגעשיר,
 נעמט לעפל, גאָפל, שיסלעך, טעלער.
 וואָס נאָר ס'געפעלט אים: — ס'איז פֿאַר מיר!
 פֿון גאָר דער ווירטשאַפֿט מאַכט אַ תּל ער,
 צום סוף דערטאַפּט אָן עמער ספּירט.
 נאָך אַלעם דעם אַראָפּ אין קעלער
 און ווייַן גענומען נאָך צוויי פֿלאַשן,
 אַ שעפֿל — ווינדלען אויסצווואַשן.

איצט גייט ער זוכן ריינע גרעט
 אויף איבערטאָן די קימפעטאַרין,
 פֿאַר איין וועגס הייסט ער אויך אַ בעט,
 וואָס שטייט ער זעט דאָ אויפֿן גאַרן,
 אַראָפּדערלאַנגען אים — ווער וועט
 דערוועגן זיין אים קעגן? וואָרן
 זיי טאָרן אים קיין וואָרט ניט זאָגן,
 פֿאַרקערט, זיי העלפֿן אים נאָך טראָגן

דאָס בעט, די גרעט אַראָפּ אין קיך,
 וווּ ס'איז שוין אלץ דאָ פֿון אַ קינדל,
 צו מאַכן פֿנייער אין דער גיך,
 ביז פֿרישע רעטעכלעך אַ בינטל.

— און איצט זייל איך, פֿאַרשטייט איר מ'ך —
 גיט ער צום אָפּט מיט אויג אַ פּינטל —
 איר זאָלט מיר באַרגן פֿערד-און-וואַגן,
 איך קאָן דאָך נישט אַליין אַלץ טראַגן.

ער פֿוילט זיך נישט און גייט אין שטאַל,
 ער זעט ס'איז דאָ פֿון וואָס צו קלייבן.
 ס'געפֿעלט אים איינס און גיט עס באַלד
 אַ קאָפּע, ס'פֿערד זאָל זיך אויפֿהייבן.
 ס'איז נישט קיין פֿערד דאָס וואָס ער האַלט —
 אַ מוילאייזל. ער נעמט עס טרייבן
 אַרויס פֿון שטאַל — צום גרויסן שאַדן
 פֿון די וואָס העלפֿן צו אים לאַדן.

די זאַכן אויפֿן אייזל בלויז
 (קיין וואַגן נישט געווען צו קריגן).
 ער פֿאַרט אַ שטיקל וועג אַרויס
 און זעט אין פֿעלד אַ מאַנאָך ליגן,
 געטויט דורך אים. ער טוט אים אויס —
 ווי נאָך אַ זיג צו זינע זיגן —
 דעם לאַנגן קיטל ציט-אַראַפּ אים.
 ער וועט דערפֿון שוין ווינדלען האַבן.

דער אָפּט קוקט-צו, ווי יענער נעמט
 אַראַפּ פֿון טויטן די סוטאַנע;
 אזוי מין גנציק, אומפֿאַרשעמט
 צו זיין? — האָט ער שוין נישט פֿאַרשטאַנען —
 אַפֿילו נאָכן טויט געשענדט!
 אַבי ער טרעט שוין אָפּ פֿון דאַנען...
 ומיט נאַכט קומט פֿעלוקאָן פֿון וועג אָן.
 מיט פֿרייד גייט בבא אים אַנטקעגן.

ס'דערציילט אים פעלוקאן צעקוועלט,
 ווי ס'האט דער קלויסטער אים באלאָדן...
 מע מאַכט אַ פֿניער און מע שטעלט
 צו וואַסער, ס'קליינוואַרג אויסצובאָדן,
 און בבא שיט אין וויסל מעל,
 פֿאַרקנעט אַ טייג, מאַכט גוטן פֿלאָדן,
 פֿאַשטעטן, מאַנדלרייז און קרעפלעך.
 עס קאַכט זיך היימלעך אין די טעפלעך.

רונדעלע פֿאַשעט זיך אין טאַל
 און וואַלגערט זיך אין גראַז צופֿרידן.
 אין וואַלד שטייט פעלוקאן, האַקט האַלץ.
 אַ פֿויגל איבער אים דאָ פֿליט-אום.
 דער וואַלד צעטראַגט דאָס ווידערקול
 פֿון יעדן האַק. ס'גייט בבא מיט אים
 אויף יאָגד זיי פֿאַנגען הירשן, האַזן
 און מיד זיי רוען אין די גראַזן.

פֿאַרברענגען דאָ אַ שטיקל צינט,
 אַריבער דרייסיק טעג אָן זאַרגן.
 דרוואַנע שנינט איצט ווי באַננט,
 זי שטייט צוריק שוין אין פֿרימאַרגן
 און יואַשט און רוימט און קאַכט און נייט.
 ס'זאָגט בבא: — הערט, איך רייט שוין מאַרגן
 צום ים, צי ס'גייט אַ שיף פֿאַרבני דאָ
 און איר פֿאַרבלייבט דערווייל דאָ ביידע.

מיר וועלן אַפֿשר מיטן ים
 דערפֿאַרן קאַנען ביז לאַמפֿאַרטן.
 איך ווייס, מע זועט מיך דאָרט מסתם
 מיט כבוד און פֿאַראַד דערוואַרטן.

איך בעט דיך זייער, פעלוקאן,
זאלסט אויף די קינדער געבן אכטונג
די צוויי דריי טעג, צי מער, ביז וואגען
מיר וועלן דאך ארויס פון דאנען.

ער גייט געזעגענען זיך מיט
זיין ווייב. די יונגען גלייך זי האט אים
דערלאנגט אין ביידע הענט. ער גיט
א קוש די קינדער, וואס געראטן
אין אים זיי זענען: — ווייב מינס, היט
זיי אפ, עס זאל זיי גאר ניט שאדן.
ס'בלויבט פעלוקאן. דו דארפסט ניט זארגן.
איך קום צוריק נאך הינט צי מארגן.

ער לאזט זיך באלד אין וועג אריין,
פארנעמט זיך פונעם וואלד צום טאל צו.
ער שניידט-אדורך דעם גרינעם פליין,
פון ווייט ער זעט: דער ים-פאס שטאלט זיך.
ער וויל שוין אין א הימארט זיין...
דאס ווייב זענט וואלט ער שוין געוואלט זען...
ווי נאך ס'פאלט-צו אין וואלד דער אונט,
געגרייט האט פעלוקאן צום שלאפן.

און ער אליין א גאנצע נאכט
געוואכט ביים בעט האט פון דרוואנע,
געלייגט זיך ערשט א זייער אכט,
ווען ס'איז דרוואנע אויפגעשטאנען
פון בעט, גענוג נאך אפגעשוואכט.
רייסט-אפ א שטיק פון דער סוטאנע,
די שרנערלעך איבערצולייגן,
און גיט זיי באלד די בריסט צו זייגן.

דאָ לויפֿן פּלוצעם לייבן צוויי
 אין נאַכיאָג נאָך אַן אינד אין לוייער.
 די אינד פֿאַרשווינדט פֿאַר זיי פֿאַרביי.
 זיי זעען ס'בנדל, ס'צווינגן-טויער,
 און אַ פֿאַרצווייפֿלטער געשריי
 זיך טראָגט פֿון דאָרט צו זייער אויער.
 זיי קומען-צו צום בעט, באַשמעקן
 און פֿעכלען, דרייען מיט די עקן.

געשמאַק שלאָפֿט פעלוקאַן אין היך,
 דאָרט אויפֿן צווינג-געפֿלעכט פֿון בנדל,
 ער הערט דרוואַנעס הילפֿגעשריי
 און זעט ווי ס'דרייט דער לייב דעם וויידל.
 צום קאַלט געווער זינט ער דערגרייכט
 און ציט געשווינד די שווערד פֿון שייך דול,
 ער גיט אַ ווייטן שפרונג אַרונטער
 און גרייט צום שטרייט שטייט אויפֿן גרונט ער.

איין לייב דערזעט אים און ער שפּרינגט
 אויף אים אַרויף מיט זינע לאַפּעס.
 ס'גיט פעלוקאַן אים מיט זינן קלינג
 אַ לייג אין קאַפּ און פֿונעם קלאַפּ עס
 פֿאַלט-אום דער לייב, געשטרעקט די צונג,
 מיט הייסן שטראַם פֿון בלוט וואָס כליאַפּעט
 אַראַפּ אים אויף די לאַפּן, שטערן.
 גרייט פעלוקאַן איז זיך צו ווערן.

ער קערט צום לייב זיך מיט דער שווערד.
 דער לייב שטייט-אויף אין גרויסע אַנגסטן,
 ער וויל זיך טאָן אַ וואַרף, נאָר ס'שווערט
 אַראַפּ זינן גוף. ער קען נישט לאַנג שטיין

אויף זיננע פֿיס, און אויף דער ערד
 ער גיט אַ פֿאַל... — היי, איצט דערלאַנגסטו
 די שווערד אין בויך גיב אַ פֿאַרשטעק אים,
 אַז ער זאָל אַלע פֿיר צעשטרעקן.

פֿון בנידל קומט דער צווייטער לייב
 און זעט, זיין פֿריינד ליגט טויט דערשלאָגן,
 באַשמעקט דעם טויטן לייב און הייבט
 אויף אַ געהויל, נעמט ברילן, קלאַגן.
 אין גראַז ליגט פעלוקאַן, זיין לייב
 צעווייטיקט... ער איז אומדערשראַקן,
 ווען ס'וואַרפֿט דער לייב זיך אויף זיין אופֿן,
 געווען שוין יסע ווי שפעט צו לויפֿן.

דער לייב איצט האַקט אים מיט זיין עק
 אַזוי ווי מיט אַ שווערן אַנזן.
 ער ריכטט אים נאָז און מויל אַוועק,
 אויף צווייען וועט ער אים צערניסן.
 ער שלעפט אים אָפּ אין קויט געשטרעקט
 און הערט נישט אויף זיין לייב צו בניסן.
 פֿאַררוקט אַ לאַפע אים אין רוקן,
 דער גוף נעמט צאָפלען זיך און צוקן.

דער לייב עסט-אויף דעם פֿאַדערטיל.
 דאָס איבעריקע לאַזט ער איבער.
 אַ זאַטער, אַ געשטילטער אַנילט
 אַוועק אין וואַלד דער לייב, דער גיבור,
 ערשט נאָך אַ לאַנג-געשפּאַנטער ווינל
 וואַכט-אויף דרויַאַנע פֿונעם גליווער,
 נעמט יאַמערן אין גרויסער מורא,
 אַז כּבֿא אויך שוין איז פֿאַרלוירן.

צעריןסן פֿון אַ לייב אין וואָלד.
 וואָס וועט זי דאָ אַליין פֿאַרבלענבן?
 דער לייב קאָן זיידער קומען באַלד
 אַ סעודה פּראַווען פֿון איר לייב און
 עס ווערט איר פֿון געדאַנק 'בלויז קאַלט
 און זי באַשליסט זיך אויפֿצוהייבן
 נאָך היינט, אויב בבאָ וועט נישט קומען,
 אַ וועג צו זוכן צו איר מומען.

דער אַלטער גרעפֿין אינעם שלאָס.
 זי ליגט אין בעט און טוליעט אירע
 צוויי קינדער צו זיך צו פֿאַרלאָזט.
 זי האָל זיי נישט אַ מאָל פֿאַרלירן,
 ווי ס'טרעפֿט זיך אָפֿט אין וואַלדוועג, וואָס
 איז פֿול געפֿאַר, ווען עס דערשפּירן
 די חיות — רויב, אַ פֿעטן ביסן...
 אַזוי האָט זי געוויינט, געריןסן

די האָר פֿון קאָפּ זיך און געקלאָגט,
 געמיינט זי גייט-אַראָפּ פֿון זינען.
 בניים צווילינג ליגט זי גאָר דעם טאָג.
 די נאַכט איז דורך אָן שלאָפֿן, באַגינען
 צוויי פֿרישע אייער זי צעשלאָגט,
 זי קאָן זיך איצט דעם טרונק פֿאַרגינען.
 זייגט-אָן די קינדער, נעמט פֿאַרבינדן
 פֿון פֿאַרנט איינס און איינס פֿון הינטן.

נעמט מיט אַ ביסל וועש אין וועג,
 אַ וועג פֿול שטרויכל און געפֿאַרן.
 זי אַנילט פֿון בנדל גיך אַוועק,
 צעבראַכן, הילפֿלאָז... גאַט, דערבאַרעם

זיך איבער איר, זי זאל צום ברעג
 דערגרייכן. ס'שניט די זון און וואַרעמט,
 נאָר איר איז אויפֿן האַרצן ביטער,
 נאָך אלץ פֿון נעכטן אָן דערשיטערט.

פֿאַר וואָס האָט זי נישט דאָן געפֿאַלגט
 די טאַטע־מאַמע אירע טרניע?
 ס'וואָלט קיינער דאָך זי נישט פֿאַרפֿאַלגט...
 זי גייט און פֿאַלט. די קינדער שרניען.
 אין וואָלד זי שלעפט זיך אָן אַ טאַק.
 ווי לאַנג וועט איר נאָך כּוח סטניען?
 פֿון וואָלד זיך ענדלעך דורכגעקריגן,
 שנודט־דורך דאָס פֿעלד און טרעפֿט דאָ ליגן

אַ פּאַסטעך־יונג וואָס היט די שאַף.
 געשווינד זי לאָזט זיך גיין אַהינצו.
 ס'איז לאַנג שוין נאָך דער מיטאַג־שעה.
 זי פֿרעגט דעם פּאַסטעך: — וווּ געפֿינט זיך
 דאָ ערגעץ אין דעם קאַנט אַ שטאַט?
 — וואָס אַנלט איר זיך אַזוי? פֿאַרגינט זיך
 דאָ אַפּצורוען מיט די קינדער.
 כּוועל נאָך דעם לאָזן שאַף און רינדער —

צו גיין איז דאָך נאָך דאָ אַ סך —
 און צו דער שטאַט מיט דיר כּוועל שטניגן...
 זי זעצט זיך צו. ער שמייכלט: — פֿך
 זיך דו קריגסט, אויב וועסט זיך לייגן...
 — ווי פֿאַלסטו אויס אַזוינס, ימח
 שמוניק דו מיר פֿאַרצולייגן?
 — דער מאַן האָט רעכט עס פֿאַרצושלאָגן,
 די פֿרוי האָט רעכט אים אַפּצוזאָגן.

485.
 דא וואש זי ורא אוב זינגן הין צו • נאר ביהענר
 אוב אויך זשווינדן • זי שמרד צו דעם הירטן זינגן
 מיר וואו • וואר איך די בעשט שטט זינדן •
 דער הירט שמרד זען דיר בידר אוב דוא • איין
 וויילן מיט זיינן קינדן • דר נוד וויל איך דיר צורן
 אובר יעבני שטאייגן • אוב איין שויכי שטט ווילן
 איך דיר צאייגן :

486.
 זי זינט זיך צו אים אן איין באך • ער בינגד זי
 זיסליך אן צו זאכן • דר נוד מוטט ער איר אן
 כך וכך • ער וואלט זיך יא אן זי זאכן • זי שמרד
 איי יוז שויד זעכרד • וויא טרשטו מיר צו מוטן
 זא צי זאכן • דער הירט שמרד איר זאט מירש
 זר טראגן • איין מאן מאנש מוטן איין זרויא מאנש
 זר זאגן :

487.
 דרווייאנה די וואלט זיך ביט זוימן זיין • די קינד
 זי נאר וואקש דא זיינט • אוב הוב אן נאר וואקש
 דר צון צו זיין • דער הירט איר דען רעכטן זען
 צאיינט • זי זאגט אן אוב איש אין דא שטין •
 דער הירט זיך זיין איר באיינט • ער היט זי אומדער
 זען אן זינגען • אן זיין טאג וואר אים בי ווירשר
 זשעהן :

זי זינגן
 זא ג

זי זוויל שוין דאָ נישט בליבן מער.
 זי גיט די קינדער גיך צו זייגן,
 און גלייך פֿון אים זיך אָפגעקערט.
 דער פֿאָסטעך נעמט זיך פֿאַר איר ניגן
 און מיט רעספעקט, אַזוי ווי ס'קער,
 ער ווייזט דעם וועג איר ווי צו שטיגן
 אויף די באַוואַקסענע געשטיינען.
 זי דאַנקט אים קאַלט, באַלד לאַזט זי שטיין אים.

און מיט די פֿעלדער ווינט געשפּרייט
 זי גייט, דערגייט ביז צו דער שטאַט צו.
 אַ גרויסער עולם, וועט זי, שטייט
 און האַנדלט, טומלט. יעדער האָט צו
 פֿאַרקויפֿן זאַכן דאָ. מע שרייבט.
 טייל רופֿן, ווינקען, טייל פֿאַרגלאַצן —
 ווי קויפֿלייט קאַנען — פֿרום די אויגן.
 ביים פֿאַרט דאָרט מ'לייגט צונויף געבויגן

די זעגלען — זעט זי — פֿון אַ שיף.
 אַ צווייטע שיף נעמט אנליק שפּאַנען
 דעם זעגל. פּלוצעם ווי פֿאַרבליפֿט
 איר פֿאַטערס נאַמען וועט דרויאַנע
 איז אויף דער שיף געקריצט פֿאַרטיפֿט.
 די שיף וועט אָפּגיין באַלד פֿון דאַנען.
 זי שרייבט פֿאַרצווייפֿלט: — היי, מאַטראַסן!
 איר זאָלט מיך דאָ אַליין נישט לאַזן!

פֿיר יונגען שפּרינגען באַלד אַרײַן
 אין קליינעם שיפֿל און גענענען
 צום ברעג: — אַי, אַי, ווי זי איז שייַן!
 — כּווייל בעטן אַנד מיך מיטצונעמען,

איך וועל בני אבך אַ קעכין זיין,
 איר האָט זיך נישט מיט מיר צו שעמען...
 — פֿאַרקערט, וואָס איר וועט נאָר פֿאַרלאַנגען,
 מיר וועלן גערן אבך דערלאַנגען.

זי שטענדיגט אין שיפֿל אבן געשווינד
 און צו דער שיף צו גיך זיי אבלין.
 געשפּאַנט, פֿאַרצויגן אינעם ווינט
 איז שוין דער מאַסטבוים. נאָך אַ ווינל און
 זי קלעטערט שוין אויף שטריקגעבינד
 אין שיף אַרײַן. נאָך עסן טיילן
 מע פֿירט די שיינע מויד צו וויזן
 דעם שטרענגן קאַפיטאַן, דעם בייזן...

— דאָס איז דאָך זי, דרוואַנע, אוי!
 איך זוך זי דאָך אויף אלע וועגן...
 אַט האַסטו דיר אַ שיינע מויד!
 ער נענט צו איר: — מע קאַן אבך פֿרעגן?
 איר זינט דרוואַנע, גאַנץ גענוי —
 איר זאָלט נישט לייקענען דערוועגן!
 די אויגן ווערן איר פֿאַרלאַפֿן
 פֿון טרערן: — יאָ, איר האָט געטראַפֿן.

ער שטרעקט איר ליבלעך אויס די האַנט.
 דרוואַנע וויינט זיך שטאַרק פֿונאַנדער.
 — זינט רויק — זאָגט דער קאַפיטאַן —
 באַלד ענדיקט זיך שוין אַניער וואַנדער.
 פֿון באַרבאַרע פֿאַרט מען לאַנג.
 אין אַרמאַניער פֿאַרט זיי לאַנדן.
 מע לויפֿט צום ברעג דעם נניגער שטילן,
 צו זען דרוואַנען מיטן צווילינג.

ס'לויִפֿט ווער אין שטאָט גיך, אָן אַ וואָרט.
 און קומט צום קעניג אַ דערשוויצטער:
 — דינן טאָכטער לעבט! זי איז אין פּאַרט!
 איך האָב אַליין געזען... זי זיצט דאָרט
 מיט אירע קינדער אויפֿן באָרט
 פֿון שיף... ס'געשפּאַר איז גרויס דאָרט איצטער.
 דערפֿרייט דער קעניג הייבט זיך אויף
 און זעצט זיך אויף זיין פֿערד אַרויף.

צוויי ריזטערס אויף די פֿערד — אַ וואָך
 פֿון ביידע זינטן אים באַגלייטן.
 ער קומט געשווינד צום פּאַרט געאַכט.
 דרוואַנע גלייך אַנטקעגן גייט אים.
 ער שפּרינגט פֿון פֿערד אַראָפּ, באַזאַכט,
 מיט אַרעמס אַפֿענע, געשפּרייטע,
 ער נעמט זי אויף און זעט ווי הינטער
 דרוואַנען טראַגט מען נאָך די קינדער.

— פֿון וואַנען איז דער צוולינג, זאָג!
 — פֿון בַּבֿאָן האָב איך זיי געבוירן.
 ס'איז מיר געשען אַ גרויסער קלאַג,
 כ'האָב מורא, בַּבֿאָ איז פֿאַרלוירן,
 אין וואַלד אַוועק ווען אין אַ טאָג,
 ווי שטענדיק דרייסט, געוואַגט, אָן מורא...
 ווער ווייסט... איך בין גענייגט צו גלייבן,
 צעריסן האָט אין וואַלד אַ לייב אים.

מײַן ליבע טאָכטער! — זאָגט ער איר —
 פֿון איצט אָן האָב צו גאָט בטחון,
 ווער גוט און פֿרום, געדענק, פֿאַרליר
 נישט דעם פֿאַרהאַף, וועט דער נצחון

דיך שטענדיק אַפּוואַרטן אין טיר
מיט ערלעכע, פֿאַרדינטע שבֿחים.
דאָס שלעכטס וועט ווערן דיר פֿאַרגעסן,
נישט איין פֿרוי — זעט מען — בלנבט פֿאַרזעסן.

איך ווײַס: ס'איז דיר אַ קנאַפע טרייסט...
זיצט-אויף און ס'קוקן נאָך אים אַלע.
זי הינטער אים רינט, ווי ער הייסט.
די קינדער ברענגט מען איר אין פֿאַלאַץ.
זי זאָגט אים: — פֿאַטער מינער, ווייסט,
די קינדער זיינען נישט געמלעט.
— דו דאַרפֿסט זיך וועגן דעם ניט זאָרגן,
מיר פֿראַווען דעם ברית-מילה מאַרגן.

צום ייִדישן מ'האַט רינך געגרייט
איז שענסטן זאָל פֿיד המלך.
דרוואַנע אין אַ זינדן קלייד
צעפֿלאַטערט שטייט אין זינט אַ העלע.
— נאָך וועמען, טאַכטער, זאָל מען זיי
אַ נאָמען געבן? — זאָגן וועל איך
דיר, פֿאַטער מיין, ס'פֿלעגט בבֿא זאָגן.
די קינדער מינע זאָלן טראַגן

מיין פֿאַטערס נאָמען, גוידאָן — איינס.
דאָס צווייטע גיב נאָך סיניבאַלדן,
דעם קוואַטער מינעם... — זייער פֿיין,
איך וועל אַליין די קינדער האַלטן...
און נאָך באַשניידן זיי האָט וויין
געגאָסן זיך — נישט איינצוהאַלטן.
איצט לאַמיר זיי דאָ לאָזן טרינקען
און גלייך צו בבֿאן איבערשפּרינגען.

קאפיטל צען

אין זעלבן טאג, ווען ס'האט געלאזט
דרוויאנע זיך אוועק אין וויינט,
קומט בבא אן, זעט בלוט אין גראז,
א טויטער לייב ליגט בני דער זינט, און
צעטומלט פֿרעגט זיך בבא: וואָס
זאל אָט דאָס אלץ דען דאָ באַטנען?
ער רינט צום בנדל, כאַפט אַ בליק און
אַ האַלבן פעלוקאָן זעט ליגן.

— אוי, ווייז וווּ איז מײַן שײַנע מויד?
וווּ זאל איך זוכן דיך אַצינדער?
ווער ווייסט, צי ס'האַבן זי נישט, אוי,
די וועלף צעריסן מיט די קינדער...
אַ פֿרוי מיט אַזאַ שײַנער הויט
איז נישט צו קריגן מער... איך בין דער
וואָס טראַגט די שולד... דורך מיר פֿאַרלוירן
איז זי... כ'האַב נישט געדאַרפֿט געבוירן

צו ווערן... כ'האַב דאָך גאָר קיין פֿרייד
אין לעבן נישט פֿאַרווכט, אין מײַנעם.
געבראַכט מיט זיך אַ צווייטן — לייד,
כ'בין ווערט, אוי, וויי, מ'זאל מיר פֿאַרשטיינען!
דו, פעלוקאָן, האָסט זיך צעשיידט
מיט מיר... ווי קורץ פֿאַרבראַכט אין איינעם...
ווער זאל זיך ריכטן, ווער זאל וויסן,
אַ ווערן קאָן אזוי צעריסן

דורך חיות אַזאַ ריז ווי דו?
 כ'וועל אַנטאָן דיר דעם לעצטן כּבֿוד...
 און מיט דער שווערד ער גראַבט אַ גרוב.
 דאָס שטיק פֿון פּעלוקאָן נעמט כּבֿא
 און לייגט עס אין דער ערד, אין רו:
 — אַזאַ מין וויסטן סוף געטראַפֿן
 האָט דרך, מנן פֿריינד, וואָס קאַנסטו האָבן
 פֿון מיר נאָך מער ווי דרך באַגראַבן?

פֿון זיין דרוואַגע האָט ער זיך
 שוין איצט מייאש געווען אין גאַנצן.
 אויף דעם האָט ער זיך נישט געריכט,
 צעבראַכנס קאָן שוין מער נישט גאַנץ זיין.
 ווי קריגט מען צוריק דאָס גלנכגעוויכט?
 ס'איז אויך נישטאָ קיין גרויסע שאַנסן
 אין אַט דער ווילדערניש זאַל קענען
 אַ שיף צום ברעג אַ מאַל גענענען.

ס'האָט כּבֿא זיך געלאָזט פֿאַרשטומט
 אין וועג אַרנין אויף זיין רונדעלע.
 אין קאַפּ האָט אים גערוישט, געזשומט,
 גערעטן איז ער ווי פּריטשמעליעט,
 אויף וואָר געחלומט אַז ער קומט
 בשלום דורך די זאַמדיק-געלע
 פֿאַרווילדטע וועגן און עס ווערן
 געמאַכט הכּנות צו באַערן

אים אומעטום ווו ער דערשיינט.
 ער האָט באַוויזן צו באַזיגן
 די סאַמע ספּנות־פֿולע פֿיינד.
 דאָס אַלץ איז איצט נישט מער ווי ליגן,

א זייפֿנבלאָז... וואָס איז ער היינט?
 אליין געבליבן אויסגעשפיגן.
 ער שלעפט זיך אום, זעט אויסטערלישע,
 ווילדריזיקע באַשעפֿענישן.

ער רייט אין טיף און ברייט און מיינט
 אויס שלאַנגען גיפֿטיקע אויף וועגן.
 ער בלאַנדזשעט אום אַ לאַנגע צייט.
 ס'קומט ענדלעך אים אַ שטאַט אַנטקעגן
 מיט שיינע טויערן. ער רייט
 אַהין און טרעפֿט אַ ריכע געגנט.
 אַ הויזווירט אים באַגעגנט העפֿלעך:
 — איר קומט פֿון ווייט? — באַמערקט ער טרעפֿלעך —

איך זוך אַזעלכע גראַד ווי איר,
 אויב ווילט איר בלייבן — אַיך דערהייבן
 וועל איך פֿון נויט. איך בין דער ווירט.
 איך נאַר אַיך נישט. איר מעגט מיר גלייבן...
 ער עפֿנט אויף פֿאַר אים די טיר.
 דער גאַנצער הויף איז פֿול מיט היי־בינט.
 און בבא רייט אַהין צום שטאַל צו,
 שטייגט מיד פֿון פֿערד אַפ, קוים ער האַלט זיך.

— ווי קומט אין שטאַל אַזוי פֿיל פֿערד?
 מע זאָגט אים שטיל, ער דאַרף נישט פֿרעגן
 קיין צופֿיל זאַכן, וואָס און ווער.
 דער פֿערדיונג זאָגט אים: — איך דערקעגן
 קאָן יאָ אַיך מעלדן, אַז דאָ ווערט
 געזאַמלט זעלנער פֿאַר געשלעגן.
 טראַכט בבא: כ'האַב זיך ניט צו שעמען,
 מע וועט מיד פֿאַר אַ זעלנער נעמען.

דאָס פֿעסטונגהויז האָט זאָלן פֿיל —
פֿאַרבלאָנדזשעט נאָר אין זיי צו ווערן.
אין עסזאָל זשומט, גערויש און הילך.
מען עסט געשמאַק דאָ. מ'האַלט אין קערן
די כוסות — וויפֿל איינער זויל,
אַזוי די פּראָסטע ווי די הערן.
צום הויפט גייט בבאָ גלייך זיך מעלדן.
ס'נעמט־אויף דער הויפטמאַן ווי אַ העלד אים.

מיט זיין געשטאַלט און זיין געשטעל
רופֿט ער אַרויס צו זיך פֿאַרטרויען.
זוי נאָר ער ווונזט זיך אויף דער שוועל
ווערט צווישן אַלע אַ געראַיע:
— אַזוי זעט ריכטיק אויס אַ העלד!
— אויף אַט אַזעלכן קאַן מען בויען?
— דערמאַנט ער נישט אין הילדעבראַנד?
— דיטריך פֿון בערן, נאָך זיין שטאַנד!

דער הויפטמאַן רופֿט צום טיש אים צו,
אַליין האָט ער זיך אויפֿגעהויבן
פֿון אַרט און פֿרעגט אים גלייך אויף דו:
— פֿון וועלכן פֿאַלק בליסטו? דיין גלויבן?
צי האָסטו קרובים ערגעץ וווּ?...
וועסט ווערן איבער נאַכט דערהויבן
און האָבן דאָ בני מיר אַ לעבן?
פֿיר הונדערט מאָן וועל איך דיר געבן

אין דיין רשות, אין דינע הענט,
זאָלסט זיין דער שעף און דער געביטער
פֿון אויסדערוויילטן רעגומענט.
— מײַן דאַנק אײַך, כײַנעם עס אָן מיט ציטער

אין הארץ — זאגט בבא אים — איר זענט
אן אדלמאן, נאָר זאָגט מיר, ביטע,
ווי פֿירט דער וועג, דער וואָס דערוואָרט אונדז?
— מיר דאַרפֿן גרייכן ביז לאַמפּאַרטן.

פֿאַראַן אַ שלאָס דאָרט סאַנסימאָן,
זיין שטאָלצער ישעף איז סיניבאַלד, און
זיין זון בין איד... כ'הער ווי ער מאַנט;
— קום גיך צו הילף, איד זאָל דערהאַלטן
דעם שלאָס... אַ הערצאָג גרייפֿט אים אָן...
בײַ מיר וועט ער שוין גיך אַ פֿאַל טאָן.
כ'קלײב רײטער-טיילן, שווערדן, פֿלײן,
צו הילף דעם פֿאַטער גלייך צו אַנילן.

פֿאַרשטייט שוין בבא אַלצדינג איצט
און ווייסט שוין וואָס עס וויל דאָ גרייטן
דער יונגער טיריץ, אַזש אַ היץ
באַפֿאַלט אים, ער זאָל נישט אַ שריי טאָן;
כ'געדענק ווי איצט נאָך ווי ער זיצט
מיט מיר צוזאַמען און מיר בײַטן
זיך מיט די ביכלעך אויס און שרייבן
זיך בריוולעך — גוטע פֿריינד צו בלייבן.

נאָר בבא שווינגט. ער טראַכט בײַ זיך:
ס'וועט גוט זיין אַט דאָס אַלץ צו וויסן.
און טיריץ רופֿט דעם הויזווירט: — גיך
גרייט-צו אַ טיש מיט ריין געוויסן,
דעם בעסטן וויין, און זאָל די קיך
אַ מאַלציט מאַכן צום געניסן.
אן אויסגעהונגערטער פֿון לאַנג נאָך
עסט בבא אַלץ וואָס מע דערלאַנגט נאָר.

ס'קוקט טיריץ צו דעם אַפעטיט
 דעם וועלפֿישן פֿון בבאן — זאָגט ער
 צום צווייטן מיליטער-מאַן: — מיט
 דעם יונג וועט שלעכט זײַן... איינס פֿאַרמאָגט ער
 אַן אַננשיט פֿון אַ שלעפּער, גיט
 אַ קוק אויף אים — ווי אַ געפּלאָגטער,
 געיאָגטער הונט... ווי קאָז ער פֿירן
 דאָס פֿאַלק? ער מוז אין שלאַכט פֿאַרלירן...

ער הערט אַליץ, בבא, ווי ער שפּעט,
 דער טיריץ, נאָר צו טאָן אַ לייג אים!
 דעם חשבון זינעם מיט אים וועט
 ער פֿירן שוין אַ צווייט מאָל... ס'לייגן
 זיך אַלע שלאָפֿן, טיריצט בעט
 פֿאַרנעמט ער, בבא, ווי זײַן אייגנס.
 ווי ס'טאָגט נאָר בלאָזן די טראַמפּייטן,
 באַלד שטייען אַלע זעלנערס גרייטע.

— מיר לאָזן זיך אין וועג אַרײַן! —
 רופֿט טיריץ אויס צו די סאַלדאַטן.
 אַכט הונדערט יונגען — ריי נאָך ריי —
 מיט וואָפֿן אַלע אויסגעשטאַטע.
 אין וואַלקנס שטויב מע יאָגט, מע רײַט
 אויף פֿערד אויף אויסגערוטע, זאַטע.
 איין טייל פֿירט טיריץ, און דעם צווייטן
 פֿירט בבא — פֿאַרויס רײַטן ביידע.

זיי קומען-אַן אין סאַנסימאָן.
 ס'גייט סיניבאַלד זיי באַלד אַנטקעגן
 מיט יובֿל-אויפֿגעשאַל און פֿאַן,
 באַגריסט זײַן זון, פֿאַרשפּאַרט צו פֿרעגן

אים וואָס און ווען ער האָט געטאָן
אָז מין צינט דאָרט אונטער וועגנס.
ס'געפֿעלט אים די אַרמיי באַזונדער,
דעם שיינעם הויפטמאַן ער באַזונדערט.

— מיין ליבער פֿאַטער — זאָגט ער אים —
איך האָב אָט דעם מדינה־גייער
אין וועג געפֿונען. נאָר איך בין
נישט גאָר צופֿרידן. ער איז זייער
אַ גרויסער פֿרעסער, פֿון דעם מין
וואָס ס'אַרט זיי קנאַפּ. ס'קאָן מיטן פֿייער
אַוועקגיין אַלץ — וועט זיי נישט אָרן.
דאָס שיינע אויסזען קאָן גענאַרן.

מיט פֿיין, מיט אומגעדולד און קוועל
הערט בבאָ אויס די פֿרעכע רייד און
דערצאָרנט גיט ער גלונד אַ שטעל
אַוועק זיך קעגן טיריץ: — היי, דו,
פֿאַר דינע שטיק זאָל אַ דועל
דעם חשובֿן צווישן אונדז אַנטשיידן.
איך וועל דיך אויף פֿאַרמעסט איצט רופֿן,
אויב שלאָגן זיך — איז מיט מיר גופֿא.

אַזוי איז ריטערלעך און שייך,
און נישט ווי ס'פֿירט זיך אויף אַ פֿחדן,
אַן אונטערפֿירערל, געמיין,
וואָס וויל נאָך אַז מע זאָל אים אַכטן.
— גערעכט! — זאָגט טיריץ — ריכטיק, כ'מייך,
וואָס זאָלן טאַקע מענטשן טראַכטן,
אַז טיריץ קאָן ניט זען קיין ריטער?
און אויפֿן פֿלאַץ אַרויסגעריטן

זיי זענען ביידע. נאך זיי באַלד
 עס רינט זעלנער־סעקונדאָנטן.
 בנים פֿענצטער אויבן — סיניבאַלד
 קוקט־צו מיט גלי אין בליק געשפּאַנטן
 צום בייז' געפֿעכט אויף פֿערד וואָס האַלט
 אָן לאַנג ביז בַּא צו דער וואַנט אים
 אַ יאָג גיט טיריץ, באַצאַלט אים:
 די שוּצטאַץ אים אויף צוויי געשפּאַלטן.

און מיטן פֿערד זיך אומגעקערט
 האָט טיריץ און אין זאַמד געפֿאַלן.
 די וואָך איבערגעשראַקן ווערט.
 עס לויפֿן באַלד צו אים צו אַלע,
 מע הייבט אים אויף און אויפֿן פֿערד
 ער זעצט זיך אויף און דורכן שפּאַלער
 ער רינט פֿון פּלאַץ אַוועק: — איד רעכן
 מיט מַזנע הענט אים צו דערשטעקן...

באַלד שיקט זיי רופֿן סיניבאַלד:
 — איך מין, איר זאַלט זיך, מַזנע ליבע,
 נישט ריטן פֿאַר די קעפּ. איך האַלט
 און גלייב, דער גרעסטער העלד און גיבור
 דורך קריגעריי — פֿאַרשפּילט און פֿאַלט.
 דעריבער, קינדער, בעט זיך איבער,
 וועט יעדער זיין אַ העלד מיט כּבֿוד.
 דער ערשטער שטרעקט די האַנט אויס בַּא.

זיי נעמען זיך אַרום מיט פֿרייד,
 אויף מער זיך קיין מאָל ניט צעשיידן.
 באַלד האָט אים טיריץ אָנגעקליידט
 פֿון קאַפּ ביז פֿיס אין ריטער־קליידער.

איך האָב, זינט מוחל, ליבע ליינט,
פֿאַרגעסן אַיך צו זאָגן, ליידער,
כאַטש גאַר ניט שטאַרק איז עס צום גוסט אים,
ער, בבא, רופט זיך איצט אַגוסטין.

מע רופט אים: שיינער אַגוסטין,
אויף אַט דעם נאָמען דעם פֿאַרשטעלטן.
ער זעט-אויס איצטער זוי אַ פֿריינד,
אַזוי זוי אַלע גרויסע העלדן.
ער זאָגט צו טיריק: — ברודער, כ'בין
צום קאַמף שוין גרייט און כ'וויל דיר מעלדן,
אַז מאָרגן פֿרי מיר ביידע קאָנען
אַרויסמאַרשרן אויף אַנטאַנע.

— זויס, אַגוסטין, אויך איך בין גרייט
דעם שטייגער לעבן איבערבניטן.
צו מאָרגנס בלאַזט מען אין טרומייט,
און ס'לויפֿן-אַן אַהער צו רינטן
די זעלנערס, שטעלן זיך אין ריי,
קאַמפֿלוסטיקע צו שטרייטן גרייטע.
אין שפיץ רינט טיריק, זוי געקאָוועט
אין פֿאַנצער; נעבן אים רינט בבא.

זיי קומען-אַן צו מאָרגנס, פֿרי,
זוען ס'האַט דער פֿאַסטעך-יונג געטריבן
אין פֿעלד אַרויס די קעלבער, קי.
זיי הייסן, אַז מע זאל זיך גיבן
אַ וואַרף-אַרויף און נעמען פֿי,
און פֿירן גלייך אַהיים... געבליבן
נישט איין פֿאַר קלאַ אויף אַרט צעטראַטן.
ס'האַט גלייך געוואוסט דערפֿון די שטאַט און

ס'צעקלינגט זיך ראָש דער שטורעמגלאַק
 און ס'לויפֿן מענטשן אום דערשראַקן.
 ס'נעמט קלאַגן איינער: — אוי, מײַן באַק!
 אַ צווייטער: — וויי, מײַן קו דערשלאַגן!
 — מײַן ציגל! — מײַן שעפּס! — מײַן קאַלבו! אַ קלאַג!
 מע לויפֿט צום טויער מיט אַ קלאַגן.
 דער הערצאָג דאָדאָן האָט געקריגן
 פֿיל מיטלייד און מיט אַלבאַריגן.

זײַן ברודער, זיך געלאָזט צו הילף.
 נאָך זיי ציט־נאָך מיט ביקסן, פֿנילן
 אַ מחנה שטאַרקע לינט, ווער ס'וויל,
 צום שטאַטטויער זיי אַלע אַנילן,
 אַט גרייכן זיי שוין באַלד צום ציל.
 די שאַף און פֿי אויף ווינטע מײַלן
 הייסט בבא טרייבן ווי אַ וויכער.
 דער הערצאָג דאָדאָן רייט פֿאַרגיכערט.

ס'בלעבט בבא גלייך מיט טיריץ שטיין.
 מע זעט פֿון ווינט שוין דאָדאָנס פֿנים.
 — ווער מיינסטו, טיריץ, קאָן עס זײַן
 אַט דער וואָס יאָגט אויף אונדז ספּנות?
 — דאָס זינען זיי, אונדזערע פֿינד,
 מע דאַרף זיי שלאָגן אָן רחמנות.
 ווער ס'קומט אין אַלבאַריגנס ציינער,
 גייט נישט אַרויס מיט גאַנצע ביינער.

דער אַנדערער, דער דאָדאָן, האָט
 דעם ליבן האַר אַדורכגעשפיזט אים.
 זײַן שולד איז, וואָס מײַן חייל גראַד
 די שטאַט באַלאַגערט האָט אומיסטן.

— וועסט זען נאך, טיריץ, נישט אויף שפאט,
ווי ער וועט וואַלגערן אין מיסט זיך...
ס'גרייבט בבא שנעל אָן מיט זיין לאַנץ אים:
— אַ נו, פֿאַררעטער פֿון מאַגאַנצאַ!

ס'שניידט אַלבאַריגן דורך דעם וועג,
יאַגט-אָן מיט איינגעדריקטן העלעם.
לויפֿט בבא אונטער און פֿאַרשטעקט
זיין שפיז אין בויך אים און מיט שנעלן
מאַנעווער טראַגט זיך אין געיעג
נאָך דאָדאַנען, וואָס ווערט אים נעלם
נאָך דעם ווי ער האָט צוגעזען,
וואָס מיט זיין ברודער איז געשען.

באַלד וואַקסט ער אויס און אין געפֿעכט
צעברעכן ביידע אַזש די שפּיזן.
ס'כאַפט יעדער גלייך זיך צו זיין שווערד
און יעדער פֿון די ביידע ריזן,
נקמה-דאָרשטיק, זוכט, באַגערט
דעם צווייטן אַנצוטאָן די מיתה.
ביז בבא גיט זיך פֿלינק אַ קער און
מאַכט דאָדאַנען אַ שראַם אין שטערן.

און גיט אים תּיכּף אַ פֿאַרפֿאַר
אין ווייכן פֿלייש, אַז ס'נעמען שטערן
אים פֿליען פֿאַר די אויגן, נאָר
ער טרעט נישט אָפּ פֿון אים שוין מער און
דערלאַנגט נאָך קלעפּ אין זינט אים שפּאַר,
אַזש דאָדאַן פֿילט, זיין גוף נעמט שווערן
אַרונטער און פֿון פֿערד זינט פֿאַלט ער.
דאָ לויפֿט דער אַפּטייל אָן מיט גוואַלדן.

אין לעבן האָבן זיי אַזוי
 גאָך נישט געזען דעם פֿירער ליגן.
 דערצאָרנט לאָזן זיי זיך אויף
 דעם פֿינד — זיי מוזן אים באַזיגן?
 דערהרגענען דעם יונג צום טויט!
 פֿאַר אַלץ מוז ער באַצאָלט איצט קריגן!
 זיי רינגלען אים אַרום, די רייטערס,
 דאָ רוקט-אַרויס זיך ווער — אַ גרייטער

צו לאָזן זיך אין אַ פֿאַרמעסט —
 אַ יונג מיט ביינער, שטאַרק ווי אַניזן,
 דער קאַפּ זיצט אויפֿן קאַרק אים פֿעסט;
 אַ צוואַנציק מאָן קאָן ער באַזיזן
 אַוועקצולייגן — היי, דו וועסט,
 אויב נישט מיט גוטן, איז מיט בייזן,
 זיך אונטערגעבן! און זיי הייבן
 זיך אָן צו שלאָגן ווי די לייבן.

ער ווערט זיך, בבא, אין זיין נויט
 און ריכטט זיך דאָך אַרויס פֿון מיטן
 און אויף רונדעלע שוואַרץ ווי קויט
 איז ער גאַלאַפּ אַוועקגעריטן —
 אין שרעק צו ווערן דאָ געטויט —
 אין גאַכגעיאָג פֿון דאָדאָנט סוויטע.
 די לייבוואַך זינגע האָט דערוויילע
 געמוזט אים אויפֿהייבן און אַיילן

מיט דעם צעקנילטן דאָדאָן, שנעל
 געבראַכט מ'האַט אים אין שטאַט צו טראָגן.
 ס'האַט טיריץ אין דער צינט אין פֿעלד
 געהאַלפֿן בבאן יענעם שלאָגן.

אין ישטרענט האָט נישט קיין סך געפֿעלט,
אָז ביידע זאָלן דאַרפֿן קלאָגן,
זיי וואָלטן גערן אָפּגעצויגן,
וואוהין עס טראָגן זיי די אויגן.

אַרויסגעדרייט זיך מיט אַ קלאַפּ
אַ טרעפֿלעכן, זיך אָפּגעטראָגן
אין צייט, ווען נישט וואָלט זיי געכאַפּט
דער פֿרישער טייל וואָס קומט צו יאָגן.
אין סאַנסימאָן זיך גלייך פֿאַרקלאַפּט
אין שלאָס, וואוהין זיך קוים דערשלאָגן.
פֿול פֿרייד מיט זיך געבראַכט אַהער דאָ
און אין אַנטאַנע — בליאַסק פֿון שווערדן.

די אַנגעבראַכטע סטאַדעס פֿי
פֿאַרלייגן מיט זיך אַלע גאַסן.
מע טרייבט זיי און מע ברענגט אום פֿיל —
אַ בייזער וועטשפּיל, אויף צו שפּאַסן.
ס'טויט יעדער איינער וואָס ער וויל.
און טיריק איצט דערציילט געלאָסן
מיט גרויס הנאה פֿאַר זיין טאַטן
אַגוסטינס שיינע העלדנטאַטן.

ווי ס'האָט דער יונג עס דעם געטויט
און דעם געשטאַכן אין די זייטן,
אַליין דערנאָך געווען אין גויט,
זיך פֿון געפֿאַר אַרויסגעדרייט און...
— איך וואָלט אים איצט אויף ס'נני געטרויט,
ווען ס'קומט אונדו ווידער אויס צו שטרענטן.
געלויבט זיי, גאָט, וואָס גראַד אים האָסטו
מיר צוגעשיקט אויף אַט דעם פּאַסטן.

— איך האָב, מײַן זון, כּאָטש אָט די טרײַסט —
 זאָגט סיניבאַלד — וואָס מ'האַט נקמה
 אין זיי גענומען פֿאַרן גניסט
 פֿון ליבן קעניג. זײַן נשמה
 זאָל רו געפֿינען. און ער הייסט
 אַ סעודה מאַכן פֿאַר זײַן נאָמען.
 דער טיש ווערט מלכותדיק געגרייט און
 ס'קומט סיניבאַלדס פֿרוי מיט די מידן.

זי זעצט זיך נעבן באַלעבאַס
 אַנטקעגנאַיבער אַגוסטינען.
 די גאַנצע צײַט ביים עסן לאַזט
 זי נישט אַראָפּ קיין אויג פֿון אים און
 צו זיך אַליין זי מורמלט וואָס:
 — צי בין איד נישט ביים קלאַרן זינען?
 דאָס איז דאָך בבא מיט די ביינער!
 די גרויע אויגן, ס'מויל מיט צײַנער —

אין גאַנצן ענלעך דאָך צו אים!
 ווי נאָר זיי האָבן אָפּגעגעסן
 זי רופֿט דעם מאַן אָפּ, ער זאָל אין
 דעם צווייטן צימער נישט פֿאַרגעסן
 אַרײַנגיין נאָך דעם, וווּ אַהין
 זי וועט אַרײַן... — נו, זאָג, פֿרינצעסיק,
 שוין וואָס אַזוינס האָט דאָ געטראָפֿן?
 — איך האַלט, אַגוסטין דאָס איז בבא!

— וואָס פֿאַלט דיר אַזוי? אים האָט מען לאַנג
 צום טויט פֿאַרמשפּט... אויפֿגעהאַנגען.
 ס'איז וואָר, זײַן מאַמע האָט פֿאַרלאַנגט,
 מע זאָל פֿאַרשווייגן אָט די קלאַנגען.

דערפֿאַר פֿאַרטראַג איך נישט די שלאַנג,
וואָס וויל די קרוין זאָל איר באַלאַנגען...
דאָך שלאַפֿט זי נישט אַ גאַנצע נאַכט און
פֿון בבאָן הערט נישט אויף צו טראַכטן.

דעם צווייטן טאָג האָט זי זיך קוים
דערוואַרט, מע זאָל צום טיש זיך זעצן.
אין עסזאַל קומט-אַרנין די פֿרוי
און זעצט זיך קעגן בבאָן עסן.
זי קוקט זיך ווידער אַנין אַזוי
און קאַן אין בבאָן נישט פֿאַרגעסן.
און נאָכן עסן רופֿט זי טיריק
אין זינטנצימער מיט אַ תּירוין:

— מײַן ליבער זון, הער-אויס מיט קאַפּ,
וואָס איך, דיין מאַמע, וויל דיר זאָגן.
דעם טאַטן דינעם — לאָז אים אָפּ!
איך קאַן עס מער נישט אין זיך טראַגן...
איך פֿיל, זוי כּוועל פֿון זיין אַראָפּ...
דו הערסט? מיך הערט נישט אויף צו פּלאַגן:
אַגוסטיין, ווייס, איז נישט אַגוסטיין,
ס'איז בבאָ, ווי דער זון מײַן ביסטו.

איז הער, מײַן קינד, דיין מאַמעס ראָט,
ווי נאָך דו קאַנסט אים גלייך דערקענען.
גיי, נעם אים מיט זיך מיט אין באָד,
אַ וואַרצל אים געלאָזט אויסברענען
אויף דיקן פֿלייש. צוויי פֿלעקן האָט
ער אויף דער פֿלייצע, ברוין זיי זענען.
פֿאַר דיר זעט ער זיך דאָך ניט שעמען.
— כּ'גיי טאַקע גלייך אין באָד אים נעמען.

און טיריץ גייט צו אים אַרנין:
 — אַגוסטין, הער, איך וויל דיר ראָטן
 דאָס בעסטע, וואָס עס קאָן נאָר זײַן;
 איך וויל, מיר זאָלן גיין זיך באַדן.
 כװעל מיטנעמען אַ פֿלעשל וויין,
 אַ גענדזל אויך אַ פֿריש געבראַטנס.
 אין באַד זיי גיסן זיך צעפֿאַרעט
 מיט שעפֿלעך וואַסער, קאַלט און וואַרעמס.

אַ לניב האָט בבא קלאָר ווי מילך.
 זיי ציען זיך אויף באַנק און שטרעקן
 זיך אויס מיט לאַכן, פֿריידגעהילך.
 דאָ זעט ער, טיריץ, ביידע פֿלעקן,
 דעם וואַרצלעהפֿט, און זאָגט אים: — כװיל
 זיך וועגן אַט די פֿלעקן פֿרעגן.
 — דו האָסט נישט וואָס צו האַבן מורא.
 ס׳איז גאָר נישט. כ׳האַב זיי פֿון געבוירן.

ס׳איז טיריץ אומגעדולדיק שוין,
 אַ כליאַפּ, אַ גאַס, אַ כאַפּ אַ ביסן,
 פֿאַרטרונקען מיטן וויין און קוים
 אַהיים אין שטוב אַרנין באַוויזן.
 ער רופֿט די מוטער אָפּ און רוימט
 איר אַינן אַ סוד: — יאָ, יאָ, זאָלסט וויסן,
 אַזוי, אַזוי, ס׳איז נישט צום לאַכן —
 דערציילט ער איר די אַלע זאַכן.

— נו, אויב אַזוי — זאָגט גלייך די פֿרוי —
 איך מאַך אים אַ קבלת־פנים!
 מיט גרויסער פֿרייד אַנטקעגן לויפֿט
 זי גלייך אים, גליקלעך, וואָס זי קאָן אים

דאָ, בבאָן, זען בײַ זיך אין הויז.
 זי קושט אים: — וועסט זיך שוין נישט קאַנען
 באַהאַלטן... כ'האַב דאָך דיך דערצויגן,
 פֿון מײַנע ברוסטן האָסט געזויגן.

— זאָל גאָט דערפֿרייען אײַך דאָס האַרץ!
 איר האָט געטראָפֿן. יא, כ'בין בבא.
 זוי אײדל זײַט איר, און דערפֿאַר
 וויל איך אײַך בעטן און כ'וויל האָפֿן,
 אַז אויסער אײַך דאָ מיטן האַר
 וועט אַט פֿון דעם, וואָס ס'איז פֿאַרלאָפֿן,
 דאָ קײנער, גלײַב איך, מער נישט וויסן —
 דער פֿינד קאָן בלויז דערפֿון געניסן.

ס'קומט סיניבאַלד אויך גלײַך אַרײַן.
 זײַן זון האָט באַלד מיט פֿרייד דעם סוד אים
 געזאָגט. זײ האַלדזן אַלע דרײַ
 אים, בבאָן, וואָס ס'איז אים געראַטן
 אַדורכצוגײן אַזוי פֿיל פֿיין
 און בלײַבן גאַנץ און רײַן, אָן שאַטן.
 דערצײלט אַלץ בבאָ סיניבאַלדן,
 ווי שמאַל ס'האַט שוין מיט אים געהאַלטן.

קאפיטל עלף

11, לאָזן מיר איצט, בבא זאל
די בבא-מעשה זיי דערציילן.
שוין צינט צו אנלין זיך אַ מאַל
צום הערצאָג, וויל ס'איז דאָרט נישט פֿריילעך.
ער האָט געלאָזט דאָרט אויף אַ קול
פֿאַררופֿן די וואָס קענען היילן
צו אים אין שלאָס, מע זאל זיי ברענגען,
ווער ס'וועט נישט פֿאַלגן — זאל מען הענגען.

דאָקטוירים קומען-אַן צום טראָן.
די קלאַנגען זינגען וויינט דערגאַנגען,
זיי שפּאַרן-אַן קיין סאַנסימאָן.
דערהערט האָט בבא אויך די קלאַנגען,
זאָגט סיניבאַלדן: — הערט, איך קאָן
איצט ווי אַ דאָקטער אים דערלאַנגען...
איר וועט אַ מוילאייזל מיר געבן
און כ'מאָך אַ סוף איצט צו זיין לעבן.

— ס'געפֿעלט מיר, בבא, ביסט גערעכט,
נאָר אַן מיר טאָרסטו עס נישט מאַכן! —
זאָגט טיריץ אים — ווי דיניס אַ קנעכט
וועל איך באַדיגען דיך, באַוואַכן.
ווי נאָר טוסט דאָדאַנען זיין רעכט,
וועל איך אין טורמע גלייך פֿאַרמאַכן
דעם גאַנצן שטאַב מיט אַלטע לייט און
די סוויטע זינגע וועל איך טייטן.

דו, טאטע, ווארטסט מיט דער אַרמיי
ווי ערגעץ גרייט, פאַרשטעקט אין לוייער.
ווי נאָר ס'צעשאַלט זיך דער טראַמפייט
לויפֿט־אַן איר אַלע גלנץ צום טויער.
דאָרט וועלן וואַרטן שוין די לניט
פֿון אונדזער צד לענגוים דער מויער.
מיט „ב־בא! ב־בא!“ אויסגעשרייען
די שטאָט וועט יובלען פֿרני, זיך פֿרייען.

— מנין זון, אַנטציקט כ'בין פֿון דיין פלאַן,
נאָר קוים וועט עמעץ דיך דערקענען?
— בני מיר, זאָגט בבא — איז פֿאַראַן
אַ פולווערגרים, כ'זועל עס צענעמען
מיט קאַכיק וואַסער אויף דער פֿאַן
און שוואַרץ ער ווערט דיר ביז די ברעמען.
ער לויפֿט און שטעלט דעם גרים דעם הייסן,
ווי ס'האַט דער בעטלער אים געהייסן.

ער ברענגט דאָס שמירעכץ און ער רייבט
אים אַזן די הענט, דעם האַלדז, דעם שטערן,
דאָס גאַנצע פנים, ביז ער הייבט
אַן טאַקע שטאַרק פֿאַרענדערט ווערן.
די שננדערס און געזעלן טרייבט
ער אונטער, ס'זאָל נישט לאַנג געווערן
און איידער נאָך ס'הייבט־אַן צו טאַגן
זאָל ווערן דאָ געבראַכט צו טראַגן

פֿאַר טיריזן אַ רויטער ראַק,
אַ שאַרלעך־רויטע פעלערינע,
אַ ברייטע, לאַנגע, ביזן טראַט,
וואָס זאָל אים ווי אַ צודעק דינען

פֿאַר זײַן פּומעלע, וואָס ער האָט
אײַם אָנגעטאָן אין זײַט בײַם גרײַנעם
געפּאַסטן גאַרטל מיט די פֿראַנדזן,
צו גיפּן ווען ער וועט דעם ראַנד זען.

און סיניבאַלד שענקט בבאָן באַלד
אַ מוילאָיזל אַ שײַנס, צום רײַטן,
און טיריפּן ער גיט אָן אַלט
קליין אייזעלע אויף צו באַגלייטן
דעם גרויסן דאַקטער. בבא האַלט
זיך אין געשטאַלט, ווי ס'פּאַסט פֿאַר לײַטן.
זײ קומען גיך אָן אין אַנטאַנע,
אין אַינפֿאַרהױז „צו דער קאַראַנע“.

און טיריפּן הייבט זיך אויף און גייט
אין שטאַט באַזוכן טייל פֿערזאַנען.
ער קלייבט געהיים צונױף די לײַט:
— כּוֹויל קודם־כּל אַנך איינס דערמאַנען:
צו שווינגן שטום מוזסט איר זײַן גרייט,
ווי ס'שווינגט אַ מױז. איר קאַנט די פֿאַנען
די אַלטע שױן פֿאַרגרייטן, הערט־צו,
ס'קומט בבא דאָ אין שטאַט אַהערצו.

דער זון פֿון סיניבאַלד בין איך.
מיט דאָדאַנען דעם חשבון ווילן
מיר ליקווידירן אין דער גיך.
מיר וועלן זיך מיט אים נישט שפּילן.
דער קלאַפּ וועט קומען אומגעריכט.
איר מוזט דערפֿילן דאָן די צילן:
פֿאַרכאַפט דאָס טויער און דעם טורעם,
און בלאָזט אין האַרן גלײַך אויף שטורעם!

מנין פֿאָטער מיט זיין חייל שטייט
 צום אויפֿמאַרש גרייט נישט ווייט פֿון דאַנען.
 ווי איר וועט בלאָזן אין טראַמפּייט,
 איז ער ביים טויער שוין פֿאַראַנען.
 איך האָף, איר האָט די אַלע רייד
 באַנומען קלאַר, מיך גוט פֿאַרשטאַנען.
 זיי גייען זיך פֿונאַנד פֿול זאַרגן:
 ווער ווייסט וואָס ברענגען וועט דער מאַרגן.

אין שטאַט האָט זיך פֿאַרשפּרייט אַ קלאַנג:
 אַ גרויסער דאַקטער איז געקומען,
 זיין וויסן איז פֿון הויכן ראַנג,
 ער היילט־אויס בלינדע, לאַמע, קרומע.
 ער שטינגט־אַריבער שוין פֿון לאַנג,
 פֿון נייסטן וויסן דורכגענומען,
 גאַלענוס, אַפּאַקראַט,¹ די נעמען
 די סאַמע גרעסטע, אַבן־צענה.²

בראַנדאַניע ווערט געוויר און שיקט
 אַ קנעכט נאָך אים, אַז ער זאָל מאַרגן
 זיך שטעלן, נאָר קיין פֿעניג קריגט
 ער נישט פֿאַרויס צו מאַל צו באַרגן.
 ערשט ווען זיין הילף וועט זיין באַגליקט,
 וועט ער פֿאַרשפּאַרן זיך צו זאַרגן...
 דער קנעכט האָט באלד זיך אַפּגעטראַגן,
 און בבא וואַרט, אַז ס'זאָל שוין טאָגן.

ווי ס'שטעלט דער טאָג זיך אויף דער שוועל,
 איז ער מיט טיריץ שוין געלאַפֿן
 אַוועק אין פּאַלאַץ, ווי אויף באַפֿעל,
 געטראַפֿן שוין די טירן אָפֿן.

בראנדאָניע קומט צו לויפֿן שטעל:
 — מײַן ליבער דאָקטער, קאָן איך האָפֿן?
 איר נעמט זיך אונטער אים צו היילן?
 דאָס ליב מײַנס וועל איך מיט אַנד טיילן —

פֿאַלט־צו צו אים און כאַפט זײַן האַנט,
 מיט הייסע ליפֿן נעמט זי קושן.
 ער רײַסט־אַרויס זיך, צו דער וואַנט
 ער קערט זיך אָפּ פֿון איר פֿאַר בושה.
 זי לויפֿט פֿון זאל אַרויס צעפֿלאַמט.
 באַלד פֿירט מען אין די שטוב־מלבושים
 אַרײַן דעם הערצאָג, ס׳בלייבט זײַן שטערן.
 — בײַ מיר וועט איר גענעזן ווערן.

כ׳וויל קודם אַנקוקן, ווי גרויס
 און טיף, ווי ס׳זעען־אויס די שניטן.
 איר טוט זיך מוטער־נאַקעט אויס
 אזו ליגט זיך אויף דער באַנק אין מיטן.
 נאָר הייסט זיי אַלע גיין אַרויס,
 איך דאַרף נישט דאָ אַזאַ מין סוויטע.
 דער הערצאָג נעמט זיי אַלע טרײַבן,
 דאָס ווייב זײַנס טאָר דאָ אויך נישט בלייבן.

און דאָדאָן טוט ווי ער פֿאַרלאַנגט,
 בינדט־אויף די ווונדן פֿול מיט אַנטער.
 ער זעצט זיך צו אים אויף דער באַנק,
 די ווונדן ברענען ווי אַ שניטער:
 — מײַן ליבער מײַנסטער, איך בין קראַנק...
 אויב דאָס איז איצט, וואָס וועט זײַן ווײַטער?
 — די גאַנצע דאַרף מען איבערבײַטן...
 ווי האָט דאָרט אויסגעזען דאָס שטרײַטן?...

— דאָס שטרײַטן מײַנס? ס'אָן אַלטער קריג.
 אַ קריג אַזאַ ווי אַלע קריגן.
 כ'וואָלט נאָר געוואָלט דערלעבן ס'גליק,
 אַז איך זאָל זײ אַ מאָל באַזיגן.
 דעם שלעגער, וואָס צוליב אים כ'ליג.
 אין מײַנע הענט בלױז כ'וויל אים קריגן.
 די קי און קעלבער צוגעגולט.
 דעם טײוול צוגעשפּילט האָט ס'מזל.

— ס'קאָן זײַן, דאָס האָט געטאָן דער זון,
 וואָס האָט געוואָלט נקמה נעמען
 פֿאַר בײַז וואָס איר האָט אים געטאָן
 און אויך דעם פֿאַטער זײַנעם, וועמען
 איר האָט... — גענוג! איך וויל דערפֿון
 נישט הערן מער! ניט זייערע נעמען!
 אַט יענער דאָרף עס זײַן דער שטירצער? —
 געמאַכט האָט מיט אַ קאָפּ אים קירצער

די מאַמע זײַנע... כאַ-כאַ-כאַ...
 — נו, קוקט זיך אַינן אין מיר, צי וועט איר
 דען נישט דערקענען בבאָן, האָ?
 מײַן פֿאַטערס לעבן, דו, פֿאַררעטער,
 האָסטו נאָך ווינציק אַליץ געהאַט?!
 דײַן לױז לײַג איך נישט אָפּ אויף שפּעטער...
 ער ציט די שווערד פֿון שײד ווי שיפור,
 צעהאַקט אים, דאָדאַנען, אויף שטיקער.

ס'איז בבא גליַיך אַרויס דערנאָך,
 ווי ער האָט אים ס'געביין צעבראַכן —
 פֿאַרשוימט פֿון פעס, צעברויזט, צעקאַכט.
 אויך טיריץ האָט געלאָזט זיך נאָך אים

זוי ער האָט זיך געפֿעכט און דאָך
די סוויטעלייט די צען דערשטאַכן,
אין ווילד געיעג זיך גלייך געלאָזן
נאָך דאָדאָנס לייט. שוין הערט מען בלאָזן

דעם האָרן אויפֿן טורעם. ס'ווערט
אין שטאַט אַ רעש און אַ מהומה,
נאָר וואָס און ווען מ'האַט נישט געהערט
און נישט געוויסט, וואָס פֿאַרגעקומען
איז דאָ, און באלד באַטרעט די ערד
דאָס חייל סיניבאַלדס מיט ברומען:
— בִּבְאָ! בִּבְאָ! — זיי סקאַנדירן
און גווידאָנס זיגעמבלעם זיי פֿירן

פֿאַרויס פֿאַר אים און טרעפֿן-אַן
אין וועג אַן אַפֿטייל פֿון מאַגאַנצער.
מע שלאָגט זיך גאַנצע זיבן שעה
און ס'בלייבט נישט פֿון די לייט קיין גאַנצער.
אויף דער זייט אויך אַ סך מע קאָן
פֿאַרווונדיקטע ביז סאַמע ראַנד זען.
און ווען דעם לעצטן שוין זיי טייטן,
לאָזט בִּבְאָ רופֿן מיט טרומייטן:

— ווער ס'וועט זיך קעגנשטעלן, זאָל
נישט אַנדערש ווי געהאַנגען ווערן!
באלד זאַמלט זיך אַרום אים ס'פֿאַלק
און פֿרייד-געיובל לאָזט זיך הערן,
זיי שרײַען אַלע אין איין קול:
— אים, בִּבְאָ, זאָל דער טראָן געהערן!
באַגלייטן בִּבְאָן ביז די שטייגן,
דאָ בלייבן אַלע שטום אַנטשווייגן.

— נעמט דאָדאַנען און טראָג אַוועק
 אים אויפֿן פֿעלד דאָרט צו באַגראָבן.
 די אַנדערע לייגט אויך אין זעק
 און טוט דאָס זעלבע! — זאָגט אָן בבא.
 באַלד קומט זיין מאַמע אָן פֿול שרעק:
 קיין גוטס וועט זי בני אים נישט האָבן...
 זי פֿאַלט פֿאַר אים אויף דר'ערד אַנידער
 און שרייט און קלאַגט ביז גרוגט דערשיטערט:

— איך בין, מײַן זון, אין דינע הענט
 און וואָס דו ווילסט מיט מיר טאָן — קאַנסטו.
 מײַן לעבן איז אין דיר געווענדט.
 דאָס אַלץ, וואָס ס'קומט דיר, זע איך, מאַנסטו,
 דיין מוטער איז געווען פֿאַרבליענדט...
 ווי פֿאַסט מײַן זון די ראַל פֿון מאַנסטער?
 איך בעט דיך זאָלסט מיר אַלץ פֿאַרגעבן,
 דער מאַמען דינער שענק דאָס לעבן.

ער קאָן נישט אויסריידן קיין וואָרט.
 זאָגט טיריץ און סיניבאַלדן:
 — גייט, רעדט מיט איר ואין צימער דאָרט.
 — נו, הער שוין אויף דו מיט די גוואַלדן!
 דיין מאַן, בראַנדאַניע, האָסט דערמאָרדט,
 דיין זון האָסטו אין שטאַל געהאַלטן,
 דו האָסט פֿאַרדינט מע זאָל דיך קעפֿן,
 פֿאַר וביידע צעפֿ אין גאַס דיך שלעפֿן! —

האָט סיניבאַלד די האַרבע רייך
 בראַנדאַניען אין געזיכט געשמיסן —
 נאָר ווייל דו ביסט זיין מוטער, גרייט
 זיך צו אין וועגן מ'וועט דיך פֿאַרשליסן

אין מאַנאַסטיר... — וועסט מער קיין פֿרייד —
 גיט טיריץ צו — שוין נישט געניסן.
 אין נאַנע־קלויסטער זי פֿאַרשפּאַרן
 און — אויס אינטריגעס, אויס קאַשמאַרן.

און סיניבאַלד האָט זיך אַהער
 מיט הויזגעזינד אַרײַנגעקליבן
 אין פּאַלאַץ און געפֿירט זוי ס'קער
 אַ שטאַט פֿול צוטרוי, אַכט און ליבע.
 מיט יעדן טאַג אַלץ שטאַרקער ווערט
 די פֿרײַנדשאַפֿט צווישן זיך. זיי גיבן
 אויף שאַכשפּיל אָפּ די צײַט די פֿרײַע,
 אַזוי זוי גוטע פֿרײַנד געטרײַע.

אין שיינע

היסטאָריע

דאס ווערט ניוויין

בבא מעשה

האָבן מיר גטאָן דרוקן אויף פֿברײַ טײַטש פֿון דאָס נײַע.
 וויאָ מיט דעם בבא פֿון זײַן נבאָרן סאַג אָן האָט זיך
 פּאַסירט, בײַ פֿר די מלוכה האָט אײַן נפֿיש :

וואַרשאַ

בײַפֿוס הרבני סתו צבײַ יעקב באַמכערנ.

פֿנת תר"י נס"ק

B O W E M A S E
 w Drukarni H. E. Bomberg
 w Warszawie 1849

קאפיטל צוועלף

ס'האט איין מאָל ווער געבראַכט אַ בריוו
פֿון מאַרגאַריטען אַזש פֿון בבל.

נישט טרערן — בלוט פֿון אויג איר טריפֿט,
זי פֿילט זיך איבעריק, אַ באַוול.
דער סולטאַן לעבט שוין נישט. זי זיפֿצט
און קרעכצט, פֿאַריתומט און פֿאַראַבלט.
זי וויינט און קלאַגט נישט בלויז צוליב אים,
נאָר מער דערפֿאַר, ווייל ס'וואַגט זי ליבן

דער פֿאַסאַמאַנט, וואָס האָט פֿון לאַנד
געוואַלט זי מיט געוואַלט פֿאַרטרייבן,
אויב ישטרעקט זי אים נישט אויס איר האַנט,
אויב זי וויל דאָך ניט זיין קיין ווייב אים.
זאָל בבא מיט זיין גרויס פֿאַרשטאַנד
זיך מיען זי אַרויסצוהייבן
פֿון אומגליק. ווער ס'וועט אים פֿאַרטרייבן,
בני דעם וועט זי אַ ווייב פֿאַרבלייבן.

געפֿילט האָט בבא ווי זיין הויט
גערינצלט ווערט, און זיך צעשריגן:
— כ'האָב מיטלייד מיט דער שיינער מויד;
זע, סיניבאַלד, פֿון איר — דער זיגל.
איר אַכור-פֿאַטער איז איצט טויט.
פֿאַר וואָס זאָל זי קיין הילף נישט קריגן?
— ווי באַלד זי טויג זיך צווישן וועלן אויס,
איז מער ווי רעכט דו זאָלסט איר העלפֿן.

דא ווייזט זיך טיריץ גראָד אין זאַל
 און בבא נעמט אים אַלץ דערציילן:
 — איך וויל אויך דו זאָלסט אין דעם פֿאַל
 דער הויפטמאַן זיין איבער די טיילן.
 און דורך כווייל בעטן, סיניבאַלד,
 אָו אויף דער צייט, וואָס איך וועל וויילן
 אין פֿרעמדן לאַנד, פֿאַרקאָכט אין שטרייטן,
 זאָלסטו מיך דאָ אין לאַנד פֿאַרבייטן.

— דו זאָרג נישט — זאָגט אים סיניבאַלד —
 ס'וועט אַלץ צום בעסטן דאָ זיך פֿירן.
 באַפעלט גלייך בבא און ס'צעשאַלט
 זיך דער טרומייט, נישט צו פֿאַרלירן
 קיין צייט, אויף אַלע פּלעצער באַלד.
 און ס'וואַקסן רייען אויס אין פֿירן,
 דריי טויזנט מאַן אויף פֿערד, צו רייטן
 אַהין, קיין בבא, אין די ווייטן.

צו מאַרגנס זינען פֿול געווען
 די גאַסן מיט די רייטער-רינגען,
 און פֿאַרן פֿאַלאַץ — ניט צו זען
 קיין פּיצל ערד. די גלעקער קלינגען.
 מע זעט די אויסרייטערס די צען.
 די פֿערד פֿון אומגעדולד שוין שפּרינגען.
 ס'טיילט בבא די אַרמיי אין צווייען,
 פֿאַר אים און טיריץ — צוויי אַרמיען.

אין שפיץ פֿון פֿופֿצן הונדערט מאַן
 רייט בבא שטאַלץ און מיטן צווייטן
 טייל טיריץ טרעט-פֿאַרויס געשפּאַנט.
 ס'ווייזט בבא זיי דעם וועג צו רייטן.

ער קען די וועגן נאך פֿון דאן.
פֿון וואַנדערן אין יענע צייטן.
אַט זעט זיך שוין די שטאַט, די טורעמס,
מ'זעט שפעטער נעמען זי מיט שטורעם.

פֿון שטאַט־טויער שוין גאַר נישט ווײַט
שיקט בבא זאָגן מאַרגאַריטען,
זי זאָל באַוואַפֿענען די לייט,
וואָס זי האָט איבער זיי אַ שליסה,
זיי זאָלן ס'טויער האַלטן גרייט
צו עפֿענען. די טויער־היטערס
אין תּפֿיסה אַלע איבערפֿירן,
וועט די אַרמיי אַרײַנמאַרשירן.

ער לויפֿט, אַ טיטול, דער שטאַפֿעט,
ער שלינגט דעם מרחק פֿונעם שליאַך און
איין גאַט נאָר ווייסט ווי נאָך ער וועט
אַדורך דעם פֿניער־בראַנד פֿון וואַכן.
ער קומט צו מאַרגאַריטען שפעט
און גיט איר איבער אַלע זאַכן.
באַלד גיט זי דעם באַפֿעל אין שטאַב אָן:
— גלײַך זאָל מען צום געווער זיך כאַפֿן!

און איבער נאַכט האָט אַ המון,
צוויי טויזנט מאַן זיך אָנגעקליבן,
צום פּאַלאַץ רײַטן, גרייטע שוין...
ס'איז זיי בלויז איין זאָך דאָ געבליבן:
אויף בבאָן זיך דערוואַרטן קוים.
איצט לאַמיר טאָן אַ קוק אַריבער
צום קאַמפּפּלאַץ דאָרט אין דער מהומה
ביז בבא איז אין שטאַט געקומען.

ס'לאזט טיריץ באַלד זיך מיט אַ טייל
 אויף אויסשפיר אין דער פֿרעמדער געגנט
 און טרעפֿט זיך אָן אויף אַ געהייל,
 געטומל — היידן! פֿול באַוועגונג
 פֿון שונאס לאַגער. אין געאַנל
 באַפֿעסטיקט ער, פֿאַרשטעלט די וועגן,
 און איידער ס'הייבט נאָך אָן צו טאַגן
 שוין נעמען זיך די צדדים שלאָגן.

ער ברענט פֿון צאַרן, פֿאַסאַמאַנט:
 — איך וויל אַ קוק טאָן ווער זיי זענען...
 און אויפֿן פֿערד ער יאָגט צום פֿראַנט,
 ער וועט זיי הענגען, שיסן, ברענען.
 און נאָנט פֿון פֿראַנט ער טרעפֿט זיך אָן
 אויף טיריץ און ביידע מענער
 אַקעגן רייטן, זיך צו טייטן —
 אַ וואָרף גיט איינס זיך אויפֿן צווייטן.

אין שאַרפֿן שטרענג, פֿאַרביסן, האַרב,
 צעברעכן ביידע זיך די שפּיזן.
 פֿאַרשווימט שרענט פֿאַסאַמאַנט: — דו, שטאַרב,
 דו, הונט, דו ווערסט בני מיר צעריסן
 אויף צווייען!... ס'לייב דענס איך צעקאַרב!...
 איצט פֿעכטן זיי מיט שווערד, די ריזן,
 פֿאַרעקשנט אין די צאַנקערניצען,
 באַגלייט מיט קללות, זידלערניצען.

מיט שאַרפֿן שטאַלן-שווערדנקלאַנג
 שלאָגט שווערד זיך אָן מיט שווערד כּסדר.
 דער טויטפֿאַרמעסט געדויערט לאַנג,
 צעריסן זענען שוין די קליידער

אויף זיי, נאָר טיריץ אַלץ דערלאַנגט
 דעם פּאַסאַמאַנט און ס'העלפּט נישט, ליידער,
 כאַטש שוואַכער הייבט זיין קראַפּט אָן ווערן,
 דאָך קאָן דער זיג נאָך אים געהערן.

נאָר טיריץן האָט צוגעשפּילט
 דאָס מזל. בבא איז געאַניליק
 געקומען ענדלעך אים צו הילף,
 ער ווענדט רונדעלען בליציק, פּייליק,
 טרעפּט אויפֿן וועג אָן היידן פּיל,
 דערשטעכט אַ טייל פֿון זיי קורצווייליק
 און מיט זיין גאַנצער קראַפּט, מיט צאָרן
 אין פּאַסאַמאַנט זיך אַנגעשפּאַרנט.

דאָס פֿערד דערשרעקט זיך און עס שטעלט
 זיך דיבאַם, וואַרפֿט פֿון זיך אַרונטער
 דעם פּאַסאַמאַנט, דעם גאַנצן העלד,
 דעם פּוּח־גייער דרייסט און מונטער
 איצט רופֿט ער צו מחמדן. — העלף,
 דערבאַרעם זיך אויף מיר, כּי־גיי־אונטער...
 ווי ס'זאָגט־אַרויס די רייד דער גיבור,
 באַלד קערט ער אויף אַ וויינט זיך איבער.

די היידן זעען, ער איז טויט,
 צעלויפֿן זיי זיך, מאַכן פּליטה,
 עס ציטערט איצט אויף זיי די הויט,
 ס'יאָגט בבא טאַקע נאָך די היידן.
 מע גיט זיך אונטער אין דער נויט
 און פֿרישע רייען זיי פֿאַרבייטן.
 דעם שונאס פּוּח ווערט דערשיטערט,
 נאָר ער איז וויינט נאָך ניט צעשפּליטערט.

ס'לאַזט בבא אָפּ, די צוים פֿון פֿערד,
 רונדעלע שפּרינגט, פֿון טנױל פֿלינקער.
 פֿיל היידן פֿאַלן אויף דער ערד.
 די שטיק באַױנין: נאָך אַ מין קאַן
 עס בבא, װען צעפֿלאַמט ער װערט!
 אויך טיריץ מאַכט אים איצטער גרינגער.
 אַ צױיטע שפּיז באַקומט דער זיגער.
 צוריק אין שלאַכט איז גרייט דער קריגער.

אויך מאַרגאַריטעס הױפטמאַן רױמט
 אַראָפּ פֿון װעג דעם שװאַס נעסטן
 און אויפֿן פֿערד זינס אומגעצױמט
 שלאַגט בבא מיטן שפּיז די גרעסטע
 גרופּירונג פֿונעם פֿינד, און קױם
 דערטריבן זיי צום ים, די לעצטע...
 פֿאַרצױיפֿלט שפּרינגט אין ים דאָס הױפּל,
 דאָס לעצטע, װי געיאַגט פֿון טנױל.

צום קאַמף איז ענדלעך איצט אַ סוף,
 געענדיקט האַבן זיך די שטרײַטן.
 צוריק טרעפֿט טיריץ זיך צױנויף
 מיט בבא, רינט אויף רעכטס, ביי זײַט אים.
 אויך מאַרגאַריטעס הױפטמאַן לױפֿט
 אָן. אין דער שטאַט זיי אַלע רײַטן
 אַרײַן מיט שאַלנדיקן שטורעם.
 אַנטקעגן טראַגט מען אינעם טורעם

די שײַנע מאַרגאַריטע װאַס
 געהאַפֿן האַט זיי אַלע זיגן.
 מיט גרענעצלאַזער פֿרייד, אָן מאַס,
 איז זי פֿון טורעם אויסגעשטיגן.

פֿאַלט בֿאַן אין די אַרעמס: — האָסט
פֿאַרדינט דעם גרעסטן לוינ צו קריגן.
מזן האָב־אוי־גוטס זאָל דיר געהערן
און איך אליין — דינן ווייב וועל ווערן.

דו ביסט עס, ריטער מזינער, ווערט.
מע זאָל מיט דיר דערפֿאַר זיך בענטשן.
מזן הילפֿרוף האָסטו גלייך דערהערט,
און איצט איז צו מזן אַנגסט אָן ענד שוין.
דו האָסט דינן חובֿ מיר אוימגעקערט
און דאָס איז זעלטן הינט ביי מענטשן.
נישטאָ ווי דו קיין סך וואָס זאָלן
מיט גוטס פֿאַר טובֿות דיר באַצאָלן.

זי פֿירט אים גלייך אַרנין אין זאָל.
דער טיש געדעקט פֿון שענסטן, בעסטן.
די געסט אַרום ווי אויף אַ באַל.
דעם קריגער נישט דערקענען וועסטו
אין זיי איצט... איידל, פֿיין, און באַלד,
ווי נאָר דאָס לעצטע מאַכל מ'עסט־אָפּ,
זאָגט זי: — מזן גלויבן האָסט נישט גערן,
וועל איך צו דינעם זיך באַקערן.

— נו, אויב אזוי — זאָגט בֿאַ איר —
אויב מיינסטו עס אין גאַנצן ערנסט,
נישט פֿריער ווי אין וואַכן פֿיר
געפֿראַוועט מיט פֿאַרנעם וועט ווערן
די חתונה, ווי ס'ווערט געפֿירט,
כ'פֿאַרבעט דאָ הויכגעשטעלטע הערן,
כ'וועל פֿירשטן אויף דער שִמחה ברענגען,
אַז ס'זאָל די וועלט זי לאַנג געדענקען.

ער רופט-צונויף דאָס פֿאַלק אין הויף,
 ווער ס'וויל קאָן קומען זיך דערוויסן.
 די חתונה באַשטימט איז אויף
 די פֿרילינגטעג, ראש-חודש ניסן.
 עס וועלן קומען זיך צונויף
 דאָ פֿירשטן, גראַפֿן, צו באַגריסן
 די יונגע פֿאָר. אין לענדער וועטע
 אַרויסגעשיקט מע האָט שוין רייטער.

ס'דערגייט די בשורה אומעטום,
 וווּ ס'גרייכט נאָר דער שטאַפֿעט פֿון בבל.
 די גלאַקן קלינגען באַם און בום,
 מע רעדט פֿון פֿבֿוד וואָס ס'האַט בבא.
 איז לאָזן מיר דאָס אַלץ צו רו,
 די רייד, דאָס גרייטן זיך, דעם פֿבֿוד,
 און זיך דערמאַנען אין דרוואַנען,
 וואָס איז ביים פֿאַטער אינגעשטאַנען.

דיז

געשיכטע פֿון בבה

אין שנייג טראַמפֿעט
 פֿון בבה מיט זייערע

דאָס איז נעמט אױף רבי אַרם פֿון טרייבנען זיין נאָמען.

נאָדורף שטרענג פֿערבאָטן

באָטעט ביה סטור הספרים של ר' יצחק פֿונק פֿילמע

ווילנא

שנת תרע"ב לפ"ק

אונטער 6 פֿערדן

B. C. A.
 Cassano & Co. Ltd.

קאפיטל דרױצן

ד האָט געהערט, אַז ס'גייט אים גוט,
אַז ס'וויל אים נעמען מאַרגאַריטע.
אַ שאַד איז — טראַכט זי — איין מינוט
צו וואַרטן מער, ס'קאָז ווערן ביטער.
זי מוז דאָרט קומען דרייַסט, מיט מוט,
צו ברוכים היושבים זײַן אַ דריטע...
נאָר ס'טאָר איר פֿאַטער דאָס נישט אַנען,
ער לאַזט זי נישט אַרויס פֿון דאַנען.

בנים פֿאַטער דאָ אין הויז זי האָט
געלערנט שפּילן אויף אַ לירע.
באַוווסט איז איר געווען דער סוד,
ווי אַט דעם פּולווער צו צעפֿירן,
דאָס פנים ווערן זאָל צו שפּאַט,
דאָס שיינע אויסזען צו פֿאַרלירן.
פֿאַרטאַגס צו מנדט זי, אַ פֿאַרקליידטע,
דעם פֿאַטערס טיר, זאָגט: — קינדער, הַנדאַ

זי האַלט די לירע בני דער זײַט.
ביז מידקייט גייט זי, גייט אַלץ ווײַטער,
אַ שוואַרצע, אויסגרימירטערהייט,
אין אַלטע בעטלערישע קליידער.
געדויערט ס'האָט אַ קורצע צײַט,
דאָך נישט אַזוי גיך ווי איך רייד דאָ.
נישט ווײַט פֿון בבל זאָגט זי: — קינדער,
צו אייער פֿאַטער קומט געשווינדער!

נו, ענדלעך קומט זי אָן אין שטאַט,
 זוכט־אַפּ אָן איינפֿאַרהויז באַשיידן.
 זי פֿרעגט זיך אָן בנים זוירט: — צי האָט
 איר חשק אונדז דאָ צו פֿאַרלענדן?
 קיין גראַשן געלט בבי מיר נישטאַ,
 דאָן האָף איך מיט די קינדער ביידע
 דאָ אויף דער חתונה צו מאַכן
 אַ קאַפל געלט פֿון זינגען, לאַכן.

ב'וועל שפּילן אויף דער לירע טריי...
 — וועסט געלט פֿאַרדינען דאָרט בנים עולם.
 היי, יונג! ברענג עסן גלעך אַרניין!
 וואָס שטייטו אַלץ נאָך ווי אַ גולם?
 כ'פֿאַרדינג איך ס'שענסטע צימער מנינס
 מיט קישנס, צודעק-פּוכן הוילע...
 געמוזט האָט זי דערנאָך נאָך שפּילן
 און טאַנצן פֿריילעך נאָך זיין ווילן.

צו מאַרגנס איז זי אין געדראַנג
 בנים פֿאַלאַץ-טויער שוין געשטאַנען.
 און אויף דער לירע שפּילט זי באַנג
 דאָס ליד פֿון בבא און דרוזיאַנע,
 אַליין געמאַכט עס פֿון געדאַנק,
 ווי ס'האַט דער לייב אים, פעלוקאַנען,
 צעריסן אין געשלעג אויף האַלב אים,
 געלאָזט אין וואַלד זי מיט די שוואַלבן.

זי שטייט און זינגט אַזוי דאָס ליד,
 דערהערט עס בבא מיט אַ ציטער.
 ער קאַרטשעט זיך, ווי ס'וואַלט געברייט
 אים יעדעס וואָרט, אי האַרב, אי ביטער.

ער זאגט די דינערס: — נעמט זי מיט
 אַרויף אין הויז און עסן גיט איר,
 און פֿרעגט, ווי קומט זי אומגעריכט דאָ?
 פֿון וואַנען קען זי די געשיכטע?

זיי גייען-צו צו איר און זי
 אַנטלויפֿט: — איך דאַרף נישט, מ'זאָל מיר געבן.
 זיי קומען צ'ריק: — אומזיסט די מי,
 מע קאַן זי נישט מיט פּוח שלעפּן...
 ער זידלט זיי: — איר, אַקסן, קי!
 ער טראַכט: זי איז נאָך פֿול מיט לעבן
 און לויטן ליד איז גרויס איר בענקען...
 — איר מוזט די בעטלערין מיר ברענגען!

די דינערס לויפֿן שנעל פֿון זאַל,
 אַ סך געשווינדער פֿון די אינדן.
 זיי פֿרעגן נאָך: — ווער האָט אַזאַ
 מין בעטלערין געזען? פֿאַרשוונדן...
 פֿאַרפֿאַלן ווי אין תּהום-פֿאַרפֿאַל.
 מע זוכט זי צווישן לאַמע, בלינדע,
 אין שטאַטשפיטאַל, אין בעטלהזער,
 נאָר קיינער ווייסט נישט אַנצוווייזן.

עס קערן זיך די דינערס אום:
 — מע ווייסט נישט וווּ... אַוועקגעקומען...
 געזוכט שוין מ'האַט זי אומעטום
 און ווי אין ים אַרײַן — אַנטרוגען.
 אַן אומרו נעמט זינן האַרץ אַרום,
 אַ בענקעניש און טיפֿער אומעט.
 ער קען דאָס ליד אירס נישט פֿאַרגעסן.
 מע גייט צום טיש. ער קאַן נישט עסן.

דרוויאָנע קומט צו זיך אין נעסט
 און אויפֿן בעט זי וואַרפֿט די לירע.
 פּוצט־אויס אין הויזן און אין וועסט,
 ווי אויף אַ פֿעסט, די ייִנגלעך אירע:
 — דו וועסט זיך נישט מיט דינע געסט
 פֿאַרשעמען... זאַלסט זיך נישט פֿאַרלירן...
 ס'איז נאָך אזוי מיט דיר ניט שרעקלעך...
 זי טוט זיי אָן אין סאַמעט־רעקלעך.

אין פֿאַלאַץ שיקט זי זיי אַליין
 און זאָגט זיי אָן ווי זיך צו האַלטן:
 — צום חתן זאַלט איר, קינדער, גיין,
 נישט מאַכן דאָרט קיין רעש, קיין גוואַלדן.
 זיך נייגן פֿאַר אים, בלייבן שטיין,
 חלילה אויף די קני קיין פֿאַל טאָן.
 אַז ער וועט פֿרעגן ווער זיי זענען,
 טאָ זאָגט: — מיר ווייסן נישט און קענען

נישט אונדזער פֿאַטער, צי ער לעבט,
 צי חיות האָבן אים צעריסן,
 צי האָבן שונאים אים פֿאַרשלעפּט.
 פֿון וואָנען זאָלן מיר עס וויסן?
 די מאַמע אונדזערע — דערשעפּט,
 זי לאָזט אייך מיט דעם רינגל גריסן:
 מיר זאָלן ס'פֿינגערל אייך שענקען,
 אַז איר, איר זאַלט אין איר געדענקען.

די קינדער האָבן זיך געשווינד
 אַהיין צום פֿאַלאַץ זיך דערשלאָגן.
 צו בבאָן גייען זיי אַצינד
 און נייגן זיך פֿאַר אים און זאָגן:

— ווי וויל איז עס, וואָס איר פֿאַרגינט
 זיך זיין מיט אונדז גוט אויפֿגעטראָגן.
 — איר זינט אַזעלכע פֿינע יינגלעך,
 איר טויגט זיך אויס, כ'זע, מיט די צינגלעך...

ווער זינט איר און פֿון וואָסער לאַנד?
 און וועמענס זינט איר, וויל איך וויסן.
 — דעם פֿאַטער האָבן שוין פֿון לאַנג
 די חיות רעות, ווי, צעריסן.
 די מוטער איז פֿון בענקען קראַנק,
 גייט אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן.
 איר פנים שוואַרץ איז שוין פֿון לידן...
 זי לאַזט אייך גריסן פֿון דער ווייטן.

און נאָך האָט זי אונדז אָנגעזאָגט,
 דאָס רינגל זאָלן מיר אַיך שענקען,
 דאָס איינציקע וואָס זי פֿאַרמאָגט,
 בכדי איר זאָלט אין איר געדענקען.
 דערמאָנט זיך בַבא, ווי ער טראָגט
 דאָס רינגל און אַן שום באַדענקען
 אַוועקגעשאַנקען עס דרוואַנען...
 ער פֿרוווט זיך ווייטער אַלץ דערמאָנען...

דאָס רינגל איז אים גוט באַקאַנט,
 ער פֿילט אַזש אויפֿן פנים פֿלאַמען.
 ער נעמט די יונגען בני דער האַנט:
 — קומט, ווייזט מיר, וווּ איז אַינער מאַמע?
 איד האָב זיך טאַקע אַלץ דערמאָנט,
 איד וויל דערגיין גענוי פֿון וואַנען
 זי שטאַמט און פֿון איר לעצטער ריזע...
 — מיר וועלן גערן אייך זי ווייזן.

און בבא לאזט זיך גיין באגלייט
פֿון דינערס, הויפֿלינט, וואָך-באָגלייטערס.
די יינגלעך אַזלן שטאַרק דערפֿרייט
דורך געסלעך שיפֿע ווי די לייטערס.
נישט ווינט פֿון קרעטשמע בבא שרענט:
— נו, ווינט! וווּ איז זי? און פֿון ווינטן
דערזעט דרוויאַנע זען געשטאַלט און
זי קאַן זיך מער שוין נישט אַינהאַלטן.

צעציטערט פֿאַלט זי צו אים צו
מיט אויגן טרערנפֿול וואָס שטראַלן:
— כּוועל זיך ניט שעמען... און זי קושט
אים פֿאַר די אויגן דאָ פֿון אַלע.
ער זעט: ס'איז זי, דרוויאַנע, און
אין אוממאַכט, פֿילט ער וועט ער פֿאַלן:
— מיר דאַכט איצט, אין אַ מאָדנער וואָר בין...
איך האָב געמיינט, דו ביסט געשטאַרבן.

— מײַן ליבער בבא — זאָגט זי אים —
דו דאַרפֿסט מיט קיין זאַך זיך נישט קוועלן.
פֿאַרבונדן מיט מאַקאַבראַן כּיבין,
נאָר בלייבן וועט ווי דו וועסט וועלן.
אַ חתן, כּווייס, דו ביסט אַצינד,
אַ צווייטער ביסטו דאָך געפֿעלן.
איך בעט בײַ גאַט, ער זאַל דיך נייגן
צו דעם וואָס איז דיר ליב און אייגן.

— דרוויאַנע מײַנע, ליכטיק לייב,
זאַל קיין שום זאַרג דיך נישט פֿאַרשטויבן.
איך בין דיין מאַן, דו ביסט מײַן ווייב
און מאַרגאַריטע מוז דערלויבן.

אז נישט נעם איד זי און פֿארטרעב
פֿון פֿאלאץ... אוי, ס'איז נישט צום גלויבן...
און צו די קינדער טוט א פֿאל-צו,
ער נעמט זיי ביידע קושן, האַלדזן:

— זינט וויסן, קינדער, אָז איד בין
עס אנער פֿאַטער... שוועלבלעך מנינע...
צום פֿאלאץ גייען זיי אַהין.
ס'וויסט מאַרגאַריטע שוין, אָז זיין ערשט
ווייב, בַבאַס, איז דאָ דאָ אַצינד
אין שטאַט... זי הייבט-אָן שטאַרק צו וויינען
און פֿאַלט פֿאַרחלשט שטום אַוועק און
עס העלפֿט אויך בַבאַ זי דערוועקן:

— זי איז דאָך מנין געזעצלעך ווייב
און איד איר מאַן בין, איר באַשערטער.
איד האָב דאָך מיט איר קינדער צוויי,
אַט האַסטו ביידע אויף די ערטער...
איד ווייס, ווי שטאַרק עס טוט דיר זוי...
נאָר הער אַט די געציילטע ווערטער:
איד וויל, דו זאַלסט מיט אונדז דאָ לעבן,
כיוועל טיריץ פֿאַר אַ מאַן דיר געבן.

ער איז אַ שלאַנקער פֿונקט ווי איד
און ער וועט זיכער דיר געפֿעלן.
דו דאַרפֿסט מיט אים ניט שעמען זיך.
דיך נעמען וועט ער גערן וועלן.
— די וועלט וועט דאָך באַריידן מיך,
רכילות טרעבן אויף די שוועלן...
— זאָל דיך נישט אַרן גאָר דערוועגן...
ער שיקט נאָר טיריץ אין דער רגע.

און תיפף ווי ער קומט צו גיין
 זעצט בבא אים צו מאַרגאַריטען.
 דרוזיאַנע גייט געקליידט איצט שוין.
 פֿיל געסט דאָ זינען אָנגעריטן.
 מע פֿרייט זיך מיט אַ שפּאַר געזויגן
 (אויף חתונות ס'איז נישט פֿאַרמיטן).
 אַ דרייַ מנינים גרויסע לייט דאָ
 געקומען פֿון די ווינטסטע ווינטן.

די שמחה האָט אין גוטן מוט
 אויף לאַנגע וואַכן זיך פֿאַרצויגן.
 ס'איז יעדן אויפֿן האַרצן גוט,
 מע טאַנצט, מע טרינקט, מע שיסט פֿון בויגנס.
 וואָס נאָר מע קאָן — דרוזיאַנע טוט,
 נישט גרויס צו זיין אין ריטעס אויגן:
 — אַ שיינער יונג דיין מאַן, ווי מיינסטו?
 פֿון מיינעם שענער נאָך... וואָס וויינסטו?

דערנאָך צעפֿאַרן זיך די געסט.
 ס'העלפֿט בבא, טיריץ זאָל באַזיגן
 און נעמען אין די הענט גאָר פֿעסט
 די שטעט אַרומיקע וואָס ליגן
 נאָך נישט באַהערשטע... איצטער וועסט
 מיר מוחל זיין, כּוּויל פֿון דיר קריגן —
 זאָגט בבא אים — אַן אורלויב גיכער,
 דו קאָנסט אַן מיר דאָ לעבן זיכער.

— אויב ווילסטו נישט — זאָגט טיריץ מיט
 זיין ריטע אים — דאָ, צווישן היידן,
 פֿאַרברענגען, פֿאַר זשע! נאָר באַמיט
 זיך נישט צו זוימען לאַנג. מיר ביידע

דערלויבן דיר... ווי ס'איז דער זיט
 אין לאַנד, הייסט בבא אויפטרומייטן.
 די גאַנצע שטאַט באַגלייט אַצינדער
 אים, בבאן, מיט זיין ווייב און קינדער.

זי רינטן פֿון דער שטאַט אַרויס
 און מַנלן צוויי באַגלייט זיי ווערן
 מיט יובל-אויסגעשריי און רויש.
 ס'געזעגענען איז פֿול מיט טרערן.
 דאָס האַלדון, קושן זיך איז גרויס.
 און בבא גיט אַ קוש אין שטערן
 איר, מאַרגאַריטען: — נאָר אַן טרויער...
 זי גיט אים צו: — און אַן באַדויער...

און טיריץ קערט זיך אום אין שטאַט
 מיט מאַרגאַריטען און זיין סוויטע,
 קיין זאָרג איז מער בני זיי נישטאַ.
 ס'איז בבא אויף זיין וועג געריטן.
 ס'ווערט טאַג, ס'קומט נאַכט און ווידער טאַג,
 און אין אַנטאַנע ווערט ער מיטן
 פֿאַראַד דעם גרעסטן אויפֿגענימען.
 — זוו איז מכן זון אַהינגעקומען? —

פֿרעגט סיניבאַלד אים אויפֿן אָרט,
 און בבא זאַגט אים: — דאַרפֿסט ניט זאָרגן,
 איך שווער דיר בני מנין ערנוואַרט,
 באַזאַרגט איז ער שוין מיט זיין מאַרגן,
 מיט ריטען האַב איך אים געפֿאַרט.
 — פֿאַר מיר אַ גוטע בשורה נאָר קען
 די עלטערטעג דערפֿרייען, ברודער,
 נעם-איבער אין די הענט דעם רודער

און פֿיר דאָס לאַנד לויט דינן פֿאַרשטאַנד.
 מאַכט-דורך איצט בבא נניע שטרייטן,
 געווינט אַ לאַנד און נאָך אַ לאַנד,
 פֿאַרשיקט די הערשערס אין די ווינטן,
 וווּ ערגעץ בני אַ מדבר-ראַנד.
 זיין שווער דערווייל האָט הילף געגרייט אים,
 ווען ס'האָט מאַקאַבראַן זיך פֿאַרנומען
 און שיער ס'לאַנד זינס צוגענומען.

פֿאַרצויגן נאָך אויף לאַנגע טעג
 האָט זיך דער קאַמף. צום איבערטראַגן
 געווען שוין שווער. דאָך האָט אַ וועג
 צום זיג זיך בבא דורכגעשלאָגן.
 באַהערשט זיין לאַנד פֿון ברעג ביז ברעג.
 די שליסלען האָט מען אים געטראַגן
 אַנטקעגן, רויט, פֿון בלוט באַפֿאַרבן...
 ס'איז פֿאַר דער צייט זיין שווער געשטאַרבן.

און אויך דאָס לאַנד איז איצט שוין זינס.
 ער דאַרף נישט פֿיל עס צו געווינען.
 אָן קיין שום שלאַכט ער נעמט עס אַיך,
 אַ גרויס עשירות דאַרט געפֿינען.
 ער קומט דערנאָך אין לאַנד אַרײַן
 און אַלע זינען גרייט אים דינען.
 ער האָט איצט רו פֿון אַלע זינען,
 ער רוט איצט אָפּ פֿון אַלע שטרײַטן.

ער איז איצט קעניג, מאַכטיק גרויס,
 דריי קעניגרייכן איצט באַזיצט ער.
 עס רוקן זיך די זין אַרויס,
 מיט אַלע כוחות זינע שטיצט ער

די קינדער ביידע, שטויסט-פֿאַרויס...
זיין נאָמען אומפֿאַרגליכלעך קריצט ער
אַרײַן אין די געשיכטע-ווענט.
און דאָ איז בַּא-בּוֹד צו ענד.

**
*

איך וויל אייך איצט דאָ שטעלן פֿאַר,
ווער ס'האַט דאָס בַּא-בּוֹד געשריבן:
אליה בחור הייסט ער, ס'וואָר
די צײַט האָט ער מיט דעם פֿאַרטריבן,
געמאַכט עס פֿאַרטיק אינעם יאָר
וואָס צײַלט צוויי הונדערט זעכציק זיבן,
פֿון חודש אייר ביז חודש ניסן.
מ'זאָל מער שוין פֿון קיין בײַז נישט וויסן!

פֿון צער און פֿיין דערלייזן זאָל
אונדז גאָט און גנאָד אַ סך אונדז געבן,
צו קאָנען זוכה זײַן אַ מאָל
משיחס צײַטן צו דערלעבן.
אין ירושלים צי אין טאָל
אונדז פֿירן, צי נ'אָ דאָרף דערנעבן.
דאָס בית-המקדש בויען וועלן
וכן יהי רצון, אָמן סלה.

650
אויב די נאָמען זענען יאָר און אַזוי אונדז סײַן : אַלס נאָ
אונדז די נאָמען זענען : דעם נאָמען און אַזוי אונדז זײַן
און אַזוי אונדז זײַן : דעם נאָמען און אַזוי אונדז זײַן
און אַזוי אונדז זײַן : דעם נאָמען און אַזוי אונדז זײַן
און אַזוי אונדז זײַן : דעם נאָמען און אַזוי אונדז זײַן
און אַזוי אונדז זײַן : דעם נאָמען און אַזוי אונדז זײַן

חסלת מסכת
בבא דאגטוה

אַזוי האָט אליה בחור
פֿאַרענדיקט זײַן ווערק

געלויבט זיך, גאָט,
 דער גאָט וואָס האָט
 געהאַלפֿן ענדלעך אונדז צו לעצט
 דאָס בוך, וואָס מיר האָבן געזעצט,
 עס אָפצודרוקן פינקטלעך,
 מיר, צוויי יינגלעך —
 יוסף און אליה זענען
 אונדזערע בייזנס נעמען.
 אונדזער פֿאָטער — יצחק ביהם — פֿון רוים סאַמע
 און מרת חנה הייסט די מאַמע.
 מיר האָבן אויסגעזעצט עס ביידע
 דאָס בוך, וואָס ס'האָט געשריבן אונדזער זיידע.
 מיר האָבן אָפגעהיט עס ריין — אַ פערל,
 נישט אויסגעלאָזט דערפֿון קיין הערל.
 מיט אונדזער גאַנצן שווייס און פֿלייס
 געמיט זיך ס'זאָל ניט זיין קיין גרייז.
 געטאָן אַ טובֿה האָט מיט אונדז יעהאָווע
 און אָפגעדרוקט מיר האָבן איצט גאַנץ בבֿא.
 דער זאָל אונדז העלפֿן אויך, מיר זאָלן דרוקן
 דאָס מעשה-בוך פֿון דער שיינער גלוקן
 און ספֿרים אַנדערע אויף ייִדיש-טייטש אַלץ מיין,
 וכן יהי רצון, אָמן.

טײַטשן

פראָלאָג

¹ איטאַליעניש.

קאָפּיטל איינעם

¹ ווי פֿאַרחלשט אין שלאָף. — ² צווען מיט גוט עסן. — ³ שלימ-מזלען. — ⁴ ערדאָנשיט בניים ברעג. — ⁵ אויסגעמוטשעטע, צעדרייטע, מאַכטלאָזע.

קאָפּיטל פֿיר

¹ קוקן פֿאַרשמט. — ² באַלעבאַס, אויפֿזעער. — ³ יום־טובֿדיקע קליידער. — ⁴ געצנדינער.

קאָפּיטל פֿינף

¹ צוויי שורות סוויטעלניט פֿון ביידע זיטן, ערנוואַך.

קאָפּיטל זעקס

¹ פֿאַרען זיך, פֿאַטשקען. — ² צודעק פֿון אַניזערנע קראַטן.

קאָפּיטל אַכט

¹ הילצערנע שיד.

קאָפּיטל ניין

¹ הויפט־גלח, עלטסטער.

קאָפּיטל עילף

¹ היפּאָקראַטעס, דער גריך וואָס ווערט גערופֿן דער פֿאַטער פֿון דער מעדיצין (460—357 פֿאַר קריסטוסן). — ² אַבן סינאַ, אַראַבי־שער דאָקטער און פֿילאָסאָף, אַ פּערסער פֿון אַפּשטאַם, אבּו אַלי אַל כּוסיי אַבן אַבדאָלאַ אַבן סינאַ, אין לאַטין גערופֿן אַויצענאַ (980—1037), האָט געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף ייִדישע פֿילאָסאָפֿן פֿון מיטלעלטער.

עפּילאָג

¹ רס"ז לפ"ק (לפֿרט קטן).

אַנגעהויבן איבערזעצן זונטיק דעם 18טן מיי 1958 און פֿאַרענדיקט דינסטיק דעם 18טן נאָוועמבער 1958

צו דער כאראקטעריסטיק

פון אליה בחורס לעבן און שאפן

און זיין בבא-בוך („בבא די'אנטוואָ")

בלעטער פון געשיכטע, שפראַכפאַרשונג, קריטיק און זכרונות

**אונדזער ליטעראטור פארדינט א בכבודיק ארט
אין דער וועלט-ליטעראטור ***

**פֿון דער רעדע, געהאלטן אין 1949, ביים 21סטן אינטערנאַ-
ציאָנאַלן קאָנגרעס פֿון פּ.ע.ג.י. קלוב אין ווענעציע**

... דורך דעם, וואָס איך וועל אייך דאָ זוכן צו באַקענען מיט געוויסע פֿראַבלעמען, וואָס באַשעפטיקן די מוחות פֿון ייִדישע שרייבערס, וועט דאָס שוין ממילא אױך ווערן טיילווייז אַ צושטייער צו דער פֿאַרשונג און אױך צו דער רעאַריענטאַציע פֿון קריטיק אין אַלגעמיין.

אליהו בן אָשר אַשכּנזי לעוויטאַ, אַדער פשוטער אליהו בחור, איז גע-
שטאַרבן אין ווענעציע אין 1549.

... די געשיכטע פֿון ייִדיש און פֿון העברעיש איז ענג פֿאַרקניפֿט מיט איטאַליע. די ווערק פֿון העברעישע געלערנטע, דענקערס און פֿאַעטן זיינען געדרוקט געוואָרן אין באַרימטע איטאַליענישע דרוקערייען. דאָ, אין איטאַליע, איז געשעצט געוואָרן דאָס העברעישע וואָרט, דאָ האָט עס געלעבט און איז געווען די שפּראַך פֿון האַפּענונג. אליהו בחור, אַליין אַ העברעישער שריפֿט-שטעלער און אַ מאַן פֿון ברייטער ערודיציע, האָט נישט געקוקט אױף זיין וועלטלעכקייט און צוטריט צו די שענסטע איטאַליענישע הייזער, קיין מאָל זישט פֿאַרגעסן די יונגע ייִדישע שפּראַך. ער האָט שטאַרק ליב געהאַט ייִדיש און דאָס האָט אים געהאַלטן נאָענט פֿון זיינע גלויבן-ברידער, וואָס האָבן אױך געטריי בעצערטלט זייער שפּראַך, ביי דער גאַנצער דאַנקבאַרקייט, וואָס זיי האָבן אַרויסגעוויזן צו זייער נייער היים. די ייִדישע שפּראַך איז געווען דאָס איינציקע, וואָס די רויבערישע דייטשישע באַראַנען האָבן זיי איבערגעלאָזט. אליהו בחור האָט געשריבן ייִדיש און העברעיש. ער האָט געאַטעמט דורך ביידע נאָזלעכער, ווי ס׳האַט זיך אַמאָל אויסגעדריקט איינער פֿון אונדזערע קלאַסיקערס.

* „ייִדיש אין ווענעציע“, אין חוץ גענומען (1949—1959), באַנד 1, ב"א

... די ערשטע שאַפערס פון דער יידישער ליטעראטור האָבן זיך באַ טראַכט פאַר דערציערס און פּעדאָגאָגן, מער פאַר אויסבילדערס פון זייער פּאַלק ווי פאַר שרייבערס. יידיש, האָבן זיי געהאַלטן, איז עפעס אַזוינס, וואָס דער ייד וועט מיט דער צייט דערפון אַרויסוואַקסן. אָבער ס'איז געשען, אַז דער יידישער שרייבער איז, קעגן זיין אייגענעם ווילן, אַריינגעוואַקסן אין זיין קונסט און איז געפאַנגען געוואָרן פון דער שפּראַך, וואָס האָט אים געהאַלטן פעסט און אים מער נישט אָפּגעלאָזט. יידיש איז שוין דעמאָלט געווען מער ווי אַ שפּראַך. זי איז געווען אַ גאַנצע גערעדטע ליטעראַטור. אַן אינטימער פּאַלקלאַר האָט גלייך פון אַנהייב אַן באַהנט אונדזער לשון. יעדער וואָרט איז פּאַקטיש געווען אַ ווונק אויף יידישע צרות און יעדער זאָץ איז געווען אַ שאַרפע און שאַרפּוויגיקע לעבנס־חכמה.

אונדזער ליטעראַטור איז געוואַקסן להכעיס אַלע שוועריקייטן, שווערי־קייטן וואָס קיין ליטעראַטור אין דער וועלט האָט נישט געהאַט אויסצושטיין. דווקא די רייכקייט פון אונדזער לשון, מיט די אַלע הלוואות און איבערמאַכ־כונגען פון רוסיש און פּויליש, ווערטער פון אַלע פיר עקן פון דער וועלט — דווקא די פאַרביקייט האָלט אין זיך פאַרבאָרגן די געשיכטע פון אונדזערע וואַנדערונגען און פון די גרויסע שטרויכלונגען, וואָס אונדזער ליטעראַטור האָט געמוזט בייקומען.

אליהו בחור מיט זיינע אָפטע, געצווונגענע ויברחס פון לאַנד צו לאַנד און פון שטאָט צו שטאָט, מיט איבער 400 יאָר צוריק, האָט אָנגעצייכנט דעם שוידערלעכן וואַנדערעוועג פאַר אונדזער שפּראַך און פאַר אונדזערע שריי־בערס, וואָס לויפן שוין אַזוי יאָרהונדערטער, זוכנדיק שעפּערישע רח.

די יידישע שפּראַך לאָזט טאַקע דעם יידישן שרייבער קיין מאָל נישט פאַרגעסן דעם יסורים־וועג פון זיין פּאַלק, וואָס איז פאַרצייכנט אויף אייביק אין די בלעטער פון אונדזער ליטעראַטור, אָבער מיר פאַרמאָגן אַ געזונטן יידישן הומאַר, וואָס האָלט אונדזער שפּראַך און אונדזער ליטעראַטור אויף אַ געהעריקער הייך און לאָזט זיי קיין מאָל נישט אַרונטערפאַלן צו דער מדרגה פון טרענדיקן זעלבסט־רחמנות. די יידישע ליטעראַטור האָט תמיד פאַרמאָגט דעם פאַרנעם פון אַן אוניווערסאַלער ליטעראַטור. מיר האָבן קיין מאָל נישט אויפּגעהערט צו איבערזעצן פון פרעמדע שפּראַכן. מיר זיינען אַלע מאָל געווען אַ נאַטירלעכער אינטערנאַציאָנאַלער פען־קלוב. פּושקין, ביי־ראַן, שילער, טאַלסטאָי זיינען געווען נענטערע קרובים פון אַן אינטעליגענטן יידישן יוגנמאַן ווי זיינע פעטערס און מומעס .

אָבער נישט געקוקט אויף איר אוניווערסאַלקייט איז די יידישע ליטעראַט־טור אַלע מאָל פאַרזען געוואָרן. אַז די וועלט האָט שוין אַ מאָל געכאַפט אַ קוק אויף איינעם פון אירע שעפּערס, האָט זי געוויינלעך פאַרשפּעטיקט. איר

אינטערעס איז דעמאלט געוואָרן מער אַן אַרכעאָלאָגישער ווי אַ קינסטלער־ער שער. איצט, אַז שלום עליחם האָט שוין געפונען אַ רוסישן לייער־עולם וון ער האָלט שוין אויך ביי קריגן אַ צוטריט צום ענגלישן לייענער, איז די וועלט, וואָס ער האָט געשילדערט, טראַגיש פאַרשווונדן; די שטעטלעך, וואָס ער האָט באַשריבן, זיינען אָפּגעווישט; די מענטשן, וואָס צווישן זיי האָט ער געלעבט, זיינען טויט. דאָס איז דער גורל פון פאַרשפּעטיקטער פּאָפּולאַריטעט — אַן אויטאָר פון אַ טויט פּאָלק.

דער לעצטער יאַרצענדלינג, וואָס איז געווען דער עדות פון אַזוי פיל חורבן און וואָס האָט געפירט צו דער פאַרניכטונג פון אַ דריטל פון יידישן פּאָלק, האָט אַ טייל יידישע שרייבערס געשטעלט פאַר אַ טראַגישן נסיון. אין זייער פאַרצווייפּלונג און צעטומלעניש האָבן זיי זיך גענומען פרעגן, אויב ס'האָט אַ ווערט אויפצוהאַלטן די לעבעדיקע יידישע שפּראַך און איר ליטעראַ-טור, צי ס'לוינט זיך די גאַנצע אַנשטרענגונג. ווי לאַנג איז דער שיעור צו לויפן מיט דעם משכן פון יידיש פון לאַנד צו לאַנד, מיט דער סוכה פון אַ ליטעראַטור, וואָס מוז אויף גיך איינגעלייגט ווערן אין אַן עת צרה, נאָר כדי מ'זאל מיט איר ווייטער קענען לויפן? אפשר, האָבן זיי אין זייער פאַר-צווייפּלונג גענומען טראַכטן, איז גלייכער אין גאַנצן אויפגעבן. אָבער דער געדאַנק וועגן די מיליאָנען, וואָס זיינען אומגעקומען מיט יידיש אויף זייערע ליפן, איז דער ענטפער, אַז צו טאָן אַזאַ זאַך וואָלט געווען נאַציאָנאַלער פאַר-ראַט. ס'וואָלט בכלל געווען גרויזאַמע און נאַרישע פאַרשווענדעריי, אויב מ'זאל אַזעקוואַרפן אַזאַ האַב־אוי־גוטס פון שפּראַך און ליטעראַטור.

פיל יאָרן האָט די פּאָעזיע מער ווי די פּראָזע פאַרנומען דעם אויבן אַן אין אונדזער ליטעראַטור. די געשעענישן פון די לעצטע יאָרן האָבן ווידער אַרויסגערופן אַ שטראַם פון פּאָעזיע, וואָס איז געווען דער אַפרוץ אויף דעם מאַמענט. דער יאַמער אויף די ליידן פון אַ פּאָלק. ביי אונדז זיינען בישט נאָר געשאַפן געוואָרן לידער פון עדות, וואָס זיינען געבליבן לעבן, נאָר ס'האָבן אויך געזונגען פּאָעטן, וואָס האָבן געוואוסט, אַז זיי גייען צום זיכערן טויט. דערהויבענע שוידער־לידער זיינען געשריבן געוואָרן אין שאַטן פון קרעמאַטאַריעס. הונדערטער אַנדערע זיינען געשריבן געוואָרן פון פּאָעטן, וואָס האָבן איבערגעלעבט די אוממענטשלעכע יסורים און דעם שרעק פאַר די יסורים.

יצחק קאַצענעלסאָן, אַ גרויסער העברעישער און יידישער פּאָעט, האָט אין אַ פּלאַש באַהאַלטן אַ פּאָעמע, וואָס ער האָט געשריבן צווענדיק די אויסשלאַכטונג פון זיין פּאָלק. ער אַליין איז אומגעקומען, אָבער זיין גרויס און אויפטרײַסלענדיק ליד איז צו אונדז דערגאַנגען נאָך דער באַפרייונג. די פּאָעמע איז אַ טראַגישער לעסטער־דאַקומענט פון אונדזער גרויליקער צייט.

אבער נאך מער פון איובן האט דער פאָעט געוונען זיין רעכט צו לעסטערן. יידישע שרייבערס וואָלטן געוואָלט, אָן אַ טייל פון די לידער זאָלן דערגיין צו דער וועלט. אויב יידישע ליטעראַטור מוז דווקא דערגיין צו דער וועלט דורך איינשלעפּערנדיקער פּיעטעט, דורך זיסע, אויפגעבלאָזענע טעאָלאָגישע משלים, דורך פּאַרלירן איר אידענטיטעט, קען איך אייך פּאַר-זיכערן, אָן שטאַלצע יידישע שרייבערס וועלן מיט צופרידנקייט ווייטער אַרבעטן אין איינזאַמקייט, אין דער זעלביקער איינזאַמקייט, וואָס אין איר שאַפּן זיי שוין איבער 450 יאָר. אונדזער ליטעראַטור מוז קומען צו דער וועלט מיט איר אייגן קול, אַ קול וואָס מאַגט גערעכטיקייט, ווי די נביאים האָבן עס געטאָן, אָבער וואָס איז אפשר אַ ביסל ווייניקער צאָרנדיק ווי זיי; אַ קול וואָס פּאַדערט פּונקט אַזוי פיל מאָס און באַלאַנס ווי די גריכן, אָבער וואָס איז מער פון די גריכן דורכגעזאַפּט מיט רחמנות.

דאָס ווערק, וואָס שאַפּט גרעסערע שוועריקייטן פּאַר דעם איבערזעצער, איז גאַנץ אָפּט קינסטלעריש פון אַ העכערער מדרגה און איז אַ פיל רייכערער שפּיגל פון אַ פּאַלק, ווי אַ ווערק וואָס איז לכתחילה געשריבן פּאַר דעם איבערזעצער-מאַרק. דער מחבר, וואָס אַרבעט גיך באַרימט צו ווערן, קען פּונקט זיין אַזאַ אָפּשטויסנדיקער פּאַרשוין ווי דער פּאַרוועניו וואָס ווערט גיך רייך. דער וועג צו אוניווערסאַלקייט איז אַ שווערער. עס איז זיכער נישט קיין וועג געפלאַסטערט מיט גרינגע ווערטער. דער מחבר קען נישט אויסמייַדן די שמאַלע שלענגלדיקע סטעזשקעס פון זיין אייגענעם פּאַלק, אויפן וועג צו דער גרויסער וועלט. עס איז אַן אמתע וויאַ דאַלאַראַזאַ. אַזוי גערן פענע אוניווערסאַלע טעמעס, געשריבן אין נוסח פון אַן אוניווערסאַלן אידיאָם, פאַר לייכטער וועלט-פּאַרדייַונג, געבערן געוויינלעך זייער שמאַלע ווערק. מיר טאַרן נישט פאַרזען די קליינע אוצרות פו אַ פּאַלק, וואָס געפינט מיט גרויסע שוועריקייטן דעם וועג צו וועלט-אַנערקענונג. ס'איז כדאי דאָס גוט צו נעמען אין זינען אַרײַן, ווען מיר ריידן וועגן איבערזעצונגען.

די יידישע ליטעראַטור, וואָס אליהו בחור האָט פּאַרפלאַנצט מיט איבער 400 יאָר צוריק, איז אַ לעבעדיקער יש, נישט געקוקט אויף אַלע שוועריקייטן. די יידן האָבן שוין פון לאַנג אויפגעפּראַלט די טויערן פון די געטאָס, ווהינ זיי זיינען מיט גוואַלד פאַרשפּאַרט געוואָרן. אונדזער ליטעראַטור פּאַדערט פון דער וועלט אַ סך מער ווי צייטווייליקן אינטערעס, וואָס דריקט זיך אויס אין פון אויבן אַראַפּיקע עקספורטיעס. אונדזער ליטעראַטור פּאַרדינט אַ בכבודיק אַרט אין דער וועלט-ליטעראַטור.

ביים קארדינאל *

פון צווישן וועלשענע ניסביימער, וואס זיינען געשטאנען ווי א געדיכטער וואלד, האט זיך געריסן א פאס זון. דאס שטיק זון האט זיך פארפלאגנטערט צווישן צעקרימטע פאמערנאנצן־ביימלעך און א צעברעקלטס, א צעדרייולטס, מיט גאלדענע צויטן, איז עס געבליבן שטעקן אין אפענעם פענצטער פון קארדינאל וויטערבאס ביבליאטעק. שטיקלעך זון זיינען געפאלן אויף אויס־געהאקטע מירמלשטיינער, אויף וואנט־מאלערייען, אויף א גאלן קאפ, וואס האט זיך געוויגט איבער די פאליצעס מיט ביכער.

ביי א שווארצן, געשניצטן טיש, אַנגעלייגט מיט מאַנוסקריפטן, איז גע־זעסן אליה בחור. ער האט געצופט דעם פוך פון א גענדזענער פּעדער, אַנגע־שטעלט אונטער דער זון ס'פנים, וואס האט זיך צונויפגעגאסן מיטן גאלן שטערן און זיך צעוויגט מיט פארמאכטע אויגן — א פנים מורא געהאט, אַז אין דער טיפער שטילקייט פון דער ביבליאטעק זאלן זיינע מחשבות ניט איינדריםלען.

אים איז גוט געווען מיט די הוגדערטער ביכער, די שטילע לערערס, וואס זיינען אפילו ביי נאכט גישט געשלאפן, קיין מאָל גישט געקוקט מיט ביטול, גישט געשמייכלט, ווען אליה בחור האט גישט פארשטאנען דעם פשט אין די קבלה־כתב־ידן, וואס ער האט איבערגעשריבן פארן קארדינאל. פאר זיי, פאר די ביכער, האט ער זיך שטענדיק מתוודה געווען, קיין זאך גישט אויסגעבאהאלטן, דערציילט וואס ער פלעגט אָפט פארבאָרגן פונעם קארדינאל — אַז ער, אליה בחור, האט אַ קנאָפּע ידיעה אין קבלה, און ווען גישט דער קארדינאל, וואלט ער זיך צו די ספרים אפילו גישט צוגערירט.

וואס וואלט אליה בחור גישט געטאן פארן קארדינאל עדושידיא דע ווי־טערבאָז האט דאָך דער פּאָטער עדושידיא אַזוי אים דערהויבן! שוין צוועלף יאָר, ווי ער וווינט מיט זיין משפחה ביים קארדינאל אין פאלאץ, האט מער

* פון בוך אַ טאָג אין רעגענסבורג און אליהו בחור, 2טע אויפלאַגע, וואַרשע 1934, זײַ 119—125.

נישט קיין דאגת פרנסה, זיצט אויף קעסט מיטן ווייב, מיט די קינדער, און ווען נישט דער קארדינאל, וואלט ער פארבליבן אַ מלמד, אַ „זינגער“ אויף חתונות, וואלט ער קיין מאל נישט אַנגעשריבן די גראַמאַטיק, וואָס האָט אים באַרימט געמאַכט נישט בלויז אין איטאַליע, נאָר אויך איבער גאַנץ דייטש-לאַנד. די קהילה אין רוים קוקט קרום אויף אים, וואָס ער וווינט ביי וויטער-באַן אין פּאַלאַץ, וואָס ער האָט אויסגעלערנט העברעיש. די קהילה טענהט, אַז ווען יידן וואַלטן נישט געלערנט גויים העברעיש, וואַלטן די קריסטן נישט געמאַכט קיין בילבולים אויף יידן. ס'איז נישט אמת, עדושידיאָ איז אַן אזהב. ווען נישט ער, וואַלט מען שוין לאַנג דעם תלמוד געהאַט פאַרברענט, מען וואַלט די יידן פון רוים אַרויסגעטריבן. און איצט פירט ער זיך אַרום מיטן יידישן פּרינץ, מיט ראובנין, איז היינט אַוועק מיט אים אין וואַטיקאַן, אים געדאַרפט פאַרשטעלן פאַרן פּויפּסט. גיי, דערצייל דער קהילה פון רוים, אַז דער קארדינאל איז גאָר קיין קריסט נישט, גלייבט אַז משיח, דער אמתער משיח, איז נאָך נישט געקומען, דאַרף איצט קומען, האַלט אין איין זוכן גימטריאות * פאַרן קץ **.

ס'איז אים די גאַנצע צייט קשה, פאַר וואָס דער קארדינאל גיט זיך אָפּ מיט קבלה, וויל אים, אליה בחורן, דווקא אַריינפירן צווישן די „יודעיהן“. וואָס געפינט ער דאַרט? אַ שייכות מיטן קריסטנטום? איז דאָך עדושידיאָ בלויז פאַר דער זועלט אַן אַסקעט, אַ פרומער קריסט מוז עס זיין, וויל וואָס ווען, איז ער איינער פון די שטאַרקסטע קאַנדידאַטן צו ווערן פּויפּסט. דאָ, אין דער ביבליאַטעק, ווען עדושידיאָ זיצט מיט אליהון, איז ער נישט בלויז קעגן די קריסטלעכע דאַגמעס, ער איז קעגן יעדער רעליגיע — דעם געדאַנק האָט דער קארדינאל אויסגעדריקט אין אַ ליד צו זיין געליבטער. נישט אומ-זיסט געפינט זיך אויף די ווענט פון דער ביבליאַטעק קיין איין הייליק בילד נישט.

דער וואַטיקאַן-ווייגער האָט אַנגעהויבן שלאָגן, אויפגעטרייסלט די שטיל-קייט. אליה בחור האָט געעפנט די אויגן, אַפגעציילט פינף קלעפּ. ער האָט זיך אַ הייב געטאַן, זיך פונאַנדערגעצויגן פאַר דער וואַנט מיט מאַלערייען און געקוקט אויפן זקן מיטן טורבאַן, וואָס האָט געהאַלטן אַ גלאַבוס. דאָס איז געווען אַסטראָנאָמיע. געאַמעטריע האָט געהאַלטן אַ צירקל. אַרכימעד האָט

* פון גריכיש, געאַמעטריאַ (מעסטן לאַנד), באַנוצט אין תלמוד צו חשבוּר-נען. בגימטריאַ איז: באַטרעף פון אותיות אין אַ וואָרט, וואָס איז גלייך צו אַ צווייטן וואָרט, אין וועלכן מאַויל זען אַן ענלעכקייט, אַ שייכות. — ** סוף פון גלות (ווען משיח וועט קומען).

געצייכנט דרייעקן. דיאגענעס, אן אפגעריסענער, האָט זיך געוואַרעמט אויף דער זון און סאָקראַטעס איז געשטאַנען אין מיטן מאַרק, גערעדט צו אַן עולם די גאַנצע וואָנט האָט געלעבט מיט גריכנלאַנד, מיט רוים, מיט געצנ־דינעריי.

אליה בחור האָט נישט געקאַנט אויפפלאַנטער די סתירה, ער האָט דער־פילט, אַז פאַר דער מחשבה איז נישט גענוג, וואָס אַרום און אַרום איז שטיל און רויק. ס'איז נישט גענוג, וואָס די מחשבה דאַרף ווערן איינס מיטן גוף, דאַרף זיך באַוועגן מיטן גוף, און דעמאָלט, נאָר דעמאָלט, וועלן די סתירות מעגלעך נישט ווערן.

ער האָט גענומען שפּרייזן איבער דער לענג פון דער ביבליאָטעק, איז געגאַנגען היין אין צוריק, היין און צוריק, האָט פאַרגעסן, אַז אויפן טיש ליגן נישט־פאַרענדיקטע קבלה־כתב־ידן, און ווי נאָר ער איז אַריין אין טראַט, האָבן פון די סערי־פאַליצעס זיך גענומען טראַגן ווערטער, זיך צעשטעלט אין דער לענג, אין דער ברייט, גענומען ריידן צו אים העברעיִש, גריכיש, לאַטיין, איטאַליעניש, פראַנצויזיש און יידיש. די ווערטער זיינען נישט איינ־געשטאַנען, געפלאַטערט ווי פייגל, זיך געריסן פון אליה בחורס ליפן, פון זיינע שפיץ פינגער. און אַז ס'האָט פאַר אים אויפגעטויכט אַ תהום, האָבן די ווערטער זיך צעשטעלט ווי אַ בריק, און אליה בחור האָט לייכט געשפּרייט איבער יאָרהונדערטער, גלייך ער וואָלט געהאַט קפיצת־הדרך. ווען מ'שטערט אים נישט, ווען מען לאַזט אים דאָ אין דער ביבליאָטעק איינעם אַליין שפּרייזן אַ סאָג, צוויי, דריי, אַ וואָך, וואָלט ער געוויזן דער וועלט, אַז גריכיש, רוי־מיש, שפּאַניש, פראַנצויזיש, איטאַליעניש, אַז די אַלע שפּראַכן שטאַמען נישט פון העברעיִש — אַז ס'איז גענוג זיך אַ גראַב צו טאָן טיף, גאָר טיף, און ווייזן, אַז די אַלע לשונות שטאַמען נישט פון איין מקור — — —

אין דער דער טיר איז געשטאַנען דער קאַרדינאַל עדזשידיאַ, אַ הויכער, אַ מאַגערער, ער האָט פון זיך אַראַפגעוואָרפן די פייער־רויסע פּורפּורע, דעם גאַלדענעם צלם, אַלץ געלאָזט ליגן ביים אַריינגאַנג אויף אַ שטענדער און מיט אַ מידן טראַט, עטוואָס אַ געבויגענער, איז ער צוגעגאַנגען צו אליהן. ער האָט אויפגעהויבן אַ פאַר קלוגע, פאַרוואַלקטע אויגן און אַן אויפגעלייגטער זיך צערעדט:

— דער וואַטיקאַן איז צופרידן מיטן יידישן פרינגן, מיט ראובניק. האָסט אים געדאַרפט אַנקוקן: אַ קליינער, אַן אפגעברענטער, מיט אַ שוואַרצער באָרד איבערן ווייסן גאַרטל, אַן אמתער קאַרליק, און ווי נאָר ער עפנט ס'מויל, די אויגן, די גאַזפליגל נעמען זיך רויכערן, זיינע ווייסע, ברייטע אַרבל הייבן אַן פלאַטערן, דעקן אַפּ אַ פאַר אויסגעמאַגערטע הענט — געשעט אַ נס. דער

קארליק געמט וואַקסן, ווערט העכער און ברייטער, אָן דער עולם אַרום הייבט זיך אָן ציען אויף די שפיץ פינגער, וויל אַרויפקוקן צו אים. — און האַסטו געדאַרפט זען, ווי דער פרינג האַט זיך אַ שאַר געטאַן צום פויפסט. ער האַט גערעדט אַזוי גיך, אָן ס'איז מיר שווער געווען צו כאַפן וואָס ער זאָגט. ער האַט אַ הייב געטאַן איין האַנט צום הימל, געוויזן אָן גאַט זיצט אויפן סאָהבויך און אונטן, דאָ, אין רוים, האַט ראָובני אַרומ־געכאַפט דעם פויפסט שטול פון איין זייט, פון דער צווייטער, אונטן, זיצט גאַטס פאַרטרעטער, מטטרון * הייסט ער. און מטטרון איז בגמטריא שדי — מיט די ווערטער האַט דער פרינג געווינען דעם פויפסט און, וואָס אמת, האָב איך שטאַרק געוואַלט, ער זאָל נושא־הן זיין. יאָ, טייערער עליאַ לעוויטאָ — האַט דער קאַרדינאַל אים חבריש אַרומגענומען — כ'גיי דעם גאַנצן וועג און טראַכט, וואָס פאַר אַ וואַרט מטטרון איז. האַט עס צו טאָן מיט אַראַמיש?

— גיין, מיין האַר! — האַט אליה בחור צונויפגעצויגן די ברעמען מיטן שטערן, זיך פאַרענדערט, ווי נישט ער וואַלט גערעדט, נאָר סאָקראַטעסעס מאַסקע וואַלט אַראַפּ פון דער וואַנט — לויט מיין אַרעם ביסל וויסן דאַרף מען זוכן דעם שורש פון „מטטרון“ אין גריכיש — ס'האַט צו טאָן — — — ביסט גערעכט! — האַט דער קאַרדינאַל אים אָפגעלאָזט און איז גע־בליבן שטיין מיט צענומענע הענט — קענסט שוין מער גריכיש פאַר דיין רבין — — — „מטטרון“ באַשטייט פון צוויי גריכישע ווערטער: „הינטערן טראַן“. אָן איינפאַל, מיט אַן אמת, אַ איינפאַל און מטטרון, זאָגט דער פרינג, איז בגמטריא שדי — — — און ישו, און ישו?

— ישו וואַלט געווען בגמטריא בשדי — האַט אליה בחור אַ זאָג געטאַן מיט אַ פרום פנים. בלויז די באַרד, וואָס איז אים געוואַקסן אונטער דער גאַמבע, האַט געשמייכלט.

ביידע האָבן זיך צעלאַכט.

צווישן די ביימער האָבן זיך גענומען קייקלען קלויסטער־גלאַקן, אויפ־געריסן די שטילקייט. אַ ווינטל איז אָנגעלאָפן דורכן אָפגענם פענצטער, גע־בלעטערט די באַשריבענע בויגנס פאַפיר, וואָס זיינען געלעגן אויפן טיש. אליה בחור האַט צונויפגענומען די בלעטער און זיך געכאַפט, אָן ער איז ווידער איינער אַליין אין דער ביבליאָטעק. דאָס גלאַקן־געקלאָנג האַט אים באַאמרויקט, נישט געלאָזט איינשטיין. אים דערמאַנט, אָן די אייניקלעך,

* מלאַך, באַטראַכט אַך תלמוד (סנהדרין ל"ח) ווי דער נאָענטסטער צו

גאַט.

די מיידלעך, ריינדן שוין קיין יידיש ניט, חברן זיך מיט קריסטן, און ווען די קהילה וואלט גישט באדארפט אַנקומען צום קארדינאַל, צו עדושידיאָן, וואלט מען אים שוין לאַנג אין חרם געלייגט.

און שולדיק איז ער, אליה. זיין גאַנץ לעבן איז ער פאַרטאָן אין דער „הייליקער שריפט“, און אין שטוב וואַקסן גויים. נאָך היינט וועט ער צו־נויפנעמען אַלע זיינע טייטשביכער און לידער און וועט איינס נאָכן אַנדערן אַפּדרוקן, סיי מענער, סיי ווייבערפּאָלק — קיינער זאָל אויף אים קיין פאַר־איבל גישט האָבן.

אליה בחור האָט געקוקט אויף ראַפּאַעלס סאַוואַנאַראַלע. דאָס איז געווען אַ קאַפּיע אין טינט אַראַפּגענומען פּונעם אַריגינאַל, וואָס הענגט אין וואַט־קאַז, ס'זיינען גישט דורך קיין צען יאָר, און דער אַפּיקורס סאַוואַנאַראַלע, וואָס די קירך האָט פאַרברענט, דעם זעלביקן סאַוואַנאַראַלע האָט דער פּויפּסט יוזייס דער צווייטער געמאַכט פאַר אַ הייליקן, אים געהייסן אַפּמאַלן אויף איין בילד מיט די פּאַטערס פּון דער קירך.

און אים, אליה? וואָס פאַר אַ באַטרעף וועט האָבן דאָס חברן זיך מיטן קארדינאַל, ווען אַ וועלט ייִדן, קריסטן, וועלן מיט דער הילף פּון זיינע ווער־טערביכער זיך אויסלערנען העברעיִש? אָז זיין „בבא־בוך“, זיין „פאַרזי און ווענע“ געפינען זיך כמעט אין יעדן הויז, וווּ מען לייענט ייִדיש!

דאָס קלויסטער־געקלאַנג האָט גענומען קומען פּון אַלע עקן שטאַט, איז געוואָרן העכער. ער האָט זיך גענומען רוקן, איז געבליבן שטיין צווישן די מירמלשטיינער אין אַ ווינקל, און אָז ער האָט גובר געווען דעם פּחד, אַנגער־הייבן שפּרייטן איבער דער לענג פּון דער ביבליאָטעק, האָבן ווערטער, וואָס ער האָט געזאַמלט סאַר אַ האַלבן יאָרהונדערט, זיך אַ שאַט געטאָן איבער אים מיט אַ פּלאַטער, פאַרטריבן אַלע ספּיקות, יונג געמאַכט דעם זעכציק־יאָריקן אליה.

וועגן בבא-בוך און וועגן וואַנדערנדיקע סיוושעטן *

דאָס סאַמע פּאָפּולערסטע ווערק פֿון דער גאַנצער שפּילמאַנישער ליטע-ראַטור איז געווען דאָס בבא-בוך. אַ ראַייה האָבן מיר אין דעם, וואָס דאָס בוך האָט דורכגעמאַכט פּאַרשיידענע גילגולים און מען האָט דעם ראַמאַן געלייענט האָרט ביז אונדזערע טעג. אין ווילנע איז אַרויס אַן אויפלאַגע ערב דער ערשטער וועלט-מלחמה אין יאָר תר"ע (1909 — 1910). מעגלעך, אַז עס זיינען געווען אויך שפּעטער אויפלאַגעס. פּאַרשטייט זיך, די לעצטע אויסגאַבעס זיינען שוין גיט געווען דאָס, וואָס עס איז געווען דער אַריגינאַל. אין דער בבא-מעשה, ווי דאָס האָט שפּעטער געהייסן, איז געבליבן דער סיפור-המעשה, און אויך דאָס איז געווען געקירצט און צעדרייט אין טייל ערטער.

שוין די אויסגאַבע פֿון 17טן יאָרהונדערט — די פּראָגער פֿון 1660 און די אַמסטערדאַמער פֿון יאָר 1661 — זאָגן עדות, אַז זיי זיינען איבערדרוקן גישט פֿון דער ערשטער אויסגאַבע (1541). און די אויסגאַבעס זיינען שוין פּול מיט גרייך, וואָס נאָכלאַזיקע פּאַרלעגערס און דרוקערס האָבן גורם געווען. דאָך האָט מען דעם ראַמאַן געהאַלטן אין איין לייענען. און ווען מע האָט שוין מער גיט פּאַרשטאַנען אליה בחורס שפּראַך, האָט מען עס גיט איבער-געזעצט אין דעם מער מאַדערנערן ייִדיש און געלאָזן דערביי די פּערזן גאַנץ. דאָס איז געווען אַ צו שווערע אַרבעט, און טאָן האָט עס געדאַרפט טאָן אַן אמתער פּאַעט. לאָזן די זעלביקע גראַמען האָט מען שוין גיט געקענט. מע האָט זיי שוין גיט פּאַרשטאַנען אין די שפּעטערדיקע יאָרהונדערטער. איז מען געפּאלן אויף אַ פּאַרטל. מען האָט געדרוקט דעם פּאַעטישן ראַמאַן אין פּראָזע, און אַ סוף אַז עק. דאָס איז געשען אָנהייב 19טן י"ה און אפּשר פּריער. ... דער סיפור-המעשה אַליין איז, ווי אַלע מאָל, גישט דער סאַמע תּוך פֿון אַ קונסטווערק, הגם ער איז צו מאָל אַ גאָר וויכטיקער באַשטאַנדטייל. דאָך זעט מען דעם קינסטלערס מייסטערשאַפט אין דעם אופּן ווי אַזוי ער ברענגט אַרויס די פּאַרכאַפּדיקע עפּיזאָדן, די בינדנדיקע סיטואַציעס, די פּסיכאָלאָגישע שטריכן, די סצענעס וואָס פּאַרגעדענקען זיך.

... עס שטעלט זיך די פראגע: ווי אזוי איז עס אַ קונסטווערק, אַ אַ
סיושעט איז אַ געבאָרגטער? די צווייטע פראַגע איז: ווי קומט צו אליה בחור
אַ ריטער־טעמע? און די דריטע פראַגע: וואָס פאַר אַ שייכות האָבן מיר מיט
אַזאַ ניט־יידישער טעמע?

כדי צו פאַרעפנטלעכן די דאָזיקע זריי פראַגעס, איז וויכטיק זיך אַפצור־
שטעלן קודם כל אויפן ענין „וואַנדערנדיקע סיוושעטן“.

... אונדז איז וויל באַקאַנט, אַ אַ סך קינסטלערס האָבן גענומען פאַר־
טיקע טעמעס פון אַנדערע ווערק, ווי למשל, שעקספיר זיין „סוחר פון ווענע־
דיק“ פון מאַרלאָוס „דזשו אַוּ מאַלטאַ“, זיין „צעזאַר“ און „אַנטאָני און
קלעאָפּאַטראַ“ פון פלוטאַרכן. געטעס „פּאָסט“ איז געבוירן אויף מאַרלאָוס
„ד״ר פּאָסטוס“. אזוי איז עס אויך געווען ביי די פראַנצייזישע קלאַסיציסטן
פון 17טן יאָרהונדערט — ראַסקי, קאַרני א״אַ.

... האָבן מיר אין זינען אַזעלכע סיוושעטן, וואָס וואַנדערן פון לאַנד
צו לאַנד, פון פּאַלק צו פּאַלק. עס איז גענוג אַנצווייזן אויף אַזעלכע זאַמ־
לונגען ווי „פּאַנטשאַטאַנטראַ“, „קאַליאַ און דימאַ“, „געסטאַ ראַמאַנאָרוס“,
די מעשיות „טיוונט און איין נאַכט“, עואַפּס משלים. אויך די טעמעס פון
די ריטער־ראַמאַנען און העלדן־זאַגאַס האָבן געוואַנדערט פון לאַנד צו לאַנד.
פּאַעטן ביי פאַרשיידענע פעלקער האָבן זיי איבערגענומען און איבערגעגעבן
נאָך זייער אייגענעם גוסט נאָך... ווען מע נעמט היינט איבער אַ טעמע פון
אַ היינצייטיקן שרייבער, הייסט עס ביי אונדז פּלאַגיאַט... דעם מיטל־
עלטערלעכן פּאַעט איז מער געגאַנגען אין קינסטלערישן אויסדרוק. און איין
קינסטלער האָט זיך אונטערגעשיידט פונעם צווייטן נאָר אין דעם אַזען
ווי אזוי ער האָט קינסטלעריש געשאַפן בייע פאַרמען, ריטמען, סטיליסטישע
דינקייטן, ליריום, פּסיכאָלאָגישע פאַרטיפונג... אַב איז די זאַל טעמעס גע־
ווען אַ סך אַ באַגרענעצטערע ווי היינט.

... אויך האָט דער ריטער בבא דורכגעמאַכט פאַרשיידענע קינסטלערישע
גילגולים. נאָך אַ סך אומוואַנדלונגען איז דער ענגלישער „סער בעוויס אַוּ
סאַוטעמפּטאָן“ געוואָרן „בוואַז ד׳אַנטאַנאַ“... און עס וועט נישט זיין קיין
גוזמא צו זאָגן, אַז אין אליה בחורס באַבאָן זען מיר אַ ווערק פון אַ הע־
כערן גראַד איידער די פריערדיקע ווערסיעס פון די בבא־ראַמאַנען. און
גורם געווען דערצו האָט טאַקע אליה בחורס קינסטלערישקייט.

... דער יידישער עולם האָט ליב געהאַט צו הערן פאַרלייענען און אַליין
לייענען „רומאַנצן“ וועגן ריטערס און העלדן מחמת צוויי טעמים. ערשטנס,
האָט דאָס געשטימט מיט דעם גייסט פון דער אַרומיקער קולטור, וואָס
פון איר איז מען דעמאָלט גאַר נישט געווען אזוי ווייט אַפגעטיילט. דער

עולם איז געווען פאַרכאַפט פון די „רומאַנצן“ און די „טורעכטן“ (נאַ-
רישע) לידער. צווייטנס. האָט אויף דעם יידישן עולם געווירקט דער ריין-
עסטעטישער ווערט.

... אונדזער צוגאַנג צו אליה בחורס סטאַנסן־ראַמאַנען דאַרף שטימען
מיט זיין קינסטלערישער כוונה און זיין רענעסאַנס־געמיט.
... מיר טאַרן נישט פאַרזען די קינסטלערישקייט פון דער אַלטער
יידישער ליטעראַטור בלויז דערפאַר, וואָס די טעמאַטיק פון טייל שפּילמאַ-
נישע ריטער־ראַמאַנען איז ניט קיין יידישע, הגם זי איז זיכער נישט
געווען פרעמד דער מענטאַליטעט און דעם געמיט פונעם מיטלעלטערלעכן
יידן. אונדזער איצטיקער צוגאַנג דאַרף זיין ניט נאַר אַ ליטעראַטור־היסטאָ-
רישער אַדער אַ קולטור־היסטאָרישער, נאַר אויך אַ פּסיכאָלאָגיש־עסטע-
טישער.

ברוך שני

אליה בחור

ה'תש"ח
1948 - 1949

הוצאת אנג'ל פון וואַרשע
בערלין: אייזעק
1948

שער־בלאַט פון יעקב שאַצקיס מאַנאָגראַפּיע

יידישע בוך-דרוקעריי אין איטאַליע *

... די יידישע בוך-דרוקעריי האָט זיך אָנגעפאַנגען אין סוף פון 15טן יאָרהונדערט אין איטאַליע.

... אין לאַנד פון רענעסאַנס, פון דער ווידער־אויפגעלעבטער קונסט, האָט טאַקע די נייע מלאכה ביי יידן, בוך-דרוקעריי, דערגרייכט די העכסטע שטופע פון קינסטלערישער פראַכט. דער ערשטער ספר, וואָס איז אַרויס פון אַ יידישער פרעס און מיט יידישע אותיות, איז געווען רש"ס פירוש אויף חומש, געדרוקט פון ר' אברהם בן גרטן בן יצחק אין דעם קליינעם זיד־איטאַליענישן שטעטל רעדזשיאַ די קאַלאַבריאַ, אין יאָר 1475. אין זעלביקן יאָר איז אויך אין אַ צווייטער קליינער שטאַט, אין נאַרד־איטאַליע, אין פיאָוע די סאַקאַ, אַרויס פון דרוק אַ צווייטער, גרעסערער ספר, דער „טורים“, אַ באַרימטע זאַמלונג פון רעליגיעזע דינים פאַרפאַסט פון ר' יעקב בן אַשר. זיין דרוקער איז געווען ר' משולם רפא בן משה יעקב קוסי.

... דאָס געהויבנסטע פלאַץ אין דער געשיכטע פון יידישן דרוק אין איטאַליע פאַרנעמט די דרוקער־משפחה סאַנטשינאַ (שונצין). זי האָט גע־שטאַמט פון דייטשלאַנד, פון דער געגנט וווּ ס'האַט געלעבט גוטענבערג, דער דערפינדער פון בוכ־רוק. דעם איטאַליענישן פאַמיליע־נאַמען סאַנטשיני נאַ האָט די משפחה באַקומען לויטן נאַמען פון דעם שטעטל אין לאַמ־באַרדיע, נאַרד־איטאַליע, וווּ ר' ישראל־נתן בן שמואל האָט די דרוקעריי געגרינדעט אין יאָר 1483. דאָרט האָט ער אָפגעדרוקט אַ טייל פון תלמוד... כאָטש די סאַנטשינאַס האָבן געדרוקט אויך ניט־יידישע ווערק (אין לאַטייניש און אַנדערע שפראַכן), זיינען זיי אָבער באַרימט אין דער יידישער קולטור־געשיכטע מיט דעם, וואָס זיי האָבן די ערשטע אַרויסגעלאָזן אין בוכפאַרעם דעם גאַנצן תנ"ך, די משנה און אַנדערע קלאַסישע יידישע ספרים, ווי אויך מיט דעם וואָס אַלע זייערע דרוק־אַרבעטן האָבן זיך אויסגעצייכנט

* פון בוך יידישע טיפאָגראַפיע און בוך־אויסאַרבעטונג־קונסט, אַרייסיג ייד' שריפטזעצער־יוניאָן, נ"י 1938, ז' 16—32.

דורך זעלטענער שיינקייט, פיינער טיפאגראפישער אויסארבעטונג און פער-
לערלאזיקייט. 137 העברעישע ווערק, געדרוקט פון 1484 ביז 1547, טראגן
דעם דרוקצייכן פון די סאנטשינאס, וואס האבן געפירט דרוקערייען אין
א סך שטעט און אין פארשיידענע לענדער. די לאזונג פון אט דער דרוך-
קער-פאמיליע איז געווען: „כי מציון תצא תורה ודבר ה' משונצינו“ און
אט דעם הויכן פרינציפ האבן שטרענג אפגעהיט גאנצע פיר דורות דרוקערס.

אין 15טן יארהונדערט זיינען אין איטאליע געווען 69 דרוקערייען, פון
זיי ארום 25 יידישע דרוקערייען אין עלף שטעט. א סך פון אט די יידישע
פרעסן זיינען פשוט געווען די זעלביקע דרוקן, וואס פלעגן אריבערגע-
טראגן ווערן פון איין שטאט אין אן אנדערער איבער ריפיות און גוירות
אויף יידן. די מערסטע יידישע דרוקערייען פון יענער צייט זיינען געווען
אין קליינע שטעטלעך, ווו מען האט לייכטער זיך געקענט באהאלטן פון
די פייגלעכע אויגן פון דער קאטוילישער קירך און אנדערע שונאים,
וועלכע האבן געלויטערט אויף די שפאגליניע פאזיציעס פון יידישן גייסט-
דרוקערייען און בוך-פארלאגן (די ערשטע יידישע דרוקערס זיינען גלייכ-
צייטיק געווען אויך בוך-פארלעגערס)... זייער ווייניק עקזעמפלארן פון די
יידישע אינקונאבלעט, ד"ה אורשפרונג-דרוקן (פון לאטיינישן ווארט „אינקור-
נאבול“ — וויגעלע) פארבליבן ביז היינט צו טאג.

... אין איטאליע פלעגן די אשכנזים פון דער נאענטער דייטשער מדינה,
פון די שטעט באזעל, פראג, אויגסבורג א"א, זיך שטארק באטייליקן אין
דער דרוקער-מלאכה. זייערע טראדיציאנעלע שריפטצייכנס, לאנג אין גע-
ברויך פאר ספר-תורות, מזוזות אא"וו, די אזוי גערופענע „דייטשע מרובע“,
האבן באאיינפלוסט דעם דרוקשריפטן-סטיל פון די ספרדים, די איטאליע-
נישע יידן גופא.

... היינט צו טאג זוכן מיר די וויכטיקסטע אינפארמאציע וועגן דעם
יאר און פלאץ, ווען און ווו א בוך איז געדרוקט געווארן, אין סאמע
אנפאנג פון בוך, אויפן שער-בלאט. ניט אזוי איז עס אבער געווען אין דער
אנפאנג-עפאכע פון בוך-דרוקעריי. פיל עלטער פון שער-בלאט איז דער
קאלאפאג, ד"ה, דער סוף פון בוך, ווו די דרוקערס פלעגן געבן אלערליי
ידיעות איבער דער צייט און אפט אויך די דרוקער-ארבעטערס. וואס האבן
ביים ווערק זיך געמיט, און דער עיקר — ידיעות איבערן דרוקער גופא.
ניט זעלטן האט מען אין די ערשטע ספרים געבראכט צום אויסדרוק דעם
רעספעקט צו דער „געטלעכער חכמה“ פון בוך-דרוקעריי.

... מיט גרויס מסירת-נפש האבן געארבעט די ערשטע יידישע דרוך-
קערס אין שפאניע, פארטוגאל און איטאליע, אפט איינשטעלנדיק אין קאן

זייער אייגן לעבן און דאָס לעבן פון זייערע פאָמיליעס. ניט זעלטן פלעגן די פרויען און טעכטער העלפן דעם דרוקער אין זיין הייליקער מלאכה. די קירך און די אינקוויזיציע פלעגן שטרענג אַכטונג געבן, אַז די יידן און באַזונדער די געוועזענע יידן (מאַראַנען) זאָלן ניט דרוקן קיין ביכער וואָס דינען דעם יידנטום. אין אַ פאַר צענדלינג יאָר נאָך דער איינפירונג פון דעם יידישן דרוק אין איטאַליע איז שוין כמעט אוממעגלעך געוואָרן פאַר יידן צו קריגן אַ דערלויבעניש צו פירן אַ דרוקעריי. און גראַד איז דער באַדאַרף אין געדרוקטע ספרים, סיי אין איטאַליע, סיי אין אַנדערע לענדער, שטאַרק אויסגעוואַקסן אין יענער צייט... אַן אויסוועג איז ווירקלעך געפֿור בען געוואָרן אויף אַט אַזאַ אויפן: קריסטלעכע דרוקערס פלעגן זיך נעמען צום דרוק פון ביכער און ספרים פאַר יידן. דער הויפטצענטער פון די נייע גרויסע יידישע דרוקערייען איז געוואָרן ווענעציע, וווּ די דרוקעריי איז בכלל געווען גוט אַנטוויקלט אפשר צוליב דעם, וואָס ווענעציע איז לאַנג געווען דער וויכטיקסטער צענטער פון האַנדל מיט די געשריבענע ווערק (מאַנוסקריפטן), די איינציקע „ביכער“ און ספרים ביז דער דערפינדונג פון בוכדרוק. דער ערשטער און בעסטער קריסטלעכער דרוקער פון ספרים אין ווענעציע איז געווען דניאל באַמבערג, וועלכער האָט געשטאַמט פון אַני ווערפן, פלאַנדריע. אַ משומד האָט אים געגעבן אַן עצה צו קומען קיין ווענעציע און דאָרט עפענען אַ יידישע דרוקעריי. ביי אים האָבן געאַרבעט יידישע זעצערס און זייער געלערנטע קאַרעקטאָרס. דאָרט איז געדרוקט געוואָרן אַ פולער תנ"ך מיט פירושים, דער תלמוד בבלי און ירושלמי א"א. במשך 1516—1549 האָט באַמבערגס דרוקעריי אַרויסגעלאָזן אַרום צוויי הונדערט קלענערע און גרעסערע העברעישע ווערק... מיט רעכט ווערט ער אָנגערופן „דער פאַטער פון יידישן בוכדרוק“. צווישן זיינע פאַרוואַל-טערס און קאַרעקטאָרס איז באַזונדער באַרימט געווען ר' ישראל (קאַר-זעליוס) אַדלקינד, אַ דייטשער ייד; ער און זיינע זין און אייניקלעך האָבן געאַרבעט ביי באַמבערגן. אין יאָר 1545 האָט אַדלקינד אַרויסגעלאָזן ר' אליה בחורס תהלים-איבערזעצונג אין יידיש (אַגב איז אויך אליהו לעוויטע, ר' אליה בחורי אַליין אַ צייט לאַנג געווען קאַרעקטאָר אין באַמבערגס דרוק). שפעטער האָבן די אַדלקינדס געאַרבעט אין אַנדערע יידישע דרוק-קערייען פון ווענעציע און אין אַנדערע איטאַליענישע שטעט. די זייטן גומעראַציע (פּאַליאַס) פון תלמוד (דפּים), וואָס דניאל באַמבערגס קריסטלעכע דרוקעריי האָט איינגעפירט, איז פאַרבליבן אומפאַרענדערט אין אַלע תלמודישע אויסגאַבע ביי יידן ביזן היינטיקן טאַג.

די וואַנדערונגען פון דער יידישער ליטעראַטור *

זייער פרי הייבן זיך אן די וואַנדערונגען פון דער יידישער ליטעראַטור. די כסדרדיקע גירושים און גזירות ברענגען צו דעם, אַז אַלטע ישובים און קהילות ווערן חרוב און גיך וואַקסן־אויס נייע באַדייטנדיקע יידישע צענטערס.

ביז דעם 15טן י"ה אַנטוויקלט זיך די יידישע ליטעראַטור כמעט אויס־שליסלעך אין דייטשלאַנד. אָבער שוין אין דער צווייטער העלפט פון דעם 15טן יאָרהונדערט איז דייטלעך די השפעה פון אַ נייעם צענטער פון דער יידישער ליטעראַטור, פון איטאַליע. געמיינט ווערט אייבער־איטאַליע, וואָס שטייט אין אַ לעבעדיקער האַנדלס־פאַרבינדונג מיט מערב־ און דרום־דייטש־לאַנד, און ווהיזן עס ציט זיך אַ היפשע יידישע עמיגראַציע פון דייטשלאַנד אין צוזאַמענהאַנג מיט די אָפטע גירושים פון 15טן יאָרהונדערט.

אייבער־איטאַליע איז געווען אַ מין גרענעץ־געביט פון דייטשישן און איטאַליענישן לעבנשטייגער. עס האָט עקסיסטירט אַ שטאַרקער רייזע־פאַרקער פון דייטשישע יידן אין איטאַליע, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף יידישע קהילות, וועלכע זיינען געווען צעשאַטן אויפן וועג פון אייבער־איטאַליע ביז קייזן ווין און ווו עס האָבן זיך געקאַנט אָפּשטעלן די יידישע רייזנדע. שוין אין דעם 15טן יאָרהונדערט געפינען מיר גרויסע קאַלאַניעס פון דייטשישע יידן אין ווענעציע, פאַדוואַ, מאָנטאַ, פּעראַראַ, טרעוויזא, קרעמאַנא און אַנדערע איטאַליענישע קהילות, אַזוי ווייט, אַז ר' יהודה מינץ דערקלערט די טרעוויזער יידן, אַז זיי זיינען דייטשישע יידן און דאַרפן זיך האַלטן ביים מנהג אַשכּנזי.

צום סוף פון דעם 16טן י"ה הייבט זיך טאַקע אַן די ירידה פון דער יידישער ליטעראַטור אין איטאַליע. יידיש און יידישע ליטעראַטור האָבן דאָ געהאַט אויסצושטיין די קאַנקורענץ פון אַ הויכער קולטור, דעמאָלט די ערשטע אין אייראָפּע, אַ קולטור וואָס האָט צום ברייטסטן געשעפט פון די

* פון בוך די געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור, וואַרשע 1928.

אוצרות און דערגרייכונגען פון דעם הומאניזם און וואָס האָט איינע פון די ערשטע געגעבן דעם סיגנאַל צו דעם אויפגאַנג פון אַ נאַציאָנאַלער ליטעראַ-טור אין דער מוטערשפּראַך. דער יונגער דור פון די דייטשישע עמיגראַנטן ווערט פאַמעלעך דורכגעזאַפט מיט איטאַליעניש. דער צופּלוס פון נייע עלער מענטן פון דייטשלאַנד איז אַ מינימאַלער און סוף-כל-סוף זיינען דאָך די דייטשישע יידן געווען בלויז אַן אינדזל צווישן דער איטאַליענישער יידישקייט. ... אין וואָס זיך אויסגעדריקט אין דער יידישער ליטעראַטור דער איינפלוס פון דעם איטאַליענישן צענטער, בפרט אינעם 16טן יאָרהונדערט? מיר האָבן שוין דערמאָנט די איטאַליענישע דרוק-טעטיקייט אין יידיש: זי אַנטוויקלט זיך אין ווענעציע, מאַנטואַ און וועראַנאַ. אַן דער לעצטער שטאַט דערשיינט נאָך אין 1594 אַ יידישער ראַמאַן, פּאַריש און וויענאַ; אין ווענע-ציע נאָך 1597 אַ נאָוועלע מעשה בריעה וזמרה. אָבער נאָך פאַר דעם אַנ-הייב פונעם דרוק אין יידיש, אינעם 15טן יאָרהונדערט און פאַראַלעל צו אים אינעם 16טן יאָרהונדערט, קורסירן אין אייבער-איטאַליע, הויפטאַכלעך אין דער גרויסער און רייכער ווענעציע, אַ מענגע יידישע כתב-ידן און אייניקע פון זיי שטעלן פאַר גאַנצע ביבליאָטעקן פון אַלטיידישע שאַפונגען. ... די אַלע כתב-ידן און דרוקן דערציילן בולט, אַז אַלע מינים פון דער יידישער ליטעראַטור זיינען געווען באַקאַנט און קולטיווירט אין איטאַליע. אָבער איטאַליע האָט נישט בלויז מעכאַניש אַדאַפּטירט און אַריבערגעטראָגן פון דייטשלאַנד די אַלטע היימישע ליטעראַטור-ווערק. עס האָט זיך אויך אַנגעהויבן שאַפן פאַמעלעך און פאַרמירן אַן אייגענער ליטעראַרישער נוסח; פונקט ווי אין דער שפּראַך פון די דייטשישע יידן אין איטאַליע זיינען אַריין אַ ריי איטאַליענישע ווערטער און אויסדרוקן, אַזוי ווייזט אויך זייער (אמת: זייער אַרעמע אין כמות) ליטעראַרישע טעטיקייט אַ שטאַרקע איטאַ-ליענישע השפּעה.

די ראַמאַנען פון אליה בחור פונעם אָנהייב פון דעם 16טן י"ה זאָגן עדות, ווהיז וואָלט געגאַנגען דער איטאַליענישער נוסח פון דער יידישער ליטעראַטור; זיי זיינען פאַרפאַסט געוואָרן פון אַ דייטשישן יידן, וואָס האָט שוין אַ היפּשע צאָל יאָרן געווינט אין איטאַליע און דאָ געפונען זיין היים; דאָס זיינען פרייע איבערזעצונגען פון איטאַליעניש, אין וועלכן עס זיינען אויף אַ גילקלעכן און האַרמאָנישן אופן זיך צוזאַמענגעקומען טראַדיציעס פון צוויי ווייטע ליטעראַרישע שולן: די טראַדיציעס, פון איין זייט, פון דעם איטאַליענישן סטאַנסן-ראַמאַן; פון דער אַנדערער זייט, פון דער יידי-שער שפּילמאַנישער דיכטונג. פון דעם מאַגיר און טעכניק פון יידיש-דייטשי-שע עפישע פּאָלקזינגערס. וויכטיקער איז, וואָס אין אַט די ראַמאַנען איז פאַראַן מער ווי שאַבלאַן. עס אַטעמט אין זיי אויך זעלבשטענדיקער פרייער

גייסט. פאראן א סך פרישער הומאר. פאראן שוין רעאליסטישע פרווון — עפעס פון דעם אטעם פון הומאניזם און רענעסאנס איז דא געפאנגען געווארן. ליידער האט מער ווי דעם אנהייב פון א נוסח איטאליע נישט געגעבן. א שאד. מיר האבן נייטיק געדארפט האבן דעם מער פרייען, מער וועלטלעכן איטאליענישן נוסח אלס קעגנגעוויכט צו יענער כמארע, וואס האט זיך סוף 16טן יארהונדערט גענומען רוקן אויף דער יידישער ליטעראטור, מצד דעם פוילישן נוסח, דעם נוסח פון דעם גרויסן פוילישן ישוב.

ווארעם שוין אין דעם 13טן י"ה הייבט זיך אן די עמיגראציע פון דייטשישע יידן אין פוילן און איר גרעסטע אינטענסיוויטעט דערגרייכט זי אין דעם 15-16טן יארהונדערט.

... דער צענטער פון דעם יידנטום אין אייראפע רוקט זיך אריבער קיין פוילן אין צוזאמענהאנג מיטן חורבן פון יידישן לעבן אין שפאניע, פאר-טוגאל, דייטשלאנד.

... אין קעגנזאץ צו איטאליע געפינט די יידישע שפראך און ליטעראטור זייער א גינסטיקן באדן אין פוילן.

... אין דעם 17טן יארהונדערט פארנעמט שוין יידיש און די יידישע ליטעראטור א היפשע טעריטאריע — די צענטערס פון שאפונג אין יידיש ציען זיך פון אמסטערדאם איבער דייטשלאנד און פראג ביז טיף אין וואלין, רייסן און אוקראינע.

... דער בעסטער עדות איז די ערשטע יידישע צייטונג, די דינסטאגשע און פרייטאגשע קוראנט, די „באבע פון דער יידישער פרעסע“, וואס דער-שיינט אין אמסטערדאם פון אויגוסט 1686 ביז דעצעמבער 1687 צוויי מאל א וואך.

אליה בחור - ביבליאגראפיע

ביכער וועגן אליה בחור

- באבער, שלמה
1 תולדות אליהו התשב"י, החכם המדקדק ר' אליהו בחור ז"ל, בהוצאה ק. ל. פריטשי, לפסיא תרס"ז—1856, זייטן 36.
- יאפע, יודא א.
2 אליה בחור, פאעטישע שאפונג אין יידיש (1507-1508), רעפראדוקציע פון דער ערשטער אויסגאבע בבא ד'אנטוואַ, אייזנה 1541, נ"י 1949, ז' 274.
מינקאָוו, נ. ב.
3 אליה בחור און זיין בבא-בון, פ' מ. וואַקסער, נ"י 1950, ז' 888.
שאַצקי, ד"ר יעקב
4 אליה בחור, 400 יאָר נאָך זיין טויט, 1549—1949, אַרץ אָפּט' פון אַלוו' ייִד' קולטור-קאָנגרעס, ב"א 1949, ז' 64.

וועגן אליה בחור אין יידישער און העברעישער ליטעראַטור-געשיכטע, שפראַכפאַרשונג און אין זאַמליכער

- באַטשאַנסקי, יעקב
5 מאַמע ייִדיש, ב"א 1949, ז' 31, 33—36, 41, 90.
באַראַכאָוו, בער
6 די אויפגאָבע פון דער ייִדישער פּילאָלאָגיע, דער פּנקס, ווילנע 1913, שפּאַלט 18.
7 „די ביבליאָטיק פּונ'ם ייִדישן פּילאָלאָג", ד"ט, שפּאַלטן 14—16.
ברנשטיין, שמעון
8 לוחות הבנים, חלק ב', 1935 ז' 11.
הברמן, א. מ.
9 המדפּיסים יצחק, יום טוב דיעקב בני אביגדור הלוי קצב מפּדואַ, קרית ספר 12, ז' 125—128.
10 תולדות הספר העברי, ירוש' לים 1945.

- טברסקי, יוחנן
18 דור דור וסופרי, אנתולוגיה
ספרותיה לתלמידים ולעם, אליהו
בחור, ז' 5—14.
- כהנא, דוד
19 תולדות אליהו בחור, השחר,
חיי תרמ"ז, ז' 498—505, 539—548.
- לאַסטיק, שלמה
20 יידישע ליטעראַטור ביז די
קלאַסיקער, וואַרשע 1950. — דער
אַלטי־יידישער ראַמאַן און נאָוועלע,
ז' 16—19, 21—22. — דער ייִד
עפּאָס אויף ביבלישע מאַטריאָן, ז' 23—24. — דאָס מעשה־בוך, ז' 49.
- מאַרק, יודל
21 די געשיכטע פון דער יידישער
ליטעראַטור, קאָנספּעקט, אַר' ייִד
שולן ביים דערצײַקאַמיטעט, נײַ 1943,
ז' 9—11.
- ניגער, ש.
22 שטודיעס צו דער געש' פון
דער ייִד ליט', דער פּונקט פ' ב. א.
קלעצקין, ווילנע 1913, שפּאַלט 87.
- 23 בלעטער פון דער ייִד ליטע
ראַטור, קו"ק, נײַ 1959. — די אַלטע
צענטערן פון דער ייִד ליט', ז' 27.
- סדן, דב
24 אבני שפה, ת"א תשס"ז, עם
עובד, ז' 66. — במול שור, בינה בל-
שונות השכמה וסביביהם, לשוננו,
ב' 25, העפס 3—4, תשכ"א, ז' 177.
הוצאת האקדמיה ללשון העברית. —
בין נחם לנחם, מולד, באַנד 8, העפס
44, ה'תשי"ב, ז' 93.
- ווינגרייך, ד"ר מאַקס
11 שטאַפּלען, בערלין 1923, דאָס
ערשטע יאָרהונדערט ייִדישע שפּראַך-
פּאַרשונג, ז' 72—86, 94, 105, 113,
124, 139, 242.
- 12 בילדער פון דער יידישער לי-
טעראַטור־געשיכטע, ווילנע 1928. —
אַריינפיר: געש' פון דער ייִד שפּראַך,
ז' 23. — דאָס שמואל־בוך, ז' 87. —
די אוצרות פון פאַרמע, ז' 124. —
וואָס קעמברידזש פאַרמאַגט, ז' 142,
143, 144. — ר' אליהו בחור און זיין
בבא־בוך, ז' 149—171. — פאַריז און
ווינע, ז' 172—191. — פון אַלט צו
ניי, ז' 273. — הוספות און תיקונים,
ז' 353.
- 13 די שוואַרצע פּינטעלעך, ייִוואָ,
ווילנע 1939. — אונדזער אַלף־בית אין
מיטלעלטער, ז' 181. — דער ספר
מרכבת המשנה, ז' 206—209, 215,
216, 218.
- 14 די ערשטע אויסגאַבע פון
בבא־בוך און אירע זעצער, ייִוואָ־
בלעטער, ב' 2, ג' 3, ווילנע 1931, ז' 280—284.
- ווינער, מ.
15 צו דער געש' פון דער ייִד ליט'
אין 1919 י"ה, ב' 1, ג' 1945. — די
מעשיות נחמס בראַצלעוו, ז' 34.
- ווקסמן, ד"ר מאַיר
16 ר' אליהו בחור, חבוע, נײַ
1953, ג' 1, ז' 265—277.
- 17 ר' אליהו בחור, ד"ז, נײַ 1954,
ד', ז' 416—428.

„בבא-בוך“, יי.ו.אָ.בלעטער, ווילנע
1932, ב' 3, ג' 4-5, ז' 354-370.

פנינבערג, ל.

31 אליהו בחור, פאָעמע, יידיש,
ו"י 1950, ז' 6.

צינבערג, ישראל

32 די רוסישע צענזור און די
בבא-מעשה, יי.ו.אָ.בלעטער, ווילנע
1932, ב' 4, ג' 2, ז' 187-188.

33 די געשיכטע פון דער ליטע-
ראַטור ביי יידן, ב' 4, ג' 1943. —
אליהו לעוויטאָ אַלס שפראַכפּאַרשער,
זיינע קריסטלעכע פריינד און תלמי-
דים, ז' 37, 62-69, 73, 75-76, 78,
170.

34 ד"ר, ב' 6, אליה בחור, ז' 23,
81-102, 103, 112.

קלונזר, ד"ר יוסף

35 היסטוריה של הספרות העב-
רית החדשה, כרך ראשון, ירושלים
1952, ז' 71, 182. — ד"ר, כרך שני,
ז' 61.

ראַבאַק, א. א.

36 די אימפּעריע יידיש, מעקסיקע
1958, ז' 58. — סיבה און טראַף אין
דער ייד' ליט, ז' 187.

ראַזשאַנסקי, שמואל

37 אַריינפיר צו ד"ר י. שאַצקיס
אליה בחור, ב"א 1949, ז' 5-6.

ראַפּאַפּאַרט, י.

38 ערשטער שניט נאָטו שטורעם,
מעלבורן 1948. — דער גורל פון ייד-
שרייבער, ז' 270, 271, 272.

סולוביטשוק, מנחם

רובשוב, זלמן

25 תולדות בקרת המקרא, בער-
לין תרפ"ה.

עריק, מאַסק

26 וועגן אַלטיידישן ראַמאַן און
גאָרעלע, וואַרשע 1926. — אליה
בחור, דער מחבר פונעם יידישן בבא-
בוך, ז' 41-44. — אליה בחור, זיין
גייסטיקע פּיזיאָגאָמיע, ז' 44-59. —
ליטעראַטור וועגן אליה בחור, ז'
61-63. אליה בחור אַלס הויכפּאַטע-
טישער מחבר פון דער סטאַנסן-ווער-
סיג, ז' 99-101.

27 די געשיכטע פון דער יידישער
ליטעראַטור, וואַרשע 1928. — אַריינ-
פיר, ז' 17. — די ליט' פון ייד' שפּיל-
מאַן, באַאַרב' פון יהושע און שופטים,
ז' 124. — דער לעצטער שפּילמאַן.
ז' 179-202. — די דעאַקציע קעגן
„צאניה וראינה“, די תנ"ך איבערו'
פון בליץ וויצניוין, ז' 237, 273.

28 אַ פּאַשקוויל פון אליהו בחור,
צייטשריפט, ב' 1, מינסק 1926, ז'
177-178. — „פאַריז און וויענאַ“,
ד"ר, ב' 2-3, מינסק 1928, 564-571.
פינעס, ד"ר מ.

29 די געשיכטע פון דער יידישער
ליטעראַטור, ב' 1, וואַרשע 1911. —
דער אַנפאַנג פון דער ליט', ז' 24,
30, 31.

פּרילוצקי, נח

30 ווי אַזוי די רוסישע צענזור
האַט געבאַלעבאַטעוועט אין דעם

ניו-יארקער ייווא-סעקציע, 1928, ז' 269.
 שויס, חיים
 42 יידיש - איבערזעצונגען פון
 תנ"ך, ביבלישע געזאנגען, נ"י 1916.
 ז' 35.
 שטיף, נחום
 43 דיטריך פון בערן, יידישע פיר-
 לאלאגייע, ב' 1, ווילנע 1924.
 44 אליהו הלויס ליד "המבדיל",
 צייטשריפט, מינסק 1926, ב' 1, ז' 158—150.

ריבקינד, יצחק
 39 יידישע און העברעישע דרוקן
 ביזן יאר 1648, פנקס, ב' 1, נ"י 1928,
 אר' אמ' ייווא-סעקציע.
 שאצקי, ד"ר יעקב
 40 "פאריז און וויענה", פילאָלאָ-
 גישע שריפטן פון ייווא, ווילנע 1926,
 שפאלטן 187—196.
 41 צו דער ביבליאגראפיע פון
 "פאריז און וויענה", פנקס, ב' 1, אר'

וועגן אליה בחור אין ענציקלאָפּעדיעס און לעקסיקאָנען

מינקאָוו, נ. ב.
 יאַפע, יודאָ א.
 49 אַלט - יידישע ליטעראַטור,
 שפילמאַגישע עטיק, אַלגעמיינע ענ-
 ציקלאָפּעדיע, יידן ג', נ"י 1942,
 שפאלטן 9, 22. — די שול פון
 איטאַליענישן גוסס, שפאלטן 22—27.
 פיעטרושקא, שמחה
 50 איטאַליע, יידישע ענציקלאָפּע-
 דיע, בוך 1, פ' "יהודיה", וואַרשע
 1932, שפאלט 618. — אליה בחור,
 שפאלט 731.
 51 אליהו בחור, יידישע ענציקלאָ-
 פעדיע, ב' 2, בוך 4, וואַרשע 1933,
 שפאלטן 197—202.
 52 אליהו בחור, יידישע פּאָלקס-
 ענציקלאָפּעדיע, ב' 1, מאָנטרעאַל
 1943, שפאלטן 454—456.

אַוולאַי, חיים יוסף דוד
 45 ספר אשל הגדולים, הוצאת
 תורה אור, ברוקלין, 1948.
 אַנינושטיין, יהודה דוד
 46 אליהו בן אשר הלוי, אוצר
 ישראל, חלק שלישי, לונדון 1935, ז' 17—16.
 אַרטאָס, א. ש.
 47 יידיש לעבן אין איטאַליע (בין
 1939), די רענעסאַנס-עפאָכע, אַלגע-
 מינינע ענציקלאָפּעדיע, יידן ד', דוב-
 נאַוויפּאָנד און ציקאָ, נ"י 1950,
 שפאלט 672.
 גאַלדבלאַט, דוד
 48 איטאַליע, דער יידישער ביי-
 טראַג, די אַלגעמיינע אילוסטרירטע
 ענציקלאָפּעדיע, ב' 2, נ"י 1923,
 שפאלט 862.

ציקלאָפּעדיע, ב' 3, פּאַריז 1936,
שפּאַלטן 205—208.

רייזען, זלמן

55 מאַקס עריק, לעקטיקאָן פון
דער ייִדישער ליטעראַטור, פרעסע און
פּילאָלאָגיע, צווייטער באַנד, ווילנע
1930, שפּאַלט 817.

AUSUBEL, NATHAN

56. Jewish Humanist, **Pictorial History of the Jewish People**, Crown Publishers, N. Y. 1953, P. 102.

BR[OYDE] I[SAAC]

57. Eliah Levita (Known also as Elija Bahur), **The Jewish Encyclopedia**, Vol. VIII, Funk and Wagnalls Company, N. Y. and London 1909, P. 46-49.

FINKELSTEIN, LOUIS

58. The Period of the Folk Book, **The Jews, Their History, Culture and Religion**, Harper & Brother Publishers, Vol. II, N. Y. 1949, P. 862-863.

GRAYZEL, SALOMON

59. Hopes and Dissappointments, The Study of Hebrew, **A History of the Jews**, The Jewish Publ. Society of America, Philadelphia 1947, P. 422, 434.

HELLER, JOSEPH

60. Hebrew Poetry in the Middle Ages, Decline, **The Jewish People - Past and Present**, Jewish Encyclopedic Handbooks, Vol. III, N.Y. 1952, P. 101.

פרידבערג חיים צבי- פרידבערג, ברוך

53 אליהו בחור אשכנזי, בית עקד
ספרים, לקסיקון ביבליאגראפיי, ב' 1,
תל-אביב 1951, ז' 124.

קלמנאוויטש, ז.

54 אליהו בחור, אַלגעמיינע ענ-

I[ACOBS, JOSEPH]

61. Baba Buch, **The Jewish Encyclopedia**, Vol. II, Funk and Wagnalls Co., N.Y. and London 1912, P. 291-292.

M[AYER], M[AX]

62. Elia Levita, **Jüdisches Lexicon**, Band III, Jüdischer Verlag, Berlin 1929, P. 1079-1080.

MINKOFF, N. B.

63. Old - Yiddish Literature, The School of the Jewish Heroic Epic, **The Jewish People - Past and Present**, Jewish Enc. Handbook, Vol. III, N. Y. 1952, P. 147-148.

NIGER, SAMUEL

64. Yiddish Culture, The Colonial and Post - Revolutionary Era, **The Jewish People - Past and Present**, Jewish Enc. Enc. Handbook, Vol. IV, N. Y. 1955, P. 265.

RAISIN, MAX

65. Russian Empire, **A History of the Jews in Modern Times**, Hebrew Publ. Co., N.Y. 1919, P. 180.

SHINEDLING, ABRAHAM I.

66. Yiddish Chapbooks, *The Universal Jewish Encyclopedia*, Vol. 3, N. Y. 1941, P. 110-111.

SJULER], Dr. B.

67. Elia, Germanus Levita, *Encyclopaedia Judaica*, Zehnter Band, Verlag Eschkol A-G, Berlin, P. 888-893.

TRACHTENBERG, JOSHUA

68. American Jewish Scholarship, Literature and Language, Yiddish, *The Jewish People - Past and Present*, Jew. Enc. Handb., Vol. IV, N. Y. 1955, P. 437.

WININGER, S.

69. Levita, *Grosse Jüdische National - Biographie*, Vierter Band, Cernauti, P. 63-65.

ENCICLOPEDIA UNIVERSAL ILUSTRADA EUROPEO-AMERICANA

70. T. XXX, Madrid - Barcelona, P. 314.

GRANDE ENCICLOPEDIA POPOLARE SONZOGNO

71. Vol. Secondo, Milano 1928.

GRAND DICTIONNAIRE UNIVERSEL

72. T. Dixieme, Paris, P. 448.

LA GRANDE ENCYCLOPEDIE

73. T. Quizenieme, Paris, P. 831.

ENCYCLOPEDIÉ UNIVERSELLE

74. T. VIII, Paris

MDCCCCVIII, P. 197.

ENCICLOPEDIA ITALIANA DI SCIENZE, LETTERE ED ARTI

75. Vol. XXI, Roma MCMXXXIV, P. 20.

ENCICLOPEDIA

76.

THE ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA

77. Vol. IX, New York 1910, P. 272.

THE JUNIOR JEWISH ENCYCLOPEDIA

78. Shengold Publishers, N. Y. 1957, Elia Bahur, P. 98.

THE UNIVERSAL JEWISH ENCYCLOPEDIA

79. Vol. VI, N.Y. 1942, P. 639-640. Elich Ben Asher Halevi Ashkenazi, known also as Elich Bahur.

VALENTINE'S JEWISH ENCYCLOPEDIA

80. Londo 1938, Baba Book, P. 65.

VALENTINE'S JEWISH ENCYCLOPEDIA

81. London 1938, Elija Levita, P. 383.

וועגן אליה בחור אין ליטעראטור-געשיכטע און
פילאָלאָגישע פאַרשונגען און זאַמלביכער
אין פרעמדע שפראַכן

Ц (инберг С.)

82. *Вова Buch*, Еврейская Энциклопедия, Том IV, Изд. Брокгауз-Ефрон, С.Петербург, Столб 689.

ЕВРЕЙСК. ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

83. Илия Левита (Илия Бахур), Том X, Столб 118-120.

BACHER, W.

84. Elija Levita's Wissenschaftliche Leistungen, Zeitschrift d. Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft, XLIII, Seiten 206-272.

85. Zur Biographie Elija Levita's, Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums, 37 Jahrgang, Breslau 1893, S. 398-404.

BARYCZ, H.

86. *Historja Uniwersytetu Jagielonskiego*, Kraków 1935.

BELOCH

87. *Revölkerungsgeschichte der Republic Venedic*, Jahrbuch für National Oekonomie 1899, S. 111.

BEHRATH, K.

88. *Geschichte der Reformation in Venedic*. Halle, 1887.

BERLINER, A.

89. Beiträge zur hebräischen typographie, *Daniel Bombergs*

Jahrbuch, Frankfurt, a. m. III, S. 293-305.

90. Nachwort zu Methurgemon von Levita, *Berliners Magazin* 1875, № 17.

BERTOLOTTI, A.

91. *Martiri del libero Pensiero*, Rome 1892.

BÖMER, A.

92. Die deutsche Humanisten und das Weibliche Geschlecht, *Zeitschrift für deutsche Kulturgeschichte*, N.P. 97, 176.

BUBER, SAL

93. *Leben und Schriften des Elias Bachur, Genannt Levita*, Leipzig 1856, C. L. Fritzsche.

DELITSCH

94. Elias Levita und die Juden in Neustadt, *Zeitschrift f. d. Mission in Israel*, III, S. 38.

DITRICH FOR BERN
AND HILDEBRANT

95. Preface to Yiddish Trans. of *Pentat.*, Constance 1544. — Preface to *Levitas Yid.* Trans. of *Psalms*, Venice 1545. — Preface to *Maassebuch*, Basel 1602. — Preface to *Song of Songs*, Cracow 1579.

ECKSTEIN, A.

96. *Geschichte der Juden in Markgrafentum*, Bayreuth 1900.

FRANKL, P. E.

97. **Ueber die Erbaungs- und Unterhaltungslektüre unserer Altvorderen**, Monatschrift 1886, S. 145-165.

FREIMANN, A.

98. Daniel Bomberg und seine heb. druckerei in Venedic, **Zeitschrift für heb. bibliographie**, Band 10, J. 1906, S. 32-36, 79-88.

99. Die hebräischen drucke in Rom im 16 jahrhundert. Festschrift Dr. Jacob Freimann, Berlin, 1937, S. 53-60.

FRENSDORF, Dr.

100. Aus dem Sefer Hasichronut, von Elias Levita. **Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums**, 12 Jahrgang, Breslau 1863, S. 96-110.

GEIGER, LUDWIG

101. Die Schüler des Elias Levita, Paul Fagius und Sebastian Münster, **Das Studium der Hebräischen Sprache in Deutschland**, Breslau 1870, S. 55, 88.

102. **J. Reuchlin, Sein Leben und Seine Werke**, Leipzig 1871.

GESENIUS, WILHELM

103. Ursprung und Blüthe des Grammatischen Studiums bei den Juden, **Geschichte der Hebräischen Sprache und Schrift**, Bei Friedrich Christian Vogel Wilhelm, Leipzig 1815, S. 95.

HIRTS ORIENTALISCHE UND EXEGETISCHE BIBLIOTHEK

104. Jena 1775, S. 49-79.

HOFFMAN, F. L.

105. Elias Levita and J. Van Campen, **Hebräische Bibliographie**, 1864, S. 42.

HRUSHOVSKI, BENJAMIN

106. On Free Rhythms in Modern Yiddish Poetry, Historical Survey, **The Field of Yiddish**. Ed. Uriel Weinreich, Linguistic Circle of New York, Columbia University. New York 1954, P. 232, 241.

JOFFE, JUDAH A.

107. Dating The Origin of Yiddish Dialects, Yiddish Dialects, **The Field of Yiddish**, N.Y. 1954, P. 105.

108. Elia Levita and his Bobovukh, **The Field of Yiddish**, 1954, P. 107-110.

109. Iyun Yitskhok, **The Field of Yiddish**, 1954, P. 119.

KARPELES, GUSTAV

110. A Glance at Jewish Literature, Jewish Literature and Other Essays, **The Jewish Publication Society of America**, Philadelphia 1895, P. 44. — **The Jew in the History of Civilization**, P. 95.

KAUFFMANN, Dr. DAVID

111. Die Quelle der Fabel von Elia Levita's Taufe, **Magazin für die Wissenschaft des Judenthums**, 17 Jahrgang, Berlin 1890, S. 166-169.

112. Elia Menachem Chalfan on Jews Teaching Hebrew to non-Jews, *Jewish Quarterly Review*, 1897.

113. Die Vertreibung der Marranen aus Venedic im Jahre 1550, *Jewish Quarterly Review*, XIII, P. 520-532. — Die Verbrennung der Talmudischer Literatur in der Republic Venedic, S. 261-268.

KAYSERLING, M.

114. Les hébraisants chrétiens du XVII siècle, *Revue des Etudes Juives*, XX, P. 261-268.

KRETSCHMAYR, HEINRICH

115. *Geschichte von Venedic*, Stuttgart 1924.

LANDAU, Dr. L.

116. *Arthurian Legends*, Leipzig 1912, S. 498.

LEVI, G.

117. *Elia Levita und Seine Leistungen als Grammatiker*, Breslau 1888.

LEWIN, R.

118. *Luthers Stellung zu den Juden*, Berlin 1911.

LÖWINSOHN, SALOMO

119. Rabbi Elias Levita, größter hebraischer Grammatiker und Literator des 16 Jhr., *Sulamith* 1812, S. 360-365.

LEWYSOHN, L.

120. Einige Anmerkungen zu Levita's Tischbi, *Das jüd. Literaturblatt*, 1876 N° 19, 20.

LLORENTE MIGUEL DE LA PINTA

121. *Proceso criminal contra el hebraísta Salmatinu*, Madrid 1946.

LOSSEN, M.

122. *Briefe von Masius*, Leipzig 1886.

MARK, YUDEL

123. *Yiddish Literature, The Jews: Their History, Culture and Religion*, N.Y. 1949, Pp. 862-863.

MENDELSON, M.

124. Bemerkungen über Tischbi von Elia Bachur, *Orient*, VIII, S. 550.

MINKOFF, N. B.

125. Elye Bokher - Yiddish Bard of the Renaissance, *The Workmen's Circle Call*, N. Y. Jan. 1950. P. 6-7.

126. *Elye Bokher and his Bove-Bukh*, M. Vaxer Publ., N. Y. 1950, P. 1-8.

NAGEL, JO.

127. *Dissertatio inauguralis de E. Levita*, Altdorf 1745.

OERTEL, G. C.

128. *Vita Elia Levita*, Nürnberg 1776.

PERITZ, M.

129. Ein Brief Elia Lewita an Seb. Münster, *Monatschrift* 1894, S. 252-267.

PERLES, JOSEPH

130. *Beiträge zur Geschichte der Hebr. & Aram. Studien*, München 1884.

PLOTKE, FRITZ

131. *Elia Levitas Kommentar zu Kimchis Sebile Hadaath.* Würzburg 1930, S. 50.

PORGES, N.

132. Le poème d'E. Bachure, *Revue des Etudes Juives* XXVII, P. 276.

RAJNA, PIO

133. *Ricerche Intorno Al Reali Di Francia*, Bologna 1872, P. 530.

RAVA, J.

134. *Ebrei in Venezia, Educatore Israelitico*, Vol. XIX-XX, 1871-1872.

RECHLIND, ANTONIO

135. Ho Est Tabylae VI, Ginti Instituti - Ones in linyam Sanctam abso Lytas complectentes, *ex selectissimis he Breorum Grammaticis praeferum ex Libris*, quos de re grammaticaferia pñt Elis Levites... Basilea, MDLIII.

ROBACK, A. A.

136. Chief Distinctions Between German and Yiddish Romances, *The Story of Yiddish Literature*, Yiddish Scientific Institute. N. Y. 1940, P. 48. — Father of Yiddish Literature, P. 59. — Early Yiddish Romances, P. 60-61. — Synthesis of Golden Age, P. 149. — Frug-First of Polished Poets, P. 165. — Retrospect. Paralelogram of Forces, P. 391. — Retrospect. The Faith Motif, P. 397, 399.

137. Periods, *Contemporary Yiddish Literature*, World Jewish Congress, London 1957, P. 9. — Yiddish Poetry, P. 86.

ROSSI

138. *Historisches Wörterbuch des jüd. Schriftsteller*, Uebersetz von Hamburger, Leipzig 1836, S. 176-183.

SCHECHTER, S.

139. The Hebrew Collection of the British Museum, *Studies in Judaism*, Vol. I, Macmillan and Co., N. Y. - London 1896, P. 268.

SCHÜLER, M.

140. Das Bovo-Buch, *Zeitschrift für Hebräischer Bibliographie*, 1917.

SCHÜLER, MEIER

141. Beiträge zur kenntnis der alter Juedischen-Deutschen Profan-Literatur, *Festschrift der Realschule*, Frankfurt, A. M. 1928, S. 79-132.

SCHWAB, M.

142. L'Évêque George de Selve et R. Elie Levita, *Arch. Israelite*, XXXVI, P. 280.

SCHWARZ, A. Z.

143. Zur Biographie Elia Levita's, *Archiv für juedische Familien-Forschungs*, Wien, N. 1 S. 24-27.

SEMLERS D. JOH. SALOMO

144. Vorrede. Uebersetzung des Buchs *Massoreth Hammasoreth*, Halle im Magdeburgi-

schen Verlegt von Carl Hermann Hemmerde 1772, S. 6-16.

SENDREY, ALFRED

145. Forms of Jewish Music, Liturgical Music, **Bibliography of Jewish Music**, Columbia Univ. Press, 1951, P. 86, 87.

STAERK. W. - LEITZMANN, A.

146. Die Jüdisch - Deutschen Bibelübersetzungen, Frankfurt A/M. 1923, S. 148-155.

STEINSCHNEIDER, MORITZ

147. **Bibliographisches Handbuch über die theoretische praktische Literatur für hebräische Sprachkunde**, Leipzig 1859, S. 81-83.

STEINSCHNEIDER, M.

148. Une Dedicace d'Abraham De Balmes Au Cardinal Dom. Grimadu, **Revue Des Etudes Juives**, V. 1882, P. 112-117.

149. Christliche Hebräisten, Nachrichten über mehr als 400 Gelehrte Europas, welche über nachbiblisches Hebräisch geschrieben haben, **Zeitschrift für Hebräische Bibliographie**, Vol. 1-5, Frankfurt, a. M. 1896 - 1901.

150. **Die Italienische Literatur der Juden**, 1900.

STERN, MORITZ

151. **Lieder des Venezianischen Lehrers Grumprecht von Szczebrszy** (1555), Berlin 1922.

WIENER, LEO

152. Folklore, **The Story of Yiddish Literature in the nineteenth century**, N.Y. 1899. P. 43.

WIENER, M.

153. Die Verschiedenen Ausgaben d. Tischbi von Elia Levita, **Monatschrift** III, S. 278-282.

BRÜL'S JAHRBUCH

154. T. VIII, S. 188.

ווי דער לייענער וועט מסתמא באַמערקן,
זינען אין דעם באַנד אַרײַנגעפֿירט גע-
וואָרן די גנע שריפֿטצייכנס, בהסכֿם
מיט די כללים פֿון דער ייִוואָ-
אַרטאָגראַפֿיע, וואָס מיר באַמײַען
זיך אַפֿצוהיטן, ווי עס פֿאַסט
פֿאַר מוסטערוערק פֿון דער
ייִדישער ליטעראַטור

נ א כ ב א מ ע ר ק ו נ ג ע ו

◆ אין מיין אריינפיר צו יעקב שאַצקיס מאַנאַגראַפיע אליה בחור, אַרויס געגעבן פון קולטור־קאָנגרעס אין בײַא, צו די 400 יאָר נאָך זיין טויט, איז דאָ אַזאַ פּראָגע: „האַט אליה בחור אַפילו אין חלום זיך פאַרגעשטעלט, ערגעץ דאָרט אין פּאַדואַ צי אין רוים, אין ווענעדיק צי אין פעזאַרע, אין איסני צי אין וועראַנאַ, אַז אין 1949 וועט מען אין די גרעסטע יידישע קהילות, ווי אין ניו־יאָרק און בוענאָס־איירעס, דערמאָנען מיט יראת־הכבוד זיינע שאַפונגען אין יידיש?“

◆ איז פאַרשטענדלעך, אַז ווי נאָר איך האָב אָנגעהויבן פּלאַנירן די מוסי־טערווערק האָט מיך פאַרפּאָלגט דער געדאַנק — אַריינצוברענגען אין היינטיקן יידיש אליה בחורס **ביידע פּאַעמעס**. פאַרהאַנדלט מיט שרייבערס (באַזונדער מיט נ. ב. מינקאָוון). אָבער יעדער איינער איז געווען פאַרנומען מיט זיך... געוואַלט אַרויסענדיקן **אייגענע** ווערק.

◆ איז דער ראַסאָווער יידיש־פּוילישער דיכטער **משה קנאַפּהייס** דער ערשטער וואָס האָט זיך פאַרמאַסטן, אַז **בבא ד׳אַנטוואַ**, דאָס ווערק פון אונדזער דיכטער אין איטאַליע, זאָל ווידער ווערן אַ **לייענבוך**. זיך געהאַלטן טריי צום אַרמיניאַל, אָבער נישט איבערגעגעבענע וואָרט ביי וואָרט. ס׳איז אַן **איבער־דיכטונג**. נישט פאַר פּילאַלאָגן, נייערע **פאַרן לייענער**.

◆ **קנאַפּהייס האָט זיך באַנוצט מיט יודאָ א. יאַפעס** ערשטדורק־רעפּראָדוקציע (1507), זיינע ווערטפּולע קאַרעקטורן, אָנווייזונגען וועגן אַלטיידיש, אָבער נישט מיט זיין נומעראַציע. צוליב פּויזע וועגן צווישן איין גרויסן עפיזאָד פון צווייטן — איינגעטיילט דאָס ווערק אין קאַפיטלען (13).

◆ ביי אליה בחור זיינען נישטאָ קיין סלאַוויזמען (יאָפע האָט פאַרצייכנט 1). אין היינטיקן יידיש פאַרנעמען אָבער סלאַוויזמען אַ גרויס פּלאַץ. וואָלט געווען אַן אַבסורד צו וועלן זיך אַפּוואַגן פון די **נייע מאַדיזמען**. דאָך האָט קנאַפּהייס, קאַנסולטירנדיק אַלע פּראָגמענטאַרישע איבערזעצונגען (מינקאָוון, ווינרייך, עריק, צינבערג), ציטאַטט איבערגעגעבענע מילה במילה, און רעדענענדיק זיך מיט אַ סך באַמערקונגען און עצות פון דער רעדאַקציע, זיך געמיט מיט סלאַוויזמען נישט איבערצוכאַפּן די מאַס, כאַטש ווי אַ שרייבער פון לעצטן דור אין פּוילן האָט ער אַ נטיה אַפילו צו דיאַלעקט־גראַמען.

◆ און צום דור: ווען אונדזער פּאַעזיע איז אויף אַ הויכער מדרגה פון אַנטוויקלונג, איז גאָר נישט גרינג אַריינצוברענגען דעם **פּרימיטיוו**. פונקט ווי עס וואַלט זיכער שאַקירט, ווען מ׳גיט היינט איבער טעקסטועל געוויסע **דראַסטישע ווערטער**, כאַראַקטעריסטישע פּאַרן רענעסאַנס. די אַ שווערע פּראַבלעמען האָט דער איבער־דיכטער געזוכט צו לייזן מיט רירנדיקער ליבשאַפט.

ELIJA BAHUR (Elias Levita)

BUOVO D'ANTONA

(POEMA)

**Y ESTUDIOS LITERARIOS
SOBRE SU APORTE A LA LITERATURA IDISH**

CONFEDERACION PRO-CULTURA JUDIA

Ayacucho 483-485

Buenos Aires

ELIE BOJER (Eliás Levita)

BUOVO D'ANTONA

(POEME)

AND STUDIES ON THE JEWISH LITERATURE

CONGRESS FOR JEWISH CULTURE

Joseph Lifshitz Fund

ביז איצט דערשינען פֿאַר דער ביבליאָטעק
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור

- (1) שלמה עטינגער — אויסגעקליבענע שריפֿטן (264 זייטן)
- (2) מאַרק וואַרשאַווסקי — ייִדישע פֿאַלקסלידער (216 זייטן)
- (3) ה. ד. נאַמבערג — אויסגעקליבענע שריפֿטן (256 זייטן)
- (4) מענדעלע מוכר ספֿרים — מסעות בנימין השלישי (256 זייטן)
- (5) לייב נייַדוס — אויסגעקליבענע שריפֿטן (208 זייטן)
- (6) יעקבֿ דינעזאָן — יאַסעלע און דער קריזיס (272 זייטן)
- (7) משה בראַדערזאָן — אויסגעקליבענע שריפֿטן (272 זייטן)
- (8) אליה בחור — בבֿא־בבֿ (256 זייטן)
- (9) דוד פינסקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן (352 זייטן)
- (10) ש. פֿרוג — אויסגעקליבענע שריפֿטן (216 זייטן)

דורך דעם יוסף ליפֿשיץ־פֿאָנד
פֿון דער ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט בנים יוואָ

דערשיינען בקרוב:

- (11) י. ל. פרץ — אין 19טן יאָרהונדערט
- (12) י. ל. פרץ — אין 20סטן יאָרהונדערט
- (13) מאַריס ראַזענפֿעלד — אויסגעקליבענע שריפֿטן
- (14) דוד האַפֿשטיין — איזי כאַריק — איציק פֿעפֿער

IMPRESO EN LA ARGENTINA
 PRINTED IN ARGENTINA

Este libro se terminó de imprimir el día 28 de febrero de 1962 en los Talleres Gráficos "Zlotoporo Hnos.", San Luis 3149, Bs. Aires.

